

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Efectes de les diferències individuals i factors situacionals en escenaris morals basats en l'experiència amb valor de vida

Miquel Alabèrnia Segura

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tdx.cat) i a través del Dipòsit Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX ni al Dipòsit Digital de la UB. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX o al Dipòsit Digital de la UB (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tdx.cat) y a través del Repositorio Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR o al Repositorio Digital de la UB. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR o al Repositorio Digital de la UB (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tdx.cat) service and by the UB Digital Repository (diposit.ub.edu) has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized nor its spreading and availability from a site foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository is not authorized (framing). Those rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

Departament de Psicologia Clínica i Psicobiologia
Secció de Personalitat, Avaluació i Tractament Psicològic

TESI DOCTORAL

EFFECTES DE LES DIFERÈNCIES INDIVIDUALS I FACTORS SITUACIONALS EN ESCENARIS MORALS BASATS EN L'EXPERIÈNCIA AMB VALOR DE VIDA

Programa de doctorat de Cervell, Cognició i Conducta 2014-2019

Co-directors:

David Gallardo Pujol
Guillem Feixas Viaplana

Doctorand:

Miquel Alabèrnia Segura

"The grand, leading principle, towards which every argument unfolded in these pages directly converges, is the absolute and essential importance of human development in its richest diversity"

Baron Wilhelm Von Humboldt.
Sphere and Duties of Government

ÍNDEX

Agraïments	15
Resum	17
1. Introducció	25
1.1. Què és la presa de decisions moral?	25
1.2. Història de l'estudi de la moralitat	27
1.3. Evolució dels models psicològics de la presa de decisions morals: Vers el model del processament dual.....	28
1.3.1. Limitacions del model del processament dual de la presa de decisions moral	32
1.4. Diferències individuals: " <i>Good and Bad Apples</i> " en la presa de decisions morals.....	36
1.4.1. La capacitat moral	38
1.4.2. El compromís moral	41
1.5. Factors situacionals en la presa de decisions moral.....	49
1.5.1. L'ostracisme en la presa de decisions moral	50
1.6. Relació entre factors situacionals i el caràcter moral en la presa de decisions en dilemes morals	52
1.7. Ús de vinyetes o escenaris morals en la recerca ètica/moral.....	55
1.8. Sistemes de presa de decisió moral basats en valors de vida	60
2. Objectius i hipòtesis	65
3. Recerca empírica	71
3.1. Estudi previ 1: Buscant els ítems	71
3.1.1. Disseny	71
3.1.2. Participants	71

3.1.3. Instruments i mesures	71
3.1.4. Procediment	72
3.1.5. Resultats	74
3.2. Estudi previ 2: Buscant els escenaris basats en l'experiència	78
3.2.1. Disseny.....	78
3.2.2. Participants.....	78
3.2.3. Instruments.....	78
3.2.4. Procediment	79
3.2.5. Resultats.....	80
3.3. Estudi principal: Diferències individuals, efecte moderador de l'ostracisme i el tipus d'escenari en la presa de decisions moral	83
3.3.1. Disseny.....	83
3.3.2. Participants.....	84
3.3.3. Instruments	84
3.3.4. Procediment	96
3.3.5. Resultats	99
4. Discussió general.....	125
4.1. Discussió dels resultats d'aquesta tesi	125
4.2. Limitacions de l'estudi	142
4.3. Perspectives de futur.....	144
5. Conclusions	151
6. Reflexions finals	157
7. Referències bibliogràfiques	161
8. Annexos	195

ÍNDIX DE TAULES

<i>Taula 1.</i> Percentils 25, 50 i 75 del valor personal estimat de cadascun dels 44 ítems utilitzats.....	74
<i>Taula 2.</i> Situacions morals més dilemàtiques i quotidianes del joc <i>Scruples</i>	81
<i>Taula 3.</i> Fiabilitat i indicadors d'ajust del model d'anàlisi factorial confirmatori de l'adaptació del GASP.....	90
<i>Taula 4.</i> Fiabilitat i indicadors d'ajust del model d'anàlisi factorial confirmatori de l'adaptació del MIQ.....	91
<i>Taula 5.</i> Ítem d'exemple i fiabilitat de les escales del MMDS	92
<i>Taula 6.</i> Distribució dels subjectes en funció de la condició d'ostracisme a la qual van ser assignats i el nombre de respostes pretenent salvar el p(hit).....	100
<i>Taula 7.</i> Distribució dels subjectes en funció de la condició d'ostracisme a les quals van ser assignats i el nombre de respostes deontològiques.....	100
<i>Taula 8.</i> Proves de Khi al quadrat amb la correcció de continuïtat de Yates de l'ostracisme sobre els diferents escenaris	101
<i>Taula 9.</i> Matriu de correlacions entre les variables de personalitat i les variables del Cyberball PEQPN.....	104
<i>Taula 10.</i> Resultats de l'anàlisi de la variància multivariable dels efectes de l'ostracisme en funció de les variables de diferències individuals.....	105

<i>Taula 11.</i> Resultats de l'anàlisi de la variància multivariable dels efectes de l'ostracisme amb el qüestionari Cyberball PEQPN.....	106
<i>Taula 12.</i> Resultats de l'anàlisi de la variància multivariable dels efectes de l'ostracisme amb els ítems d'estat d'ànim del qüestionari Cyberball PEQPN	108
<i>Taula 13.</i> Índexs d'ajust dels models del LPA	110
<i>Taula 14.</i> Desviacions típiques (d de Cohen) entre els perfils morals més moral i menys moral	112
<i>Taula 15.</i> Resultats de l'anàlisi de la variància dels perfils de caràcter moral i l'ostracisme en funció dels diferents tipus d'escenaris morals	114

ÍNDIX DE FIGURES

<i>Figura 1.</i> Dilema del Tramvia.....	30
<i>Figura 2.</i> Les arrels de la moralitat	37
<i>Figura 3.</i> Diagrama de flux dels estudis d'aquesta tesi	65
<i>Figura 4.</i> Gràfica de distribució de densitat dels 44 ítems utilitzats en el tasca de judicis morals.....	76
<i>Figura 5.</i> Gràfica de distribució de densitat de comparacions de dos ítems.	77
<i>Figura 6.</i> Ítem de les matrius progressives de Raven	95
<i>Figura 7.</i> Matriu de correlacions entre variables de personalitat, percepció de passada en el Cyberball PEQPN i les respostes als escenaris d'acord amb la SUT i la classificació racional deontològica (sig. 0,05).....	103
<i>Figura 8.</i> Gràfica amb les mitjanes de les escales del Cyberball PEQPN en funció de l'ostracisme	106
<i>Figura 9.</i> Mitjana de la percepció de passada de pilota en funció de l'ostracisme	107
<i>Figura 10.</i> Gràfica amb les mitjanes de les variables d'estat d'ànim del Cyberball PEQPN en funció de l'ostracisme	109
<i>Figura 11.</i> Representació de les variables de diferències individuals pels grups creats amb el LPA	111

<i>Figura 12.</i> Model dels perfils de caràcter moral latents	113
<i>Figura 13.</i> Proporció de respostes als escenaris morals segons la diferent codificació en funció de l'exposició a l'exclusió social i el caràcter moral	116
<i>Figura 14.</i> Adaptació del model teòric de Schwartz amb les mesures proposades a través d'aquesta tesi per a mesurar el compromís moral	119
<i>Figura 15.</i> Model del compromís de Schwartz amb una proposta de mesures per a avaluar cada component del model.....	120

ÍNDIX DE TAULES DE L'ANNEX

<i>Taula A 1.</i> Descriptius de les variables de l'HEXACO.....	195
<i>Taula A 2.</i> Descriptius de les variables del Qüestionari d'Identitat Moral.....	196
<i>Taula A 3.</i> Descriptius de les variables del Qüestionari de Desconnexió Moral	197
<i>Taula A 4.</i> Descriptius de l'escala de consideració per conseqüències futures	197
<i>Taula A 5.</i> Descriptius de l'escala Dirty Dozen	197
<i>Taula A 6.</i> Descriptius de l'escala GASP	198
<i>Taula A 7.</i> Descriptius de l'escala d'autocontrol de Tagney.....	198
<i>Taula A 8.</i> Descriptius de les Matrius progressives de Raven APM-I	198
<i>Taula A 9.</i> Descriptius de les escales que mesuren les necessitats bàsques del Cyberball PEQPN.....	199
<i>Taula A 10.</i> Percentatges de resposta a cadascun dels ítems del Cyberball PEQPN que no estan a cap escala concreta	199
<i>Taula A 11.</i> Correlacions entre les escales del qüestionari Cyberball PEQPN	200

Taula A 12. Proves de Khi quadrat de l'ostracisme sobre
els ítems que mesuren l'estat d'ànim del Cyberball PEQPN..... 201

Taula A 13. Proporció de respostes als escenaris segons les qüestions..... 210

ÍNDIX DE FIGURES DE L'ANNEX

- Figura A 1.* Proporcions de resposta a l'ítem "Han herido mis sentimientos" en funció de la manipulació experimental de l'ostracisme 202
- Figura A 2.* Proporcions de resposta a l'ítem "Mi estado de ánimo era... enfadado" en funció de la manipulació experimental de l'ostracisme 202
- Figura A 3.* Proporcions de resposta a l'ítem "Mi estado de ánimo era... relajado" en funció de la manipulació experimental de l'ostracisme 203
- Figura A 4.* Proporcions de resposta a l'ítem "Mi estado de ánimo era... tenso" en funció de la manipulació experimental de l'ostracisme 203
- Figura A 5.* Proporcions de resposta a l'ítem "Mi estado de ánimo era... antipático" en funció de la manipulació experimental de l'ostracisme 204
- Figura A 6.* Proporcions de resposta a l'ítem "Mi estado de ánimo era... simpático" en funció de la manipulació experimental de l'ostracisme 204
- Figura A 7.* Proporcions de resposta a l'ítem "Mi estado de ánimo era... triste" en funció de la manipulació experimental de l'ostracisme 205
- Figura A 8.* Proporcions de resposta a l'ítem "Mi estado de ánimo era... alegre" en funció de la manipulació experimental de l'ostracisme 205

<i>Figura A 9.</i> Proporcions de resposta a l'ítem "Mi estado de ánimo era... malo" en funció de la manipulació experimental de l'ostracisme	206
<i>Figura A 10.</i> Proporcions de resposta a l'ítem "Mi estado de ánimo era... bueno" en funció de la manipulació experimental de l'ostracisme	206
<i>Figura A 11.</i> Proporcions de resposta a l'ítem "Me he sentido ignorado" en funció de la manipulació experimental de l'ostracisme	207
<i>Figura A 12.</i> Proporcions de resposta a l'ítem "Me he sentido excluido" en funció de la manipulació experimental de l'ostracisme	207
<i>Figura A 13.</i> Pantalla d'instruccions de la tasca Cyberball.....	208
<i>Figura A 14.</i> Captura de pantalla de l'inici del joc Cyberball.....	208
<i>Figura A 15.</i> Debriefing final de l'estudi i contacte amb els recercadors	209

AGRAÏMENTS

En el camí de realització d'aquesta tesi he comptat amb la inestimable col·laboració de manera directa i indirecta de molta gent, sense la qual no hagués estat possible fer aquest treball. Done gràcies:

al professor Guillem Feixas per haver-me permés començar aquesta aventura i obrir-me les portes al seu grup de treball. La seua experiència, coneixements, consells, comentaris, confiança i meravellosa meticulositat m'han orientat en el no sempre clar camí de realització d'aquest treball. La seua curiositat i passió per la psicologia em resulten sempre inspiradors i segur que m'acompanyaran en la meua carrera professional.

al professor David Gallardo per haver assumit la tasca d'orientar-me en els meus inicis en un camí diferent del que originalment havia escollit com a terapeuta. El seu acompanyament en els meus inicis en la recerca en les diferències individuals i la psicologia social són d'un gran valor per a mi. El seu optimisme i facilitat de tracte m'han empés sempre a voler aprendre més i a adquirir moltes competències necessàries per a fer recerca, però també per a ser un millor professional i en conseqüència ser una millor persona.

als meus companys del departament: Víctor, Clara, Joan Miquel, Lidia, Vicky, Eliana, Adriana, Joan Carles, Noèlia, Empar, Alicia, Ona, Alejandro, Carmen, Ricardo, Helena, Dalino, Olga, Mari, Marta, Victòria, Lorena, Isabella, Youssef, Monica, Gustavo, Deborah, Pati, Paola, Montse i Montsant per la seua presència en uns moments, consell i ajuda en altres, i amistat.

a la professora Taya Cohen per acollir-me en la meua estança en l'estranger. I per compartir la seua expertesa i valuosos consells per a fer recerca.

als participants d'aquesta recerca sense la col·laboració i disposició dels quals no hauria estat possible dur a terme aquest treball.

a la resta de companys del departament per la seua afabilitat, bon tracte, humor i consells.

a la meua família, en especial als meus pares, Miguel i Lourdes, pel seu esforç i per creure en mi el suficient per a fer-me el regal de poder estudiar, ser jo mateix i complir els meus somnis. Estic en deute amb vosaltres. Al meu germà Jordi pel seu suport incondicional i tranquil·litat. A la meua iaia Enriqueta per ser la meua guia. I als meus iaies Miquel, Joaquina i Juanito per cuidar-me. Als meus amics Mikel, Alex, Nacho, Carlos, Maria, Unai, Murat, Emma, Ella, Jasmina, Eric, Lourdes, Ari, David i Alberto, per acompanyar-me i fer fàcil conviure en la distància.

Gràcies a tots vosaltres i als molts que no he mencionat però que igualment han format part del meu camí.

RESUM

La presa de decisions morals és entesa com un fenomen molt rellevant que ha despertat un gran interès en molt diversos camps d'estudi. Per exemple, s'ha estudiat des de camps com la filosofia i la psicologia fins a l'àmbit de la robòtica. Aquest interès en la moralitat no solament s'aprecia en l'amplitud de camps d'estudi interessats, sinó també en la permanent presència a través dels segles de filòsofs, pensadors i polítics entre altres, que han dedicat esforços a conceptualitzar i entendre aquest fenomen. Des de la psicologia s'ha despertat en els últims anys un gran interès en l'estudi de la moralitat. Aquest interès s'ha materialitzat en una gran quantitat de treballs que aporten nou coneixement a la comprensió de la moral/ètica.

Cal destacar que des de la psicologia l'estudi de la presa de decisions morals ha estat orientada en els últims anys cap a la identificació de les vies cerebrals que regulen les cognicions, emocions i conductes morals. Des de la neurociència, un dels instruments que més atenció han rebut són els escenaris sacrificials. La mateixa estructura d'escenari s'ha repetit en moltes versions del mateix, on s'ha canviat el contingut però sempre s'ha conservat l'essència del cèlebre dilema del tramvia. Per una part la inevitable mort d'éssers humans. D'altra la possibilitat de decidir i actuar per a escollir quants d'aquests moriran. Habitualment, s'enfronta la decisió de deixar morir a cinc persones o matar a una persona. Aquests tipus de dilemes els considerem en aquest treball com a dilemes sacrificials difícils. Les variables de personalitat que s'han estudiat com a relacionades amb la resposta en aquest tipus d'escenaris són dimensions molt amples tals com la psicopatia o la humilitat.

En aquesta tesi utilitzem una aproximació diferent, ja que fem servir a més dels escenaris sacrificials, escenaris més propers a l'experiència i de demolició amb l'objectiu d'explorar diferències individuals i efectes dels factors situacionals en la resposta a aquests. A més, en els escenaris que utilitzem, no

enfrentem en la mateixa decisió afavorir a cinc persones contra una assumint tàcitament que el valor de cinc persones és cinc vegades el valor d'una persona. En el present treball enfrentem el valor personal d'elements que han estat jerarquitzats d'acord amb el seu valor subjectiu utilitzant la *Subjective Utilitarian Theory*. Les diferències individuals que hem utilitzat per a realitzar aquesta tesi són variables més concretes del caràcter moral de les que s'han utilitzat prèviament com a predictors del caràcter moral utilitzant escenaris. En aquesta tesi proposem una àmplia varietat de mesures pròpies del caràcter moral com la integritat moral, la preocupació per les conseqüències futures i immediates, la propensió a experimentar culpa i vergonya, etc. A més, també hem inclòs variables més àmplies com les dimensions de personalitat de l'HEXACO, de la triada fosca i una aproximació a la intel·ligència fluida.

L'estructura d'aquesta tesi consta de dos estudis previs i un estudi principal: en el primer estudi previ "Buscant els ítems" identificarem el valor personal dels ítems que utilitzarem en l'elaboració dels escenaris. En el segon estudi previ "Buscant els escenaris" elaborarem escenaris estandarditzats tant de demolició, sacrificials i basats en l'experiència. Utilitzarem una aproximació a través de l'*awareness* moral per a identificar les situacions basades en l'experiència més moralment dilemàtiques i properes a l'experiència d'una bateria de situacions extretes del joc *Scruples*. Posteriorment varem redactar els escenaris amb una estructura estandarditzada i varem incloure en els escenaris els elements amb valor personal seleccionats a través del primer estudi previ.

En l'estudi principal d'aquesta tesi vam aplicar un paradigma d'exclusió social (*Cyberball*) per a estudiar l'efecte d'un factor situacional com l'ostracisme en la presa de decisions moral. També administrarem una bateria de diferències individuals per a estudiar el caràcter moral dels participants amb una proposta de mesures específiques del caràcter moral i utilitzant avançades tècniques estadístiques, com l'anàlisi de perfils latents hem classificat als participants segons el seu caràcter moral en persones més morals, normals o menys morals. Finalment administrarem 18 escenaris morals (6 de demolició, 6 sacrificials i 6 basats en l'experiència) amb valor subjectiu a cada participant amb l'objectiu

de capturar les respostes als mateixos d'acord amb dos criteris; l'afavoriment de l'element amb un elevat valor moral i el criteri deontològic. En els resultats d'aquest estudi trobem que el caràcter moral influeix en la presa de decisions en escenaris basats en l'experiència quan el criteri que seguim és deontològic i en els escenaris sacrificials quan és el criteri basat en el valor personal dels elements implicats el que tenim en compte i observem també una tendència a la significació en els escenaris de demolició amb una grandària de l'efecte menor. La condició d'ostracisme per si mateix no presenta efectes en la presa de decisions moral en cap mena d'escenari mentre que la interacció entre el caràcter moral i l'ostracisme sí que mostra efectes en la presa de decisions moral en escenaris basats en l'experiència quan el criteri és l'afavoriment de l'element amb més valor personal implicat en l'escenari. A continuació, utilitzant les mesures proposades per a mesurar el caràcter moral presentem un sistema d'equacions estructurals del compromís moral amb un bon ajust relatiu del "Model de Schwartz: *Good and Bad Apples*". Finalment es discutiran els resultats d'aquesta tesi i s'oferiran conclusions i recomanacions futures de recerca. També es presentaran limitacions rellevants d'aquest estudi.

ABSTRACT

Moral decision-making is understood as a very important phenomenon that has aroused great interest in a wide variety of fields of study. For example, it has been studied in philosophy, psychology and even robotics. The interest in morality is not only appreciated in the scope of interested fields of study, but also in the permanent presence through centuries in many philosophers, thinkers, and politicians, among others, who have dedicated efforts to conceptualize and understand this phenomenon. In the field of psychology, a great interest in the study of morality has aroused in recent years. This interest has materialized in numerous works that bring new knowledge to the understanding of morality/ethics.

It should be noted that in the field of psychology, the study of moral decision-making has been oriented towards the identification of the brain areas or connections that regulate moral cognition, emotion, and behavior in recent years. In neuroscience, sacrificial scenarios are one of the most important instruments. Thus, the same scenario structure, based on the famous trolley dilemma, has been repeated in many versions. On the one hand, in the trolley dilemma, we find the inevitable death of human beings. On the other hand, the possibility of choosing how many of them will die. Usually, there is always the same structure of decision: to let five people die or kill a person. These dilemmas are considered in the present thesis as difficult sacrificial dilemmas. Traditionally, the personality variables studied in relation to the response in this type of scenarios are very broad dimensions such as psychopathy or humility.

In the present thesis, we use a different approach that includes everyday-based and demolition scenarios in order to explore individual differences and the effects of situational factors in their response. In addition, we do not present dilemmas where we take for granted that the value of five people is

five times the value of a person. We take into account the subjective value given to different individuals depending on our relationship with them, hierarchized according to the Subjective Utilitarian Theory. In this thesis, we also propose a wide variety of measures of moral character such as narrow variables like moral integrity, concern for the future and immediate consequences, propensity to experience guilt and shame, etc. We have also included wider variables such as the HEXACO personality dimensions, the dark triad and an approximation to fluid intelligence.

This thesis is structured with two previous studies and one main study. In the first previous study entitled "Searching for the items" we identified the personal value of the items that we will use to elaborate the scenarios. In the second previous study entitled "Looking for the scenarios", we developed demolition, sacrificial and experience-based standardized scenarios. We used moral awareness measurement to identify moral dilemmas based on experience from the game *Scruples*. Later, we wrote the scenarios with a standardized structure, and included elements with personal value.

In the main study of this thesis, we applied a paradigm of social exclusion (Cyberball) to study the effect of a situational factor such as ostracism in making moral decisions. We administered a battery of individual differences to study the moral character of the participants with a proposal of specific measures of moral character and using advanced statistical techniques, such as the analysis of latent profiles. We classified the participants according to their moral character in more moral, normal or less moral people. Finally, we administered 18 moral scenarios (6 demolition, 6 sacrificial and 6 experience-based) with subjective value to each participant in order to capture the responses to them according to two criteria; the favoring of the element with a high moral value and deontological criteria. In the results of this study we found that the moral character influences the moral decision-making in scenarios based on the experience when the criterion that we follow is deontological and in the sacrificial when we consider the personal value as the criteria of the elements involved. We also found demolition scenarios with a smaller size effect tend

to be significant. We found no effect of ostracism in moral decision-making in our study. The interaction between moral character and ostracism showed effects on moral decision-making in scenarios based on experience when we considered the personal value of the elements involved. Then, using the measures proposed to measure the moral character we present a structural equation model with a good relative adjustment for moral commitment from Schwartz's Good and Bad Apples model. Finally, the results of this thesis will be discussed and future research conclusions and recommendations will be offered. Limitations of this study will be presented too.

INTRODUCCIÓ

1. INTRODUCCIÓ

1.1. Què és la presa de decisions moral?

El 7 de gener de 2015, Corinne "Coco" Rey es va trobar davant del dilema moral més inimaginable i cruel. Coco feia tard per a una reunió setmanal de l'editorial al *Charlie Hebdo*, una revista satírica que va rebre moltes amenaces reals d'atac terrorista. Coco acabava de recollir a la seua filla de la guarderia i tenia molta pressa per a arribar a la feina. Quan van arribar a l'edifici fortament protegit on es trobava el periòdic, dos homes amb armes automàtiques les estaven esperant. Aquell dia, els terroristes tenien planejat fer una matança a *Charlie Hebdo*, però la porta blindada de l'edifici els ho impedia. Els terroristes van amenaçar de matar la filla de Coco si aquesta no els donava el codi d'accés de la porta de l'edifici. Llavors Coco va haver de prendre una decisió: obrir la porta i facilitar l'atac mortal contra els seus amics i companys de feina o no obrir-la i llavors veure com assassinaven la seua filla. Coco va elegir salvar la seua filla mentre mirava com els seus companys i amics eren assassinats. Que faries tu? (Miller, 2016). La societat es veu afectada contínuament per activitats il·legals i no-ètiques que produeixen grans costos en tots els àmbits del nostre dia a dia, ja siga en l'esfera política, social, econòmica i per descomptat en l'activitat personal i domèstica de cadascú. La importància d'aquestes accions suggereix que la presa de decisions moral ha de ser considerada com un dels processos més importants per a ser entés, no solament en l'àmbit acadèmic, sinó en tots i cadascun dels diferents àmbits socials i professionals de la vida (Treviño, 1986).

La transcendència i complexitat de la presa de decisions moral en el món actual es veu també reflectida en la gran quantitat de models i teories que han estat elaborades per explicar-la en diferents disciplines acadèmiques tals com la filosofia moral (p. ex., Lindauer, 2018), la psicologia moral (Cullen, 2018), l'economia social (Kawai, Kubo, i Kubo-Kawai, 2014), la criminologia (Dixon,

2018), l'estudi del comportament organitzacional (Cohen, Panter, Turan, Morse, i Kim, 2014), les ciències del comportament (Helion i Ochsner, 2016), la neurociència cognitiva (Muñoz-Negro et al., 2018) o l'ètica en les empreses (Schwartz, 2017).

La moralitat és un terme filosòfic (p. ex., Kant, 1785/1949; Mill, 1861/2007) i la psicologia dels judicis morals és un exemple de ciència que l'estudia. La qüestió d'allò que es considera correcte o equivocament moralment és un tema sobre el qual s'ha debatut molt. Es tracta d'una qüestió amb una forta arrel cultural i amb una influència notable en aspectes políticament sensibles (Wainryb, 2006). Els dilemes morals han estat utilitzats per a l'estudi de la presa de decisions moral, ja que són situacions en què l'elecció és molt complexa. S'ha de decidir entre opcions que a ulls del subjecte són les dues correctes, o les dues incorrectes. I així, en aquestes situacions és necessari escollir quina és l'opció que representa el mal menor, o el bé major.

Amb el fi de continuar amb la presentació d'aquest treball sobre la presa de decisions ètica i moral, cal fer referència a certes assumpcions bàsiques:

- La presa de decisions moral està dirigida per dos principals motius (Etzioni, 1988): (a) el propi interès, entès com la cerca del propi plaer i la supervivència, d'acord amb els valors de vida subjectius propis de cadascú (*want-self*); i/o (b) el seguiment de les conductes que són considerades com a ètiques per a la societat o grup cultural de referència (*should-self*; Bazerman i Wade-benzoni, 1998; Tenbrunsel, Diekmann, Wade-benzoni, i Bazerman, 2007). Algunes vegades la consecució d'aquests dos objectius pot ser abastable en una mateixa decisió moral (Schwartz, 2017).
- La creença que la majoria de les persones són bones i intenten actuar de forma èticament correcta, segons la prioritat escollida d'acord amb el seu coneixement de la situació, els seus valors, sota les circumstàncies adequades i amb el suport social adequat.
- A pesar que des dels anys 1970 s'han conduït més de 400 estudis empírics (Lehnert, Park, i Singh, 2015), l'estudi de les diferències individuals en

la presa de decisions moral queda molt lluny de poder considerar-se definitiu. És més, podem considerar que ens trobem en fases inicials. Aquest estudi no pretén consistir en res més que en una aportació a aquestes fases inicials del desenvolupament del coneixement científic de la presa de decisions moral.

1.2. Història de l'estudi de la moralitat

L'ésser humà ha demostrat un gran interès en la presa de decisions morals a través de la història. Filòsofs morals, acadèmics i teòlegs han mantingut un debat al llarg dels segles sobre com donar resposta a aquest tipus de situacions. Kant (1785/1949) defensa plantejaments de la deontologia, on l'acció és correcta en defensa dels deures, els drets i les obligacions. Aquesta perspectiva podria argumentar que el deure de la Coco (vegeu 1.1) és prioritzar la vida de la seua filla, ja que la seua responsabilitat com a progenitora consisteix a mantenir-la sana i viva.

En canvi, des de l'utilitarisme es considera que l'acció moralment correcta és la que condueix al bé major (Bentham, 1790/2007; Mill, 1861/2007). Des d'aquesta perspectiva, el deure moral és el de salvar el nombre més gran de vides. Llavors, sacrificar la vida de la filla per a salvar el nombre més gran de persones que es troben dintre de l'edifici és l'acció correcta.

Aquest exemple de Coco demostra que la posició moral que s'adopta davant una situació pot tenir conseqüències molt serioses per a persones involucrades de manera directa i indirecta. D'aquesta manera el debat sobre la superioritat moral de la deontologia o l'utilitarisme continua viu entre els filòsofs, la psicologia ha començat a fer-se un altre tipus de preguntes.

La psicologia com a branca independent del coneixement, al tenir una història posterior a gran part de la filosofia i gràcies als enfocaments inicials de corrents com la psicoanàlisi, han pogut integrar des d'un principi de forma diferent el coneixement referent a la moralitat. Inicialment, la psicoanàlisi (Freud, 1900/1976) considerava els judicis morals com a racionalitzacions de

motius i sentiments inconscients. Posteriorment, sorgeixen autors amb un enfocament evolutiu com Piaget (1932/1965), qui va desenvolupar un test que permetia l'avaluació tant de nens com adults, o la seua continuïtat en Kohlberg (1969), qui amb la seua teoria del desenvolupament cognitiu va crear una taxonomia amb la qual podia classificar els estats evolutius morals dels infants i adults, que en la psicologia de la moralitat va començar a captar l'atenció de la comunitat científica.

1.3. Evolució dels models psicològics de la presa de decisions morals: Vers el model del processament dual

Kohlberg (1969), partint d'una influència eminentment fenomenològica i també evolutiva de la mà de Piaget (1932/1965), va ser un dels protagonistes de l'anomenada revolució cognitiva, la qual va trencar amb les tradicions àmpliament difoses de corrents com la psicoanàlisi i el conductisme. D'acord amb aquest autor, el desenvolupament moral es troba orientat no simplement per una maduració cerebral sinó per l'adquisició d'experiència en la "presa de rols" (una noció que ja havien plantejat amb altres termes tant Moreno (1946) en el seu psicodrama com Kelly (1955) en el seu corol·lari de socialitat), és a dir, veure un mateix problema des de diferents perspectives. L'assumpció de diferents rols millora el raonament moral i, segons el criteri de Kohlberg, és la guia del judici moral.

Aquest plantejament racionalista va ser transmés a un gran nombre d'investigadors que van desenvolupar teories i un enfocament (p. ex., Turiel, Smetana i Killen, 1991; Lapsley, 1996), en el que les habilitats cognitives influencien la presa de decisions moral com un factor determinant. La base d'aquest plantejament és l'existència d'estàndards morals que els infants van construir a través del seu plantejament diari (Darley, 1993).

Altres enfocaments van aparéixer amb la maduració de la "revolució afectiva" que es va donar en els anys 80 de forma complementària a la revolució cognitiva (Chorus, 2015). Per exemple, la perspectiva de la interacció social

(Nucci i Turiel, 1978) planteja que les persones són com científics (una metàfora també emprada per Kelly, 1955) que aprenen a mesura que elaboren i proven hipòtesis on es testen els diferents estàndards morals que es van adquirint, i és l'experimentació el que els permet elaborar models socials en els quals interaccionar.

Haidt (2001), contemplant tant la perspectiva de la interacció social com els models racionalistes en una sèrie d'articles que han tingut una gran influència en els últims temps, elabora el model de l'intuicionisme social. Haidt es basa en l'evidència científica d'estudis previs on s'argumenta que el raonament moral és utilitzat una vegada s'han pres les decisions morals i no abans, de manera que el que es dóna són racionalitzacions *post hoc*. Planteja la hipòtesi que són les emocions i les intuïcions les que realment lideren la presa de decisions moral en comptes del raonament moral. D'aquesta manera, juntament amb altres autors com Roeser (2006) esperen elaborar un model descriptiu del comportament humà en el qual les emocions tinguen un lloc ferm en els models del judici moral.

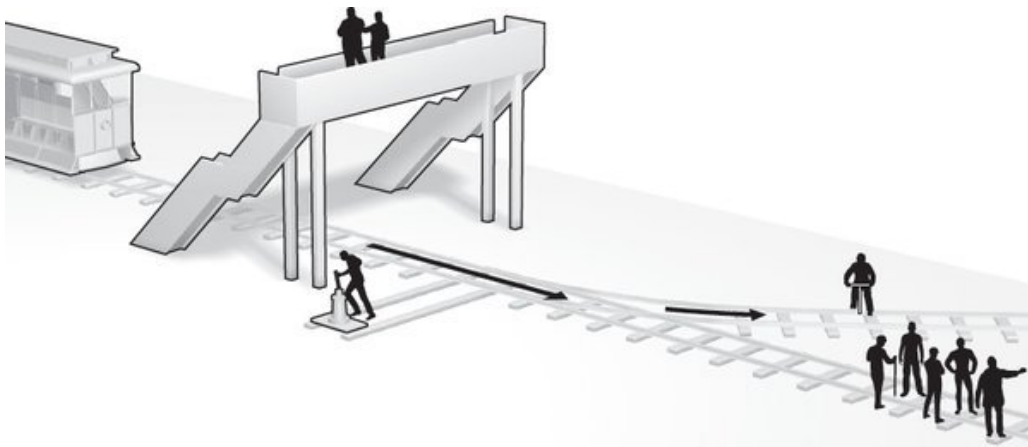
Així que novament, i com es va donar en l'àrea de la filosofia prèviament, en psicologia es torna a establir un debat entre les teories racionalistes i emocionals. Aquest conflicte es materialitza en treballs (Huebner, Dwyer, i Hauser, 2009) que qüestionen que els correlats entre les emocions i el comportament moral no necessàriament impliquen que les emocions causen la conducta. Per tant, consideren que la recerca recent ha sobreestimat els efectes de les emocions com a determinants de les conductes morals.

Un dels intents més rellevants en la psicologia actual que aborda aquest antic conflicte és el model de Greene i col·laboradors anomenat model de procés dual dels judicis morals (Cushman i Greene, 2012; Greene et al., 2009; Greene, Morelli, Lowenberg, Nystrom, i Cohen, 2008; Greene, Nystrom, Engell, Darley, i Cohen, 2004).

En aquesta teoria, Greene i col·laboradors (2001) argumenten que "alguns dilemes morals [...] impliquen el processament emocional en una mesura més gran que altres, i aquestes diferències en la implicació moral afecten els judicis de les persones." (p. 2) Aquest raonament implica la presència de dos sistemes de

presa de decisions morals independents que operen en paral·lel. Llavors, segons la percepció d'implicació de l'individu en el dany que pot causar a l'altra persona es desencadena una resposta emocional o es decanta per processos eminentment cognitius.

Greene et al. (2001) van observar diferències en com els participants responien a les dues variacions clàssiques (Figura 1) del dilema del tramvia (Foot, 1967). En una variació del dilema, un tramvia atropellarà a cinc persones que moriran si ningú fa res per a canviar-ho. L'única manera de salvar la vida d'aquestes cinc persones consisteix a accionar una palanca de canvi que farà que el tramvia accedisca a una via diferent en la qual matarà a una persona en comptes de cinc. Davant aquest dilema, la majoria dels participants van indicar que els semblava apropiat accionar la palanca de canvi per a matar a una persona alhora que se'n salven cinc. En una altra variant del dilema del tramvia, en lloc de tenir disponible una palanca de canvi, l'única opció de salvar a les cinc persones és empenyent a un home gras de dalt a baix d'un pont que creua les vies (Thomson, 1985) de manera que aquest home pare el tren amb el seu cos. La majoria de les persones dirien que és equivocacat empènyer a un home de dalt a baix d'un pont cap a les vies. En els dos problemes, una persona és assassinada per a salvar cinc.

Figura 1. Dilema del Tramvia. Adaptat del Dilema del Tramvia de Philippa Foot per O'Connell, 2010, *The New York Times*, p. A30.

Les diferències en les respostes s'expliquen des de la teoria del processament dual a través del pensament que empènyer una persona cap a la mort és emocionalment més impactant que accionar una palanca de canvi. Llavors, quan una persona es troba davant un dilema moral que implica causar un dany a una persona per a salvar altres, és el pensament de causar un dany el que gairebé de manera automàtica anul·la la percepció negativa que el fet produeix (Greene et al., 2001). Si la percepció de l'efecte negatiu del fet no és prou rellevant, o si no hi ha temps suficient (Suter i Hertwig, 2011), no hi ha motivació o recursos (Paxton, Ungar, i Greene, 2012) per a un raonament addicional, la percepció dels efectes negatius dominarà la presa de decisions moral. Aquest rebuig a fer mal a una altra persona evita que es produïsquen accions nocives. D'aquesta manera es justifiquen les decisions deontològiques.

D'altra banda, si el dilema implica danyar de manera indirecta a una persona per a ajudar a una altra (com redirigir un tramvia accionant una palanca), la resposta emocional serà poc rellevant. Llavors, es produirà una anàlisi de costos-beneficis més elaborada si no hi ha forts sentiments negatius cap a l'acció, o si la persona té temps, recursos i/o motivacions adequades. És a dir, si es calcula que l'acció produirà un increment del benestar per a tots els implicats, l'individu prendrà una decisió utilitarista (Greene, et al., 2001, 2004, 2008; Paxton et al., 2012; Sluter i Hertwig, 2011).

Una considerable quantitat de recerca dona suport a l'afirmació que els judicis utilitaris són resultat de processaments raonats. Greene et al. (2001) van proporcionar evidències que les àrees cerebrals associades amb processament més racional mostren una activació més gran quan els participants avaluen dilemes morals en els quals el dany és indirecte (per exemple, quan s'activa la palanca de canvi en el tren). A més, s'ha proporcionat evidència que hi ha regions cerebrals que mostren una activació més gran quan els participants fan decisions deontològiques. També, participants amb més capacitat de memòria de treball van prendre decisions més utilitaristes (Moore, Clark, i Kane, 2008). En una altra recerca, es va limitar els recursos cognitius disponibles posant als participants sota pressió temporal. Aquesta condició porta a menys judicis

utilitaris (Suter i Hertwig, 2011). A més, posar els participants en condicions amb una elevada càrrega cognitiva interfereix amb els temps de reacció solament dels judicis utilitaris (Greene, et al., 2008).

En resum, el model del processament dual de la presa de decisions moral de Greene es pot resumir pel Principi de Tensió Central: "Els judicis característics deontològics són fomentats preferentment per respostes emocionals automàtiques, mentre que els judicis utilitaris són suportats per processos de raonament conscient i íntimament relacionats amb els processos de control cognitiu" (Greene, 2014, p. 699).

1.3.1. Limitacions del model del processament dual de la presa de decisions moral

A pesar de tota la recerca presentada anteriorment, hi ha algunes raons per a ser escèptic respecte a la dicotomia "emoció vs. raó" del principi de tensió central. D'una banda el model del processament dual es caracteritza per determinar els judicis deontològics com un resultat de processament emocional sense participació de processos de control cognitiu. D'altra banda Kant (1785/1949), considerat un dels pares de la deontologia, va explicitar que la seua filosofia es basava en la inferència lògica i no en l'emocionalitat. A més, la recerca en psicologia ha documentat almenys dues vies de judici deontològic, una via emocional i una altra a través del raonament. Per exemple, Körner i Volk (2014) van trobar evidència de judicis ràpids deontològics, però també de judicis deontològics que es produïen com a resultat de portar als participants a nivells de construcció més abstractes (vs. concrets).

Per altra banda, el model basat en el processament dual caracteritza els judicis utilitaris com respostes raonades sense la influència de les emocions. Com a tals, diversos estudis han relacionat els judicis utilitaris amb característiques de personalitat obscures com la psicopatia i el maquiavel·lisme (Bartels i Pizarro, 2011; Gao i Tang, 2013; Koenigs, Kruepke, Zeier, i Newman, 2012). Això ha portat al fet que les persones que decideixen de manera utilitària siguin considerades com a persones fredes i calculadores. Però teòricament,

l'essència de l'utilitarisme és la d'alleujar el patiment de les altres persones. Mill (1861/2007) lamentaria que els utilitaristes fossen considerats com a persones fredes i sense cor. Per exemple, Mill va ser un dels grans intel·lectuals abanderats de la llibertat d'expressió, la tolerància i els drets de les dones. Més recentment, altres defensors de l'utilitarisme com Singer han aportat arguments a favor d'acabar amb la pobresa global (Singer, 2011) i pels drets dels animals (Singer, 1975). Aquests plantejaments on es demana la fi de la pobresa al món i el tractament compassiu als animals per a eliminar o almenys reduir el dolor al món són clarament emocionals.

De la mateixa manera, recentment s'ha trobat explicacions que ens serveixen per a entendre com les emocions juguen un rol rellevant en les decisions utilitaristes. Per exemple, les decisions utilitaristes poden ser resultat de sentiments d'enuig a causa de la mala distribució de la riquesa (Baron, 2015; Choe i Min, 2011), o sentiments d'empatia per un determinat grup social motivada per la necessitat de pertinença (Lucas i Livingston, 2014). De manera recent, Francis et al. (2016) van utilitzar un paradigma en el qual comparaven la presentació del dilema del tramvia en format de paper i llapis amb la presentació del mateix dilema en realitat virtual. Encara que els participants van experimentar un nivell d'activació emocional més elevat en la condició de realitat virtual, l'activació emocional no va predir el tipus de judici moral que el participant va realitzar (utilitarista o deontològic). En resum, el principi de tensió central estableix que els judicis utilitaris són produïts preferentment per processos cognitius controlats i els judicis deontològics per sistemes emocionals o intuïtius. L'evidència en canvi indica que hi ha diferents vies tant emocionals com controlades cognitivament per a ambdós tipus de judici moral (Conway i Gawronski, 2013; Körner i Volk, 2014).

També, encara que la recerca prèvia ha mostrat que les emocions i el control cognitiu són mecanismes en conflicte (Metcalf i Mischel, 1999), la recerca més recent manté que l'emoció i la cognició són un tot integrat (Barrett i Hamilton-Giachritsis, 2013; Lindquist i Barrett, 2012; Pessoa, 2008). Bucciarelli, Khemlani i Johnson-Laird (2008), per la seua part, presenten un model de teoria similar

al de Greene en el qual plantegen que són els mateixos mecanismes que donen lloc a decisions en situacions no morals, els que guien les decisions morals.

Seguint aquesta mateixa línia de pensament Inzlicht, Bartholow i Hirsh (2015) han suggerit que en comptes de considerar el control cognitiu i l'emoció com a sistemes antagònics, el control cognitiu podria ser millor entès com un processament emocional. En el seu model, el control cognitiu és inicialitzat quan es detecten els objectius en conflicte i es generen les emocions.

Roeser (2010) també critica aquest plantejament dualista en la presa de decisions argumentant que aquesta simplificació que es dóna amb la teoria del processament dual podria ser interpretada també perquè les emocions són part i poden ser resultat del raonament. No obstant això, aquesta definició obre també la porta a incloure les diferències individuals com a element determinant del raonament moral. La percepció d'implicació de l'individu en el dany que pot causar a una altra persona i tots els processos psicològics relacionats, tant anteriors com posteriors a la presa de decisions moral, podria venir determinada en gran manera per les diferències individuals. Avaluat el dany a causar o causat a una altra persona és un esforç de control cognitiu (Kurzban, 2016) i es considera una experiència aversiva, que fa sentir malament.

Aquesta experiència afectiva negativa produeix que els objectius en conflicte tinguin rellevància, posant l'atenció en aspectes específics de la situació. També fomenta la motivació per a iniciar comportaments dirigits a l'objectiu a resoldre el conflicte (Inzlicht et al., 2015). Aquesta perspectiva és difícil de reconciliar amb el principi de tensió central (Greene, 2014) i suggereix que un simple enllaç entre la deontologia i l'emoció, i el control cognitiu i l'utilitarisme és inadequat.

Per a continuar, el model del processament dual proposa que els éssers humans tenen una gramàtica moral universal (Mikhail, 2007) la qual prohibeix causar dany de manera intencional (Gray, Young i Waytz, 2012). La teoria del processament dual planteja que és aquesta aversió a causar dany el que produeix els judicis deontològics. Però sembla poc probable que aquesta aversió pugui explicar tot el plantejament teòric. Per exemple, un cirurgià és capaç de causar dany físicament

en un procediment quirúrgic per a ajudar algú a sanar, un lluitador de boxa intenta per tots els mitjans deixar inconscient el seu adversari i un soldat deu matar el seu enemic en la guerra. Fiske i Rai (2015) argumenten que a pesar que causar dolor o patiment a un adversari és una experiència aversiva per al que la causa, aquesta aversió no necessàriament impedeix que es puguin fer. De fet, causar dolor i sofriment pot ser considerat moral i obligatori en cas d'una guerra. A més, la teoria de la regulació de les relacions (Rai i Fiske, 2011) proposa que la gent habitualment és motivada moralment per a produir accions violentes o nocives per a "crear, protegir, redreçar, acabar o patir el dol per relacions socials" (Fiske i Rai, 2015, p. 2). D'acord amb aquest punt de vista, actes violents basats en l'honor poden ser solament entesos a través d'un ampli sistema de valors i creences que governen les relacions interpersonals en una societat (Fiske i Rai, 2015; Rai i Fiske, 2011). En resum, l'aversió a causar dany a altres persones pot ser moderat per factors situacionals que permeten a un individu sentir-se legitimat per a causar dany a altres persones (Fiske i Rai, 2015).

Encara que els dilemes morals moltes vegades sorgeixen situacions molt complexes, gran part de la recerca sobre la teoria del processament dual s'ha centrat en la manipulació de les característiques de l'acte. És a dir, s'ha centrat en si l'acte implica un contacte personal, físic entre l'actor i la víctima o si es fa a través de mecanismes més complexos i considerats impersonals (Greene et al., 2004, 2001). Una de les troballes més significatives d'aquest tipus de recerca és que les persones estan més predisposades a produir accions que causen dany de manera indirecta que de manera directa. També que la naturalesa de l'acte és sense dubte un factor molt important en els judicis morals, és molt probable que altres factors com, per exemple, la personalitat i les característiques subjectives de la persona que causa l'acció, la seua relació en la víctima o els beneficiaris de l'acte moral, tinguen també un pes rellevant (Uhlmann, Pizarro, Tannenbaum i Ditto, 2009).

En definitiva, les diferències individuals dels participants, la situació moral, les relacions entre el que rep l'acció i el que la produeix, poden ser factors molt rellevants per a l'estudi de la moralitat. Per exemple, quan la percepció del

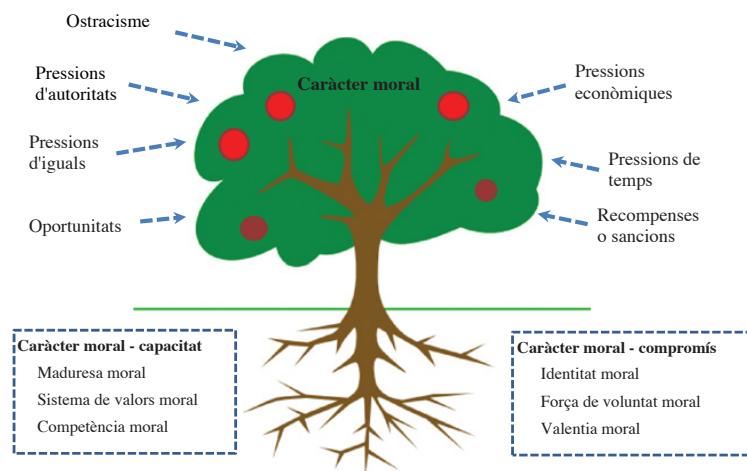
benefici o recompensa que es pot aconseguir transgredint una acció moral és gran, es produeixen més respostes utilitaristes. D'altra banda quan les pèrdues són també grans, es produeixen més respostes deontològiques (Gamez-Djokic i Molden, 2016). A més, a pesar que participants en recerca han indicat que la raça de les persones implicades en un dilema moral no té importància en el moment de prendre decisions morals, els participants amb tendències polítiques liberals van optar menys per respondre sacrificant de manera utilitària a persones negres (Uhlmann et al., 2009).

1.4. Diferències individuals: “*Good and Bad Apples*” en la presa de decisions morals

Entre els models dominants de personalitat per explicar aquestes diferències individuals existents en comportament moral sobresurten dos models, el model dels *Big Five* (McCrae i Costa, 1987) i el model HEXACO (Ashton i Lee, 2001, 2007, 2009). Actualment hi ha una gran acceptació del model penta-dimensional de la personalitat per a l'estudi del caràcter moral (Jonason, Kaufman, Webster, i Geher, 2013; Kalshoven, Den Hartog, i de Hoogh, 2011; Karim, Zamzuri, i Nor, 2009; Lönnqvist, Verkasalo, i Walkowitz, 2011), però nous estudis lèxics desenvolupats en diferents idiomes han indicat la necessitat d'afegir una nova dimensió (Humilitat/Honestedat) a les 5 del *Big Five* i reconceptualitzar algunes d'aquestes. La dimensió Humilitat/Honestedat ha resultat capital per a descriure el comportament moral humà (Aghababaei i Arji, 2014; Ashton, Lee, i de Vries, 2014; Dunlop, Lee, Ashton, Butcher, i Dykstra, 2015; Lee i Ashton, 2014).

Aquesta contextualització ens servirà per anar introduint els elements del model elaborat per Schwartz (2017), creat per a explicar les conductes ètiques i no-ètiques dins d'una organització. El nom naix de l'analogia d'un llibrell ple de pomes com si fos una organització, en el que hi ha algunes que són “bones pomes”, és a dir persones que fan conscientment les “coses correctes” i tenen un caràcter moral fort, i persones que fan “coses incorrectes” i tenen un caràcter moral dèbil. En aquesta tesi, considerem que el model de presa de decisions ètiques dissenyat per a avaluar l'ètica dins una empresa pot ser utilitzat en altres

campes on es manifesten les diferències en el comportament humà. La intenció de Schwartz és crear un model integratiu en el qual es consideren factors individuals i situacionals com a igualment importants quan es tracta d'explicar el procés de presa de decisions ètiques. Aquest autor comença la presentació del seu model establint una definició àmplia del que considera caràcter moral (Figura 2), a saber:

Figura 2. Les arrels de la moralitat. Adaptat del llibre *Business ethics* per Schwartz, 2017, p. 27.

“El caràcter moral es referix no solament a la capacitat d'evitar actuar de manera no adequada quan es presenta una temptació moral, sinó de ser capaç de dur a terme la resolució més apropiada per al dilema moral i, en darrer terme, tenir el compromís i la motivació per a implicar-se naturalment en aquesta conducta ètica” (Schwartz, 2017, p. 25).

Tanmateix, Schwartz presenta dues dimensions diferents però relacionades que expliquen el caràcter moral:

La capacitat moral i el compromís moral. Cadascuna d'aquestes dues dimensions del caràcter moral està formada per tres elements que descrivim a continuació.

1.4.1. La capacitat moral

La primera dimensió que presentem sobre el caràcter moral és la capacitat per a determinar allò que és moralment correcte o equivocacat en funció del nivell de maduració moral, el sistema de valors actual i el nivell de competència moral. A continuació s'examinarà amb més detall alguns d'aquests elements del caràcter moral.

El nivell de maduresa moral és la fase del desenvolupament moral en el qual la persona identifica allò que és moralment correcte o incorrecte (Kohlberg, 1973; Treviño et al., 2006, citat a Schwartz, 2017). Aquest concepte fa referència a treballs d'autors clàssics com Piaget (1932/1965) i Kohlberg (1973). En aquesta tesi doctoral no s'utilitza cap eina d'avaluació del desenvolupament moral, per la qual cosa no s'expandirà l'explicació teòrica de la mateixa més enllà de la presentada prèviament en la introducció.

El **sistema de valors moral** són els marcs, aproximacions i teories que guien les nostres decisions i comportaments morals (Jackson, Wood, i Zboja, 2013). La forma en la qual l'autor d'aquest model defineix i emfatitza la importància d'aquesta dimensió de la capacitat moral és a través d'aquesta pregunta: "Si tens valors ètics, morals o principis, en quins d'ells acostumes a confiar per a prendre decisions morals?" (Hartman, 2008).

Dels diferents conceptes que es recullen en la literatura que formen el sistema de valors moral, com la predisposició ètica (Reynolds, 2006) o la ideologia ètica (Schlenker, 2008), en aquesta tesi ens centrarem en el concepte de sistema de valors personals (Bartlett, 2003; Cohen i Ahn, 2016; Johansson-Stenman i Martinsson, 2008; Sütfeld, Gast, König, i Pipa, 2017; Weber, 1993).

El **valor personal** sol fer referència al fet que les persones prenen decisions de tipus utilitari quan basen les seues decisions en les conseqüències o prenen decisions deontològiques/formalistes quan basen les seues decisions en deures, regles o obligacions (Forsyth, 1993).

A més a més, i com es desenvoluparà en apartats posteriors, estudis recents (Cohen i Ahn, 2016) proposen una nova i interessant forma d'entendre la presa

de decisions moral anomenada **utilitarisme subjectiu**. Aquesta proposta considera que les decisions morals que prenem són essencialment utilitàries però subjectives, és a dir, les persones intenten salvar el subjecte implicat en el dilema moral que presenta el "valor personal" més gran.

El tercer component de la capacitat moral és la **competència moral**, entesa com la capacitat d'una persona basada en el seu coneixement i expertesa en resoldre dilemes ètics utilitzant un bon criteri de raonament crític (Morales-Sánchez i Cabello-Medina, 2013). Consisteix en un major aprofitament de l'experiència prèvia en situacions morals que permet millorar el processament i resolució de situacions ètiques complexes o desafiantes (Hannah et al., 2011). La competència moral permet poder jutjar situacions com a correctes o incorrectes més enllà de mantenir una visió de les mateixes com a no clares o amb indecisió. Aquesta competència es presenta com a necessària per a resoldre situacions complexes en les quals no hi ha prou amb la intuïció o amb l'instint.

En aquesta tesi, es considera com un repte poder mesurar la competència moral, a causa de la complexitat que presenta la seva conceptualització, però considerem que es tracta d'una competència depenent de les habilitats cognitives de l'individu les quals ens permeten raonar, solucionar problemes i aprendre a través de consolidació d'informació rellevant sobre la cultura i el grup social en el qual es pertany o es troba relacionada la decisió moral. Una aproximació per a mesurar aquestes característiques es dóna a través del concepte d'intel·ligència. Aquesta capacitat és la que teòricament ha de permetre tant preveure com entendre els mecanismes socials relacionats amb les conseqüències dels actes morals o immorals.

És en aquest punt on en la literatura es troba una dificultat major per a poder conceptualitzar la intel·ligència com un predictor d'un major nombre de conductes ètiques o morals. A més, ens trobem amb el problema de com mesurar la intel·ligència, ja que existeixen diferents opinions per a poder abordar aquest concepte. Per exemple, Davis, Christodoulou, Seider i Gardner (2011) sostenen que la intel·ligència pot ser utilitzada tan de manera moral com immoral en una societat. Posen com a exemple en Martin Luther King,

Jr., qui va usar la seua elevada intel·ligència lingüística per a elaborar discursos que varen inspirar la cerca dels drets civils a través d'una via pacífica. En clara oposició, Slobodan Milosevic va utilitzar la seua capacitat lingüística per a subjugar i progressivament exterminar grups de persones. Els dos homes tenien una elevada intel·ligència i la van utilitzar de maneres molt diferents. Amb aquests exemples com a referents, podem assegurar que la intel·ligència, com a capacitat que se situa en un llindar biopsicològic, no determina el mode en el qual es prenen les decisions morals. Això no obstant, sí que es proposa en aquesta tesi que juntament amb els altres factors determinants de la presa de decisions moral, com el compromís moral (vegeu p. 31) pot suposar un element que contribuirà a la presa de decisions que afavoreixen el bé comú.

En un estudi recent, on s'emprava un paradigma en el qual es recompensava una conducta immoral com la de matar a un "ratolí sobrant" a canvi de 10 €, es va observar diferències significatives en la intel·ligència a l'hora de mostrar voluntat de matar l'animal entre els estudiants (el primer terç, per damunt d'un 60%, el segon terç 54,3% i el tercer terç 44,0%) (Deckers, Falk, Kosse, i Szech, 2016). En aquest estudi es va mesurar tant la intel·ligència fluida com la intel·ligència cristal·litzada i es va trobar que, a pesar que les dues estaven relacionades amb la presa de decisions moral, solament la intel·ligència fluida aportava un efecte moderador negatiu de les transgressions morals: atenuava les possibilitats de produir transgressions morals.

D'aquesta manera i utilitzant la metodologia del treball presentat prèviament proposem la mesura de la intel·ligència fluida a través del *factor g* mesurat a través de les matrius progressives avançades de Raven (Penrose i Raven, 1936; Raven, 1939; Raven, Raven i Court, 1998) com una aproximació a l'estudi de la intel·ligència fluida.

D'altra banda, el caràcter moral no solament inclou la nostra capacitat de dur a terme judicis morals, també la voluntat i la motivació per a ser consistents seguint les nostres decisions morals (Jackson et al., 2013). Ens podem referir a aquesta dimensió com el compromís per a actuar correctament d'acord amb l'ètica pròpia de cadascú.

1.4.2. El compromís moral

A part de la capacitat per a arribar a fer judicis morals adequats, el caràcter moral també inclou la voluntat o la motivació que hem de seguir sistemàticament en els judicis morals d'hom. Això es referirà com a compromís amb el caràcter moral d'hom, que inclou els següents tres elements interrelacionats: la identitat moral, la voluntat moral i el coratge moral. A continuació s'ofereix una descripció d'aquests tres elements del caràcter moral.

La **identitat moral** es defineix com aquella representació mental del caràcter moral de l'individu que es mostra tan internament i que es projecta als altres (McFerran, Aquino, i Duffy, 2010). Aquesta dimensió fa referència a quina és la importància que les persones donen als seus principis morals i si actuen d'acord amb aquests, independentment dels punts de vista religiosos o polítics.

“La millor resposta a la qüestió, per què ser moral?, podria ser, perquè és qui sóc jo, perquè jo no puc fer res més (o arribar a ser) que la persona que ja estic compromesa a ser... Què més podria fer? Tot depèn de com jo m'entenc a mi mateix i les meues responsabilitats” (Bergman, 2002).

En aquesta cita de Bergnam, es remarca la importància de la integritat moral com el desig de fer que l'acció i la intenció siguin coherents, és a dir la importància d'actuar d'acord amb els principis morals. D'altra banda, el *self* moral, sustenta la integritat moral d'acord amb el valor de la identitat moral en relació a com hom defineix la seua personalitat. Quan les persones es veuen com a éssers morals són més propensos a interpretar situacions de forma moral i actuar en conseqüència (Narvaez, Lapsley, Hagele, i Lasky, 2006).

Sobre la qüestió de què està passant quan es presenta un dilema moral, ens trobem davant una situació que “la teoria moral no pot solucionar”, un repte moral que pot incloure pressions demandades per altres persones. La identitat moral actua en aquesta situació com un compàs que ens orienta cap a la resposta més adient d'acord amb la representació mental que l'individu sosté com a correcta (Posner, 1998).

La identitat moral se sosté sobre la importància que cadascú dona a ser i actuar de manera moral, de manera que la hipocresia o la inconsistència en la presa de decisions moral es considera com una amenaça a la pròpia seguretat que hom és bo, que es pot reafirmar en valors i trets que són importants per a si mateix (Monin i Merritt, 2012).

Diversos autors han intentat conceptualitzar quins són aquests valors morals que determinen la identitat de l'individu. Haidt (2001) proposa com a guia per al futur de la psicologia moral del segle XXI la teoria dels principis morals, la qual postula que els principis morals extrets de la cultura són un factor modelador molt important sobre la presa de decisions moral, sent aquesta més o menys evident d'acord amb el context on es desenvolupa l'acció.

A través d'aquest enfocament es desenvolupa una teoria que ha marcat un abans i un després en l'estudi de la moralitat anomenada la teoria dels fonaments morals (Graham et al., 2011) on es presenten cinc fonaments morals, a saber: dany/cura, justícia/reciprocitat, agrupació/lleialtat, autoritat/respecte i puresa/castedat. Per tant, la identitat moral inclou com hom defineix la seua personalitat i la implicació de la pròpia autoestima en la capacitat de tenir un hàbit d'autoanàlisi moral com a element central que orienta la presa de decisions moral, el qual és motivat pel desig de tenir pau amb hom mateix (Glover, 2000).

Aquesta motivació per a tenir pau amb hom mateix, porta al fet que l'anticipació de sentiments de culpa o de vergonya siguen considerats com una greu amenaça a la identitat (Cohen, Panter, Turan, Morse, i Kim, 2014). Aquests sentiments són caracteritzats per l'experiència d'angoixa en resposta a transgressions personals (Baumeister, Stillwell, i Heatherton, 1994; Tangney, Stuewig, i Mashek, 2007; Wolf, Cohen, Panter i Insko, 2010). A més, tant la vergonya com la culpa són emocions relacionades amb l'autoconsciència que s'ha fallat en el manteniment de la identitat moral i evocades a través de l'autoreflexió i l'autoavaluació, participant en processos d'autoregulació de la pròpia conducta moral (Tracy i Robins, 2004; 2007).

En aquest model, un altre component que proposem com a mesura de la identitat moral és la humilitat/honestedat (Ashton i Lee, 2009), els trets principals del qual són la justícia, la modèstia, la sinceritat i la falta de cobdícia. La humilitat/honestedat és un tret de personalitat englobat en el model HEXACO. Les persones que puntuen elevat en aquest tret eviten manipular a altres persones per a obtenir benefici personal, tenen poca temptació per a trencar regles, no tenen interès a acumular riqueses i no se senten amb un dret especial a estar en un estatus social elevat. Les persones que puntuen baix en honestetat/humilitat en l'escala HEXACO són persones que estan inclinades a trencar regles en benefici personal, estan motivades per a guanys materials i senten un fort sentit d'importància pròpia.

Les persones humils/honestes solen mostrar-se reticents a fer cap engany o a utilitzar altres en benefici personal, és a dir, no tendeixen a explotar a altres persones o aprofitar-se'n. No són persones manipuladores ni incompleixen les regles, tampoc se senten en drets especials sobre les altres persones. La humilitat/honestedat ha estat relacionada amb la identitat moral en recerques prèvies i s'ha considerat com una de les dimensions de personalitat principals (juntament amb la responsabilitat) que distingeix entre les persones amb elevat caràcter moral i tipus de caràcter "menys moral" (Cohen et al., 2014).

D'altra banda, trobem evidència que la triada fosca de la personalitat (narcisisme, maquiavel·lisme i psicopatia) es troba relacionada amb la identitat moral. Elevades puntuacions en psicopatia i maquiavel·lisme s'acompanyen amb una absència de comprensió de la moralitat a causa de deficiències emocionals que els impedeixen experimentar culpa, por, empatia entre altres (Campbell et al., 2009; Egan, Hughes, i Palmer, 2015; Jonason, Strosser, Kroll, Duineveld, i Baruffi, 2015; Kauten i Barry, 2014; Torrubia-Beltri i Cuquerella-Fuentes, 2008).

En canvi, les persones amb elevades puntuacions en narcisisme tenen una capacitat de control emocional i cognitiu suficient com per tenir consciència moral (Hudziak, Achenbach, Althoff, i Pine, 2007; Kubarych, 2005). Per la qual cosa, els actes no ètics dels narcisistes es poden deure més a una perversió moral

que a una falta de moralitat. Per exemple, recents estudis sobre el narcisisme indiquen que l'autoestima actua com a un moderador entre la identitat moral i el narcisisme. És a dir, persones que puntuen elevat en narcisisme i en baixa autoestima presenten una major identitat moral que les persones que puntuen elevat en narcisisme i també en autoestima (Shijiang, Fang, Yan, Fengxiang, i Xinting, 2016). Una possible explicació per a aquest fet consisteix que un element de mesura de la identitat moral és la simbolització (Aquinno i Reed, 2002), la qual es refereix principalment al desig de reconeixement per part dels altres de la identitat moral més que a la identitat moral real (Hardy i Carlo, 2011).

El segon component del compromís moral segons aquesta teoria és la **força de voluntat moral**, entesa com la motivació per a actuar d'acord amb el nostre sistema de valors moral actual (Hannah, Avolio, i May, 2011).

La força de voluntat moral és referida inicialment com la conació moral (Hannah, Avolio, i May, 2011), és a dir, la facultat mental de proposar-se, desitjar o la voluntat de dur a terme una acció moral; és la volició moral. Aquest constructe és elaborat en la literatura a través de conceptes com l'agència humana, el *psychological ownership* (la propietat psicològica) i la implicació psicològica en un esdeveniment.

La importància de la voluntat moral recau en què és necessària per a controlar-se o inhibir les accions quan volem superar i/o no caure en temptacions morals que farien trontollar la identitat moral d'hom, és a dir, és necessària per a preservar-la (Hannah, Avolio, i May, 2011). Posseir força de voluntat moral significa superar situacions que impliquen la possibilitat de guany personal o de satisfer les necessitats pròpies quan hi ha implicacions ètiques en fer això (Schwartz, 2017).

Quan el caràcter moral de la persona és dèbil o aquesta ha estat situada sota molt d'estrés és més fàcil que puguem arribar a un límit ètic en el qual ja no es té en compte el sistema de valors i en conseqüència apareixen conductes no ètiques (Schwartz, 2017).

Aquest límit ètic té a veure amb el sobre esforç que suposa trobar-se en situacions en les quals la identitat moral no es troba suficientment integrada o no es té prou confiança amb la mateixa per a que suposi una eina útil i eficient d'orientació en la presa de decisions moral. En conseqüència, l'individu experimenta un elevat estrés en trobar-se en situacions difícils de resoldre de per si, però més sense eines adequades. Aquest estrés força a l'organisme a un sobre esforç en cerca de la resolució del problema moral en el qual es gasta glucosa (Gailliot et al., 2007). La sobre despesa de glucosa actua en detriment de les capacitats d'autocontrol de l'individu, dificultant encara més la capacitat de control sobre la presa de decisions ètica o moral (Gino, Schweitzer, Mead, i Ariely, 2011).

Tangney, Baumeister i Boone (2004) van explorar les implicacions de l'autocontrol amb les reaccions de les persones quan cometien algun tipus de transgressió moral. Van trobar que les persones amb un elevat nivell d'autocontrol mostraven respostes emocionals adaptatives, puntuant relativament baix en vergonya i alt en "culpa sense vergonya". A més van trobar una major inclinació de les persones amb un elevat autocontrol en la presa de consciència (*conciouness*) sobre les seues transgressions. Contràriament, les persones que puntuaven baix en autocontrol eren més propenses a experimentar sentiments dolorosos de vergonya, cosa que provocava una actitud defensiva i de negació.

A més, l'autocontrol ha estat considerat com una mesura de la força de voluntat, el qual ens permet endarrerir les gratificacions i en conseqüència aconseguir metes a llarg termini que requereixen inhibir respostes impulsives com per exemple, evitar les postres, renunciar a l'alcohol, al tabac o a la cocaïna (Metcalf i Mischel, 1999).

L'últim component que considerarem com a necessari descriure per a formar part de la voluntat moral és la responsabilitat (*conscientiousness*) (Ashton i Lee, 2009), la qual es troba determinada pel sentit d'organització, diligència, prudència o cautela i que permet a les persones controlar els seus impulsos i actuar en

conseqüència, prenent decisions de manera reflexiva. Aquesta dimensió de personalitat ha estat considerada com una de les que tenen una relació més forta amb la distinció del caràcter moral de les persones (Cohen et al., 2014).

D'altra banda, és necessària la força de voluntat per a inhibir les conductes no ètiques a causa de la preocupació per les futures conseqüències de les mateixes i plantejar-se escenaris més enllà del benefici immediat. La consideració per les conseqüències futures fa referència a la "consideració de la distància possible entre els resultats del comportament actual i l'extensió temporal dels possibles efectes que tenen aquests resultats" (Strathman, Gleicher, Boninger, i Edwards, 1994). Les persones que puntuen alt en aquesta característica de personalitat creuen que alguns actes són beneficiosos per a un futur, inclús si en el mateix moment el seu cost és elevat. La previsió de les conseqüències dels actes no-ètics es relaciona amb un menor nombre de conductes no-ètiques (Cohen et al., 2014).

A continuació, es presentarà el tercer component del compromís moral segons aquest enfocament. El **coratge moral** (*moral courage*) és l'habilitat que permet actuar èticament o resistir pressions d'actuar de manera no ètica inclús quan som conscients que hi ha un perill per a nosaltres mateixos (Hannah et al., 2011).

Fent una breu recerca de la teoria que ha portat al desenvolupament d'aquesta definició, trobem que és difícil aconseguir consens a l'hora de descriure què és el coratge moral. La primera part d'aquest concepte, el coratge ha estat àmpliament tractat i valorat al llarg de la història en camps de la filosofia i recentment també en la psicologia. La dificultat es troba en la falta de coherència en múltiples definicions que s'han presentat d'aquest concepte.

La necessitat de poder conceptualitzar el coratge per a poder fer recerca ha portat a distingir les teories implícites de les teories explícites. Les teories implícites són les construccions cognitives que elaboren les persones (Rate, Clarke, Lindsay, i Sternberg, 2007), és a dir, teories d'un constructe que descriuen els seus elements bàsics. Un exemple de la filosofia clàssica molt notable pot considerar-se el següent. Kant (citada en Uhlman, 2010) va definir el *fortitudo moralis* com la capacitat i la resolució de resistir davant un oponent fort

i injust; i també pel que fa a l'oposició moral que es dona dins d'hom mateix. La definició implícita del *fortitudo moralis* enllaça molt bé amb la conceptualització més formal que apareix en les teories explícites.

Les teories explícites són aquelles que pretenen aconseguir una definició operacional a través de la qual poder realitzar una bona recerca. Són teories que examinen aspectes visibles externs d'un constructe, és a dir, que se centren en les característiques observables d'un constructe. En aquest treball utilitzarem la conceptualització explícita del concepte de coratge moral de Goud (2005), ja que és una definició que gaudeix d'aprovació per la comunitat científica i la considerem adient per als propòsits d'aquest treball. D'acord amb Goud (2005), el coratge moral consisteix a superar l'amenaça i el temor amb l'objectiu d'actuar moralment, amb virtut o per a satisfer un propòsit més alt. Aquesta fortalesa depèn de processos d'autoregulació (p. ex., l'autocensura, l'autoconsciència, l'autoimatge, o l'autoestima) que regulen la conducta moral i inhibeixen la conducta antisocial o l'agressió (Anderson i Huesmann, 2003; Anderson i Dill, 2000).

No obstant això, el procés d'autoregulació pot ser desactivat per mecanismes sociocognitius que porten a facilitar el trencament de regles morals i que permeten l'aparició de conductes antisocials i agressives. Aquest procés s'anomena desconexió moral i es refereix al "procés de legitimació de mecanismes que porten a una selectiva desconexió de mecanismes de censura moral" (Obermann, 2011). Podem suposar que aquest trencament amb un aspecte tan nuclear de la identitat personal com la moralitat comporta l'experimentació d'una reacció emocional negativa consistent en la percepció d'amenaça i de temor citat per Goud (2005). Per exemple, en una discussió fora d'un bar, un home agredeix a un altre i quan la policia l'interroga diu que ell va actuar en defensa pròpia agredint a aquella persona. Un altre exemple podria ser, un nen trenca una finestra jugant a pilota amb els seus amics i quan és reprès per part del propietari de la finestra diu que la culpa és de tots els nens que estaven jugant i no solament d'ell. En aquesta reacció es pot apreciar un component central de temor que porta a la voluntat d'evitació o afrontament

de les conseqüències de trencar un cristall o d'agredir a una persona i, per tant, legítima per a això, processos no ètics com la justificació o el desplaçament de la responsabilitat. És en aquesta natural reacció de por on la persona es sent legitimada per a utilitzar aquests mecanismes que porten al trencament de les regles morals on la definició que aporta Schwartz s'enllaça amb els processos de desconexió moral. La desconexió moral és un procés pel qual l'individu redueix la preocupació pels altres i l'autocensura anticipant i promovent reaccions cognitives i afectives que poden portar a l'extrem de l'agressió (Bandura, Barbaranelli, Caprara, i Pastorelli, 1996). Per tant, tal com hem citat en Goud (2005) anteriorment, la voluntat de superar aquest temor és el que determina el coratge moral.

Els mecanismes de desconexió moral són la justificació moral, el llenguatge eufemístic, les comparacions avantatjoses, el desplaçament de la responsabilitat, la difusió de la responsabilitat, la distorsió de les conseqüències, l'atribució de culpa i la deshumanització (Bandura, Caprara, Barbaranelli, Pastorelli, i Regalia, 2001; Pelton, Gound, Forehand, i Brody, 2004). Aquests mecanismes són proposats en aquest treball com sistemes d'evitació o afrontament de l'autoavaluació ovaluació externa de les pròpies conductes. És a dir, són l'oposat de tenir un elevat coratge moral que implica en última instància la responsabilització de les pròpies accions que comporta implícitament totes les definicions esmentades. Per exemple, Trenbrunsel i Messeck (1999) suggereixen que quan una persona es troba en un estat de debilitament moral (*ethical fading*), aquesta persona utilitza diverses formes d'autoengany tals com les justificacions i llenguatge eufemístic, amb l'objectiu de poder escudar-se davant les possibles crítiques d'hom o d'altri envers les pròpies infraccions morals.

1.5. Factors situacionals en la presa de decisions moral

A través de la descripció de Schwartz (2017) de les “*good and bad apples*”, l'autor afirma que hom pot assumir que si una persona té un caràcter moral fort i es troba davant una situació amb implicacions ètiques, aquesta persona actuarà de forma més ètica que una persona amb un caràcter moral més dèbil. També, una vegada feta aquesta assumpció presenta els factors situacionals com a determinants per a poder entendre per què les persones amb un fort caràcter moral actuen en algunes situacions de maneres no ètiques.

Aquest autor aporta tres components interrelacionats sobre els factors que afecten els contextos situacionals: (i) la importància de la qüestió, assumpte a tractar (ii) la cultura ètica de l'entorn social i (iii) el context personal (Schwartz, 2017). La importància de la qüestió es refereix a la percepció subjectiva d'en quin grau les conseqüències, normes socials, proximitat o consideracions deontològiques afecten l'imperatiu moral de la situació (Jonnes, 1991 citat en May i Pauli, 2002; Kelley i Elm, 2003). Es considera el consens social com el criteri adequat per a mesurar en quin grau la societat desaprovaria l'acte moral. Per la qual cosa, s'espera que una elevada importància social de l'assumpte que es tracta facilite la identificació de la situació moral i la resposta a la mateixa (May i Pauli, 2002).

La cultura ètica de l'entorn social es refereix als elements formals i informals que contribueixen a l'efectivitat ètica de la societat (Tenbrunsel i Messick, 2004). Aquest concepte recull tant l'existència d'un codi ètic a seguir pels membres de la societat com la presència de sistemes de comunicació de l'ètica entre els membres del col·lectiu. Altres mecanismes que indiquen una cultura ètica saludable són els mecanismes de vigilància de la mateixa i els sistemes de sanció quan aquesta s'infringeix (Schwartz, 2017).

Partint d'aquesta base, el context personal fa referència a la situació actual de l'individu que pot portar a l'experiència d'una “vulnerabilitat ètica”. Els mecanismes descrits en la literatura que porten a una experiència de vulnerabilitat ètica són la constricció temporal o problemes financers (Albrecht, 2003). Aquestes constriccions porten al fet que la necessitat de guany personal

per part de l'individu faci que actue de manera egoista davant situacions morals. D'aquesta manera cal distingir la necessitat de guany personal del caràcter moral. Hi ha persones que són inherentment altruistes de la mateixa manera que hi ha gent que és inherentment egoista. La diferència principal entre els dos conceptes és que la necessitat de guany personal és una qüestió temporal alhora que el caràcter moral és més estable temporalment (Schwartz, 2017).

És socialment conegut i acceptat que un dels principals problemes de les crisis econòmiques són les dificultats financeres i els treballs precaris que poden portar a una situació d'exclusió social respecte a la societat de pertinença (Alvarez Aledo, Davia Rodriguez, i Legazpe Moraleja, 2013). D'aquesta manera, en la següent secció de la tesi es presentarà l'ostracisme com una possibilitat de context personal que pot tenir influència en la presa de decisions moral.

1.5.1. L'ostracisme en la presa de decisions moral

L'ostracisme s'entén com la situació en la qual un individu percep que es troba exclòs o ignorat pels altres (Ferris, Brown, Berry, i Lian, 2008, citat en Kouchaki i Wareham, 2015). Aquest fenomen està associat amb múltiples efectes. Per exemple, Gerber i Wheeler (2009) encapçalen la seua meta-anàlisi fen un llistat d'efectes de l'ostracisme recollits en la literatura com ara un decrement del rendiment en tests d'intel·ligència, un increment de la imitació inconscient dels altres, del consum de galetes de xocolata, pitjor rendiment en les tasques creatives col·lectives, i un increment de la conducta agressiva.

Aquests efectes mostren com l'ostracisme produeix que els individus se senten malament. La pèrdua del sentit de pertinença i l'experiència de ser exclòs pels altres està assenyalada per la recerca com a similar al dolor físic (Eisenberger, Lieberman, i Williams, 2003; MacDonald i Leary, 2005).

Aquesta gravetat en l'experiència de l'ostracisme es troba ben reflectida en l'evolució temporal del fenomen (Williams, 2007; Williams i Zadro, 2005). En un primer moment, la persona que se sent exclosa dona una resposta caracteritzada per una reflexió immediata amb una absència temporal de la percepció de les

emocions (Twenge, Ciarocco, Baumeister, DeWall, i Bartels, 2007), sense que factors situacionals específics o variables de personalitat i intel·ligència puguen atenuar els efectes. Després, hom percep la situació d'aïllament social com una amenaça a les necessitats de pertinença, autoestima, control i de sentir la pròpia existència com significativa, que val la pena. A més a més, incrementa els sentiments de tristesa i d'ira. Finalment, l'última fase de l'experiència de l'ostracisme consisteix en una avaluació cognitiva de la situació, de les causes de la situació, de quin és l'agent que està exercint l'ostracisme, etc. de manera subjectiva. És en aquesta última fase on les diferències individuals de cadascú orienten a l'individu en el procés d'enfortiment de les necessitats més amenaçades a través de pensar, sentir i comportar-se d'una manera més prosocial (Williams, 2007, p. 431).

Per tant, i d'acord amb l'evidència empírica (Williams, 2007), el malestar psicològic o l'angoixa causats per una situació d'aïllament social no es modera per nivells previs d'autoestima, ni altres diferències individuals com la personalitat o el sexe del subjecte. En general, l'ostracisme és una experiència dolorosa i angixant per a tothom qui es troba en aquesta situació. Una vegada hom és conscient que està sent marginat socialment empren una sèrie de conductes que poden anar en dues direccions diferents. Una opció és canviar la conducta que s'està duent a terme habitualment amb l'objectiu de recuperar el suport i incrementar les possibilitats d'experimentar el sentiment de pertinença perdut amb la recuperació de la inclusió (Gallardo-Pujol, Andrés-Pueyo, Maydeu-Olivares, 2009). Però d'altra banda també hi ha evidència de les relacions entre ostracisme i la comissió d'actes no ètics (Kouchaki i Wareham, 2015).

D'acord amb diversos estudis (Baumeister, Nathan Dewall, Ciarocco, i Twenge, 2005; Baumeister, Twenge, i Nuss, 2002), l'experiència de l'ostracisme produeix una desconstrucció cognitiva similar a les dels estadis previs als intents de suïcidi i un deteriorament cognitiu que afecta la capacitat de l'individu per a autoregular la seua conducta després de la seua exclusió social inhibint les habilitats. Això produeix que la seua capacitat per a utilitzar recursos cognitius o motivacionals que facilitarien la resposta a l'exclusió social i evitarien respostes

impulsives quede inhibida. Per exemple, en un estudi on es va analitzar l'efecte de l'ostracisme en l'agressió entre humans (Pascual, Rodrigues, i Gallardo-Pujol, 2013) es va trobar que les persones que havien estat ostratitzades tenien més tendència a obeir les ordres de causar dany a persones.

En aquest sentit cal destacar uns estudis realitzats per Maryam Kouchaki i Justin Wareham (2015) que estudien les conseqüències ètiques de l'exclusió social a través dels seus correlats amb respostes fisiològiques. Aquests autors raonen de la següent forma:

“Si les persones es troben en un estat d'alta excitació, és probable que facen una atribució errònia de l'excitació associada amb el comportament no ètic amb l'experiència d'ostracisme. En altres paraules, com més gran és l'excitació d'un episodi d'exclusió, menys probable es torna la possibilitat que una persona associe les respostes naturals emocionals relacionades amb les accions no ètiques amb el procés actual de presa de decisions ètiques. Això fa que una persona siga més propensa a comportar-se d'una manera desinhibida i adoptar un comportament poc ètic”.

D'altra banda, és lògic pensar que l'ostracisme provoque ira i estudis previs han demostrat que emocions negatives com la ira poden portar a actuar en maneres no ètiques (Schweitzer i Gibson, 2008 citat en Kouchaki i Wareham, 2015). Un altre estudi va demostrar que elevats sentiments de connexió social donen lloc a més respostes utilitàries que les persones que se senten poc connectades socialment (Lucas i Livingston, 2014). Aquests resultats es mostren consistents amb la idea que experimentar exclusió social pot facilitar l'aparició de conductes no ètiques.

1.6. Relació entre factors situacionals i el caràcter moral en la presa de decisions en dilemes morals

Gairebé totes les teories psicològiques estan d'acord en el fet que a cada moment la relació entre persona i situació té una naturalesa inextricablement entrelaçada. Encara així, a causa de la dificultat en estudiar aquesta relació,

els psicòlegs no han fet un gran avanç en descriure, explicar i predir aquestes transaccions persona-situació (Rauthmann, Sherman, i Funder, 2015). Per una part, han avançat molt en el coneixement dels factors de personalitat i de comportament, mentre que per l'altra molt poc per aconseguir incorporar els factors situacionals en l'estudi de les influències de com les situacions són i com han de ser integrades en els estudis psicològics.

Funder (2016) explica en el seu treball que en la interpretació d'una situació juga un rol molt important la construcció particular de cada individu. No obstant per a jutjar la naturalesa moral d'una situació, no podem obviar la necessitat d'un consens per a explicar la naturalesa de les situacions, ja que no és pràctic per a fer recerca explicar que l'elecció es deu a la naturalesa de cada individu. Per a explicar aquest fet, Funder (2016) utilitza un exemple en el qual dues persones juguen a un joc, una de les quals veu la situació com una competició i l'altra no. La primera pot considerar el joc com a motivant i competitiu mentre que la segona el considera un sense sentit. La percepció de la primera persona pot ser "explicada" sobre la base de la seua percepció del joc com una competició, la qual cosa no és gaire útil. Per la qual cosa, el terme objectiu referent a la naturalesa d'una situació ha de ser considerat com es considera l'objectivitat de qualsevol cosa, mitjançant el consens social. Aquest consens social l'establim amb observadors competents i amb l'objectiu de considerar "axiomes socials" (Funder, 2016).

Per a aproximar-nos a la relació entre les diferències individuals i les característiques de cada situació, un concepte que ens pot ajudar és el de presa de consciència (*awareness*) moral, és a dir, el reconeixement dels efectes de les accions d'un mateix sobre els altres (Rest, 1986). Reynolds (2006) amplia la definició de l'*awareness* moral com "la determinació d'una persona sobre una situació que conté un contingut moral i la seua capacitat per a legítimament considerar la situació des d'un punt de vista moral". En aquesta definició hi ha dues parts: la primera és la naturalesa del contingut de la situació per a ser considerada com a moral i la segona part fa referència a la disposició individual de cada persona per a considerar una situació com a moral. A continuació

repassarem alguns components de la literatura que han explorat d'alguna manera la relació de factors de personalitat i factors situacionals en la presa de decisions moral.

El caràcter moral (un set de trets de personalitat que descriuen les diferències individuals en el raonament moral, l'emocionalitat i l'acció moral) facilita la presa de decisions moral a través d'accentuar la percepció de les implicacions morals de les persones que prenen les decisions morals (Walker i Frimer, 2007). D'acord amb aquesta hipòtesi, els trets morals operen com un filtre a través del qual les persones observen i analitzen el món al voltant d'elles, incloent-hi les decisions que prenen. D'aquesta manera, les diferències individuals morals actuen com un filtre que permet emfatitzar les característiques concretes de decisions particulars, com per exemple poden ser aspectes estratègics en els negocis, aspectes monetaris o financers rellevants per a la vida de cadascú i, per descomptat, aspectes purament morals (Jordan, 2009). Per exemple, persones amb un elevat caràcter moral es diferencien de les persones amb un tipus de caràcter "menys moral" en l'apreciació de les implicacions morals de les decisions que han de fer. Els primers, quan han de prendre una decisió moral apreciaran més aspectes ètics en les decisions morals i els segons menys apreciacions ètiques.

A més, tenim evidència que les persones amb un elevat caràcter moral quan es troben en una situació de poder psicològic sobre altres (DeCelles, DeRue, Margolis, i Ceranic, 2012) experimenten una major consciència moral. L'experiència de poder psicològic produeix un augment de la visió global de les situacions en les persones amb un elevat caràcter moral. És a dir, les fa més conscients de les conseqüències socials o interpersonals de les seues accions i volen actuar per aconseguir un major benestar social i interpersonal.

Davant de la presentació d'un escenari moral, les persones experimenten un elevat poder psicològic a causa que són assignades com a les que han de decidir sobre la resposta que es deu donar davant una situació moral amb altres persones implicades. Per la qual cosa, i amb coherència amb l'experiència de poder psicològic en persones amb un elevat caràcter moral (DeCelles et al.,

2012) aquestes persones respondran de manera més ètica davant situacions morals que les persones amb un tipus de caràcter "menys moral".

Altres factors s'han descrit en la literatura com a influents en els filtres que afecten la comissió d'actes prosocials com per exemple l'experiència d'embalament o atoniment (*awe*). Una experiència d'*awe* es caracteritza per una reacció emocional amb una valença que pot ser tant positiva com negativa (Keltner i Haidt, 2003; Shiota, Keltner, i Mossman, 2007) que condueix a la percepció d'un *self* menut (*small self*; (Piff, Dietze, Feinberg, Stancato i Keltner, 2015) en comparació amb una cosa més gran.

Considerant aquesta peculiar valència emocional de l'*awe*, Prade i Saroglou (2016) varen argumentar que l'*awe* és una emoció dirigida cap a la percepció d'un estímul i no pot ser considerada una emoció social com podrien ser les emocions relacionades amb l'ostracisme que s'ha mencionat en l'apartat anterior. Tanmateix, Prade i Saroglou (2016) van provar l'efecte de l'*awe* com a un facilitador de pensaments, sentiments i comportaments prosocials i van trobar que l'*awe* augmenta la generositat espontània i la voluntat d'ajudar a la persona que ho necessita. Aquest fet ens fa pensar en les possibles implicacions que pot tenir un factor situacional amb una connotació clarament social com l'ostracisme en la presa de decisions morals en persones amb un elevat caràcter moral o en persones amb un tipus de caràcter "menys moral".

Per tant, i a pesar de la quasi inexistent recerca sobre factors moderadors de la moralitat, cal destacar que estudis previs han trobat que l'experiència d'*awe* promou un major comportament prosocial en persones amb un elevat caràcter moral. A més, les diferències individuals que s'han trobat en experiments sobre el poder psicològic aventuren que factors situacionals interactuen amb el caràcter moral per a produir diferents respostes morals.

1.7. Ús de vinyetes o escenaris morals en la recerca ètica/moral

Seguidament, presentarem factors relacionats amb el tipus d'escenari que es presenta als participants que poden afectar a l'estudi de la presa de decisions moral.

A causa del nou interès per part de rames del coneixement com la neurociència en l'estudi del raonament en la presa de decisions moral, molts estudis s'estan realitzant actualment en aquest camp de les ciències socials i la neurociència. Aquests estudis tenen molts d'ells un factor comú, i és l'ús d'escenaris o vinyetes que presenten dilemes morals sacrificials on, per exemple, hom ha de decidir si sacrificar una persona per a salvar a un nombre més gran d'individus (Greene et al., 2001). Aquests escenaris sacrificials han estat inspirats per filòsofs del pensament moral com Phillipa Foot (1967). Aquest dilema ha estat font d'inspiració en pintoresques adaptacions en els que la decisió es considera equivalent amb la del dilema del tramvia (Christensen, Flexas, Calabrese, Gut, i Gomila, 2014).

Els escenaris morals han estat utilitzats en recerca principalment per a realitzar estudis neurocientífics amb l'objectiu d'aconseguir conèixer les bases neurals dels processos de raonament superior que participen en el processament i resolució d'aquests dilemes morals. Principalment s'han identificat àrees cerebrals que es troben implicades amb el raonament moral i la presa de decisions com el còrtex dorsolateral prefrontal, el lòbul parietal inferior i el cingulat posterior (Greene et al., 2004; Pascual, Rodrigues i Gallardo-Pujol, 2013). A través de l'anàlisi d'aquestes s'identifiquen sistemes de processament ràpids relacionats amb les reaccions emocionals i sistemes lents i controlats dirigits per la cognició. Com hem mencionat prèviament, aquests autors troben evidència que els sistemes ràpids (emocionals) estan associats amb respostes deontològiques alhora que els sistemes de resposta més lenta (cognitius) estan associats amb les respostes utilitàries (Cushman i Greene, 2012; Greene et al., 2009, 2008, 2004).

Aquest plantejament ha rebut crítiques d'autors que opinen que l'estudi de la presa de decisions moral utilitzant dilemes sacrificials no ajuda a predir el raonament moral (Kahane, 2015; Kahane, Everett, Earp, Farias, i Savulescu, 2015; Kahane i Shackel, 2010), alguns dels arguments del qual seguirem i exposarem a continuació juntament amb consideracions pertinents i necessàries per a definir el context d'aquesta tesi.

Aquests dilemes són complexos i pertorbadors, característiques de les quals no considerem gens alienes les decisions morals, però en el context sociocultural

en el que es desenvolupa l'estudi d'aquesta tesi, és a dir en el món occidental, poques persones tenen la desgràcia d'haver de decidir sobre la vida i la mort d'una persona per a poder salvar altres en el seu dia a dia o inclús al llarg de la seua vida. És a dir, l'ús d'aquests escenaris amb la població occidental dóna lloc a problemes de validesa ecològica (Kahane, 2015). Les persones per a les quals els escenaris sacrificials sí que són representatius de la seua experiència han de ser estudiades en un context diferent i podem assumir que es necessitaran altres aproximacions complementàries o diferents de les presentades en aquesta tesi per a abastar la comprensió i l'estudi de la seua fenomenologia i personalitat.

Com afirma Kahane (2015), els escenaris sacrificials han rebut una gran acollida en la comunitat científica, i pràcticament també de manera mediàtica en la societat. La raó és que un dels primers estudis de neuroimatge que pretenia estudiar els processos de cognició moral va ser publicat en una prestigiosa revista i va rebre molta atenció (Greene et al., 2001). Aquesta gran fama, i l'interés que va despertar aquest estudi, va fer que altres recercadors estiguessen lògicament interessats a replicar i millorar aquest paradigma, ja que en un camp força complicat de recerca com la psicologia moral, replicar un paradigma ja existent hom ho pot trobar molt temptador.

Aquests escenaris sacrificials han permés avançar en el coneixement sobre els fonaments morals (Cushman et al., 2007, Greene et al., 2001, 2008). Es basen en el fet que hom pren decisions morals d'acord amb dues motivacions bàsiques, seguir les normes i regles establertes (presa de decisions ètiques) o perseguir el bé major per a la societat (presa de decisions utilitària). Aquest paradigma, resulta de gran interès i permet apropar-se a una de les grans qüestions de la humanitat relacionada amb la naturalesa divina o animal de l'ésser humà (Kahane, 2015). En aquesta tesi es considera que un concepte de tal magnitud com la moralitat humana engloba també decisions del dia a dia que no es veuen contemplades en els dilemes sacrificials i que difícilment podem categoritzar en la distribució binària estanca com utilitarisme (entés en el sentit clàssic de la cerca del bé major) vs. deontologia. No es pretén en aquesta tesi donar resposta a quines són les diferents opcions de resposta que pren una persona

davant els diferents escenaris que se li presenten, ja que considerem que la dificultat per a poder conceptualitzar aquestes respostes ha de ser objectiu d'altres treballs. A més, considerem la dificultat de poder donar una resposta nomotètica a aquesta qüestió, ja que solament a través d'un estudi ideogràfic podem conèixer les motivacions o processos que porten a una persona per a actuar en certa manera davant una situació moral. Tot i això, en aquest treball ens atrevim a codificar respostes que considerem ètiques per consens per a poder complimentar els objectius de recerca que posteriorment es descriuran.

Els filòsofs van plantejar l'ús dels escenaris sacrificials inicialment (Kahane, 2015) com una manera d'experimentar amb el pensament per tal de fomentar el debat, tant per a criticar els plantejaments utilitaris com per a donar-los suport. En un inici els experiments de pensament implicaven a arquebisbes i camarlencs en un edifici consumint-se pel foc (Godwin, 1793/1926 citat en Kahane, 2015), la integritat moral de diferents químics (Williams, 1973 citat en Kahane, 2015), un nen ofegant-se en un pont (Singer, 1972 citat en Kahane, 2015), o un tiet ric que s'ofegava en una banyera (Rachels, 1975 citat en Kahane, 2015). Els escenaris sacrificials com actualment s'utilitzen en recerca varen ser introduïts amb l'objectiu de poder tenir millors debats sobre ètica (Foot, 1967; Thomson, 1985). En aquests escenaris es presenten situacions que en un principi es pretén que faciliten el debat, però possiblement no són els més adequats per a poder representar els judicis morals de la majoria de les persones en el seu dia a dia i més en termes de la recerca filosòfica actual.

Un altre aspecte que s'ha considerat des de la neuropsicologia (p. ex., Greene et al., 2008, 2004, 2001) és l'ús de la distinció entre l'acció personal i impersonal, amb l'objectiu d'estudiar el raonament moral. Greene (2001) defineix l'acte personal com aquell on és la persona mateixa qui amb la seua força física realitza l'acció moral contra la persona que la rep (és a dir la víctima), amb les seues pròpies mans o amb l'ajut d'un instrument intermediari com un garrot. D'altra banda, l'acte impersonal és aquell en el qual l'individu no intervé amb la seua força física contra la víctima. Aquestes decisions es caracteritzen per un menor temps de reacció i per una activació emocional menor que correlacionen amb

l'activació d'àrees prefrontals. Aquesta definició no considera altres opcions com, per exemple, l'ús d'una arma de foc o fins i tot portar aquest mateix exemple més enllà amb l'acte d'abaixar la mà d'un oficial militar ordenant d'aquesta manera l'execució d'algú.

Com a model d'una situació d'alta activació emocional, Greene es planteja la situació d'assassinar a un arquitecte molest (Kahane i Shackle, 2008). Aquesta opció mai seria considerada una opció acceptable ni per enfocaments utilitaristes o deontològics, per la qual cosa no té cap sentit plantejar escenaris morals d'aquestes característiques. El mateix Greene defineix que els judicis utilitaris com "jutjar violacions morals pròpies com acceptables quan serveixen al bé més gran". Assassinar a una persona per a prevenir situacions desagradables per a un mateix o per a altre no és una elecció cercant el bé major. Es tracta, en el millor dels casos, d'un cas d'extrema amoralitat seguint el propi interès. Malauradament, no es pot considerar que aquest escenari sigui un exemple aïllat.

Aquesta distinció entre personal i impersonal obeeix en major mesura a la necessitat d'obtenir una variable acomodadora (p. ex., Greene et al., 2008, 2004, 2001), que una variable predictiva (Cohen i Ahn, 2016, p. 15) que posteriorment ha estat modificada per a ajustar amb noves dades (p. ex. Greene et al., 2009). És a dir, no van predir els resultats utilitzant un model de la literatura, per la qual cosa el seu model no serveix per a realitzar prediccions. Llavors, aquesta distinció artificial entre les categories personal i impersonal no és independent de les dades que es pretén explicar a través d'un enfocament teòric (Heinzelmann, 2018). A més, noves anàlisis demostren que la diferència entre els temps de processament de les situacions personals i impersonals es deu a l'ús d'un tipus d'escenari específic més que a la pròpia distinció entre personal i impersonal (Koop, 2013; Mallon i Nichols, 2011; Mikhail, 2007; McGuire, Langdon, Coltheart, i Mackenzie, 2009).

1.8. Sistemes de presa de decisió moral basats en valors de vida

D'acord amb el que s'ha exposat prèviament i a pesar que molt del treball en l'estudi del raonament en la presa de decisions moral ha estat dut a terme amb dilemes abstractes i sacrificials, relativament poc s'ha fet per a examinar les maneres en què prenem decisions morals més pròximes a la vida real o amb sistemes de valors de vida basats en l'experiència dels éssers humans. A pesar d'això, la rellevància de dur a terme aquest tipus d'estudi es torna capital quan hom pren consciència de la quantitat de decisions de tipus moral que prenem diàriament.

Una nova manera d'aproximació a la presa de decisions moral ha estat potenciada en els últims anys a través de l'estudi de l'ètica amb màquines (Sütfeld et al., 2017) que tindran la capacitat de prendre decisions similars a les que prenen exclusivament els éssers humans avui en dia, per exemple, els cotxes amb un sistema de conducció automàtica. Un dels principals objectius per a crear criteris de decisió ètica per a aquestes màquines és que siguin similars a aquelles decisions que prenen els éssers humans. Mentre que els models utilitzats pels humans es basen amb models de raonament ètics complexos (p. ex., Schwartz, 2017), els quals requereixen processos cognitius que estan fora de l'abast de les màquines d'avui en dia, per a les màquines cal adoptar models més senzills sempre que el model siga limitat a un conjunt específic de situacions. Els models basats en els valors de vida són una possible solució per a qualsevol situació en què s'ha de decidir sobre quines de dues o més persones, animals, objectes o combinacions de les mateixes ha de prevaldre per a poder ser afavorit durant la presa de decisions ètica. En cas d'un cotxe amb un sistema de conducció automàtica, donaria resposta a contra quin dels anteriors elements ha de xocar de no haver-hi altra opció.

En la literatura trobem exemples de com s'han elaborat aquesta mena de models basats en el valor de la vida com el de Johansson-Stenman i Martinsson (2008). Aquests autors van arribar a la conclusió que la raó que determinava el principal motiu pel qual els participants millorarien la seguretat viària gastant un pressupost determinat venia determinada més pel nombre d'anys de vida

salvats que per la quantitat de vides salvades. És a dir, que amb subjectes més joves amb més anys per viure, gastaven un pressupost més elevat. Aquest estudi va permetre determinar valors específics de vida assignada a cada grup d'edat. Altres autors (Goodall, 2014, citat en Sütfeld et al., 2017) proposen que si es té en compte la presència d'animals i altres tipus de mobiliari a la via pública, un sistema de decisions basat en el valor de vida personal pot ser una eina molt útil per a prioritzar la vida humana en situacions en les quals hi ha una diferència de valor tan basta.

Uns altres autors, Cohen i Ahn (2016) han proposat l'ús d'un sistema similar anomenat *Subjective Utilitarian Theory* (SUT) basat en el valor relatiu o valor personal subjectiu de cada element per a un grup de persones en concret. Aquest valor relatiu no es determina amb unitats monetàries o d'altre tipus, sinó amb quantes vegades és més important un element que un altre. De manera que el que s'extreu és una classificació jeràrquica del valor subjectiu de cada element considerat. Quan en la decisió es troben dos elements amb un valor similar entre ells, la decisió es torna més atzarosa i en conseqüència la probabilitat d'escollir un element o un altre disminueix. D'altra banda, si els elements implicats en la decisió tenen un valor personal molt diferent, l'element determinant a salvar (anomenat *phit*) és prioritzat amb una capacitat predictiva molt elevada, al voltant d'un 95%, afavorint l'element amb major valor personal sobre el qual recaurà l'acció de la decisió moral (Cohen i Ahn, 2016).

Realment, aquesta nova estratègia d'estudi de la presa de decisions moral recorda als primers escenaris desenvolupats per autors mencionats prèviament (Godwin, 1793/1926, Signer, 1972 citats en Kahane, 2015) en els quals els elements implicats en els dilemes tenien característiques que els distingien i atorgaven una identitat com ser un membre elevat de l'escala eclesiàstica o ser un nen.

Aquesta teoria encaixa amb altres models com el model d'integració d'atributs simples (Clithero i Rangel, 2013; Fehr i Rangel, 2011; Hutcherson, Montaser-Kouhsari, Woodward, i Rangel, 2015) el qual afirma que els judicis estan influenciats per valoracions de múltiples atributs en paral·lel, els quals després són integrats en un valor global que determina el judici que es fa.

Aquest procés d'integració bé donat per l'actitud, les creences i les valoracions emocionals envers les característiques específiques de cada element implicat en la situació. Per tant, els processos de presa de decisions moral són determinats pel valor subjectiu de cada característica de la situació, i el procés a través del qual aquestes s'integren en un valor global.

OBJECTIUS I HIPÒTESIS

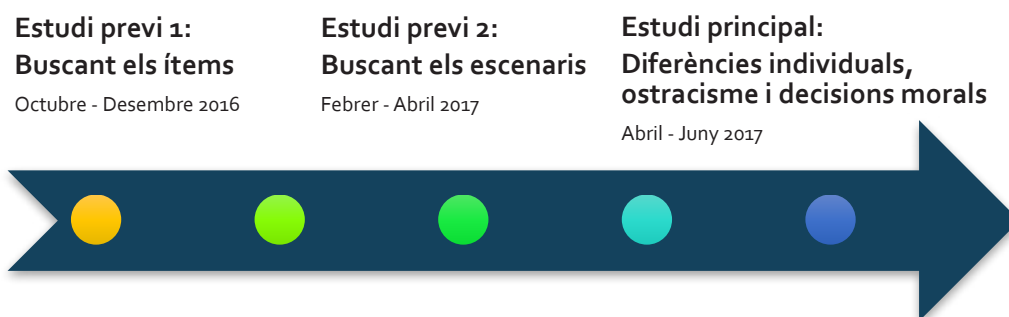

2. OBJECTIUS I HIPÒTESIS

L'objectiu general d'aquesta tesi consisteix a avançar en el coneixement de les diferències individuals associades al caràcter moral i els seus efectes en la presa de decisions morals utilitzant dilemes morals i aportar coneixement sobre l'efecte moderador de l'exclusió social

Per a poder intentar fer una aproximació a l'estudi d'aquest objectiu general s'han elaborat quatre objectius diferents, els dos primers necessaris per a abordar el tercer (vegeu Figura 3).

Figura 3. Diagrama de flux dels estudis d'aquesta tesi

Un primer objectiu exploratori d'aquest treball és elaborar una classificació jeràrquica d'acord amb el valor subjectiu personal dels ítems seleccionats per a aquest fi.

El segon objectiu pretén obtenir una bateria d'escenaris dilemàtics amb contingut moral basat en l'experiència. Es tracta d'un objectiu exploratori en el qual classificarem una sèrie de possibles situacions morals com a gens morals, ambiguament morals i altament morals. A més, serem capaços d'elaborar una sèrie d'escenaris morals amb contingut basat en l'experiència utilitzant elements amb valor subjectiu.

El tercer objectiu consisteix a investigar l'efecte d'un paradigma d'exclusió social en les diferències individuals en la presa de decisions moral. Aquest tercer objectiu ens permet posar a prova cinc hipòtesis principals:

H1: Els participants en aquesta recerca seran distribuïts en una classificació que constarà de tres tipus (més morals, mitjana i menys morals) segons el caràcter moral utilitzant les mesures proposades en aquesta tesi, replicant el treball de Cohen et al. (2015). Aquesta hipòtesi es pot desglossar en una sèrie d'hipòtesis secundàries per a construir el caràcter moral.

- H1a. Les persones amb un tipus de caràcter "més moral" seran més humils i honestes que les persones amb un tipus de caràcter "menys moral".
- H1b. Les persones amb un tipus de caràcter "més moral" seran més responsables que les persones amb un tipus de caràcter "menys moral".
- H1c. Les persones amb un tipus de caràcter "més moral" tindran més integritat moral i la moralitat serà més important per a la seua identitat.
- H1d. Les persones amb un tipus de caràcter "més moral" mostraran més autocontrol que les persones amb un tipus de caràcter "menys moral".
- H1e. Les persones amb un tipus de caràcter "més moral" tindran més predisposició a experimentar culpa que les persones amb un tipus de caràcter "menys moral" i participaran en més conductes de reparació de la culpa.
- H1f. Les persones amb un tipus de caràcter "més moral" tindran menys predisposició a experimentar vergonya que les persones amb un tipus de caràcter "menys moral".
- H1g. Les persones amb un tipus de caràcter "més moral" tindran més consideració per les conseqüències futures a llarg termini i menys a curt termini que les persones amb un tipus de caràcter "menys moral".
- H1h. Les persones amb un tipus de caràcter "més moral" puntuaran més baix en narcisisme, psicopatia i maquiavel·lisme que les persones amb un tipus de caràcter "menys moral".

- H1i. Les persones amb un tipus de caràcter "més moral" tindran menys propensió a utilitzar mecanismes de desconnexió moral que les persones amb un tipus de caràcter "menys moral".
- H1j. Les persones amb un tipus de caràcter "més moral" tindran puntuacions més elevades en la mesura de *factor g* que les persones amb un tipus de caràcter "menys moral".

H2. En l'àmbit exploratori, hi haurà diferències significatives segons el nivell del caràcter moral en les respostes als escenaris d'acord amb una perspectiva ètica tant en els escenaris sacrificials com en els basats en l'experiència.

H3. A nivell exploratori, hi haurà diferències significatives segons el caràcter moral en les respostes als escenaris de demolició com sacrificials i basats en l'experiència segons una perspectiva de valor subjectiu utilitari.

H4. En l'àmbit exploratori, hi haurà diferències significatives en la resposta als escenaris tant sacrificials com basats en l'experiència segons la condició d'ostracisme en interacció amb el caràcter moral quan la perspectiva a tenir en compte siga la resposta ètica.

H5. Aquells subjectes sotmesos a pressions situacionals en forma d'exclusió social decidiran de manera més subjectivament utilitària en escenaris de demolició, sacrificials i basats en l'experiència independentment del caràcter moral.

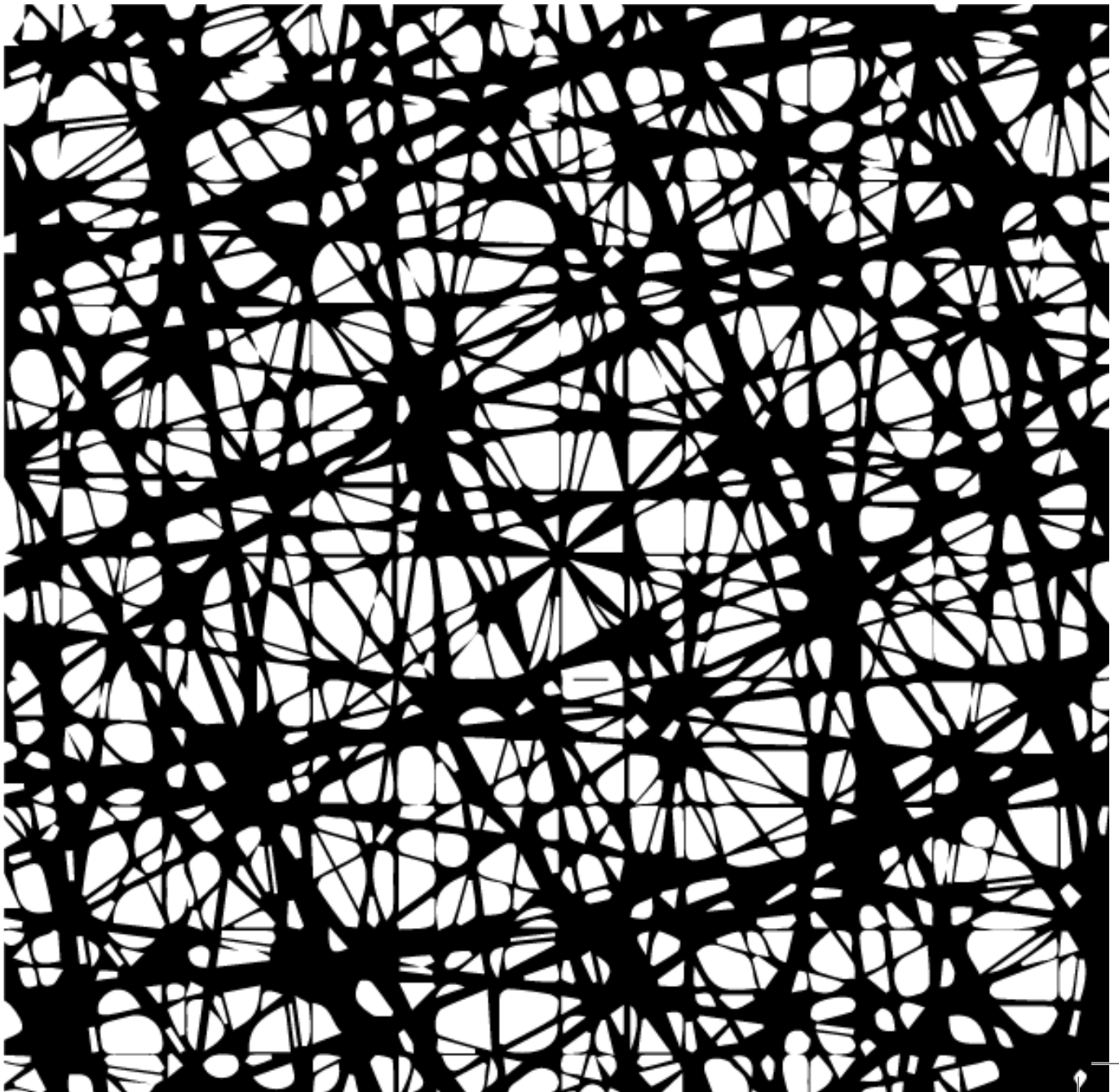
H6. En l'àmbit exploratori, hi haurà diferències significatives en la resposta als escenaris tant sacrificials com basats en l'experiència segons la condició d'ostracisme en interacció amb el caràcter moral quan la perspectiva a tenir en compte siga l'element amb un valor subjectiu més elevat.

Un quart objectiu que es pretén abastar en aquest tercer estudi consisteix a presentar un model conceptual basat en les dades obtingudes per a estudiar el compromís i la competència moral en el model teòric de Schwartz.

H7. El model d'equacions estructurals basat en el model de Schwartz (2017) amb les mesures de diferències individuals plantejades per al mateix, s'ajustarà a les dades d'aquesta tesi.

RECERCA EMPÍRICA

3. RECERCA EMPÍRICA

3.1. Estudi previ 1: Buscant els ítems

L'objectiu d'aquest estudi previ consisteix en l'elaboració d'una classificació jeràrquica d'ítems d'acord amb el valor subjectiu personal (Cohen i Ahn, 2016) de cada ítem. Aquests elements seran utilitzats en l'estudi previ 2 i en l'estudi principal com a elements implicats en els escenaris.

3.1.1. Disseny

Es tracta d'un disseny transversal en el qual s'han presentat els ítems a valorar de forma aleatoritzada. Els participants van ser seleccionats d'acord a un mostreig no probabilístic de conveniència. Tots els participants van ser informats per escrit de l'objectiu de l'estudi. Tots van acceptar i signar un consentiment informat donant la seua conformitat a participar.

3.1.2. Participants

Van participar 256 participants que varen ser reclutats via xarxes socials i es mostraren d'acord en participar en l'experiment. D'aquesta mostra inicial, 103 participants van ser rebutjats a causa que no van respondre el 90% dels ítems del qüestionari. Llavors, la mostra restant va ser de 153 subjectes (111 dones, mitjana d'edat = 26,2; DE = 8,9). Els participants no van rebre cap mena de compensació per la seua participació en aquest estudi.

3.1.3. Instruments i mesures

Els ítems utilitzats per a dur a terme aquest experiment es van extreure de l'estudi original (comunicació personal, Cohen i Ahn, 2016). Aquests ítems van ser classificats de la següent manera: 30 ítems amb elements humans, 3

animals no humans i 11 objectes (Taula 1). D'aquest llistat d'ítems original es varen privilegiar els ítems humans perquè són més rellevants per a la recerca que es planteja, ja que ens permeten més flexibilitat a l'hora de crear escenaris basats en l'experiència. A més, per a afegir més rellevància als ítems inclosos en l'estudi, es van personalitzar més els humans per a incrementar la influència del valor personal d'aquests. Al mateix temps, i comparat amb l'estudi de Cohen i Ahn (2016), es van reduir considerablement els ítems referents a objectes i als animals no humans amb el propòsit de reduir el nombre d'ítems a presentar i consegüentment reduir la durada de l'experiment.

L'ítem estàndard utilitzat va ser un ximpanzé al qual se li va assignar un valor personal de 1.000 unitats (Cohen i Ahn, 2016). Els participants havien de puntuar la resta d'ítems amb el valor personal que consideraven més adequat puntuant des de 0 fins al nombre de valor personal que decidiren sense límit. Com més alt és el nombre del valor assignat a cada element, es considera més elevat el valor personal d'aquell ítem comparat amb l'estàndard. Considerem important en aquest punt ressaltar que el valor personal no és un valor monetari. Tots els ítems van ser comparats amb el ximpanzé.

3.1.4. Procediment

El qüestionari es va fer mitjançant la plataforma online Qualtrics^(TM) i es podia completar utilitzant tant un *smartphone* d'última generació, una tauleta, un P.C. o MAC, en dues llengües diferents a escollir pel participant: castellà o català. El reclutament es va realitzar a través de xarxes socials. També es va demanar als contactes que distribuïssin el qüestionari en les seues pròpies xarxes socials per la qual cosa podem afirmar que vàrem seguir un procediment de bola de neu. Aquelles persones que van accedir a participar van proporcionar el sexe i l'edat com a dades personals. A continuació van ser instruídes d'acord amb què se'ls presentarien dos ítems, l'ítem estàndard i l'ítem d'assaig en cada una de les qüestions. Seguidament haurien d'estimar el valor personal de l'ítem d'assaig en relació a l'ítem estàndard. A més, se'ls va presentar les instruccions de l'experiment juntament amb la definició operacional del valor personal:

“L’experiment complet no serà més llarg de 5 o 6 minuts i ens ajudarà en la recerca sobre la presa de decisions morals. La tasca consisteix en una estimació en la manera que consideres adequada del que anomenem valor personal. Volem matisar que el valor personal no és necessàriament el mateix que el valor monetari. Per exemple, el valor personal del nostre primer parell de mitjons de quan érem nadons pot ser diferent per a segons qui, i en molts casos no tindrà res a veure amb el seu valor monetari, veritat? En definitiva, el valor monetari pot variar moltíssim del valor personal.”

L’experiment es va distribuir amb 3 ítems de pràctica i 44 ítems experimentals. Els ítems de pràctica estaven dissenyats per a instruir als participants en com respondre a una tasca d’estimació de magnitud, sense donar-los informació sobre els estímuls que apareixerien després en la tasca. Els ítems de pràctica van consistir en l’anell de noces de la seua mare, un roure de 500 anys i un cadell de gat. L’ordre de la presentació dels ítems de pràctica i d’assaig es va aleatoritzar per a cada participant. Després dels ítems de pràctica, una caixa de diàleg alertà al participant que començaven els ítems experimentals.

En la presentació dels ítems va demanar-se als participants que introduïren un valor numèric enter (sense decimals) en un requadre de text situat baix de l’ítem que es compara per a indicar el seu valor personal en relació a l’ítem estàndard (un ximpanzé) amb un valor de 1.000 unitats. Per exemple, si un participant introduí un valor de 2.000 unitats com a valor personal de l’element “un adult” respecte a un ximpanze vol dir que un adult té un valor personal de dues vegades un ximpanzé.

Quan el participant acabà tots els ítems, una caixa de diàleg li donà les gràcies per haver participat i el va informar que l’experiment havia acabat. Cada sessió completa va durar aproximadament 6 minuts. La llibertat que es va donar als participants per a poder puntuar sense marges el valor personal dels ítems va produir que ens trobàssem amb la dificultat de tenir valors extremadament grans com a resultat. La solució que es va adoptar va ser la substitució dels valors més extrems (més grans d’ 1×10^{11}) i els valors perduts per la mitjana del valor d’aquell element. A més, es va aplicar una transformació logarítmica a

les puntuacions de cadascun dels ítems (Figura 4) per a poder comparar les distribucions de respostes dels ítems. El programa estadístic utilitzat per a analitzar les dades va ser el software *R Studio* (RStudio Team, 2015) per a realitzar les transformacions logarítmiques i concretament la funció *overlap* del paquet *Overlap* (Meredith i Ridout, 2018) per a comparar l'encavalcament de les distribucions.

3.1.5. Resultats

En la taula 1 es pot observar l'ítem en la primera columna, el tipus (Objecte, Animal no humà o Humà) i els percentils 25, 50 i 75 de la distribució de cada element. L'ordre d'aquests ha estat establert utilitzant *R Studio*.

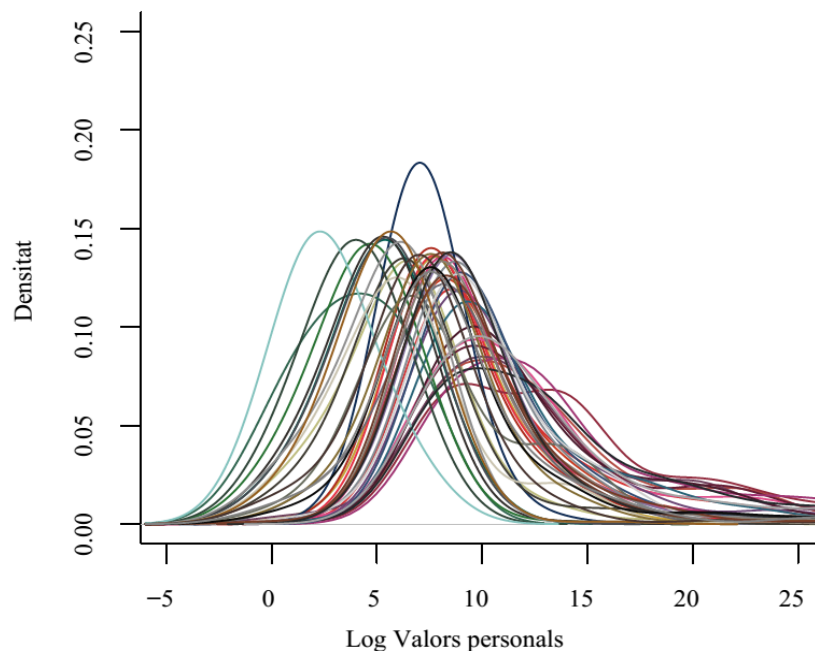
Taula 1. Percentils 25, 50 i 75 del valor personal estimat de cadascun dels 44 ítems utilitzats

Ítem	Tipus	Valor personal		
		25%	50%	75%
Una roca	Objecte	0	3	87,5
Un par de sabates de disseny	Objecte	0	10	175
Un cuc	Animal no humà	2	15	750
Un <i>smartphone</i>	Objecte	0	50	450
Un quadre d'un artista desconegut	Objecte	10	100	500
Un ordinador portàtil	Objecte	1,25	100	600
Un anell de compromís de 1.000€	Objecte	0	100	1.000
1.000€ en efectiu	Objecte	0,25	100	1.000
Una escultura de 1.000.000€	Objecte	10	150	1.999,75
El teu ordinador portàtil	Objecte	10	200	775
La Mona Lisa	Objecte	10	500	2.000
Un panda	Animal no humà	1.000	1.000	1.000
Un gosset	Animal no humà	1.000	1.000	1.000
1.000.000€ en efectiu	Objecte	100	1.000	10.000
Un mal company de classe/treball	Humà	100	1.000	8.000
Una parella de dos presoners	Humà	1.000	2.000	10.000

Taula 1. Percentils 25, 50 i 75 del valor personal estimat de cadascun dels 44 ítems utilitzats (continuació)

Ítem	Tipus	Valor personal		
		25%	50%	75%
El teu cap	Humà	850	2.250	100.000
La teua ex-parella	Humà	999,25	2.500	100.000
Un adult	Humà	1.000	2.750	50.000
Un sense sostre	Humà	1.000	4.000	97.500
Una persona vella	Humà	1.000	5.000	100.000
Una família de dos	Humà	2.000	5.000	115.000
Un grup de cinc presoners	Humà	1.000	5.000	100.000
Un bon company de classe/treball	Humà	1.200	6.000	100.000
Una parella de sense sostres	Humà	2.000	6.250	100.000
Un grup de cinc companys de classe/treball	Humà	3.125	6.945	100.000
Un grup de cinc adults	Humà	2.375	7.500	437.500
Algú que t'agrada	Humà	1.240	9.000	975.000
Un bebè	Humà	1.625	10.000	1.000.000
El teu amic/ga	Humà	2.250	10.000	7.775.000
Un grup de cinc persones velles	Humà	5.000	10.000	500.000
Una família de cinc membres	Humà	4.000	10.000	875.000
Un grup de cinc bebès	Humà	5.000	13.500	1.000.000
Dos amics/gues teus	Humà	4.000	22.500	6.550.000
Cinc amics/gues teus	Humà	5.000	50.000	8.750.000
Dos avis teus	Humà	4.000	70.000	$7,9 \times 10^7$
La teua parella	Humà	3.500	85.000	14.500.000
El teu germà/na	Humà	3.250	90.000	1.000.000.000
El teu pare	Humà	5.250	100.000	1.000.000.000
El teu avi/a	Humà	5.000	100.000	7.750.000
La teua mare	Humà	5.000	1.000.000	5.000.000.000
El teu fill/a	Humà	8.500	1.000.000	10.000.000.000
Els teus dos fills/es	Humà	7.375	1.000.000	100.000.000.000
El teu bebè	Humà	6.875	1.000.000	$8,75 \times 10^9$

Posteriorment es va aplicar una transformació logarítmica dels valors per a poder representar-los en gràfiques, ja que a causa de la seua dispersió amb les distribucions naturals, la representació gràfica resultava impossible. En la Figura 4 s'observen en cada línia de color la densitat de les distribucions de les puntuacions logarítmiques del valor subjectiu personal assignat a tots els elements avaluats. La representació gràfica de la densitat indica la forma de la distribució de les dades d'una manera més suau que per exemple un histograma (referència). Aquesta representació permet dur a terme les comparacions entre distribucions d'una manera més intuïtiva que amb altres representacions gràfiques. En la figura 5 es mostren alguns exemples de comparacions de parells d'elements.

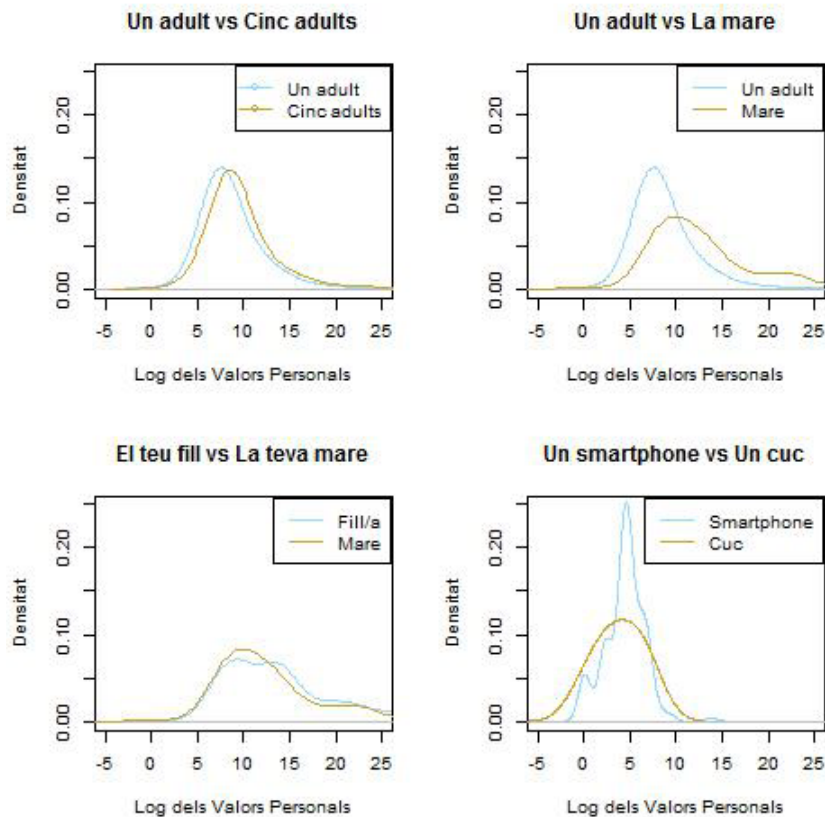

Figura 4. Gràfica de distribució de densitat dels 44 ítems utilitzats en la tasca de judicis morals.

D'acord amb la SUT (Cohen i Ahn, 2016), el grau d'encavalcament de les distribucions dels ítems que apareix representada en la figura 4 indica la dificultat en l'elecció de l'ítem que s'afavorirà en la decisió. Com més encavalcament hi ha entre dos ítems, més difícil serà l'elecció del p(hit). A manera d'exemple, presentem a continuació el grau d'encavalcament de les diferents combinacions d'elements representats en la Figura 5. Per exemple, quan observem que el

grau d'encavalcament entre "una persona adulta" i "cinc persones adultes" és molt elevat (1) podem afirmar que la dificultat de decidir en una decisió moral entre aquests dos elements és molt gran. També podem observar com el grau d'encavalcament entre "un *smartphone*" i "un cuc" és baix (0,04) indicant que la dificultat per a escollir en un dilema moral entre aquests dos elements és molt menor. Un altre exemple esclaridor pot ser la comparació entre la distribució del valor subjectiu personal assignat a l'element "un adult" i el valor assignat a "la mare" és de (0,08).

Això indica que la dificultat per a escollir entre salvar "un adult" i "la mare" és molt baixa.

Figura 5. Gràfica de distribució de densitat de comparacions de dos ítems. Un adult vs Cinc adults (encavalcament = 1). Un adult vs La mare (encavalcament = 0,8). El teu fill vs La mare (encavalcament = 1). Un *Smartphone* vs Un cuc (encavalcament = 0,04)

3.2. Estudi previ 2: Buscant els escenaris basats en l'experiència

L'objectiu d'aquest estudi consisteix a identificar els dilemes morals basats en l'experiència que produeixen un major *awareness moral*, és a dir, aquells que produeixen en l'individu una major consciència de les implicacions ètiques que es troben en el dilema (Rest, 1986).

3.2.1. Disseny

Es tracta d'un disseny transversal en el qual s'ha presentat una bateria d'escenaris en forma d'autoinforme. Els participants van ser seleccionats d'acord a un mostreig no probabilístic de conveniència. Tots els participants van ser informats per escrit de l'objectiu de l'estudi.

3.2.2. Participants

Per a aquest estudi, es va aconseguir una mostra de 19 participants (11 dones) provinents de l'entorn del màster de recerca de la facultat de psicologia de la universitat de Barcelona amb una edat mitjana de 29,41 anys (DE = 7,26). Els participants no van rebre cap compensació per la seua participació en aquest estudi.

3.2.3. Instruments

3.2.3.1. Bateria de situacions del joc *Scruples*

Es tracta d'una bateria d'escenaris morals que es van recollir del joc per a *Ipad* en espanyol anomenat *Scruples* (Markow, 1984). Markow, un recercador en moralitat humana, va crear aquestes qüestions com una eina per a utilitzar en la seua recerca. Quan va presentar les situacions en el seu entorn personal es va adonar que eren divertides de respondre i que despertaven l'interés dels participants. En conseqüència, van desenvolupar el joc de taula *Scruples* que posteriorment va ser adaptat a la plataforma de jocs digitals *App Store* en llengua espanyola per Ramírez (2016).

Aquest joc de taula va tenir una elevada notorietat mediàtica en els anys 80 als EUA on va rebre una gran acollida entre el públic general i va aparèixer en shows televisius com el *The Tonight Show with Johnny Carson* o en exitoses sèries televisives com *Everybody Loves Raymond* (1996) o *Married... With Children* (1987).

Una característica d'aquest joc moral és l'aspecte cultural que presenten les seues qüestions, cosa que produeix que cada un període de 5 anys siguin actualitzades les preguntes que es presenten.

Per a realitzar aquest estudi es van extreure 203 situacions del joc *Scruples* candidates a ser dilemes morals amb un contingut quotidià.

3.2.4. Procediment

Per a recollir les dades per a dur a terme aquest estudi, vam utilitzar un procediment de "bola de neu" es va sol·licitar a alumnes del màster en recerca de la Facultat de Psicologia de la Universitat de Barcelona la seua participació i que distribuïren el qüestionari entre els seus amics i familiars.

Les situacions dilemàtiques que es van presentar als participants de l'estudi es trobaven descrites en el joc *Scruples* (Makow, 1984/2016). Va elaborar-se un llistat de 203 situacions candidates a ser escollides per a elaborar una bateria d'escenaris basats en l'experiència. Aquestes situacions van ser presentades als participants en format de paper i llapis amb una sèrie de qüestions que havien de respondre marcant amb una creu la resposta correcta de dues opcions de resposta possibles (Si i No) a més de respondre a dues preguntes més que ens permetien identificar els dilemes com a situacions morals i com a properes a l'experiència. Un exemple d'ítem a respondre és el següent:

"Amigos que salen frecuentemente necesitan una niñera, si recomiendas la tuya, tal vez no esté disponible cuando la necesites. ¿La recomiendas?"

Les preguntes que es formulaven a continuació son:

"¿Es un dilema moral?, ¿Te ha pasado o te podría pasar?"

Amb aquestes dues respostes es van poder identificar els escenaris que eren considerats com a morals per a més participants i els que comptaven amb la consideració de ser més probable d'haver passat al llarg de la seua vida o si consideraven que podien ser possibles en un futur.

Posteriorment, per a redactar les situacions es va tenir en compte les recomanacions de Christensen i Gomila (2012). Aquests recercadors van dur a terme una revisió sistemàtica de l'ús d'escenaris morals en l'estudi de la neurociència cognitiva, ja que com argumenten en el seu treball, a causa de la disparitat de la metodologia utilitzada en els estudis utilitzant dilemes morals, dur a terme un treball científic com una meta-anàlisi és una tasca manifestament impossible.

Tenint en compte característiques de l'estructura dels escenaris proposats per Christensen et al. (2014) com el nombre de paraules, l'estil d'expressió i els formats de les preguntes que presenten en el seu estudi de validació de dilemes morals, van crear-se una sèrie d'escenaris basats en l'experiència. Cal mencionar que, a causa de la diferent estructura dels escenaris creats en aquest estudi, en els quals es presenten ítems concrets, l'ús d'aquesta metodologia d'estandardització ha estat adaptada al màxim sense forçar incoherències lexico-semàntiques o dificultats en la comprensió dels escenaris.

3.2.5. Resultats

De les 203 situacions que van presentar-se als participants (Taula 2), després van escollir-se aquelles en les que la freqüència de resposta era més propera al 50%, i aquelles que en la resta de preguntes que se sol·licitaven als participants la probabilitat de ser respostos afirmativament era superior al 85%. Les situacions que es van mantenir dins d'aquestes condicions van ser les següents:

Taula 2. Situacions morals més dilemàtiques i quotidianes del joc *Scruples*

	Resposta:	És moral?	Et pot passar?
1. Encuentras una billetera con 400€ y la devuelves, el dueño en agradecimiento te ofrece 50€. ¿Los aceptas?	,53	,94	,89
2. Tu pareja habla sin cesar de un tema que te aburre. ¿Sonríes y aguantas?	,50	,89	1,00
3. Tus tareas laborales sólo requieren de la mitad de tu tiempo. ¿Persigues proyectos personales mientras trabajas?	,47	,89	1,00
4. Un amigo recomienda un sitio web gratis donde puedes descargar películas piratas. ¿Lo utilizas?	,50	,89	1,00
5. A la distancia ves a un conocido al que le ha ido mal en la vida que no se cansa de quejarse. ¿Tratas de esquivarlo?	,47	,94	,94
6. Trabajas con un colega que tartamudea mucho, cuando le cuesta trabajo acabar una frase, ¿le ayudas?	,53	,89	,94
7. Has ido a clases todo el año, pero un compañero que casi nunca va te pide tus notas. ¿Se las prestas?	,47	,89	,94
8. A la mañana siguiente, tu amante pregunta: "¿Estuvo tan bien para ti, como lo fue para mí"?	,47	,95	,89
9. Te sientes mal, pero si pides la baja por enfermedad, tu compañero de trabajo tendrá que trabajar el doble. ¿Te esfuerzas a ir a trabajar?	,50	,95	,89
10. Mientras estás en la cola para comprar un café, la cajera y un cliente están habla que habla. ¿Les pides que se den prisa?	,53	,89	,94
11. Has aceptado una cita para ir al cine, cuando alguien que te gusta mucho más te invita a salir, ¿cancelas la primera cita?	,53	,95	,95
12. Sientes que no te pagan lo suficiente. ¿Te esfuerzas al 100% haciendo tu trabajo?	,63	,89	,89
13. Después del almuerzo, tus colegas quieren dividir la cuenta. Ellos tomaron alcohol, mientras tu solo una soda. A riesgo de parecer tacaño, ¿pides tú cuenta por separado?	,53	,89	1,00
14. El ponente invitado de una conferencia es muy aburrido. ¿Te quedas hasta el final de la exposición?	,47	,89	,89
15. Si vas caminando por la calle y ves a un pordiosero acercarse, ¿cruzarías la calle para evitarlo?	,53	,89	1,00
16. Tienes una cita para un gran concierto cuando un plan mucho más atractivo se desocupa. ¿Inventas una excusa y cambias la cita?	,47	,89	,95

Taula 2. Situacions morals més dilemàtiques i quotidianes del joc *Scruples* (continuació)

	Resposta:	És moral?	Et pot passar?
17. En el supermercado derribas una docena de latas de sopa en un pasillo, nadie te vio. ¿las recoges y pones en su lugar?	,47	,95	,95
18. Recibes una calificación mediocre en un ensayo brillante, un amigo simplemente repitió la lección y recibió muy buena calificación. ¿En la próxima tarea regurgitas el punto de vista del profesor?	,47	,89	,89
19. Te invitan a una fiesta, un amigo que debería haber sido invitado, pero no lo fue, te pregunta qué vas a hacer esa noche. ¿Le dices la verdad?	,47	,89	,95

D'aquestes situacions es van escollir aquelles que per l'estructura i el contingut eren més factibles de convertir-se en escenaris basats en l'experiència amb la participació de dos elements dels quals en última instància el participant haurà d'escollir afavorir amb la seua decisió.

Pel que fa a la redacció dels escenaris, tots compten amb tres paràgrafs: en el primer es presenta una situació amb un dilema moral, en el segon paràgraf es presenten les opcions a dur a terme de tal manera que es dona una acció que afavorirà un dels dos elements implicats en aquest dilema moral i en el tercer paràgraf es presenta la pregunta que determina la resposta binària "sí o no" com a forma de resolució d'aquest escenari.

En tots els escenaris s'ha evitat l'ús de paraules amb fortes connotacions morals com mentir o enganyar, fer mal o danyar o perjudicar durant els primers paràgrafs i únicament s'han utilitzat en alguns casos en les preguntes per a poder constatar l'efecte de l'acció per a l'element implicat passivament en la situació. A més, s'ha cuidat l'estil d'expressió per a aconseguir la igualtat més gran en tots els escenaris.

Pel que fa al nombre de paraules, s'ha controlat al màxim l'elaboració d'aquests per a poder tenir un nombre de paraules mitjà similar al reportat per Christensen et al. (2014) en el seu treball. La mitjana de paraules dels escenaris

basats en l'experiència és de 117,54 paraules amb una desviació estàndard de 22,95 paraules per a cada situació, el qual és pràcticament idèntic al nombre de paraules mitjà dels escenaris en versió castellana de l'estudi previ de Christensen et al. (2016) de 126 paraules.

3.3. Estudi principal: Diferències individuals, efecte moderador de l'ostracisme i el tipus d'escenari en la presa de decisions moral

L'objectiu d'aquest tercer estudi consisteix en estudiar les diferències individuals en el caràcter moral i el seu efecte en interacció amb la inclusió o l'exclusió social en la presa de decisions morals utilitzant escenaris de demolició, sacrificials i basats en l'experiència i proposar un model conceptual per a estudiar el compromís i la competència moral en el model teòric de Schwartz.

3.3.1. Disseny

En aquest estudi s'ha realitzat un experiment comparant diferents grups de subjectes. El tipus de disseny emprat és un disseny factorial amb dos variables independents, una variable amb dos nivells i una altra amb tres nivells (2x3) amb l'objectiu de controlar al màxim les variables estranyes pròpies dels escenaris amb un contingut divers i les múltiples combinacions d'elements implicats en els escenaris. Les variables independents inter-grups són l'exclusió social (amb els nivells, "inclusió" i "exclusió") i el caràcter moral (més morals, normals i menys morals) sent finalment sis els nivells d'aquest disseny factorial.

Pel que fa a les variables dependents, aquestes són el percentatge de respostes que pretenen salvar l'element amb més valor personal $p(\text{hit})$ en els diferents tipus d'escenaris (sacrificials, demolició, basats en l'experiència i tots els escenaris) i una altra codificació elaborada prèviament amb 4 codificadors, on se'ls va demanar respondre les conductes considerades com a més ètiques per a cada escenari.

3.3.2. Participants

Van participar 287 estudiants (239 dones, mitjana d'edat = 20,85; SD = 5,71) de primer curs del grau de psicologia que van rebre punts extra en la nota d'una assignatura de Diferències Individuals del curs 2016-2017.

3.3.3. Instruments

En aquesta secció es presentaran les mesures que s'han utilitzat per a l'elaboració d'aquest estudi.

3.3.1.1. Escenaris

Els escenaris han estat desenvolupats combinant les troballes dels estudis previs 1 i 2, a més d'utilitzar models d'escenaris sacrificials estandarditzats i de demolició trobats en la recerca prèvia (Christensen et al., 2014; Cohen i Ahn, 2016; Greene et al., 2001). La raó per a utilitzar els escenaris de demolició a més que els escenaris sacrificials es deu al fet que es considera que els escenaris de tipus de demolició tenen un contingut sacrificial estàndard. Per aquesta raó s'assumeix que l'únic element que determinarà la diferència de resposta en aquests escenaris serà el valor personal dels elements implicats.

De la classificació jeràrquica d'elements que hem utilitzat en l'estudi 1, vàrem utilitzar únicament els elements humans en la redacció dels escenaris sacrificials i els escenaris basats en l'experiència. Vàrem incloure animals no humans i objectes en els escenaris de demolició, ja que aquests escenaris són els únics que permeten utilitzar aquest tipus d'elements. Els elements de l'estudi previ 1 que no han estat inclosos en els escenaris morals són: una parella de sense sostre, una roca, una pintura d'un artista desconegut i 1.000 € en efectiu. El motiu pel qual aquests elements han estat exclosos en aquest estudi és per què vàrem considerar que la diferència de valor personal que podrien aportar aquests elements als escenaris és molt baixa i per la qual cosa no aportarien variabilitat en les respostes als escenaris. A més, disposem d'altres elements amb un valor personal similar que sí han estat inclosos en els escenaris.

Les situacions morals que han estat escollides en l'estudi previ 2 per a ser redactades com a escenaris morals són les que corresponen als nombres 3, 4, 5, 11, 12 i 15 de la taula 2 (p. 62).

S'han creat 10 llistes amb 18 escenaris diferents que han estat aleatoritzades en el moment de la seua presentació, de manera que cadascun dels participants no repetiren escenaris amb un contingut igual durant la presentació de l'experiment. A més, la meitat dels escenaris han estat creats de manera que la resposta afirmativa pren la direcció de salvar l'element amb més valor personal i l'altra meitat l'element amb menys valor personal. Cada llista contenia 6 escenaris de demolició, 6 escenaris sacrificials i 6 escenaris basats en l'experiència. Les llistes van ser elaborades utilitzant un procediment d'aleatorització sense reemplaçament dels escenaris i amb la condició de no repetir escenaris amb el mateix contingut en la mateixa llista. Un exemple d'escenari basat en l'experiència amb els elements inclosos és:

"Te encuentras tomando el almuerzo con un buen compañero de clase y tu padre. Un buen compañero de clase quiere dividir la cuenta. Tu padre no ha tomado bebidas alcohólicas y por lo tanto el importe de lo que ha consumido es menor. Sabes que tu padre no va bien de dinero. En cambio, para ti no sería ningún inconveniente pagar lo que has consumido.

Sin que tu padre se entere y sin decir nada de su situación puedes proponer a un buen compañero de clase pagar cada uno lo suyo y así evitas que tu padre pague más de la cuenta y sin posibilidad de ofenderlo/a.

¿Propones a un buen compañero de clase pagar cada uno lo suyo?"

En aquesta tesi hem considerat necessari emprar dues codificacions diferents per a poder interpretar les respostes als escenaris. La raó per la qual es va dur a terme aquestes codificacions es justifica en que en la literatura habitualment trobem enfrontats l'utilitarisme i la deontologia (Greene, 2001). És a dir, quan en un escenari un participant escull la resposta que no correspon a salvar el major nombre d'elements, s'anomena aquesta resposta com deontològica. Proposem utilitzar dues codificacions dels escenaris diferents, ja que d'aquesta manera hi ha escenaris en els quals salvar l'element amb un valor personal més elevat en

un escenari moral pot ser alhora una resposta deontològica i subjectivament utilitària si l'acció èticament correcta recau sobre afavorir l'element amb més valor personal. En aquests escenaris, la mateixa resposta seria comptabilitzada com a resposta subjectiva utilitària i resposta deontològica. Més important encara, en el cas que els participants respongueren de manera que no fos subjectivament utilitària, ni deontològica, assumim que les opcions de classificació estan fallant i que el participant està responnent de manera que nosaltres no podem encaixar dins del marc teòric actual.

3.3.3.2. HEXACO

Actualment hi ha una gran acceptació del model penta-dimensional de la personalitat, però nous estudis lèxics desenvolupats en diferents idiomes han indicat la necessitat d'afegir l'honestedat/humilitat com a una nova dimensió a les 5 del *Big Five* i reconceptualitzar algunes d'aquestes (Ashton i Lee, 2001, 2007, 2009). L'Hexaco (Ashton i Lee, 2009; Ashton, Lee, i de Vries, 2014; Lee i Ashton, 2008; Marcus, Fernandes, i Johnson, 2007) és una eina de mesura de la personalitat que utilitza sis dimensions que s'avaluen a través d'una escala de resposta Likert amb 5 nivells. A més, la versió espanyola (Roncero, Fornés, i Belloch, 2013) de l'Hexaco compta amb una bona consistència interna per a tots els índexs superior a ($\alpha = 0,70$) i una bona estabilitat test-retest (0,93 i 0,87).

L'Hexaco està format per 60 ítems que conformen les 6 dimensions. Alhora cada dimensió es compon de quatre facetes diferents:

- L'Honestedat-Humilitat ($\alpha = 0,84$) es refereix a les persones que es senten poc temptades per trencar les regles, no senten interès especial per les riqueses i els luxes, i no es senten amb un estatus social especial. Les facetes que formen aquest tret són la sinceritat ("*No usaría la adulación para obtener un aumento de salario o promoción en el trabajo, aún cuando pienso que triunfaría en hacerlo*"), la justícia ("*Nunca aceptaría un soborno, incluso si fuera muy cuantioso*"), la falta d'avarícia ("*Tener mucho dinero no es especialmente importante para mí*") i la modèstia (Ítem revers: "*Pienso que merezco más respeto de lo que la persona común se merece*").

- L'Emocionalitat ($\alpha = 0,81$) es refereix a les persones que experimenten por a ser físicament danyades, experimenten ansietat davant les circumstàncies estressants de la vida i senten necessitat de suport social per part dels altres, a més senten empatia i lligams emocionals amb els altres. Les facetes de l'emocionalitat són la por (*"Me daría miedo si tuviera que viajar en condiciones de mal clima"*), l'ansietat (*"Algunas veces no puedo parar de preocuparme por cosas pequeñas"*), la dependència (*"Cuando sufro de una experiencia dolorosa, necesito a alguien para que me haga sentir cómodo"*) i el sentimentalisme (*"Siento que quiero llorar cuando veo otra gente llorando"*).
- L'Extraversió ($\alpha = 0,80$) es refereix a les persones que experimenten sensacions positives sobre si mateixes, es senten segures quan lideren o s'adrecen a grups de persones, gaudeixen les reunions socials i experimenten sentiments positius d'entusiasme i energia. Les facetes de l'extraversió són l'autoestima social (*"Me siento bastante satisfecho conmigo mismo"*), l'audàcia social (*"En situaciones sociales, generalmente soy yo el primero que hace el primer movimiento"*), la sociabilitat (*"Prefiero trabajos que implican una interacción social activa en vez de los que suponen trabajar solo"*) i la vivacitat (*"Me siento feliz y optimista la mayoría de los días"*).
- La Cordialitat ($\alpha = 0,82$) es refereix a les persones que perdonen les coses dolentes que els han passat, no jutgen als altres amb duresa, tenen voluntat de compromís i cooperació amb els altres i poden controlar el seu temperament amb facilitat. Les facetes de la cordialitat són el perdó (*"Raramente guardo un resentimiento, incluso en contra de la gente que me ha ofendido seriamente"*), l'amabilitat (*"Tiendo a ser poco severo juzgando a otra gente"*), la flexibilitat (*"Soy generalmente muy flexible en mis opiniones cuando otra gente está en desacuerdo conmigo"*) i la paciència (*"La mayoría de la gente tiende a enojarse más rápidamente que yo"*).
- La Responsabilitat ($\alpha = 0,77$) les persones que organitzen el seu temps i el seu entorn físic, treballen d'una manera disciplinada per a aconseguir els seus objectius, busquen la precisió i la perfecció en les seues tasques i són curiosos alhora de prendre decisions. L'escrupolositat consta de

les facetes d'organització ("*Planeo con anticipación y organizo las cosas para evitar andar a las carreras a última hora*"), diligència ("*A menudo me esfuerzo muy duro cuando estoy tratando de obtener una meta*"), perfeccionisme ("*Siempre trato de ser exacto en mi trabajo, aunque me cueste tiempo*") i prudència ("*Prefiero hacer cualquier cosa que se me viene a la mente en vez de seguir un plan*").

- L'Apertura a l'experiència ($\alpha = 0,78$) fa referència a les persones que gaudeixen i es troben absortes amb la bellesa de la naturalesa i l'art, són inquisitives sobre diversos dominis del coneixement, utilitzen la seua imaginació de manera lliure cada dia de la seua vida i tenen interès en idees o persones poc usuals. Les facetes de l'apertura a l'experiència són la valoració estètica ("*Si tuviera la oportunidad, me gustaría asistir a un concierto de música clásica*"), la curiositat ("*Estoy interesado en aprender acerca de la historia y la política de otros países*"), la creativitat ("*Disfrutaría crear una obra de arte, tal como una novela, una canción, o una pintura*") i el no-convencionalisme ("*Me gusta la gente que tiene puntos de vista poco convencionales*").

3.3.3.3. Escala de Propensió a la Vergonya i la Culpa

L'escala de propensió a la vergonya i la culpa (*Guilt and Shame Proneness*, GASP; Cohen, Wolf, Panter, i Insko, 2011) ha estat traduïda i adaptada per a aquest estudi (Alabèrnia-Segura, Feixas, Gallardo-Pujol, 2018). L'escala consisteix en 16 ítems dividits en 4 subescales que puntuen en una escala Likert de 7 nivells.

La subescala d'avaluació de la conducta negativa en la culpa és la (*Negative Behavior Evaluation*, NBE) i la relacionada amb l'auto-avaluació negativa és la subescala de Reparació de la Culpa (*Guilt Repair*) per a avaluar les respostes davant transgressions. També conté la subescala d'avaluació de la conducta negativa de la propensió a la vergonya (*Negative Self-evaluation*, NSE) y la subescala relacionada amb les autoavaluacions negatives és l'escala de Retirada per Vergonya (*Shame Withdrawal*).

Les traduccions han estat dutes a terme utilitzant un sistema de retro-traducció, el qual és un sistema crític per a investigar l'equivalència conceptual (és a dir, simetria) de les versions originals i les traduïdes, les quals són imprescindibles per a poder realitzar comparacions interculturals vàlides (Berry, 1980). D'aquesta manera, un traductor bilingüe va traduir el qüestionari americà al castellà. En segon lloc, un altre traductor bilingüe va traduir el GASP del castellà a l'anglès. Finalment, l'original i la versió traduïda es van comparar per un expert en psicologia per a valorar l'equivalència de significat i les discrepàncies. Aquest procés iteratiu de traducció i retro-traducció posterior es va continuar fins que no es van observar diferències semàntiques entre ambdues formes del qüestionari (Brislin, 1980).

La fiabilitat que s'ha obtingut per a cada una de les subescales és considerada molt bona tenint en compte que cada subescala està formada per 4 ítems i que els ítems que formen aquesta escala tenen l'estructura d'escenaris (Cohen, Wolf, Panter, i Insko, 2011).

La fiabilitat i les dades psicomètriques de les subescales i del global del GASP obtingudes en aquest estudi es poden consultar en la Taula 3. A més, el model d'equacions estructurals per a aquesta escala ajusta d'una manera correcta. Els resultats suggereixen que la traducció de l'escala pot ser entesa en idioma castellà.

- L'escala d'avaluacions de la conducta negativa (*Negative Behavior Evaluation*, NBE) un ítem d'exemple de la qual és: "Después de darte cuenta de que te han devuelto demasiado cambio tras una compra, decides quedártelo porque el dependiente no se ha dado cuenta. ¿Cuál es la probabilidad de que te sintieses incómodo/a al quedarte el dinero?".
- L'escala de comportaments de reparació de la culpa (*Guilt Repair*) un ítem d'exemple de l'escala és "Te informan en privado de que eres el único a quien no han otorgado la entrada a la sociedad de honor de la escuela porque te has saltado demasiados días de clase. ¿Cuál es la probabilidad de que este hecho te llevase a ser mas responsable con la asistencia a las clases?".

- L'escala de propensió a la vergonya (*Negative Self-evaluation*, NSE) un ítem d'exemple de l'escala és ("Arrancas un artículo de una revista en una biblioteca y te lo llevas contigo. Tu profesor lo descubre y se lo cuenta al bibliotecario y a todos tus compañeros de clase. ¿Cuál es la probabilidad de que esto te hiciese sentir como una mala persona?").
- L'escala de retirada per Vergonya (*Shame Withdrawal*) un ítem d'exemple de la qual és ("Después de cometer un grave error en un importante proyecto de trabajo en el que la gente dependía de ti, tu jefe te critica delante de todos tus compañeros. ¿Cuál es la probabilidad de que fingieses estar enfermo y dejases el trabajo?").

Taula 3. Fiabilitat i indicadors d'ajust del model d'anàlisi factorial confirmatori de l'adaptació del GASP

	GASP	NBE	NSE	Guilt Repair	Shame Withdrawal
Alfa de Chronbach	0,77	0,63	0,68	0,55	0,62
Omega	0,81	0,66	0,73	0,61	0,65
CFA:					
X ²	143,46	1,506	4,14	3,69	0,76
Graus de llibertat	98	2	2	2	2
P-Valor	<0,01	0,47	0,126	0,158	0,684
RMSEA (CI 95%)	0,04	0,000	0,05	0,047	0,00
Interval de confiança 95%	(0,022 ; 0,047)	(0,00 ; 0,093)	(0,00 ; 0,126)	(0,00 ; 0,122)	(0,00 ; 0,076)
TLI	0,95	1,01	0,955	0,901	1,024
CFI	0,96	1	0,985	0,967	1
Variança extreta mitjana	0,30	0,27	0,38	0,22	0,30

3.3.3.4 Qüestionari d'identitat moral

El qüestionari d'identitat moral (MIQ; Black i Reynolds, 2016) és una ferramenta de 20 ítems que són puntuats a través d'una escala Likert de 6 punts.

Com l'anterior ferramenta (GASP) aquesta ha estat traduïda per a realitzar aquest estudi (Alabèrnia-Segura, Gallardo-Pujol, Feixas, 2018). Les traduccions han estat dutes a terme utilitzant un sistema de retro-traducció i tant psicòlegs amb un profund coneixement d'angles i castellà i serveis professionals de traducció. La fiabilitat ha estat molt bona en l'adaptació d'aquest qüestionari. Es poden consultar les propietats psicomètriques i les dades d'ajust del model d'equacions estructurals de la traducció del MIQ en la Taula 4.

Aquesta ferramenta té com a propòsit avaluar la importància que la gent dóna als principis morals i al fet d'actuar d'acord amb aquests principis independentment de la religió i els punts de vista polítics. La importància que la gent dóna als principis morals s'avalua a través dels ítems de la subescala del self moral (MIQ-MS, ítem exemple, "*No herir a otras personas es una de las reglas que me guían.*"). La importància d'actuar d'acord amb els propis principis morals es mesura a través de la integritat moral (MIQ-MI). Un ítem representatiu d'aquesta subescala és "*No tiene sentido salirme de mi camino para hacer algo bueno si no hay nadie cerca para apreciarlo.*"

Taula 4. Fiabilitat i indicadors d'ajust del model d'anàlisi factorial confirmatori de l'adaptació del MIQ

	MIQ-Global	MIQ-MS	MIQ-MI
Alfa de Crombach	0,72	0,80	0,57
Omega	0,75	0,80	0,58
CFA:			
X ²	250,83	9,39	56,04
Graus de llibertat	169	20	54
P-valor	<0,01	0,98	0,40
RMSEA (CI 95%)	0,04	0,00	0,01
Interval de Confiança (95%)	(0,03; 0,05)	(0,00; 0,00)	(0,00; 0,04)
TLI	0,952	1,03	0,996
CFI	0,957	1	0,997
Variança estreta mitjana	0,22	0,34	0,18

3.3.3.5. Escala de Mecanismes de Desconnexió Moral

L'escala de Mecanismes de Desconnexió Moral (*Mecanism of Moral Disengagement Scale*, MMDS; Moore, Detert, Treviño, Baker, i Mayer, 2012) és una eina per a l'avaluació dels processos d'inactivació voluntària dels sistemes d'autoregulació. Per a tal propòsit, la desconnexió moral requereix l'ús de diferents mecanismes socio-cognitius que faciliten els comportaments immorals i inhumans, donen suport a la desinhibició d'impulsos agressius i animen a la transgressió de les normes (Bandura et al., 1996, 2001). La versió en castellà (Rubio-Garay, Amor, i Carrasco, 2017) té 32 ítems distribuïts en 8 subescales de 4 ítems cadascuna a diferència de les versions originals que constaven de 8, 16 i 24 ítems. Les subescales del MMDS són la justificació, el llenguatge eufemístic, la comparació avantatjosa, el desplaçament de la responsabilitat, la difusió de la responsabilitat, la distorsió de les conseqüències, l'atribució de la culpa i la deshumanització. El coeficient de fiabilitat alfa de Cronbach de totes les subescales en la versió castellana del MMDS oscil·la entre 0,40 i 0,73 (Rubio-Garay et al., 2017). Es pot observar un exemple i la fiabilitat de cada escala en la Taula 5.

Taula 5. Ítem d'exemple i fiabilitat de les escales del MMDS

Escala	Fiabilitat (Alpha de Cronbach)	Ítem d'exemple
Justificació moral	0,72	<i>Está bien pelear por tus amigos.</i>
Llenguatge eufemístic	0,45	<i>Agredir a alguien es solo un juego.</i>
Comparació avantatjosa	0,57	<i>Dañar alguna propiedad no es gran cosa si se considera que otros hacen cosas peores.</i>
Desplaçament de la responsabilitat	0,52	<i>Si las personas viven en malas condiciones no pueden ser culpados por agredir.</i>
Difusió de la responsabilitat	0,46	<i>Un chico que pertenece a una pandilla no puede ser culpado por los problemas causados por la pandilla.</i>
Distorsió de les conseqüències	0,59	<i>Decir pequeñas mentiras realmente no hace daño.</i>
Atribució de la culpa	0,40	<i>Las peleas y los malos comportamientos en la escuela son culpa del profesor.</i>
Deshumanització	0,73	<i>Algunas personas son como animales.</i>

3.3.3.6. Els Dotze Bruts

El qüestionari dels Dotze Bruts (Dirty Dozen, DD; Jonason i Webster, 2010) és un instrument de 12 ítems que mesura tres trets foscos diferents. Els trets foscos són trets indesitjables associats a la personalitat, com el maquiavel·lisme (*"He utilizado el engaño o mentido para conseguir lo que quiero"*), la psicopatia (*"Tiendo a no tener remordimientos"*) i el narcisisme (*"Tiendo a querer que otros me admiren"*). Cada ítem es valora amb una escala Likert de 5 punts que va des d'estar molt d'acord a molt en desacord. Els autors de la versió espanyola dels DD (Nohales i Ibàñez, 2015) van reportar una alfa de Cronbach de 0,78 per a la subescala del maquiavel·lisme, una alfa de 0,83 per a la subescala del narcisisme i una alfa de 0,59 per a la subescala de la psicopatia.

3.3.3.7. Breu escala d'autocontrol de Tangney

L'escala breu d'autocontrol (*Brief Self-Control Scale*, BSCS; Tangney, Baumeister i Boone, 2004) mesura, utilitzant 13 ítems ($\alpha = 0,89$), l'autocontrol entès com la capacitat d'anul·lar o canviar les respostes internes, és a dir, interrompre tendències conductuals no desitjades (Tangney et al., 2004).

La versió en castellà de la escala BSCS ha estat adaptada prèviament (Bermúdez Moreno, Pérez, Ruiz, San Juan, i Rueda, 2013). Empra una escala de resposta Likert de 5 punts (1 = per a res; 5 = molt). En la versió anglesa, la versió curta de l'escala mostra la mateixa estructura interna que l'original de 36 ítems. A més, també consta d'aquests factors que l'original amb la següent distribució per ítems: 5 per a la capacitat general d'auto-disciplina, (*"La gente diria que tengo una autodisciplina de hierro"*), 3 per a les accions deliberades i no impulsives (*"Soy bueno resistiendo tentaciones"*), 2 per a hàbits saludables (*"Rechazao cosas que son malas para mi"*) i 2 per l'autoregulació per al treball ètic (*"Algunas veces el placer y la diversión me impiden hacer el trabajo"*).

3.3.3.8. Consideració de conseqüències futures i futura continuació de si mateix (CFC)

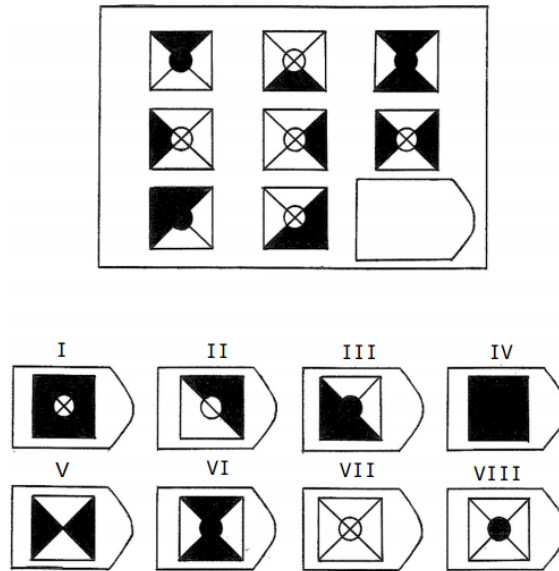
La Consideració per les Conseqüències Futures (CFC) és un constructe específic d'orientació temporal. S'ha elaborat una definició d'aquest constructe com el grau en què les persones consideren que la influència dels actes que han dut a terme en un moment temporal influeix potencialment en les conseqüències que experimenten en un altre moment temporal (Strathman, Gleicher, Boninger, i Edwards, 1994).

La CFC avalua els ítems amb una escala Likert de 5 nivells, com més elevat es puntua en l'escala més consideració per les conseqüències futures experimenta la persona. Consta de dos factors diferenciats, un centrat en les conseqüències immediates (*Consideration of Future Consequences – Immediate*, CFC-I), un ítem d'exemple del qual és "*Actuo solamente para satisfacer temas inmediatos, imaginando que ya me ocuparé de futuros problemas que pudieran surgir más adelante*". L'altre factor té a veure amb les conseqüències més distants (*Consideration of Future Consequences – Future*, CFC-F) exemplificada amb l'ítem "*Estoy dispuesto a sacrificar mi felicidad o bienestar inmediato para lograr resultados en el futuro*". La consistència interna d'aquestes dues subescales és acceptable en la versió espanyola (Vásquez, Martín i Maiche, 2017) essent un alfa de Cronbach de 0,74 per a l'escala CFC-F i de 0,60 per a l'escala CFC-I i una consistència interna de 0,72.

3.3.3.9. Matrius progressives de Raven Avançades

Les matrius progressives de Raven avançades són les matrius més complicades de resoldre del sistema d'avaluació de la intel·ligència Raven (Penrose i Raven, 1936; Raven, 1939; Raven, Raven i Court, 1998). Aquestes matrius avaluen la intel·ligència fluida (Catell, 1963, 1968), la qual es defineix com l'habilitat per a establir relacions i correlats entre diferents ítems d'informació que no són immediatament evidents als ulls de l'observador i que deuen ser extretes a través d'una organització mental del material. En aquest estudi es va utilitzar la versió de matrius progressives de Raven Avançades de 12 matrius amb una limitació de 30 segons per a respondre cadascuna de les preguntes.

Per a veure un exemple consultar la Figura 6.

Figura 6. Ítem de les matrius progressives de Raven. Adaptat de Penrose i Raven, 1936.

3.3.3.10. PEQPN

El *Post-Experimental Questionnaire of Primary Needs* (PEQPN) és un qüestionari específic (Zadro et al., 2004) utilitzat per a avaluar els efectes de l'ostracisme o l'exclusió social a través de l'avaluació de quatre necessitats bàsiques: la sensació de control ("He sentido que tenia el control de lo que estaba pasando"), l'autoestima ("Mi autoestima ha sido alta"), la sensació de pertinença a un grup ("Me he sentido ignorado") i la sensació d'existència significativa (meaningful existence) que es mesura amb ítems com ("Me he sentido como si no existiese"). A més, aquest qüestionari avalua l'estat d'ànim dels participants amb una escala de resposta Likert de 5 nivells per tal de comprovar que la manipulació experimental ha resultat efectiva i els participants en conseqüència han experimentat inclusió o exclusió social, per exemple "Mi estado de ánimo era alegre". També se'ls demana que orientativament indiquen quantes passades han rebut sabent que sent 3 participants és un 33% el percentatge que indicaria que els 3 han rebut la pilota el mateix nombre de vegades. La

consistència interna d'aquestes escales mesurada segons el coeficient alfa de Crombach oscil·la entre 0,67 i 0,90 (Gallardo-Pujol, 2009). Aquesta tasca ha demostrat la seua potència en diverses recerques que han estat recollides en una meta-anàlisi (Hartgerink, Van Beest, Wicherts, i Williams, 2015) utilitzant per a això tant períodes de temps relativament curts (Gallardo-Pujol et al., 2013) com períodes més llargs de temps (Zadro, Boland, i Richardson, 2006). Aquest qüestionari complet es troba en l'annex 4.

3.3.4. Procediment

Es va enviar als participants un sol email convidant-los a participar en aquesta recerca. En aquest missatge constava una adreça web a través de la qual podien accedir al qüestionari que estava disponible a través de la plataforma *Qualtrics*^(TM) i es podia completar utilitzant un *smartphone* d'última generació, una tauleta o un P.C. o MAC. Una vegada els participants varen llegir el consentiment informat i van donar la seua aprovació a participar en l'estudi, van completar unes breus dades sociodemogràfiques (edat i gènere). Aquest estudi va ser aprovat pel comitè de bioètica de la Universitat de Barcelona (Institutional Review Board IRB00003099). Posteriorment, varen ser assignats a l'atzar a una de les dues condicions experimentals (inclusió o ostracisme) del *Cyberball* de manera aleatòria.

Molt breument, el programa *Cyberball* (Zadro et al., 2004) permet generar la percepció social d'incloure o excloure als participants de la recerca. La duració seleccionada per a l'aplicació d'aquest programa informàtic és de 5 minuts. Aquest programa ha estat estudiat prèviament en diverses recerques en psicologia social experimental (p. ex., Gallardo-Pujol, Andrés-Pueyo, i Maydeu-Olivares, 2013).

Per a dur a terme aquesta tasca, en un primer moment es va explicar als participants que havien de fer diferents exercicis de visualització espacial per a millorar la seua capacitat de representació mental que després serien utilitzades durant l'experiment. Concretament, les instruccions que se'ls van facilitar consistiren en què anaven a jugar a un joc de passar-se la pilota amb

l'objectiu de practicar les seues habilitats de visualització mental, és a dir, la seua imaginació. També es va fer èmfasi en què calia esforçar-se a imaginar el joc com si fos real, ja que posteriorment aquestes habilitats d'imaginació serien necessàries. En la Figura A 13 de l'annex 2 podem veure la pantalla d'instruccions de la tasca.

Una vegada llegides les instruccions, els participants veien una representació en la pantalla en la qual apareixien tres icones animades amb fotografies a sobre que representen jugadors que estan jugant online amb el participant en eixe mateix moment (Figura A 14 de l'annex 2). L'objectiu del joc és passar-se la pilota entre els jugadors. Així, a través del control del nombre de passades que rep el participant es pot generar l'experiència d'inclusió i exclusió social. En la condició experimental d'inclusió, el subjecte rebia un 33% de les passades, mentre que en la condició d'exclusió el subjecte rebia al voltant del 2% de les passades. Seguidament, es van presentar les instruccions per a respondre els escenaris. Els escenaris amb contingut moral es poden trobar en l'annex 3.

Els escenaris comptaven amb un marge de temps de 50 segons per llegir i respondre cada situació. En cas de no respondre la situació, els participants passaven a contestar la següent. El motiu d'aquesta limitació de temps va ser que els participants respongueren tots els escenaris sense interrupcions i prestant la major atenció possible a aquests. A l'acabar l'estudi vam tenir un 6,68% de valors perduts en respostes als escenaris.

Una vegada resolts els escenaris morals, els subjectes responien els qüestionaris de personalitat els quals es presentaven de manera aleatòria per a evitar que sempre fossin els mateixos qüestionaris afectats per raons de cansament o avorriment al llarg de tot el procediment de recollida de dades.

En finalitzar els qüestionaris, els subjectes llegien un text a mode de *debriefing*, és a dir, on se'ls explicava detalladament què és el que s'havia fet. A més d'oferir la possibilitat de parlar amb un recercador del projecte en cas que el participant hagués experimentat malestar o tingués preguntes al respecte. El text de *debriefing* es pot consultar en la Figura A 15 de l'annex 2.

Les dades van ser analitzades amb el software *R Studio* (*RStudio Team*, 2015) per tal d'obtenir els estadístics descriptius i dur a terme l'anàlisi de perfils latents (LPA), correlacions, anàlisis multivariades i els models d'equacions estructurals mitjançant mètodes d'estimació com el DWLS (*Diagonal Weighted Least Squares*), ja que aquest permet obtenir unes estimacions de càrregues factorials en dades ordinals més precises que altres mètodes d'estimació com el *Maximum Likelihood* (ML) (Li, 2016^a, 2016^b).

El LPA és una tècnica estadística que es fa servir per a identificar quins grups de persones que formen part d'una població s'agrupen amb puntuacions similars quan són avaluats amb les mateixes tècniques. Es basa amb l'assumpció que les característiques de les persones que són identificades com a membres d'un clúster, són diferents de les característiques de les persones agrupades amb un altre clúster. Les anàlisis van ser fetes utilitzant el paquet "*tidyLPA*" (Rosenberg, Schmidt, Beymer i Steigut, 2018) instal·lat en el programari R Studio i R.

Una vegada establirem els perfils del caràcter moral vam fer una anàlisi de variància (ANOVA; *ANalysis Of VAriance*) per a conèixer si havien diferències en les respostes a els diferents tipus d'escenaris a causa del caràcter moral, la condició d'ostracisme o la interacció entre els dos factors. La tècnica estadística de l'ANOVA utilitza una ràtio F per a determinar la significació estadística dels resultats. La ràtio F és una proporció entre la variabilitat entre grups i dins del grup. Una vegada aconseguida la ràtio F, simplement es comparen els valors *p* de la mateixa per a conèixer la significació estadística dels resultats (Unwin, 2013).

Un model d'equacions estructural (SEM; *estructural equation modeling*) es va realitzar amb el paquet estadístic *lavaan* (Rosseel, 2012). Com un procediment d'anàlisi de dades, el SEM pot utilitzar-se per a analitzar models de mesura i estructurals. En aquest estudi ens hem centrat en el model estructural, el qual es pot analitzar de manera independent del model de mesura (Meyers, Gamst i Guarino, 2013). Generalment, s'utilitzen els següents criteris d'ajustament del model. El khi al quadrat (χ^2) indica la taxa de probabilitat, l'error quadràtic mitjà d'estimació (RMSEA; *root mean square error of estimation*), el TLI i el CFI indiquen la bondat d'ajust normal i comparatiu respectivament (Meyers et al., 2013).

Ambdós valors, el TLI i el CFI han de tenir un valor superior a 0,95 per a indicar un bon ajust. EL RMSEA mesura l'aproximació a l'error entre les covariàncies observades i les covariàncies del model hipotetitzat (Meyers et al., 2013).

3.3.5. Resultats

En els propers apartats es presentaran els resultats obtinguts a partir de les anàlisis aplicades sobre les dades obtingudes amb la present mostra. Primerament, es presentarà de forma molt breu les correlacions entre les diferents variables de la mostra per tal de comprovar que segueixen un patró de correlacions habitual. Els estadístics descriptius de la mostra es poden consultar a l'annex 1. Seguidament, estudiarem l'efecte de les diferències individuals, de l'ostracisme com a manipulació experimental i la interacció de l'ostracisme i el caràcter moral sobre les diferents variables independents. A continuació, s'analitzarà el model de Schwartz (Schwartz, 2017) a través de les variables que s'han proposat en aquesta tesi per a la seua mesura. Finalment, veurem quin és el paper de les variables de personalitat a través del model de Schwartz del comportament moral en relació als diferents tipus d'escenaris i a l'efecte de l'ostracisme.

3.3.5.1. Comprovació de la bondat de la mostra

En aquest apartat passem a comprovar que la mostra no presenta característiques que podrien afectar la generalització dels resultats, tot i tractar-se d'un experiment. Per tal de fer-ho, primer veurem les respostes als escenaris dels participants segons la condició experimental i la codificació dels escenaris. Després analitzarem les matrius de correlacions entre les diferents variables de personalitat i les variables de necessitats primàries i experimentals. Seguidament, comprovarem si les variables independents que s'han analitzat en aquest estudi tenen efecte sobre alguna altra de les altres variables recollides a més de les variables dependents.

De tots els escenaris administrats, aquells que no presenten variabilitat de resposta per part dels subjectes varen ser eliminats per a dur a terme les anàlisis

(Annex 6). En total varen ser eliminats 22 escenaris, per la qual cosa a partir d'ara utilitzarem 158 escenaris.

A continuació, en la taula 6 podem observar com es distribueixen els subjectes a l'hora de respondre d'acord amb la classificació SUT. Recordem que aquesta classificació estableix que l'únic valor de rellevància és el valor del *p(hit)*¹.

Taula 6. Distribució dels subjectes en funció de la condició d'ostracisme a la qual van ser assignats i el nombre de respostes pretenent salvar el *p(hit)*

		A favor del <i>p(hit)</i> >50%			Contra el <i>p(hit)</i> =<50%		
		d	s	e	d	s	e
Ostracisme	Inclòs (<i>n</i> = 141)	128	109	81	12	31	59
	Valors perduts	1	1	1	1	1	1
	Exclòs (<i>n</i> = 146)	134	96	72	11	48	73
	Valors perduts	1	2	1	1	2	1
Total	287	262	205	153	23	79	132

Notes: P(Hit): ítem amb el valor personal més elevat; d: demolició; s: sacrificial; e: experiència

D'altra banda, en la taula 7 podem observar una tendència més elevada a actuar de manera deontològica en els escenaris basats en l'experiència independentment de la condició experimental en la qual es trobessen.

Taula 7. Distribució dels subjectes en funció de la condició d'ostracisme a les quals van ser assignats i el nombre de respostes deontològiques

		Deontològiques >50%		No deontològiques =<50%	
		s	e	s	e
Ostracisme	Inclòs (<i>n</i> = 141)	72	114	68	26
	Valors perduts	1	1	1	1
	Exclòs (<i>n</i> = 146)	69	114	75	31
	Valors perduts	2	1	2	1
Total	287	141	228	143	57

Notes: P(Hit): ítem amb el valor personal més elevat; s: sacrificial; e: experiència

¹ Consultar apartat *Sistema de presa de decisions morals basats en valors de vida* (p. 53)

Taula 8. Proves de Khi al quadrat amb la correcció de continuïtat de Yates de l'ostracisme sobre els diferents escenaris

Escala	Valor χ^2	g.l.	Sig. exacta
SUT Demolició	0,00	1	0,93
SUT Sacrificial	3,88	1	0,05
SUT Experiència	1,61	1	0,20
Deont Sacrificial	0,19	1	0,66
Deont Experiència	0,22	1	0,64

En la taula 8 observem els resultats de les proves de Khi al quadrat que hem dut a terme per analitzar les relacions entre l'ostracisme i la resposta als diferents escenaris. Observem que únicament apareix una associació entre la condició d'ostracisme i les respostes als escenaris SUT Sacrificial ($\chi^2 = 3,88$; gl. = 1; $p = 0,05$).

A continuació, a la Figura 7 es pot trobar com correlacionen entre elles les diferents variables d'autoinforme dels qüestionaris que es van administrar. Més en detall, es pot apreciar com correlacionen de forma elevada i positiva les mesures de l'escala d'autocontrol i responsabilitat del Hexaco ($r = 0,61$). A més, la humilitat del Hexaco i la integritat moral del qüestionari d'identitat moral correlacionen positivament ($r = 0,57$), mentre la mateixa mesura d'humilitat correlaciona de forma negativa amb el narcisisme de la triada fosca ($r = -0,54$) i amb el maquiavel·lisme ($r = -0,48$).

Tal com era d'esperar, les dues subescales del GASP, la nbe i la nse correlacionen de manera positiva ($r = 0,51$) i negativa amb l'escala de psicopatia de la triada fosca ($r = -0,45$). A més, cal mencionar les elevades correlacions negatives que observem entre les mesures de preocupació per conseqüències immediates del CFC amb la responsabilitat i l'autocontrol ($r = -0,50$) i ($r = -0,47$) respectivament. Mentre que la responsabilitat i la consideració per les conseqüències futures del CFC correlacionen positivament ($r = 0,32$).

En la Figura 7 també es pot trobar com la percepció del nombre de passades que ha rebut el subjecte en la tasca Cyberball no està associada a cap variable de personalitat.

Finalment, per acabar de comentar la Figura 7, cal esmentar que les úniques variables de personalitat que correlacionen de manera significativa amb el nombre de respostes ètiques en escenaris basats en l'experiència és la humilitat ($r = 0,27$) i la integritat moral ($r = 0,22$). La humilitat també correlaciona de manera negativa amb el percentatge de respostes que pretenen salvar l'ítem amb un major valor personal en els escenaris sacrificials ($r = -0,26$) mentre que l'emocionalitat de l'Hexaco correlaciona de manera positiva ($r = 0,22$).

Per a continuar, es fa necessari veure com es relacionen algunes variables de personalitat estudiades amb les variables del PEQPN. En la taula 9, podem observar que l'escala Emocionalitat de l'HEXACO correlaciona negativament amb l'autoestima i amb el control mentre l'escala d'extraversió correlaciona positivament amb les mateixes mesures d'autoestima i control. També les escales del GASP que permeten avaluar la conducta negativa i la propensió a la vergonya correlacionen negativament amb l'autoestima i positivament amb la necessitat de pertinença i d'una existència significativa. A més, el narcisisme correlaciona positivament i significativament amb la percepció de sentir-se ignorat.

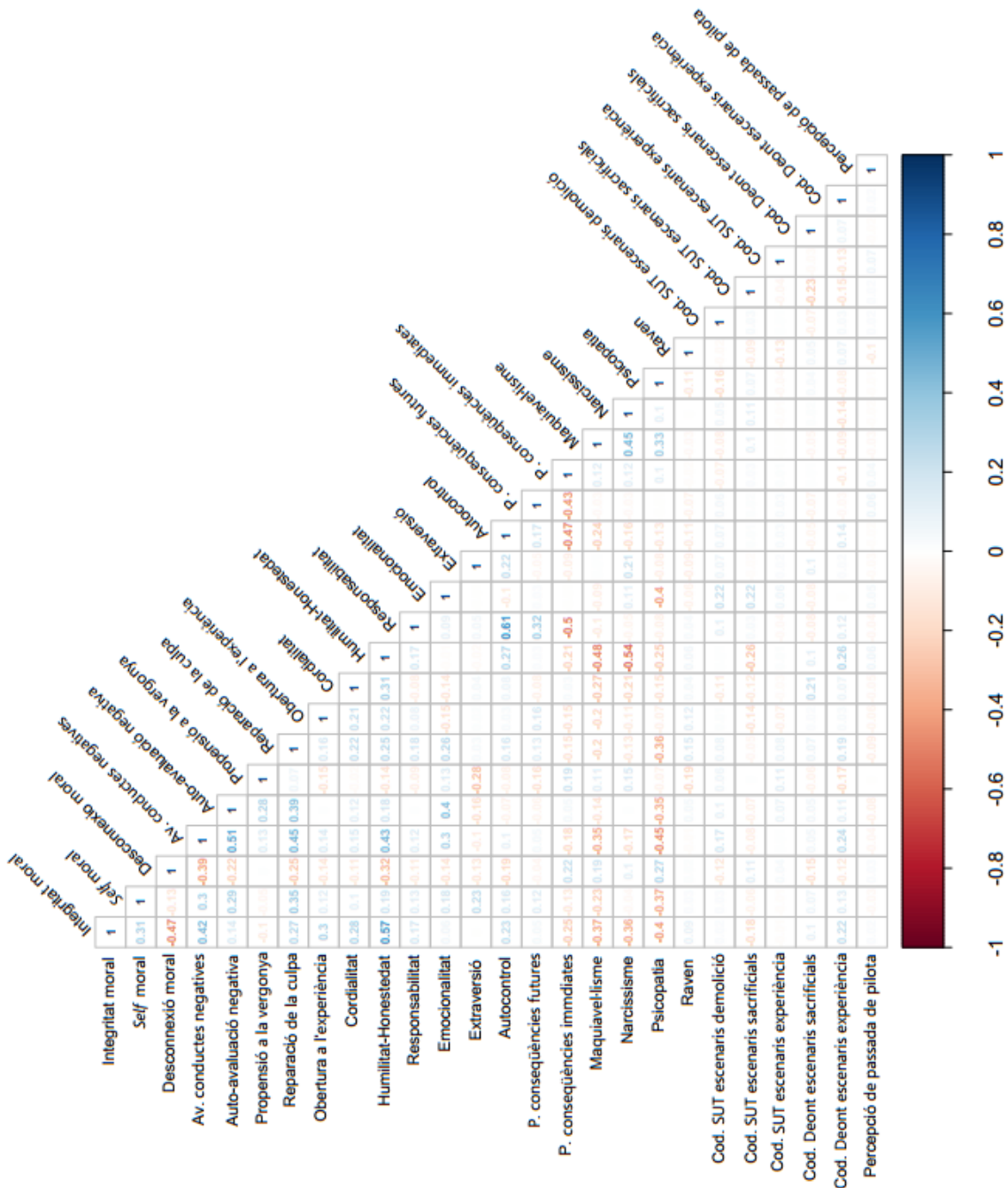

Figura 7. Matriu de correlacions entre variables de personalitat, percepció de passada en el Cyberball PEQPN i les respostes als escenaris d'acord amb la SUT i la classificació racional deontològica (sig. 0,05)

Taula 9. Matriu de correlacions entre les variables de personalitat i les variables del Cyberball PEQPN

	CB pertinença	CB autoestima	CB existència significativa	CB control
GASP Retirada per vergonya	0,14	-0,15	0,21	-0,19
GASP Vergonya	0,19	-0,17	0,15*	-0,09
GASP Av. Condues negatives	0,06	-0,06	0,05	-0,13
GASP Reparació culpa	0,03	0,03	0,03	-0,06
MIQ Self moral	0,01	0,02	0,08	-0,03
MIQ Integritat moral	-0,11	-0,03	-0,08	-0,03
Auto-control	-0,01	0,00	-0,02	0,04
Raven	-0,05	-0,06	0,02	-0,01
HX Extraversió	-0,10	0,21	-0,16	0,07
HX Emocionalitat	0,12	-0,16	0,16	-0,15
HX Humilitat	-0,08	0,01	-0,04	-0,06
HX Responsabilitat	0,03	-0,08	0,04	-0,06
HX Cordialitat	-0,07	-0,04	0,00	0,01
HX Obertura	-0,10	0,02	-0,03	0,12
CFC Inmediat	-0,04	0,04	0,01	0,01
CFC Futur	-0,07	0,02	-0,04	0,03
D3 Maquiavel·lisme	0,05	0,01	0,01	-0,05
D3 Psicopatia	0,00	0,06	0,00	0,04
D3 Narcissisme	0,11	-0,07	0,11	-0,02
Desconnexió moral	-0,00	0,05	0,02	0,10

Notes: CB: Cyberball; GASP: *Guilt and Shame Proneness*; HX:Hexaco;D3:Dotze bruts; MIQ: *Moral Identity Questionnaire*; CFC: Consideració per les conseqüències futures

Per a finalitzar amb aquest apartat es presentarà l'efecte de l'ostracisme sobre les variables de personalitat amb la finalitat de descartar possibles efectes indesitjables a causa de la presentació de l'experiment. Per a poder estudiar aquest fet s'ha realitzat una anàlisi multivariada de la variància de l'ostracisme en funció de les diferents variables de diferències individuals (taula 10). Únicament en la variable Emocionalitat de l'HEXACO es troben diferències significatives amb afectació per l'ostracisme ($F = 6,13$ $gl_1 = 1$, $gl_2 = 285$, $p = 0,01$), sent la grandària de l'efecte xicotet ($\eta^2 = 0,02$).

Taula 10. Resultats de l'anàlisi de la variància multivariable dels efectes de l'ostracisme en funció de les variables de diferències individuals

Variable	gl ₁ ;gl ₂	F	Sig.	η ² parcial
Maquiavel·lisme	1;285	0,09	0,77	0,00
Autocontrol	1;285	0,48	0,49	0,00
Propensió a la vergonya	1;285	0,86	0,36	0,00
Cordialitat	1;285	0,01	0,92	0,00
Extraversió	1;285	0,18	0,68	0,00
Obertura a l'experiència	1;285	1,02	0,31	0,00
Preocupació conseqüències immediates	1;285	0,09	0,77	0,00
Preocupació conseqüències futures	1;285	0,01	0,93	0,00
Desconnexió moral	1;285	0,11	0,75	0,00
Integritat moral	1;285	0,99	0,32	0,00
Self moral	1;285	0,03	0,87	0,00
Narcissisme	1;285	0,33	0,57	0,00
Psicopatia	1;285	0,88	0,35	0,00
Avaluació conductes negatives	1;285	0,03	0,87	0,00
Retirada per vergonya	1;285	0,02	0,89	0,00
Raven	1;285	0,24	0,63	0,00
Reparació de la culpa	1;285	0,14	0,71	0,00
Responsabilitat	1;285	0,02	0,9	0,00
Humilitat	1;285	1,82	0,18	0,00
Emotionalitat	1;285	6,13	0,01	0,02

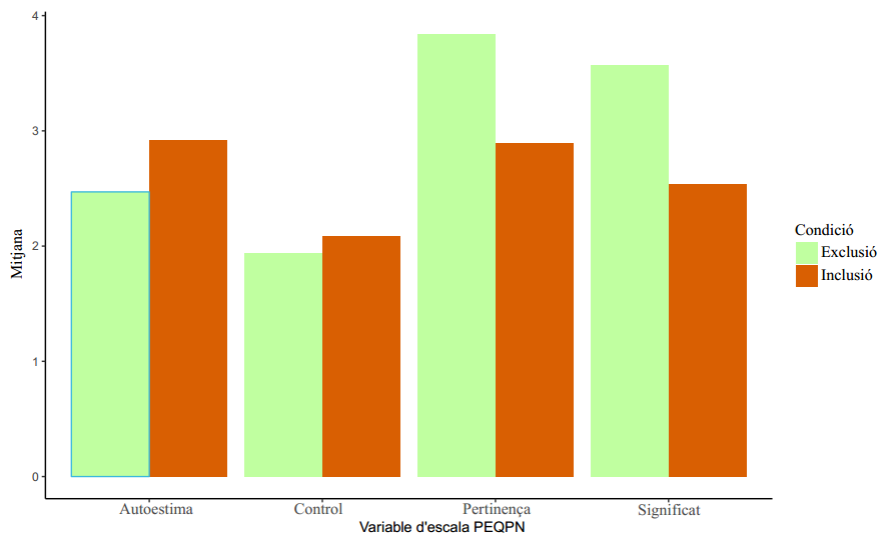
3.3.5.2. Efectes de la manipulació experimental sobre les necessitats primàries i l'estat d'ànim

Per a poder explorar posteriorment els efectes de l'ostracisme sobre la presa de decisions moral en els diferents tipus d'escenaris, si n'hi ha, s'ha de comprovar que la manipulació experimental haja estat realment efectiva i que a través d'aquesta manipulació realment s'estan amenaçant les necessitats primàries avaluades segons el Cyberball PEQPN. A la taula 11, observem els resultats de l'anàlisi de variància multivariat. De l'observació dels resultats de la

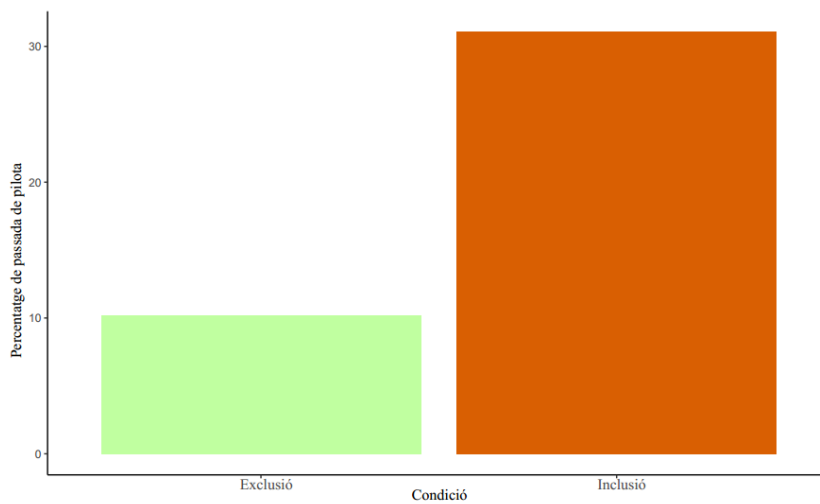
taula 11, se'n desprén que totes les necessitats primàries avaluades pel Cyberball PEQPN menys la sensació de control es veuen afectades per la manipulació de l'ostracisme, amb una grandària de l'efecte xicoteta en l'autoestima ($\eta^2 = 0,09$) i mitjana en la necessitat de pertinença i de significat ($\eta^2 = 0,19$ i $\eta^2 = 0,21$) respectivament. També es pot observar que hi ha diferències en la percepció que tenen els participants del nombre de passades que han realitzat mentre durava la tasca del Cyberball amb una grandària de l'efecte gran ($\eta^2 = 0,58$).

Taula 11. Resultats de l'anàlisi de la variància multivariable dels efectes de l'ostracisme amb el qüestionari Cyberball PEQPN

Variable dependent	gl1;gl2	F	Sig.	η^2 parcial
CB PERTINENÇA	1;285	66,87	<,001	0,19
CB AUTOESTIMA	1;285	26,48	<,001	0,09
CB SIGNIFICAT	1;285	74,65	<,001	0,21
CB CONTROL	1;285	2,857	0,09	0,01
Percepció de passada de pilota	1;285	384,51	<,001	0,58

Figura 8. Gràfica amb les mitjanes de les escales del Cyberball PEQPN en funció de l'ostracisme

Figura 9. Mitjana de la percepció de passada de pilota en funció de l'ostracisme

En la Figura 8 podem observar el sentit d'aquestes diferències. Observem com les persones que han estat excloses socialment reporten un major sentit de pertinença i significat existencial que les persones que han estat incloses socialment. Al mateix temps observem que les persones incloses reporten una major autoestima i control que les persones que han exclòs.

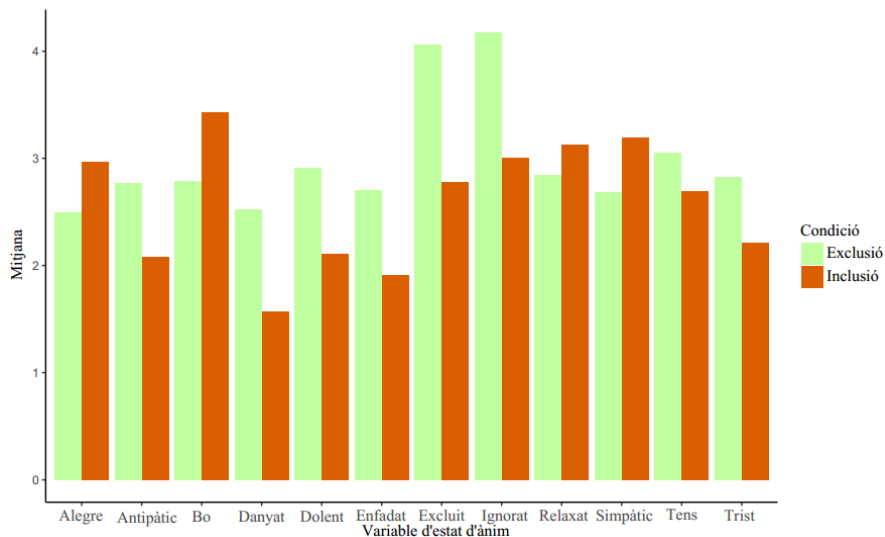
D'altra banda, a la Figura 9 podem veure com els subjectes que han estat marginats informen que han tingut la pilota durant un percentatge significativament molt inferior als que no ($F = 384,51$; $gl_1 = 1$; $gl_2 = 285$; $p = <0,001$) amb una grandària de l'efecte gran ($\eta^2 = 0,58$). D'això se'n pot concloure que els subjectes se n'adonen que estan essent exclosos.

Taula 12. Resultats de l'anàlisi de la variància multivariable dels efectes de l'ostracisme amb els ítems d'estat d'ànim del qüestionari Cyberball PEQPN

Variable dependent	gl1;gl2	F	Sig.	η^2 parcial
ENFADAT	1;285	33,34	<,001	0,11
DANYAT	1;285	53,67	<,001	0,16
M'he sentit				
IGNORAT	1;285	67,65	<,001	0,19
EXCLUIT	1;285	78,32	<,001	0,22
Estat d'ànim				
BO	1;285	25,29	<,001	0,08
DOLENT	1;285	34,95	<,001	0,11
ALEGRE	1;285	15,99	<,001	0,05
TRIST	1;285	19,87	<,001	0,07
SIMPÀTIC	1;285	17,07	<,001	0,06
ANTIPÀTIC	1;285	28,72	<,001	0,09
TENS	1;285	5,5	0,019	0,02
RELAXAT	1;285	3,72	0,055	0,01

Per a continuar, presentarem l'efecte de la manipulació experimental sobre l'estat d'ànim. En analitzar mitjançant una sèrie de proves de Khi quadrat els ítems que avaluen estat d'ànim del Cyberball PEQPN, tal com es pot observar en l'annex 2, l'ostracisme afecta l'estat d'ànim.

A causa de la distribució dels ítems, no es va poder fer servir una significació asimptòtica, sinó la resultant de les proves exactes. En general, dels resultats presentats en la taula 12 es pot concloure que en aquesta mostra i utilitzant la tasca Cyberball l'ostracisme afecta l'estat d'ànim a excepció de com de relaxats (0,06) o tensos (0,02) se senten els participants. A l'annex 2 es poden veure més detalls.

Figura 10. Gràfica amb les mitjanes de les variables d'estat d'ànim del Cyberball PEQPN en funció de l'ostracisme

En la Figura 10 podem observar les puntuacions mitjanes sobre els ítems que mesuren estat d'ànim del Cyberball PEQPN. Els participants que han estat exclosos s'han enfadat més, s'han sentit més danyades, s'han sentit ignorades i excloses, s'han sentit més males persones i tristes i més antipàtiques que els participants que han estat inclosos en la tasca Cyberball. D'altra banda, les persones que s'han sentit incloses s'han sentit més bones persones, més alegres, simpàtiques que les persones que han estat excloses.

3.3.5.3. Anàlisi dels perfils de caràcter moral (LPA)

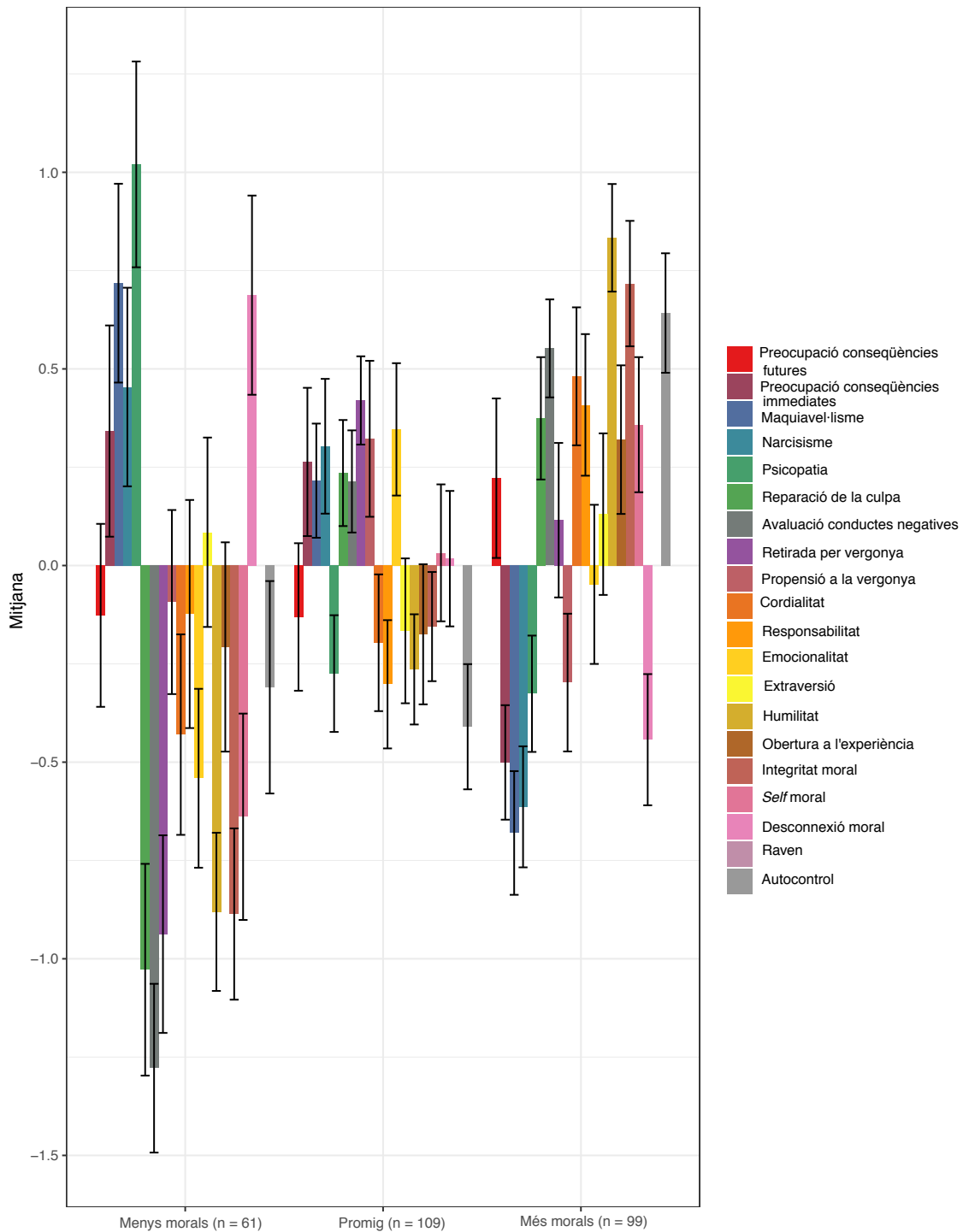
Per a analitzar els perfils de caràcter moral, primer es va examinar quins eren els diferents models a dur a terme, comparant el model de tres perfils latents emprant diferents indicadors (Taula 13). Analitzant aquests índexs d'ajust es va decidir que el millor era mantenir el mateix model de tres perfils latents emprat en estudis anteriors (Cohen et al., 2014). A més, el model que es va fer servir va ser un model que assumeix que les mitjanes varien, es donen iguals variàncies i les covariàncies es fixen a zero.

Taula 13. Índexs d'ajust dels models del LPA

Solució	AIC	BIC	SABIC	ICL
Model 1	13022,14	13144,36	13036,56	13144,36
Model 2	12517,22	12704,14	12539,27	12723,77
Model 3	12338,08	12589,71	12367,76	12644,04
Model 4	12293,90	12610,24	12331,22	12686,83

Notes: Criteri d'informació d'Akaike (AIC); Criteri d'informació Bayesià (BIC); Criteri d'informació d'ajust a la mida de la mostra (SABIC); *Integrated Completed Likelihood* (ICL)

En la representació que s'observa en la Figura 11 i la Figura 12 es pot observar quines són les variables que s'han utilitzat per a distingir entre els diferents grups d'acord amb les variables plantejades per a l'estudi.

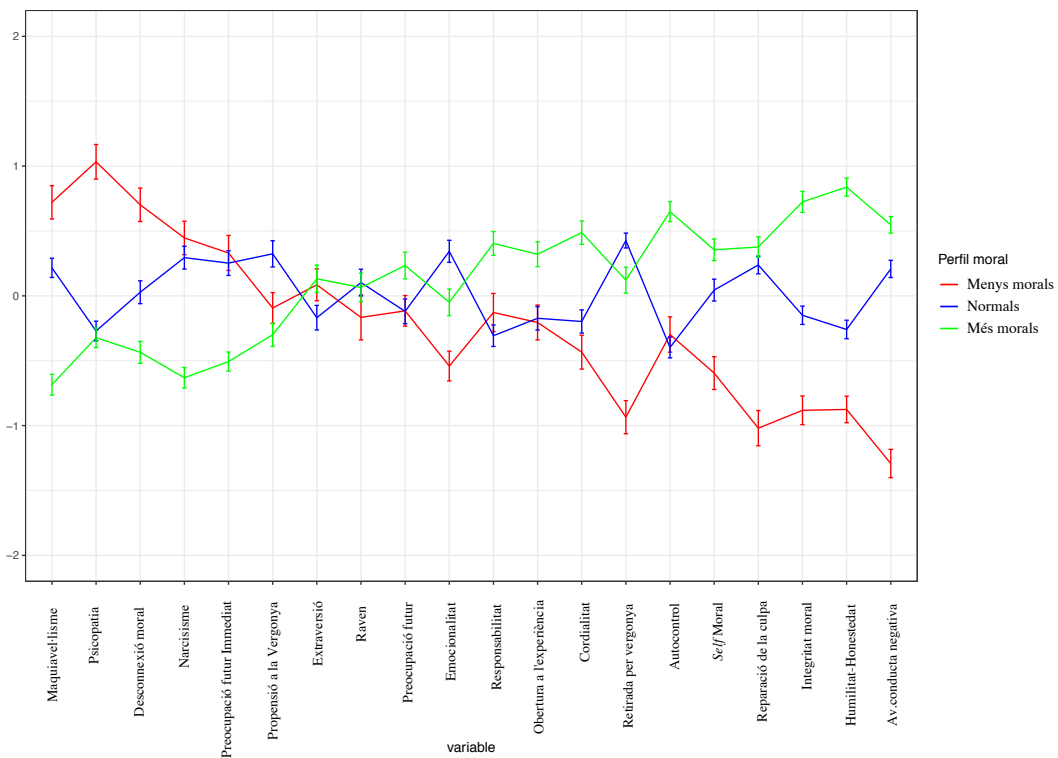
Figura 11. Representació de les variables de diferències individuals pels grups creats amb el LPA.

Taula 14. Desviacions típiques (*d* de Cohen) entre els perfils morals més moral i menys moral

Variable	<i>d</i> de Cohen	Variable	<i>d</i> de Cohen
Avaluació conducta negativa	2,54	Emocionalitat	0,50
Humilitat	2,34	Preocupació futur	0,35
Integritat moral	1,94	Raven	0,22
Reparació de la culpa	1,56	Extraversió	0,05
<i>Self</i> moral	1,07	Propensió a la vergonya	-0,23
Autocontrol	1,07	Preocupació immediata	-0,96
Retirada per vergonya	1,06	Narcissisme	-1,23
Cordialitat	0,98	Desconnexió moral	-1,25
Obertura a l'experiència	0,53	Psicopatia	-1,55
Responsabilitat	0,53	Maquiavel·lisme	-1,59

Per a definir el caràcter moral, en aquest treball utilitzarem les variables que distingeixen els perfils més morals i menys morals en més d'una desviació típica (Taula 14). Les variables que identifiquen les persones amb més caràcter moral (Figura 12) són l'avaluació de les conductes negatives i la retirada per vergonya, la humilitat/honestedat, la integritat moral i el *self* moral, la reparació de la culpa i l'autocontrol i la cordialitat. Les persones menys morals són aquelles que presenten puntuacions més elevades en escales de la triada fosca com el maquiavel·lisme, la psicopatia i el narcisisme. A més són persones que utilitzen mecanismes de desconnexió moral i la preocupació per les conseqüències immediates dels seus actes.

Figura 12. Model dels perfils de caràcter moral latents.

En descriure els perfils per les característiques dels seus participants, hom es pot adonar de què amb la divisió per sexes, obtenim que del total de 44 participants homes, un 47,7% ($n = 21$) són classificats com a menys morals, al mateix temps que de les 225 dones que han participat en l'estudi solament un 17,8% ($n = 40$) són considerades menys morals. Per part de les dones, gairebé un 39,1% són considerades com a persones més morals que la majoria i un 43,1% són considerades com a moralment normals. Un 27,3% d'homes són considerats moralment normals i solament un 25% són considerats com a persones més morals que la majoria. En ser el rang d'edat tan similar entre els participants en aquesta recerca (20,62 anys de mitjana, D.E. = 5,33), s'ha descartat utilitzar-la com a una variable d'anàlisi.

3.3.5.4 Efectes de l'ostracisme i el caràcter moral sobre les respostes als escenaris morals

Una vegada establerts els perfils morals, farem les anàlisis de variància (Taula 15) que ens permeten conèixer els efectes del caràcter moral i l'ostracisme sobre el percentatge de resposta de cada escenari d'acord amb les diferents codificacions de resposta utilitzades en l'estudi dels dilemes morals.

Taula 15. Resultats de l'anàlisi de la variància dels perfils de caràcter moral i l'ostracisme en funció dels diferents tipus d'escenaris morals

V.I.	V.D.	gl1; gl2	F	p	η^2 parcial
Caràcter moral	Deontològic sacrificial	1:152	1,147	0,23	0,00
	Deontològic experiència	1:152	24,06	<0,001	0,12
	Subjectiu utilitari demolició	1:152	3,23	0,07	0,01
	Subjectiu utilitari sacrificial	1:152	3,94	0,05	0,02
	Subjectiu utilitari experiència	1:152	0,59	0,48	0,00
Ostracisme	Deontològic sacrificial	1:152	1,15	0,27	0,00
	Deontològic experiència	1:152	1,19	0,28	0,00
	Subjectiu utilitari demolició	1:152	0,85	0,36	0,00
	Subjectiu utilitari sacrificial	1:152	0,71	0,40	0,00
	Subjectiu utilitari experiència	1:152	0,05	0,82	0,00
Caràcter moral * Ostracisme	Deontològic sacrificial	1:152	0,42	0,52	0,00
	Deontològic experiència	1:152	0,44	0,51	0,00
	Subjectiu utilitari demolició	1:152	0,19	0,66	0,00
	Subjectiu utilitari sacrificial	1:152	0,12	0,73	0,00
	Subjectiu utilitari experiència	1:152	4,19	0,04	0,03

Notes: V.I.: variable independent; V.D.: variable dependent

En la taula 15 podem observar els resultats de les anàlisis de variància entre el caràcter moral, la condició d'ostracisme i la interacció d'ambdós amb les diferents codificacions dels escenaris morals. Primerament, el caràcter moral té un efecte sobre la codificació deontològica en escenaris basats en l'experiència ($F = 20,26; p = <0,001$) i d'una manera més feble la codificació subjectiu utilitària dels escenaris sacrificials ($F = 3,71; p = 0,05$) i la mateixa codificació dels escenaris de demolició ($F = 3,23; p = 0,07$). No observem efectes de l'ostracisme sobre la presa de decisions moral en cap escenari.

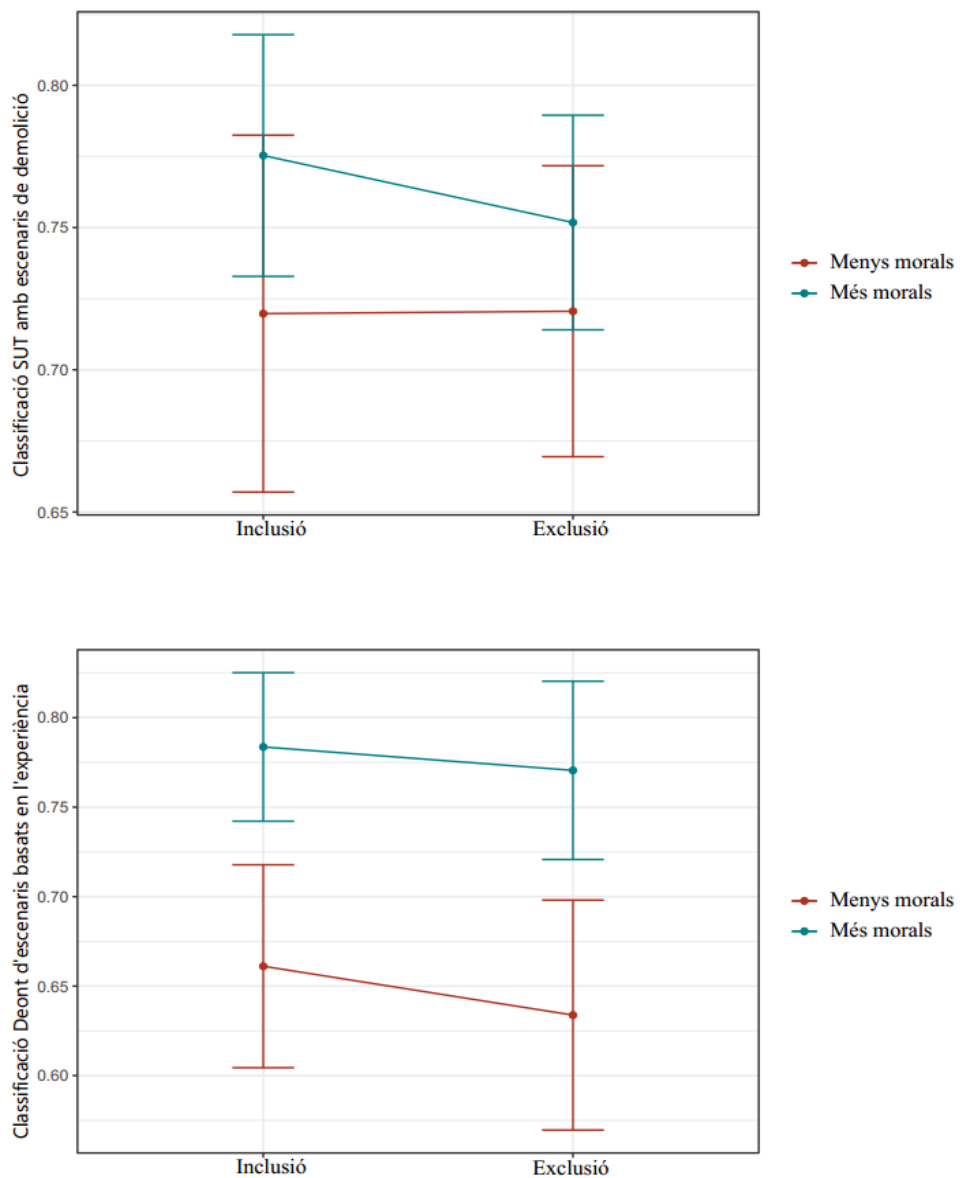
Referent a la interacció entre la condició d'ostracisme i el caràcter moral, trobem efectes de la mateixa en la classificació subjectiu utilitària dels escenaris basats en l'experiència ($F = 4,19; p = 0,04$).

Una vegada que hem vist com l'ostracisme i el caràcter moral tenen un efecte sobre algunes de les codificacions als escenaris utilitzats, cal veure quin és el sentit d'aquestes diferències (figura 13) en la variabilitat de respostes sobre els escenaris morals. Observem que tant en la condició d'inclusió social com d'exclusió, pràcticament en totes les situacions una major proporció de persones amb un tipus de caràcter "més moral" responen salvant el *phit* amb més freqüència que les persones amb un tipus de caràcter "menys moral".

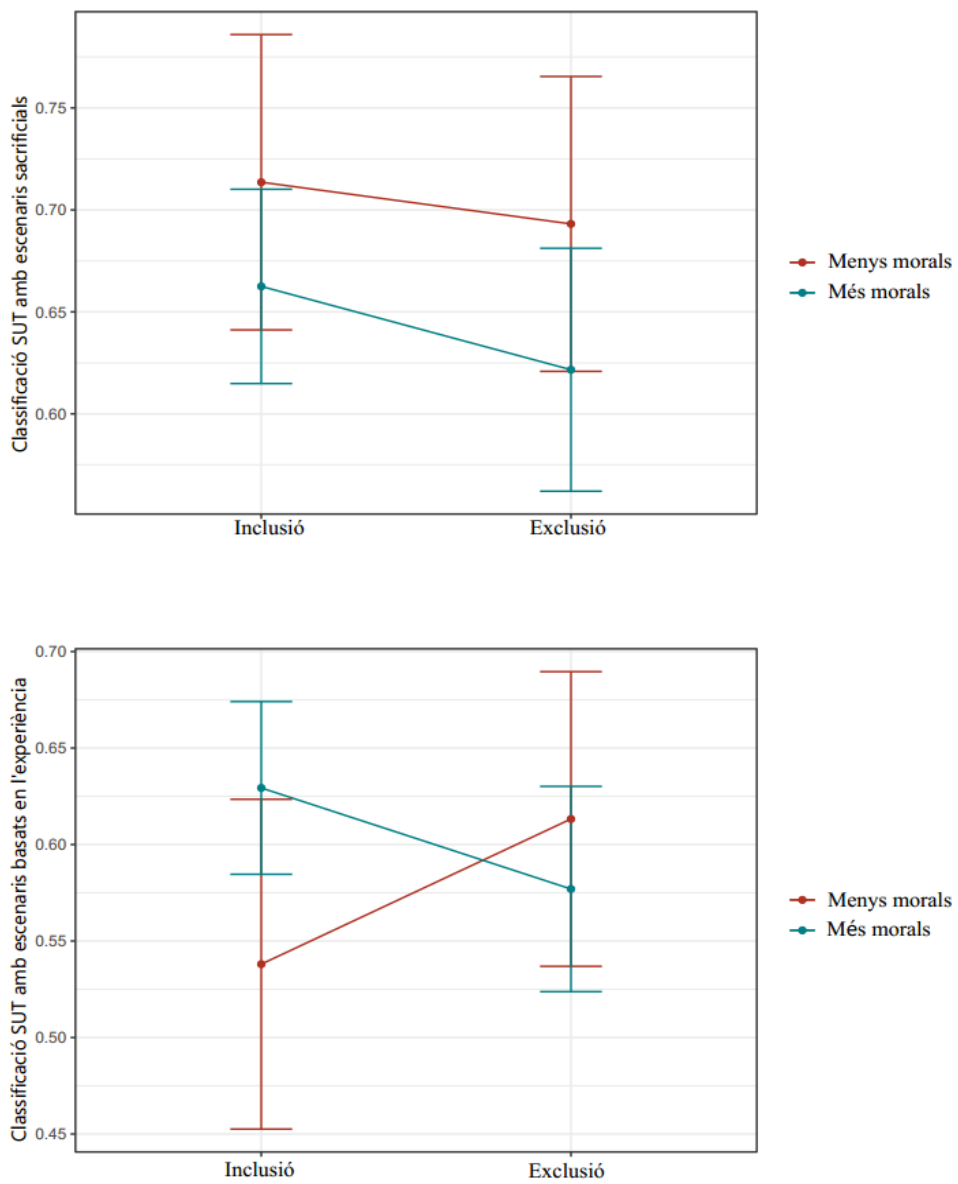
En la codificació deontològica les persones més morals responen un 34% de vegades de manera més ètica que les persones menys morals amb una grandària de l'efecte mitjana. D'altra banda en la codificació subjectiu utilitària les persones més morals responen un 5% de vegades més salvant el *phit* en els escenaris de demolició que les persones menys morals. Aquests resultats són tendents a la significació amb una grandària de l'efecte petita (0,01).

L'excepció són els escenaris sacrificials amb una codificació basada a salvar l'element amb un valor personal major. En aquests escenaris observem que les persones amb menys caràcter moral salven al *phit* una proporció major (9%) de respostes tant en la condició d'inclusió social com en la d'exclusió amb una grandària de l'efecte xicoteta (,02).

D'altra banda, i on trobem efectes de la condició experimental és en els escenaris basats en l'experiència utilitzant una codificació basada en el valor subjectiu. Les persones menys morals responen un 13% més, afavorint el *phit* en la situació d'inclusió que les persones menys morals. Mentre que en la condició d'exclusió social les persones menys morals afavoreixen un 5% més el *phit* que les persones més morals. La grandària de l'efecte d'aquests resultats és del (0,03).

Figura 13. Proporció de respostes als escenaris morals segons la diferent codificació en funció de l'exposició a l'exclusió social i el caràcter moral

Figura 13. Proporción de respuestas a los escenarios morales según la diferente codificación en función de la exposición a la exclusión social y el carácter moral (continuación)

3.5.5. Ajust del model de compromís moral de Schwartz amb mesures de diferències individuals

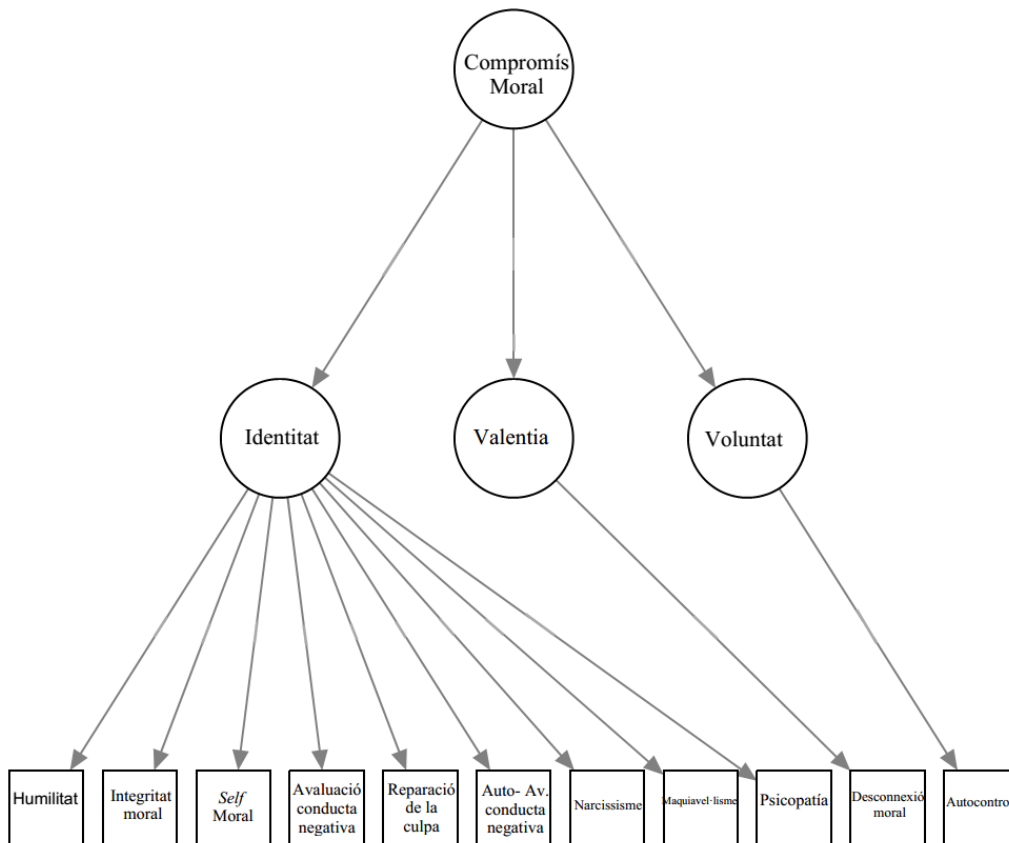
Per a poder estudiar el quart objectiu de la tesi, vàrem ajustar un model d'equacions estructurals utilitzant les dades de diferències individuals recollides en aquesta tesi que distingien més d'una desviació típica entre les persones més morals i les menys morals.

Recordem que el model de Schwartz (2017) va ser elaborat per a explicar les conductes ètiques i no-ètiques dins d'una organització. Es tracta d'un model integratiu en el qual es consideren tant factors individuals com situacionals que afecten el model de la presa de decisions ètiques.

Pel que fa a la capacitat moral (la qualitat per a poder determinar el que és correcte del que no ho és) del model de Schwartz, no hem aconseguit identificar diferències individuals en el *factor g* associat a la intel·ligència fluida, segurament a causa de la complexitat per a l'aproximació a l'apreciació de la intel·ligència amb una sola mesura. A més, no s'ha administrat cap mesura de desenvolupament moral, per la qual cosa considerem que en aquest treball no es pot modelar la capacitat moral.

D'altra banda, per a poder avaluar el compromís moral (la competència per a poder realitzar judicis adequats) sí que hem recollit mesures de diferències individuals que poden ser relacionades amb aquest factor, tal com s'ha explicat en el marc teòric d'aquest treball.

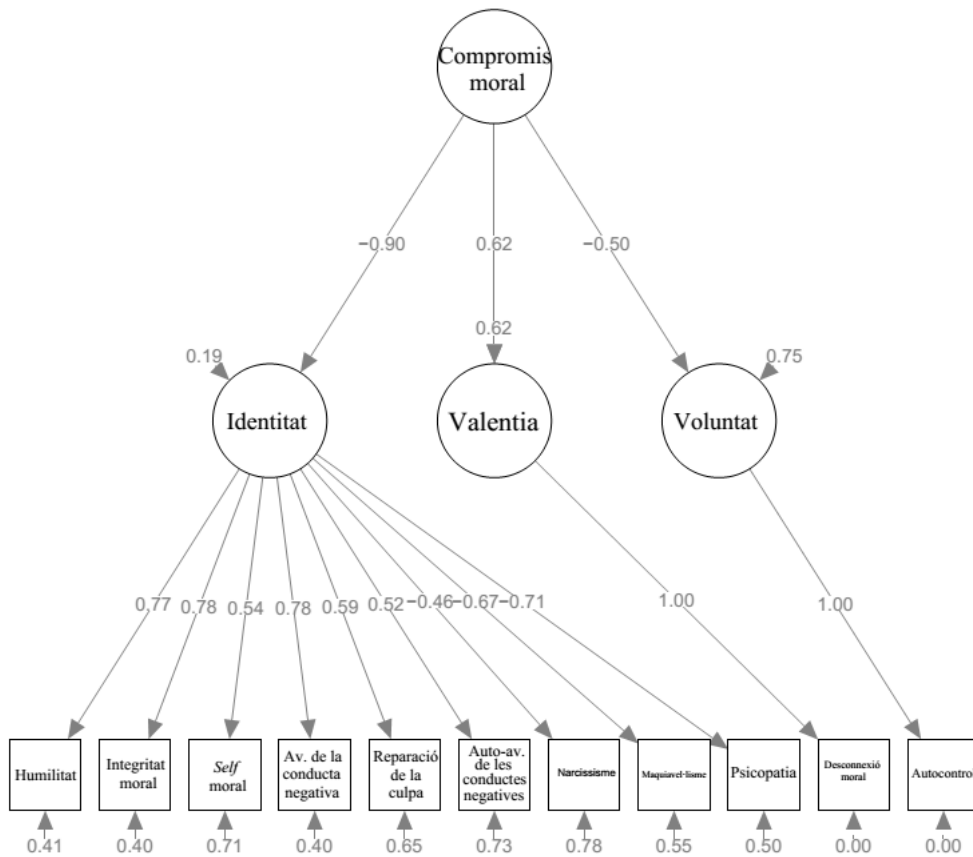
El nostre objectiu en aquest apartat és el d'elaborar un model d'equacions estructurals que ens permeta estudiar el compromís moral i la competència dintre del model de Schwartz. En referència a la competència moral, no hem trobat diferències entre els perfils morals, per la qual cosa solament ajustarem un model de compromís moral (Figura 14).

Figura 14. Adaptació del model teòric de Schwartz amb les mesures proposades a través d'aquesta tesi per a mesurar el compromís moral

En la figura 15 es pot observar un diagrama de sender o *path diagram* amb les variables implicades. El model que està representat s'ajusta en termes absoluts ($\chi^2 = 56$; $p = 0,09$), a més presenta uns bons índexs d'ajust relatius (RMSA = 0,04 ; CFI = 0,99; TLI = 0,99).

Figura 15. Model del compromís de Schwartz amb una proposta de mesures per a avaluar cada component del model

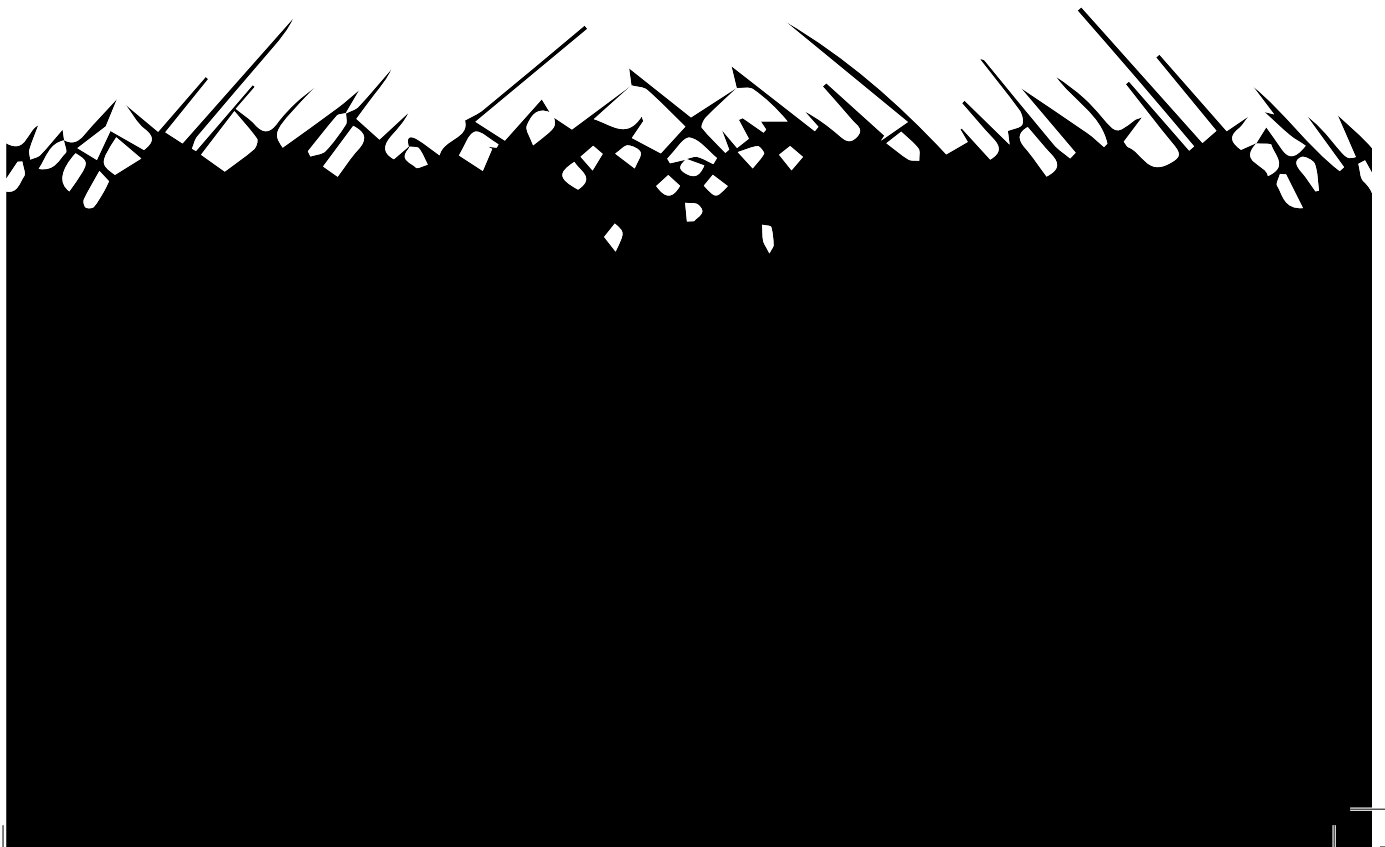
En aquest diagrama podem distingir els tipus d'efectes directes estandarditzats, representats a la figura 15 per línies contínues. Entre els efectes directes sobre la identitat moral podem destacar l'efecte de la integritat moral, l'efecte de l'avaluació de les conductes negatives i l'efecte de la humilitat i de manera esperable, el narcisisme, el maquiavel·lisme i la psicopatia es relacionen de manera inversa amb la identitat moral. La voluntat moral té un efecte de sobre el compromís moral. La presència de mesures inverses tant en la identitat moral com el pes de la valentia moral sobre el compromís produeixen que els efectes sobre el compromís siguin negatius tant en la identitat com en la voluntat. D'altra banda, la valentia la qual avaluem amb una mesura inversa com

Recerca empírica

és la desconexió moral presenta un efecte directe positiu sobre el compromís moral. Aquest fet no té rellevància, ja que ens interessen els valors absoluts dels efectes de les variables sobre el compromís moral més que el sentit d'aquests.

DISCUSSIÓ GENERAL

4. DISCUSSIÓ GENERAL

4.1. Discussió dels resultats d'aquesta tesi

L'objectiu general d'aquesta tesi és avançar en el coneixement de les diferències individuals associades al caràcter moral i els seus efectes com a determinants de la presa de decisions morals utilitzant dilemes morals, i aportar coneixement sobre l'efecte moderador de l'exclusió social.

Per tal de poder abordar aquest objectiu general prèviament vam haver d'aconseguir els objectius d'elaborar una classificació jeràrquica d'elements amb valor subjectiu i generar escenaris basats en l'experiència en els estudis previs.

En l'estudi previ 1, mitjançant una recerca exploratòria, volíem elaborar una classificació d'elements adaptant una metodologia utilitzada prèviament en l'estudi d'Ahn i Cohen (2016). I, efectivament, hem aconseguit elaborar una classificació jeràrquica d'elements segons el seu valor subjectiu que ens ha resultat útil. En aquesta escala a diferència de la presentada en l'estudi original, tots els ítems humans tenen un valor personal més elevat que els objectes i els animals no humans. Amb les dades de les quals disposem no podem aventurar raons per les quals es donen aquestes diferències entre els dos estudis. A pesar que és cert que hem utilitzat més elements humans que no humans en comparació amb l'estudi original, en observar i prendre en consideració els elements utilitzats continuem considerant que aquesta és una troballa diferencial entre els dos estudis. A més, i tal com ja van descriure Ahn i Cohen (2016) en el seu estudi, d'acord amb les dades obtingudes es pot comprovar que el valor personal d'un element no és una funció lineal de la quantitat d'éssers humans que hi ha inclosos en el mateix element. Per exemple, la mediana del valor personal d'un bebé és de 10.000 mentre que el d'una família de dos membres és de 2.000. O la mediana del valor personal de cinc amics

o amigues teus/ues és de 50.000 mentre que el valor personal del propi avi/a és de 100.000. Aquests resultats indiquen la importància de personalitzar els éssers humans quan s'ha d'estudiar decisions morals. Kawai, Kubo, i Kubo-Kawai (2014) van demostrar amb els seus estudis la rellevància de l'edat com a factor determinant per a salvar a una persona. El nombre d'anys de vida que es salven va ser determinant en el seu estudi on van concloure que la vida d'un nen amb més anys de vida al davant es més probable de ser salvada que la vida d'un ancià que li queden menys anys de vida. Així doncs, hem aconseguit elaborar una classificació jeràrquica dels elements amb valor subjectiu que va més enllà de les plantejades en la recerca prèvia. En aquesta nova classificació no hem limitat a que siga l'edat el factor que determine el valor personal dels elements, sinó qualsevol característica subjectiva (o conjunt d'elles) que considere el participant que són importants.

Pel que fa a l'estudi previ 2, hem aconseguit elaborar una bateria d'escenaris per a estudiar la presa de decisions moral incloent tant escenaris de demolició, com sacrificials, com basats en l'experiència utilitzant per a tots ells la mateixa metodologia estandarditzada (Christensen et al., 2014) i afegint en tots els escenaris, elements amb un valor personal subjectiu.

Aquests escenaris han estat elaborats intentant adaptar al màxim la metodologia mencionada anteriorment. També s'han creat per primera vegada escenaris basats en l'experiència utilitzant situacions quotidianes amb capacitat de generar presa de consciència (*awareness*) moral o consciència moral tal com s'ha observat en respondre els participants de l'estudi si la situació és o no un dilema moral (Rest, 1986). A més, per a poder estar segurs que són situacions properes a l'experiència s'ha preguntat als participants si s'han trobat amb una situació així prèviament o si consideren que els podria passar. Gràcies a aquestes preguntes hem estat capaços d'identificar d'entre totes les situacions candidates, aquelles que representen millor la quotidianitat de l'experiència dels individus mantenint les condicions que es refereixen al fet que els escenaris siguen dilemes morals i, a més, que la resposta als quals no siga fàcil. En recerques prèvies on s'han elaborat dilemes basats en l'experiència, en la

nostra opinió s'ha donat massa rellevància als marcs teòrics establerts i on de manera racional s'ha orientat el contingut del dilema moral amb l'objectiu de facilitar una aproximació teòrica (Wark i Krebs, 1996). En la nostra opinió els dilemes morals evolucionen a cada moment segons les variacions en el context polític, social o econòmic. Creiem que més necessari que crear una bateria de dilemes amb la qual es puga elaborar un qüestionari que es puga utilitzar per a fer recerca moral, cal elaborar un sistema d'elaboració de dilemes morals basats en l'experiència més o menys àgil i normalitzat. De manera que cada recercador tinga la llibertat de poder elaborar els seus propis dilemes morals basats en l'experiència per a utilitzar amb una mostra concreta. Som conscients que els recursos que calen per a poder elaborar aquests tipus d'estudis són més grans, però considerem també que la dificultat de l'estudi de la moralitat en un laboratori justifica la despesa.

Per a la resta de situacions sacrificials està plenament demostrat de manera indirecta a través de l'extensa recerca que s'ha fet que tenen capacitat per a generar presa de consciència (*awareness*) moral (Cushman et al., 2007, Greene et al., 2001; 2008). Per a escollir quines de les situacions utilitzar com a escenaris d'aquesta tesi s'ha intentat trobar les situacions que més es podien adaptar a l'estructura de decidir sobre sacrificar un element o un altre.

Pel que fa al procés de redacció dels escenaris tant sacrificials com basats en l'experiència, s'han respectat els criteris establerts en la validació d'escenaris sacrificials per a la recerca plantejats per Christensen et al. (2014). Per exemple, l'estructura en tres paràgrafs situant el contingut emocionalment més rellevant a partir del segon paràgraf i la pregunta dilemàtica en el tercer. A més s'ha utilitzat un nombre de paraules similar en totes les situacions. No obstant, cal considerar que per raons purament narratives no hem forçat incoherències lèxico-gramaticals i d'estètica del text, per la qual cosa es fa necessari assumir un cert grau de flexibilitat en el procés de redacció dels escenaris.

En aquest estudi previ, hem seguit el punt de vista de Hauser (2007), qui defensa que l'ús de dilemes morals per a explorar la psicologia moral dels éssers humans és com l'ús de models teòrics o estadístics amb diferents paràmetres; es

poden afegir o restar paràmetres per a determinar quins són els paràmetres que contribueixen de manera significativa a la presa de decisions moral (Hauser et al., 2007). Molta recerca s'ha fet en els últims anys utilitzant dilemes sacrificials, però trobem molt poca evidència de l'ús d'escenaris morals propers a l'experiència. Plantejar recerca en moralitat utilitzant escenaris propers a l'experiència pot resultar una eina de major validesa ecològica i, per tant, molt competitiva.

Per tot plegat hem estat capaços d'elaborar una bateria d'escenaris en la qual hem inclòs elements amb valor personal en escenaris tant de demolició, com sacrificials com basats en l'experiència. L'ús d'elements amb valor personal suposa un element a tenir en compte en l'estudi de la presa de decisions moral. A la complexitat d'escollir en un judici moral entre decisions que poden aportar beneficis per a la societat o decisions que siguen concordants amb els principis ètics d'un mateix, cal afegir el procés de competició que es dona entre el valor personal dels elements implicats. Com a tal, la diferència de valor personal dels elements en la decisió moral és un dels elements que facilita o dificulta la decisió moral.

A continuació passarem a discutir els resultats de l'estudi principal a partir de les hipòtesis que plantejàvem en l'apartat 2. La primera hipòtesi (H₁) planteja la possibilitat d'elaborar una classificació segons el caràcter moral utilitzant les mesures proposades en aquesta tesi, seguint el treball previ de Cohen et al. (2015). Hem elaborat una tipologia de tres nivells de perfil moral (menys morals, normals, i més morals). Per a arribar a aquesta definició dels diferents perfils morals hem treballat amb diverses hipòtesis parcials o secundàries que ens han servit per a aconseguir elaborar aquesta classificació.

Pel que fa a la hipòtesi H_{1a}, esperàvem que les persones amb un tipus de caràcter "més moral" tinguessen puntuacions més elevades en humilitat-honestedat que les persones amb un tipus de caràcter "menys moral". I així ho van confirmar les nostres dades. Trobem que aquests resultats són similars als trobats en l'elaboració de perfils de caràcter moral prèviament (Choudhury i Borooh, 2017; Cohen et al., 2014; Djeriouat i Trémolière, 2014, Hill i Sandage, 2016; Ruch, Bruntsch i Wagner, 2017). En treballs previs s'ha

observat la importància del constructe d'humilitat-honestedat per a entendre i donar forma al caràcter moral. L'honestedat-humilitat inclou facetes com la justícia, la modèstia, la sinceritat i l'evitació de l'avarícia. L'honestedat-humilitat ha demostrat la seua rellevància per a predir respostes ètiques en decisions ètiques en els negocis. Per exemple, Ruch, Brunsch i Wagner (2017) varen trobar que la variable honestedat-humilitat explicava més variància de resposta i que permetia predir altres comportaments en jocs econòmics que diferents mesures orientades a avaluar altres fortalezes del caràcter. Un baix grau d'honestedat-humilitat s'ha associat a conductes immorals, com una major delinqüència i assetjament sexual (Lee, Gizzarone, i Ashton, 2003) i més tendència a la manipulació dels altres (Ashton i Lee, 2007).

Pel que fa a la següent hipòtesi H1b, referent a que les persones amb un tipus de caràcter "més moral" puntuaran de manera més elevada en l'escala de responsabilitat, les persones amb més caràcter moral puntuaren més elevat en aquest tret de personalitat que les persones amb un tipus de caràcter "menys moral". Aquests resultats concorden amb recerques prèvies on es va trobar que la percepció d'una major responsabilitat en companys de feina i en líders portava a dur a terme un major nombre de conductes prosocials en personal militar i civil (O'Keefe, Messervey i Squires, 2018). Altres autors, com De Groot i Steg (2009), varen arribar a la conclusió de què la responsabilitat juntament amb la capacitat per a poder detectar les característiques morals d'una situació (*moral awareness*) eren determinants per a incrementar les obligacions morals per a dur a terme accions prosocials. Schwartz i Clausen, (1970) van explicar el paper de trets de personalitat, com la responsabilitat, en l'ajuda i la velocitat de l'acció en una situació d'emergència. Aquest estudi va demostrar la importància dels trets de personalitat en les conductes prosocials en situacions greus i com els trets de personalitat influeixen no solament en la resposta sinó també en la velocitat en la qual es duen a terme les respostes.

Per a la pròxima hipòtesi, afirmàvem que les persones amb un tipus de caràcter "més moral" puntuarien més elevat en les escales d'integritat moral i de *self* moral (H1c) i les nostres dades així ho van confirmar. Aquests resultats

donen suport a recerques prèvies (Monin i Merritt, 2012). Aquestes mesures que es plantegen com a part de la identitat moral, és a dir, les que mesuren com una persona es veu representada a si mateixa tan internament com en forma de projecció cap als altres (McFerran, Aquino, i Duffy, 2010 citat en Schwartz, 2017), són mesures que identifiquen d'alguna manera si les persones estan ben socialitzades en relació a la seua adherència a les normes socials, els valors i les prohibicions que la societat estableix sobre l'individu com obligatòries (Hogan, 1973, p. 221 citat en Cohen et al., 2014). La identitat moral també actua com a moderador entre experimentar pensaments orientats per a l'agressió i emprendre accions violentes, com per exemple, passar al *cyberbullying* (Wang, Yang, Wang, i Lei, 2017).

Trobem evidència en els resultats d'aquesta recerca que les persones amb un tipus de caràcter "més moral" puntuaran més elevat en escales d'autocontrol que les persones amb un tipus de caràcter "menys moral" (H1d). Aquests resultats van en la mateixa direcció de treballs previs com el de Lee i Gino, (2015). Aquests autors van estudiar com les persones responen a escenaris de l'estil del dilema del tramvia en versió *Footbridge* quan es demanava als participants suprimir les seues emocions abans de ser exposats a un escenari i decidir. La supressió de les emocions implica callar les emocions després que la resposta emocional inicial s'ha produït. Lee i Gino, (2015) varen plantejar que si la presa de decisions moral es veia afectada tant per processos emocionals com per processos cognitius, l'habilitat de regulació dels processos emocionals quan es presentaven davant de dilemes morals podria considerar-se de vital importància per a l'elecció d'una resposta utilitària a causa de la reducció de la impulsivitat que es veuria incrementada per l'increment de l'autocontrol. D'acord amb els seus supòsits, Lee i Gino, (2015) van trobar que els participants de l'estudi als quals se'ls havia indicat suprimir les seues emocions eren més propensos a escollir la resposta utilitària quan es trobaven davant d'un dilema del tramvia.

Vàrem conjecturar que les persones amb un tipus de caràcter "més moral" tindrien més predisposició a experimentar culpa que les persones amb un tipus de caràcter "menys moral" i serien més propenses a dur a terme conductes de

reparació de la culpa (H1e). Certament, podem afirmar que les persones més morals són més propenses a experimentar culpa i a dur a terme conductes de reparació de la culpa que les persones menys morals. No obstant, les persones que hem classificat amb un perfil moral normal puntuen més alt en avaluació de les conductes negatives d'un mateix que les persones més morals. Aquests resultats concorden només parcialment amb estudis que han avaluat el caràcter moral prèviament (Chrdileli i Kasser, 2018; Cohen et al., 2014; Levine, Bitterly, Cohen i Schweitzer, 2018; Tignor i Colvin, 2017), ja que en aquests estudis no es troba que les persones amb un caràcter moral mitjà puntuen més alt que les persones amb un tipus de caràcter "més moral" en autoavaluació de les conductes negatives.

D'acord amb la hipòtesi que les persones amb més caràcter moral tindrien una predisposició a experimentar menys vergonya que les persones amb un tipus de caràcter "menys moral" (H1f), els nostres resultats són similars als trobats en recerques prèvies sobre el caràcter moral (Chrdileli i Kasser, 2018; Cohen et al., 2014; Levine et al., 2018; Tignor i Colvin, 2017). Això no obstant, també cal comentar aquí que les persones amb un caràcter moral normal puntuen més elevat que les persones amb menys caràcter moral en propensió a experimentar vergonya, cosa que no s'ha trobat en les recerques prèvies de Cohen (2014).

Per a la propera hipòtesi (H1g), plantejàvem que les persones amb un tipus de caràcter "més moral" puntuarien més elevat en consideració per les conseqüències futures a llarg termini i menys a curt termini que les persones amb un tipus de caràcter "menys moral". Aquests resultats suporten aquesta hipòtesi i també l'evidència prèvia que la preocupació per les conseqüències futures s'associa amb conductes prosocials (Cohen et al., 2014). Altres recerques han trobat que una baixa percepció de continuïtat d'un mateix porta a dur a terme decisions no-ètiques (Hershfield, Cohen, & Thompson, 2012). Aquests autors han proposat que aquesta percepció de continuïtat es troba mediada per la consideració per les conseqüències futures. Aquest sentiment de continuïtat porta a la desaprovació de per exemple, estratègies de negociació no-ètiques, mentir per aconseguir més diners, fer falses promeses i prendre decisions en els negocis èticament inapropiades. D'altra banda, en aquesta discussió

també cal fer menció a la paradoxa que en altres estudis s'argumenta que baixos sentiments de continuïtat poden portar també a conductes prosocials. Per exemple, autors com Parfit (1971) estableixen que un cert grau d'incertesa sobre els interessos, habilitats i estatus social d'algunes persones pot portar a conductes prosocials com distribuir la riquesa i permetre als altres accedir als recursos propis. La raó que argumenta aquest autor és que les persones amb aquesta incertesa posen menys interès en els recursos materials aquí i ara. Al mateix temps, persones amb un elevat sentiment de continuïtat poden sentir la necessitat d'acumular recursos per a si mateixos. Presumiblement, els arguments d'aquest autor deuen estar relacionats amb si la persona pertany a societats molt col·lectivistes (la primera situació) o individualistes (la segona situació). Això no obstant, sense dubte aquests arguments poden aixecar sospites sobre la rellevància de la relació entre el context social i la percepció de continuïtat amb les conductes ètiques o immorals.

A continuació passem a analitzar la següent hipòtesi sobre que les persones amb un tipus de caràcter "més moral" puntuarien més baix en narcisisme, psicopatia i maquiavel·lisme que les persones amb un tipus de caràcter "menys moral" (H1h). Les nostres dades això ho confirmen. Coincideixen en què elevades puntuacions en maquiavel·lisme han estat associades amb una menor adherència a normes morals i en una major flexibilitat en la mateixa (Jonason, Strosser, Kroll, Duineveld, i Baruffi, 2015). Aquests resultats troben suport en un elevat nombre de recerques en les quals es trobà que la presència d'aquests trets causa deficiències en la comprensió de la moralitat relacionades en part en dificultats emocionals com la falta d'empatia (Campbell et al., 2009; Egan, Hughes, i Palmer, 2015; Kauten i Barry, 2014). També hi ha una baixa correlació de l'autocontrol amb la psicopatia i el maquiavel·lisme, però no del narcisisme (Jonason i Tost, 2010). Tot açò aporta evidència que reforça que puntuacions elevades en la triada fosca són predictives de participar en episodis de delinqüència, especialment delinqüència violenta (Wright et al., 2017; Pailing, Boon i Egan, 2013) i conductes delictives en l'àmbit digital com perpetrar un major nombre d'atacs *online* utilitzant *phishing*, o de comportaments indecents, *cyberbullying*, delictes d'odi i sexuals (Curtis, Rajivan, Jones i Gonzalez, 2018; Wright et al., 2017).

Per a continuar, discutirem la hipòtesi sobre que les persones amb un tipus de caràcter "més moral" tindrien menys propensió a utilitzar mecanismes de desconexió moral que les persones amb un tipus de caràcter "menys moral" (H1i). Els nostres resultats ho confirmen i van en la mateixa direcció dels estudis previs en el camp de l'esport on es va trobar que els mecanismes de desconexió moral estan positivament associats amb comportaments antisocials contra companys i adversaris (Stanger et al., 2018). D'altra banda, la desconexió moral es troba negativament correlacionada amb comportaments prosocials en favor de companys i oponents. A més, Bandura (1999) va descriure la influència de l'ús de mecanismes de desconexió moral per a evitar sentiments de culpa. També descriu com les persones que més desconnecten moralment són més capaces de fer conductes antisocials i de rumiar sobre agreujaments i venjances i la seua relació amb les conductes d'agressió i les conductes antisocials. Un altre *insight* molt interessant de Bandura versa sobre la relació entre la desconexió moral i la percepció de baixa autoeficàcia per a resistir les pressions de companys davant situacions de transgressió moral. Aquesta relació porta a una major implicació en actes antisocials. A més, en els estudis de Bandura (p. ex., 1999) s'aporta evidència sobre com els mecanismes de desconexió moral són una manera de justificar les conductes antisocials més que per a justificar la falta de participació en actes prosocials. Per exemple, en un article provocativament titulat "*An exemplary life? A personal construct analysis of the autobiography of Rudolf Hoess, commandant of Auschwitz*" (Reed et al., 2014) des d'un anàlisi basat en la psicologia dels constructes personals es troba com Rudolf Hoess, un oficial de les SS que va tenir una rellevant participació en actes genocides durant el nazisme utilitza la justificació com una eina per a desconnectar-se de les seues emocions (a pesar de manifestar que volia abandonar el camp de concentració i extermini de Auschwitz) com una forma de no traïr a Hitler i el nacionalsocialisme.

No hem trobat evidència de relació entre la intel·ligència fluida mesurada a través del *factor g* i el caràcter moral (H1j). La intel·ligència fluida és la capacitat que influenciaria a través del raonament crític per a poder resoldre dilemes ètics (Morales-Sánchez i Cabello-Medina, 2013; citat en Schwartz, 2017). En aquest treball hem hipotetitzat la intel·ligència fluida mesurada amb el *factor g*

com una possible mesura que diferenciaria entre les persones amb un tipus de caràcter "més moral" de persones amb un tipus de caràcter "menys moral". No obstant, no hem trobat diferències individuals en la mesura de la intel·ligència fluida i en conseqüència tampoc entre els perfils de caràcter moral en relació a les puntuacions en les matrius progressives de Raven, les quals hem utilitzat com a aproximació a la mesura del *factor g*. En recerques prèvies es va demostrar com a major intel·ligència fluida s'atenuen les possibilitats de produir transgressions morals (Deckers et al., 2016).

En síntesi, les variables que hem identificat com a més rellevants per a distingir el caràcter moral són els trets amb un contingut més moral (avaluació de les conductes negatives, humilitat/honestedat, la integritat moral i el *self* moral, la reparació de la culpa i l'autocontrol, el maquiavel·lisme, la psicopatia, el narcisisme, l'ús de mecanismes de desconexió moral, la cordialitat, la preocupació pel futur immediat), mentre que aquells que gairebé no distingeixen entre el caràcter moral són trets moralment més febles (propensió a la vergonya, intel·ligència fluida, extraversió, responsabilitat, emocionalitat, preocupació pel futur i l'obertura a l'experiència). Aquests resultats confirmen parcialment les troballes d'estudis anteriors (Bandura, 1999; Cohen et al., 2014; Ellemers i Van der Toorn, 2015; Kimhi i Kasher, 2015; C. Moore, 2015; Obermann, 2011; Rai i Fiske, 2011; Stanger, Backhouse, Jennings, i McKenna, 2018).

Si ens centrem amb les grans dimensions de personalitat avaluades amb l'HEXACO, observem que la humilitat és la dimensió més rellevant per a determinar el caràcter moral, més que qualsevol altra dimensió de personalitat. Cal remarcar que trobem diferències pel que fa a estudis previs en els quals s'han utilitzat les escales del *Big Five*. En altres estudis, s'ha trobat que les dimensions de cordialitat i d'estabilitat emocional són les més predictives de conductes immorals (Berry et al., 2007; 2012; Henle i Gross, 2013). És important reconèixer en aquest punt que les dimensions d'emocionalitat i de cordialitat de l'HEXACO són variants rotacionals d'aquestes dimensions del *Big Five* (Ashton i Lee, 2007; Ashton et al., 2014). És a dir, a pesar que les etiquetes utilitzades per a descriure aquestes dimensions són similars, aquestes dimensions capturen

aspectes diferents de les facetes de personalitat. A diferència de l'estabilitat emocional del *Big Five*, l'emocionalitat de l'HEXACO no inclou l'enuig però sí que inclou el sentimentalisme, el qual és part de la cordialitat en el *Big Five*. En l'HEXACO la dimensió de cordialitat exclou el sentimentalisme i inclou la falta d'enuig, essent d'aquesta manera més consistent amb l'etiqueta cordialitat. En aquest estudi hem trobat que la cordialitat es troba molt associada amb el caràcter moral, més que la responsabilitat i que l'emocionalitat, les quals també són determinants del caràcter moral.

Amb l'argument que l'emocionalitat i la intel·ligència fluida identifiquen menys el caràcter moral no pretenem argumentar que les mesures que més destaquen per una variabilitat més elevada explicada per l'emotivitat o la cognició (que per factors motivacionals) no són rellevants per a entendre el caràcter moral. Efectivament, la propensió a experimentar culpa i la psicopatia són trets amb una elevada càrrega emocional (no volem ignorar el fet que també consten de factors motivacionals i cognitius) i han estat trobats com a identificadors amb una gran rellevància per a avaluar el caràcter moral. De la mateixa manera que la consideració per les conseqüències immediates i els mecanismes de desconexió moral, són variables que tenen un pes més elevat en la cognició i han estat determinants per a identificar el caràcter moral. En conclusió, tant l'emoció com la cognició són determinants per a entendre el caràcter moral, però no totes les variables emocionals i cognitives són rellevants.

Passarem a continuació a discutir les hipòtesis H2, H3, H4, H5 i H6 on varem hipotetitzar sobre els efectes de l'ostracisme en les diferències individuals i en els diferents tipus d'escenaris que hem elaborat.

En la hipòtesi H2, varem conjecturar que hi hauria diferències significatives en la presa de decisions des d'una perspectiva ètica tant en escenaris sacrificials com basats en l'experiència segons el caràcter moral. En aquest cas solament hem trobat diferències segons el caràcter moral en les respostes als escenaris basats en l'experiència i no en els escenaris sacrificials. En examinar el sentit d'aquestes diferències observem que les persones amb un tipus de caràcter "més moral" discriminen millor les implicacions ètiques en els escenaris basats

en l'experiència que les persones amb menys caràcter moral amb un 34% més de respostes deontològiques i amb una grandària de l'efecte mitjana. A més, aquests resultats ens indiquen que les persones amb un tipus de caràcter "més moral" discriminen millor les implicacions ètiques en els escenaris basats en l'experiència que en els sacrificials. Això ens ha permès afirmar que hi ha un efecte del caràcter moral sobre la presa de decisions ètiques en les decisions quotidianes. Una possible explicació per a aquest fet consisteix en que el caràcter moral es desenvolupa al llarg de la vida gràcies a la interacció de l'individu en situacions quotidianes. Aquest fet produeix que hi haja una associació més gran entre les respostes a les mesures que hem utilitzat per a mesurar el caràcter moral i les respostes a situacions basades en l'experiència en una major mesura que en els dilemes sacrificials. Aquests resultats concorden amb recerques prèvies (Cohen et al., 2014, O'Keefe et al., 2018; Pletti, Sarlo, Palomba, Rumiati, i Lotto, 2015; Stanger et al., 2018; Walker i Frimer, 2007). Per exemple, Pletti et al. (2015) van estudiar com es relaciona la psicopatia tant en escenaris sacrificials com basats en l'experiència i van trobar que les emocions jugaven un rol molt rellevant tant en escenaris sacrificials com basats en l'experiència: les persones amb un elevat tret en psicopatia duïen a terme més transgressions morals per a obtenir beneficis personals que les persones amb baixes puntuacions en psicopatia. Cal destacar que en el present estudi, no hem trobat diferències en les respostes davant d'escenaris sacrificials, per la qual cosa no trobem evidència prèvia.

En la següent hipòtesi (H3) suposàvem que hi haurien diferències significatives en les respostes als escenaris tant de demolició com sacrificials com basats en l'experiència seguint una classificació subjectiu utilitària. En aquest cas, hem trobat una tendència de resposta segons el caràcter moral en la codificació subjectiva utilitària dels escenaris de demolició, i diferències significatives en els escenaris sacrificials però no en els escenaris basats en l'experiència. Les persones més morals varen respondre un 5% més salvant el *phit* que les persones menys morals en els escenaris de demolició tenint en compte el valor personal dels elements implicats. Aquests resultats consten amb una grandària de l'efecte molt xicoteta. Al mateix temps, les persones menys morals responen salvant el *phit* més en els escenaris sacrificials que les persones més morals. Afavoreixen

el *phit* en un 9% més de respostes i amb una grandària de l'efecte xicoteta. Un exemple d'aquests resultats seria que les persones menys morals salvarien més al seu bebè sacrificant a una persona sense sostre en un escenari sacrificial. Mentre que en un escenari de demolició les persones més morals salvarien més vegades l'element amb més valor personal (el seu bebè) que les persones menys morals. És a dir, les persones que puntuen més elevat en escales com la psicopatia, el maquiavel·lisme i l'ús de mecanismes de desconexió moral responen salvant el *phit* més en els escenaris sacrificials. Mentre les persones amb una identitat moral més elevada, més humils, responsables i amb més propensió a experimentar culpa en cas de cometre una falta moral decideixen salvar els elements amb un valor subjectiu més elevat en els escenaris de demolició però no en els sacrificials. Aquests resultats ens indiquen que les persones amb puntuacions més elevades en puntuacions de la triada fosca estan diferentment orientades que les persones amb més puntuacions en escales associades amb una major identitat moral. Les primeres estan més orientades a salvar els elements amb un valor personal més elevat quan es troben davant d'un dilema sacrificial amb un contingut complex que quan es troben amb dilemes sacrificials amb un contingut molt més simple (demolició). Mentre que les persones amb més puntuacions en escales com la humilitat i la integritat moral tenen més clar el valor personal dels elements implicats en la decisió en situacions simples (demolició) que en complexes (sacrificials).

D'aquesta manera, i consistent amb la recerca prèvia, podem suposar que les persones amb elevats trets de personalitat com la psicopatia tenen una major habilitat per a poder jutjar de manera més freda (Bartels i Pizarro, 2011; Gao i Tang, 2013; Koenigs, Kruepke, Zeier, i Newman, 2012). La base d'aquestes decisions serien els plantejaments utilitaristes en situacions complexes mentre que podem suposar que experimenten més dificultats en reconèixer i actuar a favor dels elements amb un elevat valor personal en situacions més simples. Aquests resultats ens indiquen que les persones menys morals són capaces de reconèixer el valor personal dels elements implicats en les situacions morals de la mateixa manera que les persones més morals. Això es mostra consistent amb recerques prèvies en les quals factors com l'aversion a causar dany es

mostra com un factor determinant per a les persones amb més consideració per raons morals per a decidir de manera utilitària en situacions sacrificials que impliquen una pèrdua personal (Rosas, Viciano, Caviedes, i Arciniegas, 2018). Una qüestió que desperta aquests resultats versa sobre el perquè les persones menys morals no decideixen afavorir les persones amb un valor personal més elevat per a elles mateixes en els escenaris de demolició de la mateixa manera que ho fan els escenaris sacrificials. Si pensem en raons per les quals es pot donar aquest resultat, una possibilitat consisteix en el fet que els escenaris sacrificials involucren a terceres persones a causa de les quals o a favor de les quals s'ha de realitzar l'acció utilitària, mentre que en els escenaris de demolició no trobem aquest factor distintiu. Per exemple, en una situació d'epidèmia el motiu de provar les medicines és salvar als altres elements implicats en la situació, però també queda a la imaginació del lector l'opció de salvar a milers de persones amb aquest descobriment. En els escenaris de demolició no es dóna aquesta possibilitat. En l'escenari sobre una situació de guerra, el lector desconeix si en el campament es troben més persones a part de les esmentades en el text. Probablement en un campament militar hi haurà més gent que les que mencionem en l'escenari. Aquest element "desconegut" pot facilitar que la resposta que inicialment nosaltres volem catalogar com a subjectiva utilitària (salvar l'element amb més valor personal) siga realment utilitària (cerca del bé major) per a les persones menys morals. Aquestes decisions són pròpies de persones egoistes, les quals podem aventurar que podrien fins i tot sentir desconfiança sobre el contingut de l'escenari (Sonne i Gash, 2018). Ambdós, egoisme i desconfiança són trets que caracteritzen amb més intensitat a les persones menys morals (Levine et al., 2018).

Pel que fa a la H₄, vam conjecturar que hi hauria diferències significatives en la resposta als escenaris tant sacrificials com basats en l'experiència segons l'ostracisme quan la perspectiva a tenir en compte són les respostes ètiques. No hem trobat diferències en les respostes als escenaris codificats d'acord amb criteris ètics quan tenim en compte la interacció entre l'ostracisme i el caràcter moral. En aquest cas, cal destacar que la manipulació experimental prengué un sentit diferent de l'esperat en algunes de les escales de control. Així, el fet

de marginar els subjectes contràriament al que estava previst produí que els subjectes que estrobaven marginats una major percepció de pertinença i un major significat existencial. D'altra banda, en l'escala d'autoestima tal com s'esperava si s'han trobat puntuacions menors en els participants que van experimentar la condició d'ostracisme. En una metanàlisi que es va dur a terme sobre l'efecte del programa *Cyberball* per a causar ostracisme, es va trobar que la grandària de l'efecte de l'ostracisme decreix a partir de la primera mesura (Hartgerink, Van Beest, Wicherts, & Williams, 2015). És a dir, en el nostre experiment i d'acord amb els resultats de la metanàlisi, és possible que no trobem un elevat efecte de l'ostracisme a causa del gran nombre d'escenaris que han estat administrats a cada participant posteriorment de la condició experimental. Tot i que pel fet d'estar contrabalançats aquest efecte s'hauria controlat amb el disseny.

En la hipòtesi H5 suposàvem que les persones sotmeses a l'exclusió social decidirien de manera més subjectivament utilitària que les persones incloses socialment independentment del caràcter moral en tots els tipus d'escenaris. En aquest cas, no s'han trobat diferències en les respostes als escenaris segons la condició d'ostracisme a la qual es va assignar als participants. Per la qual cosa hem d'afirmar que no hi ha diferències en la presa de decisions moral en cap mena d'escenari segons la condició d'ostracisme independentment del caràcter moral. Novament, en aquesta hipòtesi ens qüestionem l'efecte de l'ostracisme en els participants de l'experiment per les mateixes raons exposades en la hipòtesi anterior. Aquests resultats no es veuen suportats per la literatura prèvia, ja que s'ha associat l'exclusió social a sentiments d'ira (Schwitzer i Gibson, 2008 citat en Kouchaki i Wareham, 2015) amb un increment de respostes d'agressió (Gallardo-Pujol et al., 2013).

En la H6 vàrem hipotetitzar que hi hauria diferències significatives en la resposta als escenaris sacrificials i basats en l'experiència segons la condició experimental en interacció amb el caràcter moral quan la perspectiva a tenir en compte siga l'element amb un valor personal subjectiu més elevat. Per a aquesta suposició podem afirmar que només hem trobat diferències significatives en els escenaris basats en l'experiència però no en els sacrificials

i de demolició. En analitzar el sentit d'aquestes diferències trobem que les persones més morals salven més el *phit* en la condició d'inclusió social que les persones menys morals amb un 13% més respostes afavoridores, però pitjor en la condició d'exclusió social on les persones amb menys caràcter moral salven al *phit* un 5% més sovint. Aquests resultats els trobem amb una grandària de l'efecte petita. Aquests resultats són pioners i no trobem bibliografia prèvia que ens aporte informació amb la qual contrastar. Això no obstant, cal destacar que en cap altre tipus d'escenari hem trobat diferències significatives en la interacció entre l'ostracisme i el caràcter moral quan el que analitzem és el valor personal dels elements implicats. Una possible raó per a explicar aquest fet consisteix a hipotetitzar que les persones amb elevats trets psicopàtics quan es veuen en una situació d'ostracisme, afavoreixen aquelles persones de les quals podrien extraure un major benefici a causa de la seua relació, de manera que eviten els inconvenients de l'ostracisme afavorint persones amb un elevat valor personal per a ells. És a dir, les persones menys morals actuen de manera egoista quan es troben en una situació d'exclusió social per la qual cosa afavoreixen els elements amb més valor personal per a elles mateixes, mentre que en situacions d'inclusió social actuen sense afavorir els elements amb més valor personal implicats en l'escenari basat en l'experiència. Estudis previs suporten aquesta hipòtesi, ja que les persones amb una elevada psicopatia mostren respostes agressives quan han estat exclosos socialment per persones properes (Masui, Fujiwara, & Ura, 2013).

Possiblement aquests resultats es deuen a la diferent dificultat que presenten aquest tipus d'escenaris respecte als sacrificials ja que, per exemple, les decisions són més complexes perquè tenim més experiència relacionada amb una decisió basada en l'experiència. A més, l'associació d'elements amb valor personal en aquests escenaris més realistes aporta un efecte que no trobem en altres escenaris. En cas d'experimentar exclusió social els elements implicats en els escenaris serien els que aïllarien socialment als participants que prenen la decisió moral. Probablement, en ser escenaris més realistes, la por a ser marginat socialment és més palpable i orienta a les persones menys morals a afavorir més als elements amb més valor personal per a ells. Ahora,

els participants més morals en sentir-se exclosos socialment basen el seu valor social en actuar de manera ètica i adopten decisions tenint menys en compte el valor personal dels elements implicats.

Pel que fa a la hipòtesi H7, hem estat capaços d'elaborar un model del compromís moral amb un bon ajust relatiu però no hem trobat diferències en les mesures que ens permetin aproximar-nos a la mesura de la capacitat moral (Schwartz, 2017). L'única mesura que plantejàvem per a mesurar la capacitat moral era a través del concepte de competència moral. La competència moral és la capacitat a través del raonament crític poder resoldre dilemes ètics (Morales-Sánchez i Cabello-Medina, 2013; citat en Schwartz, 2017). En aquest treball vam hipotetitzar que la intel·ligència fluida mesurada amb el *factor g* podria ser una mesura de competència moral, però no hem trobat diferències entre els perfils de caràcter moral en relació a les puntuacions en les matrius progressives de Raven, les quals hem utilitzat com a aproximació a la mesura del *factor g*. Per la qual cosa, solament hem aconseguit modelitzar el compromís moral. En aquest treball hem conceptualitzat la identitat moral amb els següents components: humilitat, integritat moral, *self* moral, avaluació de la conducta negativa, reparació de la culpa i autoavaluació de les conductes negatives, baixa psicopatia, baix maquiavel·lisme, baix ús dels mecanismes de desconexió moral. La valentia moral l'hem conceptualitzat com una mesura inversa de l'ús de mecanismes de desconexió moral i la voluntat com una mesura propera a l'autocontrol. En aquesta tesi hem utilitzat per primera vegada aquest tipus de mesures com a components del caràcter moral. No obstant es pot intuir una mateixa línia amb recerques prèvies. En un estudi on es va mesurar el caràcter moral en població musulmana es va trobar que els components del caràcter moral són la cooperació, la reconciliació, la caritat voluntària, la veritat, el compliment de les promeses, la indulgència i la fermesa moral (Al-Ammar, Ahmed, & Nordin, 2012).

A més, són moltes les construccions i variables que porten a determinar el caràcter moral, inclosos els trets relacionats amb la consideració pels altres i la identitat moral. Moltes de les diferències individuals que són proposades

per a identificar el caràcter moral ens indiquen una disposició per a considerar tant les necessitats com els desitjos dels altres a més de com les accions d'hom els afecten. Per la qual cosa podem aventurar que aquests trets tenen a veure amb un element motivador del caràcter moral, el qual Schwartz defineix com a compromís moral (Schwartz, 2017). En definitiva, el desig de fer el bé i evitar fer el mal. Aquest compromís moral inclou mecanismes per a regular la voluntat d'actuar de manera moral com l'autocontrol, i en el que també podem incloure la preocupació per les conseqüències futures i la responsabilitat. Podem conjecturar que la capacitat moral juntament amb el compromís moral poden portar a una persona a sentir-se orgullosa o important pel tipus de persona que és; una persona que considera els interessos dels altres en comptes d'exclusivament els seus i sent que és important ser el tipus de persona que es pot regular i disciplinar a si mateixa. Aquests sentiments podrien contribuir al fet que la persona interioritzés encara més la seua identitat com a una persona moral.

4.2. Limitacions de l'estudi

Aquest estudi, com qualsevol recerca empírica, presenta una sèrie de limitacions que cal remarcar amb l'objectiu de poder millorar futures recerques i contextualitzar els resultats trobats en aquest treball.

Primerament, cal posar de manifest que la grandària ni a representativitat de la mostra no és la més adequada. Es tracta d'una mostra relativament petita i accidental si tenim en compte la gran quantitat d'eines que hem utilitzat per a la mesura del caràcter moral i el gran nombre d'escenaris. A més, hem estat obligats a utilitzar un disseny de blocs incomplets en el que s'han administrat conjunts diferents d'escenaris a diferents grups de participants de manera aleatòria. La limitada representativitat de les mostres emprades pot limitar la generalització dels resultats.

La segona gran limitació és l'ús d'una plataforma en línia per a dur a terme aquest experiment. Com que no podem controlar el context en el qual es fa la recerca, és difícil poder generalitzar l'efecte de l'ostracisme en els

participants. Per exemple, l'aparició d'emocions accidentals (experimentar felicitat o enuig de manera espontània, etc.) pot causar una interferència en la conducta moral de les persones. A més que a causa de l'ús d'un elevat nombre d'escenaris després de l'administració dels qüestionaris, no podem estar segurs que la resposta a tots els escenaris ha estat influenciada de la mateixa manera per l'ostracisme.

Una altra dificultat que hem trobat en aquesta tesi consisteix en què hem elaborat les eines *ex profeso* per a realitzar aquest treball. Hem adaptat tres qüestionaris de diferències individuals per a realitzar aquesta tesi. El *Moral Foundations Questionnaire* (Graham et al., 2011) és una eina molt útil i valorada en el camp de la psicologia moral i que no hem utilitzat en aquesta tesi a causa de les dificultats que hem trobat en algunes de les seues escales. Adaptar altres mesures ha suposat que les eines no tenen una elevada validesa psicomètrica en llengua castellana.

Una altra limitació, a considerar per a futures recerques, consisteix a administrar una bateria de diferències individuals justament després d'experimentar una condició experimental en la qual es manipulen variables emocionals i cognitives que poden afectar a la resposta als qüestionaris de diferències individuals. També es pot donar un efecte de "demanda característica" (McCambridge, de Bruin, & Witton, 2012) i produir que els participants responguen d'una manera concreta a la bateria de diferències individuals d'acord amb la seua assumptió de les intencions de l'experimentador. A més, es pot considerar una limitació l'ús de mesures de diferències individuals que potser no estan prou validades en la seua versió espanyola.

Finalment, caldria dur a terme estudis amb dissenys més equilibrats per sexe. En el present estudi al ser la mostra d'estudiants de psicologia hi ha una elevada proporció de participants que són dones, per la qual cosa la mostra d'homes és menys representativa.

4.3. Perspectives de futur

A part de considerar la influència de les diferències individuals que hem estudiat en aquesta tesi, models més complets es poden fer si es considera la interacció entre els tipus d'afecte i les emocions que produeixen cada situació, i com aquestes afecten el judici moral.

A través de les noves metodologies de recerca es podria estudiar la interacció entre els processos cognitius i emocionals. Per exemple, analitzar les situacions de manera més individual i classificar les diferències contextuals dels valors subjectius dels elements implicats en cada situació dilemàtica potser podria donar a llum a noves formes d'entendre la presa de decisions moral.

Una altra qüestió rellevant a tenir en compte és l'estabilitat temporal del caràcter i comportament moral. Cal estudiar la consistència temporal del caràcter moral, ja que d'una altra manera no podem establir diferències individuals rellevants per a l'estudi de la moralitat. Aquesta pregunta és potser la que més rellevància ha de tenir en la recerca moral actual.

En aquesta tesi hem trobat que el caràcter moral afecta diferencialment a les respostes en els diferents tipus d'escenaris d'acord amb la diferència de valor personal dels elements implicats. Per la qual cosa podem assumir que existeix variabilitat en la distribució de les respostes a les diferents situacions morals segons el caràcter moral amb un factor com el valor personal independentment de la resposta més ètica a la situació.

Podem proposar que el comportament moral podria ser altament variable en una mateixa persona, per la qual cosa la mateixa persona podria actuar de manera moral en algunes situacions i de manera menys moral en altres situacions segons un factor com el valor personal dels elements implicats en la situació. És a dir, prenent com a mostra les respostes a diferents situacions morals "similars" al llarg del temps, les persones podrien experimentar una elevada variabilitat en el grau de coincidència entre el seu caràcter moral i les respostes a diferents situacions. Per exemple, una forma d'aportar una solució a aquesta qüestió consistiria primerament assumir la realitat de que

les persones actuen honestament en algunes ocasions, i deshonestament en altres situacions. Per la qual cosa per a mesurar el caràcter moral hauríem de fer un seguiment de les respostes a diferents escenaris al llarg de la vida incloent diferents gradacions com, ha actuat poc honestament, bastant honestament o molt honestament. D'aquesta manera podríem indicar al llarg de múltiples observacions persones que han actuat més honestament i persones que han actuat menys honestament al llarg de la seua vida. D'aquesta manera podríem aproximar-nos a trobar trets de personalitat que considerariem estables al llarg del temps per a mesurar el caràcter moral. Si entenem la moralitat com un tret disposicional, llavors és fàcil que hi haja més variabilitat intraindividual, que interindividual (Fleeson, 2015).

És a dir, demostrar la consistència temporal del caràcter moral establiria que les diferències individuals són realment importants en els diferents estils de moralitat: els patrons de comportament moral davant de situacions socials moralment rellevants. Un repte no obstant per a estudiar el caràcter moral des d'una perspectiva longitudinal és que no hi ha trets ben establerts com a predictius de la variabilitat del comportament moral. Com poden diferències individuals com l'honestedat, la compassió o la psicopatia existir si a vegades les persones més honestes actuen de manera deshonest i les persones més empàtiques actuen amb extrema crueltat?

Per a aconseguir estudiar les conseqüències del caràcter moral en la vida cal ampliar el marc teòric i realitzar estudis en els quals s'avaluen altres interrelacions de variables pròpies del caràcter moral amb resultats en la vida diària. I també cal realitzar estudis transculturals per a estudiar el caràcter moral en diferents cultures i contextos socials.

Un altre objectiu per al futur de l'ús d'escenaris morals consisteix a continuar aproximant l'estudi de la presa de decisions morals a situacions més properes a l'experiència de manera més personalitzada, s'està fent una gran recerca en aquest sentit (Bollich et al., 2016; Starcke, Polzer, Wolf, i Brand, 2011; Thompson i Berenbaum, 2006; Weitzman i Weitzman, 2001; Young i Durwin, 2013; Zetlin, 1993).

Una altra futura pregunta de recerca es planteja a partir dels resultats d'aquesta tesi que fan referència a la interacció entre el caràcter moral i els escenaris codificats d'acord amb un criteri utilitari subjectiu dels elements implicats. És possible que hi haja una connexió entre la interiorització d'un sistema de valors moral com la SUT i el compromís per a prendre decisions ètiques en el nostre dia a dia?

Caldria fer estudis que contemplaren altres classificacions basades en el valor subjectiu com, per exemple, el valor subjectiu dels diferents principis morals, i com en un dilema es poden presentar enfrontades dues decisions ètiques que corresponguen a diferents estàndards o normes morals.

Cal realitzar més experiments per a poder incloure dins del model d'equacions estructurals factors situacionals com l'ostracisme i el sistema de valors basat en valors de vida com a variables que afecten el caràcter moral.

Les implicacions científiques d'aquest treball s'orienten a ampliar les possibilitats de l'estudi de la moralitat utilitzant escenaris basats en l'experiència juntament amb escenaris sacrificials. L'objectiu ha de ser millorar l'estudi de la moralitat humana i les diferències individuals que formen el caràcter moral de les persones. La possibilitat de crear situacions morals personalitzables per a un grup o col·lectiu obre les portes a avaluar el caràcter moral en situacions concretes tant laborals com personals. Per exemple, poder crear escenaris en els quals professionals dels negocis o metges puguin ser avaluats.

També trobem possibilitats en l'ús d'aquests com a eina didàctica. Aquests escenaris podrien ser utilitzats per a millorar la capacitat moral dels professionals. Per exemple, en el cas dels professionals de la medicina, podem afirmar que aquests es troben en situacions properes als dilemes sacrificials on es veuen implicades persones en situacions de vida o mort. Aquestes persones tenen per naturalesa i de forma intrínseca característiques personals i socials emotives (nens, avis, dones, homes, persones amb família o sense, amics, parelles, joves, ancians, rics, pobres, atractius o simpàtics, etc.) que indubtablement suposen un efecte sobre els professionals. Considerem humà (inclús inevitable) veure's

afectat per aquestes característiques com a moderadors en la presa de decisions dels professionals. Si més no, són precisament aquestes característiques emotives especials dels éssers humans les que suposen un extra de complicació en la presa de decisions morals.

Una altra raó per a utilitzar escenaris com una eina d'entrenament pot ser trencar el silenci que rodeja els dilemes ètics afrontats tant per estudiants com per professionals de medicina mentre intenten equilibrar l'exercici de la professió, i la relació amb altres pacients i col·legues. Especialment, es pretén influir als estudiants i joves professionals que des de bon inici de la seua formació es troben exposats, des de molt més aviat que els seus amics de la mateixa edat, a la mort, al dolor i la malaltia, en un àmbit en què se suposa que els bons professionals fan la seua feina i solament aquells que són febles ploren o se senten estressats (Roberts et al., 2009). Aquesta situació es veu agreujada quan els estudiants es troben en una situació en la qual no són completament independents en la seua professió i es veuen amb la necessitat de justificar davant els seus superiors decisions com "Què és el correcte a fer?", i moltes vegades "Com jutjaran els altres les meues decisions?". En altres paraules, aquestes qüestions es poden traduir com a "Com puc mantenir la meua integritat i protegir-me de repercussions negatives?".

Finalment, i com ja s'ha mencionat anteriorment, les implicacions d'aquest treball abasten una gran varietat de camps, des de la societat i l'economia fins a la política i la vida familiar. La possibilitat de poder elaborar i millorar bateries de diferències individuals que puguen fer una avaluació integral de la moralitat es torna més necessària que mai per a poder avaluar la moralitat en tasques de selecció de personal en treballs amb un elevat impacte en la població com poden ser polítics, metges, científics, jutges, etc. O per a ajudar a dictaminar la regulació de l'accés a recursos que poden portar a un elevat impacte social i mediàtic a través d'internet i noves tecnologies de la informació.

Els avanços que aportem en aquest treball posen el focus en reconèixer la importància del valor personal dels elements implicats en la situació moral. Per tant, en aspectes econòmics i polítics globals cal enfortir els mecanismes

reguladors que eviten conductes que danyen la igualtat entre les persones de diferents països, races o creences. De no prestar atenció a aquests plantejaments podem arribar a situacions d'autodestrucció social. Una societat global en la qual el més fort i poderós impera sense necessitat de valors o principis, assegura intranquil·litat i una falta de seguretat que pot portar a greus enfrontaments.

D'altra banda procediments estadístics diferents i més avançats podrien dur-se a terme per a poder estudiar el caràcter moral i el seu efecte sobre els escenaris morals. Per exemple, altres recercadors han utilitzat procediments com l'escalament multidimensional (Borg, Groenen i Mair, 2013), models bifactorials (Reise, Moore i Haviland, 2010), i altres procediments estadístics avançats que podrien analitzar l'estructura del caràcter moral. Aquestes anàlisis estan més enllà dels objectius de la recerca actual, però podrien arribar a ser capitals per a entendre millor les raons que poden portar a una persona a actuar de maneres més responsables i sense ànim de causar dany.

CONCLUSIONS

5. CONCLUSIONS

- Una primera conclusió d'aquest estudi ha de ser ressaltar la rellevància d'utilitzar elements amb valor personal en l'estudi de la presa de decisions moral utilitzant dilemes morals. Al nostre coneixement, no s'ha estudiat prèviament la relació entre les diferències individuals morals i els sistemes de presa de decisió basats en valors de vida. Aprofundir en la interacció entre les diferències individuals i els sistemes basats en valor de vida podria ser un referent molt aviat a causa de la implementació de la intel·ligència artificial en activitats quotidianes com la conducció. La possibilitat d'establir associacions entre el valor dels elements implicats en una situació sacrificial i el caràcter moral no seria tan diferent com establir la màxima que el valor de cinc persones és més gran que el d'una. Això no obstant, sí que permetria establir normes morals que podrien ser considerades més pròximes a la naturalesa humana més actual.
- Una segona conclusió d'aquest treball és que hem pogut identificar situacions morals a través d'una metodologia científica. Al mateix temps hem pogut desenvolupar aquestes situacions per a donar-los forma d'escenari moral amb el qual poder estudiar la moralitat en la vida quotidiana. La consciència moral (*moral awareness*) és l'habilitat que permet en última instància evitar un debilitament moral (*ethical fading*) que portaria a trencar les regles morals. Aquesta consciència moral es pot descriure com unes ulleres que permeten prestar atenció als diferents matisos morals que es troben involucrats en les activitats del nostre dia a dia. Les ulleres morals depenen de les diferències individuals de cadascú. Una situació en ser observada a través d'aquestes ulleres facilita la prevenció d'aquest debilitament moral segons les diferències individuals. Aquesta metodologia ens ha permès utilitzar escenaris

morals basats en l'experiència per a captar els efectes de les diferències en el caràcter moral dels éssers humans.

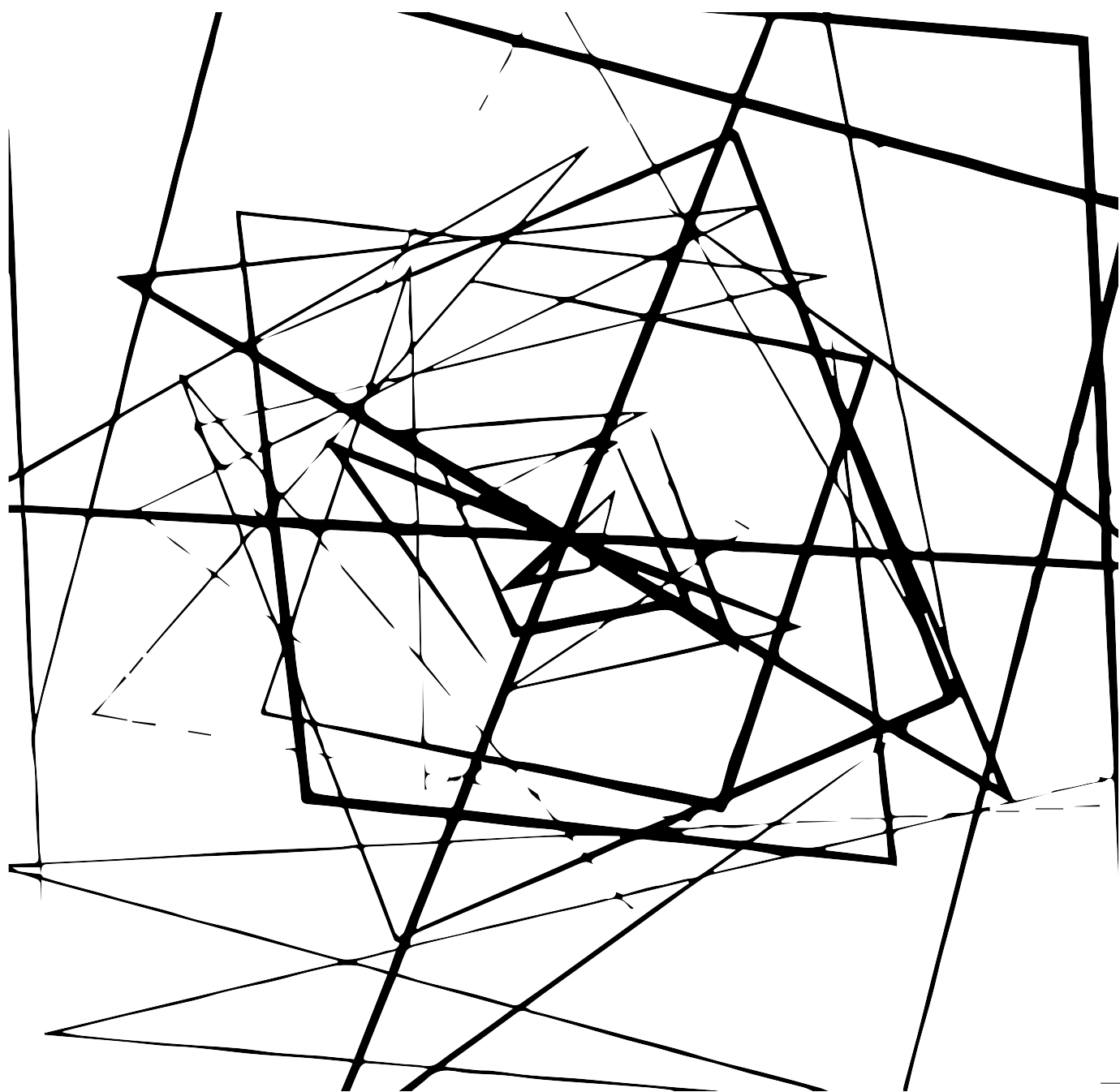
- A més, els escenaris escollits amb aquest sistema garanteix la representativitat d'aquestes situacions com a morals per a un col·lectiu de persones, per la qual cosa aquestes situacions morals són licitadores de consciència moral. A més, els elements inclosos en els escenaris morals han donat una nova dimensió a l'estudi de la moralitat utilitzant escenaris morals, cosa que permet ampliar les possibilitats d'ús de mesures basades en els escenaris.
- Una tercera conclusió d'aquest treball és que hem estat capaços de poder analitzar i elaborar empíricament perfils de caràcter moral que ens han permès classificar a les persones segons el seu caràcter moral. Elaborar perfils pot ser d'utilitat en un gran nombre de camps. En mostrar relació entre les diferències individuals i la presa de decisions moral utilitzant escenaris, la nostra recerca aporta evidència de la importància dels trets de personalitat per a predir comportaments prosocials.
- Podem assumir de la mateixa manera que es dona en altres dominis, que el caràcter moral importa menys en situacions amb un contingut molt intens com en els escenaris sacrificials. Alhora en situacions més properes a l'experiència amb un contingut més suau sí que sembla predir amb més intensitat les respostes. Igualment, podem concloure que hi ha trets del caràcter moral més importants que altres. De manera que els trets de caràcter moral més rellevants poden predir les respostes a una quantitat més elevada de situacions i amb més consistència que els altres.
- Una quarta conclusió d'aquesta tesi és que l'ostracisme per si mateix no ens ha aportat resultats que determinen l'efecte sobre el comportament moral. A pesar que l'exclusió social quan afecta a persones amb un tipus de caràcter "menys moral" sí que ha produït una major quantitat de respostes a favor de l'element amb més valor personal en els escenaris basats en l'experiència. D'altra banda, en el mateix tipus d'escenari les

persones amb un tipus de caràcter "més moral" han experimentat una reducció de respostes a favor de l'element amb més valor personal. El fet que l'ostracisme per si mateix no mostra un efecte en la presa de decisions morals és un resultat que no s'havia trobat prèviament i que considerem innovador per aquesta raó. En canvi l'efecte trobat a través de la interacció amb el caràcter moral ens indica la rellevància d'estudiar la moralitat i els elements implicats en les situacions morals com un fenomen complex.

- A pesar que la mesura en aquests escenaris va ser el valor personal dels elements implicats, els escenaris són els mateixos amb els quals hem trobat diferències significatives segons el caràcter moral, solament que amb una codificació diferent. Sembla que una experiència d'ostracisme pot portar a persones més o menys morals a actuar de manera diferent segons les persones implicades en situacions morals quotidianes. Més recerca cal per a poder profunditzar en aquest fenomen.
- Una cinquena conclusió és que la investigació amb dilemes morals té possibilitats realment fascinants per a estudiar els principis psicològics que fonamenten la moralitat humana. Contràriament a les crítiques plantejades contra aquesta metodologia, i en línia amb un nombre creixent d'altres recercadors que opinen com nosaltres, l'ús d'escenaris morals pot ser una eina molt útil per a la recerca en moralitat humana, els escenaris tant sacrificials com basats en l'experiència han de ser utilitzats com a aproximacions serioses a poder estudiar en un laboratori un fenomen tan complex com la moralitat humana. A més, els escenaris permeten modificar múltiples paràmetres que ens permeten endinsar-nos en la natura humana sense cap restricció més enllà del que considerem ètic i possible.

REFLEXIONS FINALS

6. REFLEXIONS FINALS

En aquesta tesi hem aconseguit desenvolupar i validar una metodologia pròpia que ens ha permès identificar la influència de les diferències individuals en el comportament moral juntament amb factors situacionals com la inclusió i l'exclusió social. Amb la prova d'un model teòric via un model d'equacions estructurals ens ha permès tenir *insights* sobre com aquestes diferències individuals operen al moment d'explicar el comportament moral. Els escenaris morals sacrificials són ja un clàssic en l'estudi de la presa de decisions moral (Bartels, 2008; Berthoz, Grèzes, Armony, Passingham i Dolan, 2006; Fumagalli et al., 2010; Van Horn, Grafton i Sinnott-Armstrong, 2006; Waldmann i Dieterich, 2007). Però per primera vegada s'ha estudiat el paper de les diferències individuals a l'hora de respondre escenaris tant sacrificials com basats en l'experiència utilitzant per a això una metodologia estandarditzada (Christensen et al., 2014) i uns elements basats en un sistema de valors subjectiu utilitari (Cohen i Ahn, 2016).

Gràcies a l'estudi del caràcter moral hem aconseguit establir una classificació que pot resultar molt necessària en àmbits aplicats. La cerca dels trets morals diferencials que siguen fàcilment reportables a través d'autoinformes i la modelització d'aquests a través de la teoria portarà a una major comprensió de la naturalesa humana. Aquests estudis portaran a millors aproximacions científiques a un camp altament complicat d'estudi però que cada vegada sembla ser més necessari.

L'ús d'escenaris morals basats en l'experiència elaborats a través d'una metodologia científica cuidada pot suposar una nova ferramenta per a l'estudi de la moralitat en el laboratori i per a la didàctica i l'avaluació psicològica que pot aportar informació concreta sobre contextos particulars de la vida humana.

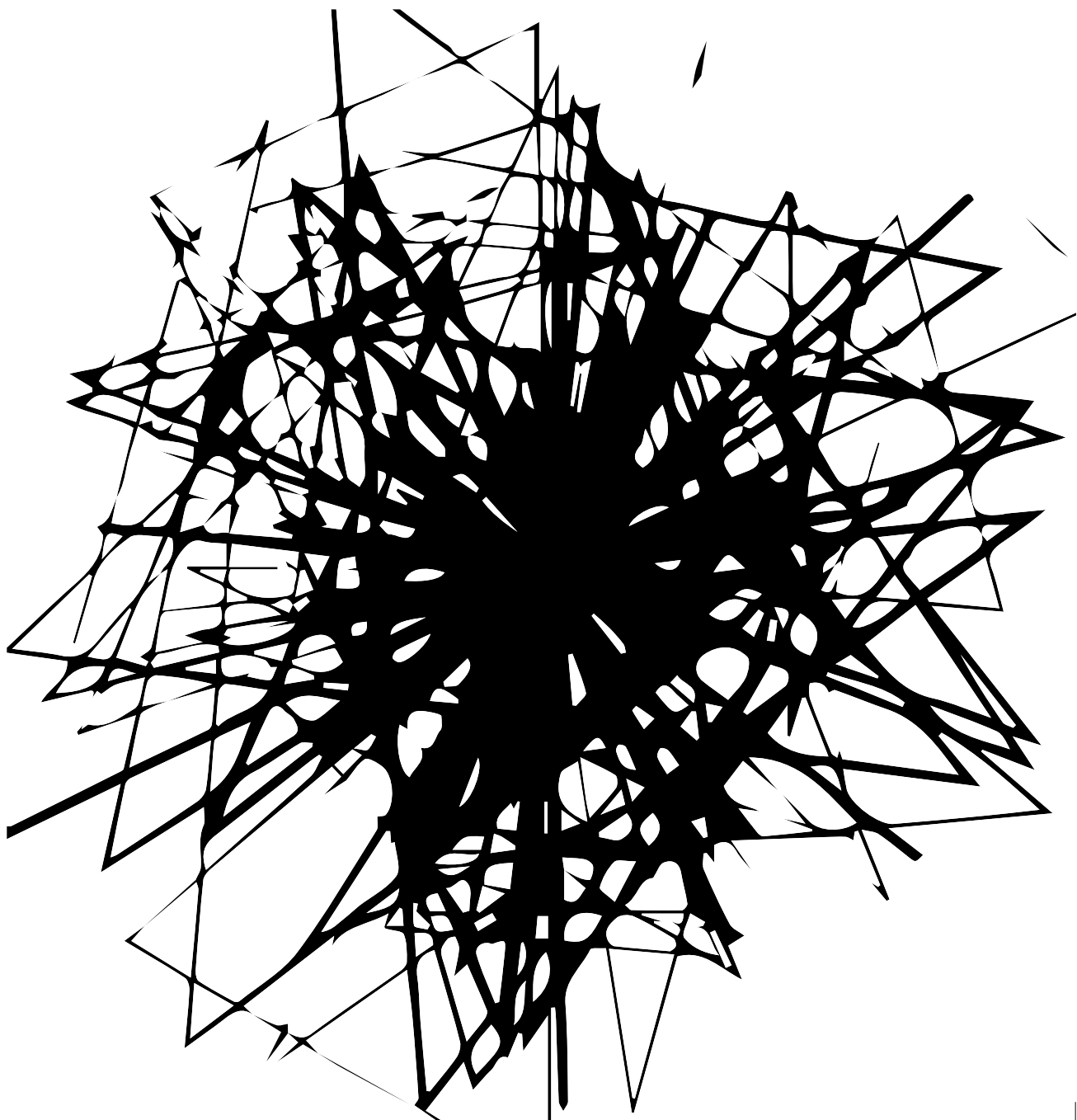
Al treball, a l'escola, i en una àmplia varietat de grups o organitzacions les persones es poden sentir excloses socialment o ostratitzades pels membres del grup. Però, aquest fet no implica que les persones no interactuaran més entre si en el grup. Per açò la necessitat d'estudiar la rellevància de com interactuaran les persones al sentir-se aïllades socialment amb els altres membres del seu grup social.

Gràcies a aquesta tesi he tingut l'oportunitat d'endinsar-me tant en la part més formal i rigorosa de l'elaboració i producció científica com en la part més creativa de la ciència. És en aquesta aresta on m'he sentit més motivat per aconseguir els millors resultats i els més creatius possible.

D'altra banda penso que l'estudi científic de la moralitat és un camp prou inexplorat encara i que dóna marge per descobrir nous enfocaments i relacions que no s'havien trobat prèviament.

Aquesta tesi espero que siga una contribució que permeta a altres persones reflexionar i continuar aportant noves idees al camp de l'estudi científic de la moralitat humana en tota la seua diversitat però sempre amb tolerància i amb la curiositat que m'ha transmès en tot moment la lectura dels treballs previs.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

7. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Aghababaei, N., & Arji, A. (2014). Well-being and the HEXACO model of personality. *Personality and Individual Differences, 56*(1), 139–142. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2013.08.037>
- Alabèrnia-Segura, M., Feixas, G., i Gallardo-Pujol, D. (2018, September 21). Guilt and Shame Proneness Scale (GASP) Adaptation and Psychometric Properties in Spanish Population. Psycharxiv [Preprint] <https://doi.org/10.31234/osf.io/dtm6k>
- Alabèrnia-Segura, M., Gallardo-Pujol, D., i Feixas, G. (2018, September 21). Moral Identity Questionnaire (MIQ) Adaptation and Psychometric Properties in Spanish Population. Psycharxiv [Preprint] <https://doi.org/10.31234/osf.io/f8kdn>
- Al-Ammar, F. K., Ahmed, I. H., i Nordin, M. S. (2012). Moral character of Muslim personality: Scale validation. *Journal of Education and Practice, 3*(16), 118–128.
- Albrecht, W. S. (2003). *Fraud examination*. Thomson: Mason, Ohio
- Alex Linley, P., Maltby, J., Wood, A. M., Joseph, S., Harrington, S., Peterson, C., ... Seligman, M. E. P. (2007). Character strengths in the United Kingdom: The VIA Inventory of Strengths. *Personality and Individual Differences, 43*(2), 341–351. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2006.12.004>
- Alvarez Aledo, C., Davia Rodriguez, M. A. i Legazpe Moraleja, N. (2013). Impacto laboral de la crisis económica: privación de empleo y precariedad. *Papeles de Economía Española, 83–98*. Recuperat de <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4220007>

- Anderson, C.A. i Huesmann, L.R. (2003) Human Aggression: A Social-Cognitive View. In: Hogg, M.A. and Cooper, J., Eds., *The Sage handbook of social psychology* (296-323), Thousand Oaks, CA, Sage.
- Anderson, C. A. i Dill, K. E. (2000). Video Games and Aggressive Thoughts, Feelings, and Behavior in the Laboratory and in Life. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 772-790. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.78.4.772>
- Angulo-Brunet, A. i Viladrich, C. (2017). SubscaleExplorer: Psychometric scale explorer and management. Available at: <https://cran.r-project.org/package=SubscaleExplorer>
- Ashton, M. C. i Lee, K. (2001). A theoretical basis for the major dimensions of personality. *European Journal of Personality*, 15, 327–353. <https://doi.org/10.1002/per.417>
- Ashton, M.C. i Lee, K. (2007). Empirical, theoretical, and practical advantages of the HEXACO model of personality structure. *Personality and Social Psychology Review*, 11(2), 150–166. <https://doi.org/10.1177/1088868306294907>
- Ashton, M. C. i Lee, K. (2009). The HEXACO-60: A short measure of the major dimensions of personality. *Journal of Personality Assessment*, 91(4), 340–345. <https://doi.org/10.1080/00223890902935878>
- Ashton, M. C., Lee, K. i de Vries, R. E. (2014). The HEXACO Honesty-Humility, Agreeableness, and Emotionality Factors: A Review of Research and Theory. *Personality and Social Psychology Review*, 18(2), 139–152. <https://doi.org/10.1177/1088868314523838>
- Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V. i Pastorelli, C. (1996). Mechanisms of moral disengagement in the exercise of moral agency. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(2), 364–374. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.71.2.364>

- Bandura, A. (1999). Moral Disengagement in the Perpetration of Inhumanities. *Personality and Social Psychology Review*, 3(3), 193–209. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0303_3
- Bandura, A., Caprara, G. V., Barbaranelli, C., Pastorelli, C. i Regalia, C. (2001). Sociocognitive self-regulatory mechanisms governing transgressive behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80(1), 125–135. <https://doi.org/10.1037//0022-3514.80.1.125>
- Baron, J. (2015). Citizenship and morality. *Current Opinion in Psychology*, 6, 6–9. <https://doi.org/10.1016/j.copsy.2015.03.010>
- Barrett, E. C. i Hamilton-Giachritsis, C. (2013). The victim as a means to an end: Detective decision making in a simulated investigation of attempted rape. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 10(2), 200–218. <https://doi.org/10.1002/jip.1385>
- Bartels, D. M. (2008). Principled moral sentiment and the flexibility of moral judgment and decision making. *Cognition*, 108(2), 381–417. <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2008.03.001>
- Bartels, D. M. i Pizarro, D. A. (2011). The mismeasure of morals: Antisocial personality traits predict utilitarian responses to moral dilemmas. *Cognition*, 121(1), 154–161. <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2011.05.010>
- Bartlett, D. (2003). Management and Business Ethics: A Critique and Integration of Ethical Decision-making Models. *British Journal of Management*, 14(3), 223–235. <https://doi.org/10.1111/1467-8551.00376>
- Baumeister, R. F., Nathan Dewall, C., Ciarocco, N. J. i Twenge, J. M. (2005). Social exclusion impairs self-regulation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(4), 589–604. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.88.4.589>
- Baumeister, R. F., Stillwell, A. M. i Heatherton, T. F. (1994). Guilt: An interpersonal approach. *Psychological Bulletin*, 115(2), 243–267. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.115.2.243>

- Baumeister, R. F., Twenge, J. M. i Nuss, C. K. (2002). Effects of social exclusion on cognitive processes: Anticipated aloneness reduces intelligent thought. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(4), 817–827. <https://doi.org/10.1037//0022-3514.83.4.817>
- Bazerman, M. H., Tenbrunsel, A. E. i Wade-Benzoni, K. (1998). Negotiating with Yourself and Losing: Making Decisions with Competing Internal Preferences. *Academy of Management Review*, 23(2), 225–241. <https://doi.org/10.5465/amr.1998.533224>
- Bazerman, M. H. i Gino, F. (2012). Behavioral Ethics: Toward a Deeper Understanding of Moral Judgment and Dishonesty. *Annual Review of Law and Social Science*, 8(1), 85–104. <https://doi.org/10.1146/annurev-lawsocsci-102811-173815>
- Bentham, J. (2007). *Jeremy Bentham*. In F. Rosen (Ed.), London: Aldershot
- Bergman, R. (2002). Why Be Moral? A Conceptual Model from Developmental Psychology. *Human Development*, 45(2), 104–124. <https://doi.org/10.1159/000048157>
- Bermúdez Moreno, J., Pérez, A. M., Ruiz, A., SanJuan, P. i Rueda, B. (2013). Psicología de la personalidad. *Uned*. Madrid, España
- Berry, J. W. (1980). Introduction to Methodology. In H. C. Triandis & J. W. Berry (Eds.), *Handbook of cross-cultural psychology*, 2, 1-28. Boston: Allyn & Bacon.
- Berthoz, S., Grèzes, J., Armony, J. L., Passingham, R. E. i Dolan, R. J. (2006). Affective response to one's own moral violations. *NeuroImage*, 31(2), 945–950. <https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2005.12.039>
- Black, J. E. i Reynolds, W. M. (2016). Development, reliability, and validity of the Moral Identity Questionnaire. *Personality and Individual Differences*, 97, 120–129. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.03.041>
- Blumberg, M. S. i Sokoloff, G. (2001). Do infant rats cry? *Psychological Review*, 108(1), 83–95. <https://doi.org/10.1037//0033-295X>

- Boegershausen, J., Aquino, K. i Reed, A. (2015). Moral identity. *Current Opinion in Psychology*, 6, 162–166. <https://doi.org/10.1016/j.copsy.2015.07.017>
- Bollich, K. L., Doris, J. M., Vazire, S., Raison, C. L., Jackson, J. J. i Mehl, M. R. (2016). Eavesdropping on character: Assessing everyday moral behaviors. *Journal of Research in Personality*, 61, 15–21. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2015.12.003>
- Borg, I., Groenen, P. J. F., & Mair, P. (2013). *Applied Multidimensional Scaling*. Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg. <https://doi.org/10.1007/9783-642-31848-1>
- Brislin, R. W. (1980). Translation and content analysis of oral and written material. In H. C. Triandis & J. W. Berry (Eds.), *Handbook of cross-cultural psychology* (pp. 389–444). Boston: Allyn & Bacon.
- Bucciarelli, M., Khemlani, S. i Johnson-Laird, P. N. (2008). The psychology of moral reasoning. *Judgment and Decision Making*, 3(2), 121–139.
- Campbell, J., Schermer, J. A., Villani, V. C., Nguyen, B., Vickers, L. i Vernon, P. A. (2009). A behavioral genetic study of the dark triad of personality and moral development. *Twin Research and Human Genetics*, 12(2), 132–136. <https://doi.org/10.1375/twin.12.2.132>
- Chrdileli, M. i Kasser, T. (2018). Guilt, shame, and apologizing behavior: A laboratory study. *Personality and Individual Differences*, 135, 304–306. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.07.035>
- Choe, S. Y. i Min, K.-H. (2011). Who makes utilitarian judgments? The influences of emotions on utilitarian judgments. *Judgment & Decision Making*, 6(7), 580–592.
- Chorus, C. G. (2015). Models of moral decision making: Literature review and research agenda for discrete choice analysis. *Journal of Choice Modelling*, 16, 69–85. <https://doi.org/10.1016/j.jocm.2015.08.001>

- Christensen, J. F., Flexas, A., Calabrese, M., Gut, N. K. i Gomila, A. (2014). Moral judgment reloaded: a moral dilemma validation study. *Frontiers in Psychology*, 5, 607. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2014.00607>
- Christensen, J. F. i Gomila, A. (2012). Moral dilemmas in cognitive neuroscience of moral decision-making: A principled review. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 36(4), 1249–1264. <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2012.02.008>
- Clithero, J. A. i Rangel, A. (2013). Informatic parcellation of the network involved in the computation of subjective value. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 9(9), 1289–1302. <https://doi.org/10.1093/scan/nst106>
- Cohen, D. J. i Ahn, M. (2016). A subjective utilitarian theory of moral judgment. *Journal of Experimental Psychology: General*, 145(10), 1359–1381. <https://doi.org/10.1037/xge0000210>
- Cohen, T. R., Panter, A. T., Turan, N., Morse, L. i Kim, Y. (2014). Moral character in the workplace. *Journal of Personality and Social Psychology*, 107(5), 943–963. <https://doi.org/10.1037/a0037245>
- Cohen, T. R., Wolf, S. T., Panter, A. T. i Insko, C. A. (2011). Introducing the GASP Scale: A New Measure of Guilt and Shame Proneness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 100(5), 947–966. <https://doi.org/10.1037/a0022641>
- Conway, P. i Gawronski, B. (2013). Deontological and utilitarian inclinations in moral decision making: A process dissociation approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 104(2), 216–235. <https://doi.org/10.1037/a0031021>
- Cullen, S. (2018). When do circumstances excuse? Moral prejudices and beliefs about the true self drive preferences for agency-minimizing explanations. *Cognition*, 180, 165–181. <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2018.06.021>

- Curtis, S. R., Rajivan, P., Jones, D. N. i Gonzalez, C. (2018). Phishing attempts among the dark triad: Patterns of attack and vulnerability. *Computers in Human Behavior, 87*, 174–182. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.05.037>
- Cushman, F. i Greene, J. D. (2012). Finding faults: How moral dilemmas illuminate cognitive structure. *Social Neuroscience, 7*(3), 269–279. <https://doi.org/10.1080/17470919.2011.614000>
- Choudhury, S. A., & Borooah, I. P. (2017). Character Strengths and Academic Achievements of Undergraduate College Students of Guwahati, Assam. *Space and Culture, India, 5*(1), 49. <https://doi.org/10.20896/saci.v5i1.242>
- Darley, J. (1993). Research on morality: Possible approaches, actual approaches. *Psychological Science, 4*, 353-357.
- Davis, K., Christodoulou, J., Seider, S., & Gardner, H. (2011). *The theory of multiple intelligences*. In R.J. Sternberg & S.B. Kaufman (Eds.), *Cambridge Handbook of Intelligence* (pp. 485-503). Cambridge, UK; New York: Cambridge University Press.
- DeCelles, K. A., DeRue, D. S., Margolis, J. D. i Ceranic, T. L. (2012). Does power corrupt or enable? When and why power facilitates self-interested behavior. *Journal of Applied Psychology, 97*(3), 681–689. <https://doi.org/10.1037/a0026811>
- Deckers, T., Falk, A., Kosse, F. i Szech, N. (2016). Homo Moralis: Personal Characteristics, Institutions, and Moral Decision-Making. *IZA Discussion Paper Series, (9768)*, 1–28.
- De Groot, J. I. M. i Steg, L. (2009). Morality and Prosocial Behavior: The Role of Awareness, Responsibility, and Norms in the Norm Activation Model. *The Journal of Social Psychology, 149*(4), 425–449. <https://doi.org/10.3200/SOCP.149.4.425-449>
- Dixon, J. (2018). Narratives of illness and offending: mentally disordered offenders' views on their offending. *Sociology of Health and Illness, 40*(6), 1053–1068. <https://doi.org/10.1111/1467-9566.12740>

- Djeriouat, H. i Trémolière, B. (2014). The Dark Triad of personality and utilitarian moral judgment: The mediating role of Honesty/Humility and Harm/Care. *Personality and Individual Differences*, 67, 11–16. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2013.12.026>
- Dragulescu, A. A. (2014). xlsx: Read, write, format Excel 2007 and Excel 97/2000/XP/2003 files.
- Dunlop, P. D., Lee, K., Ashton, M. C., Butcher, S. B., & Dykstra, A. (2015). Please accept my sincere and humble apologies: The HEXACO model of personality and the proclivity to apologize. *Personality and Individual Differences*, 79, 140–145. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.02.004>
- Egan, V., Hughes, N. i Palmer, E. J. (2015). Moral disengagement, the dark triad, and unethical consumer attitudes. *Personality and Individual Differences*, 76, 123–128. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.11.054>
- Eisenberger, N. I., Lieberman, M. D. i Williams, K. D. (2003). Does rejection hurt? An fMRI study of social exclusion. *Science*, 302(5643), 290–292. <https://doi.org/10.1126/science.1089134>
- Ellemers, N., & VanderToorn, J. (2015). Groups as moral anchors. *Current Opinion in Psychology*, 6, 189–194. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2015.08.018>
- Epskamp, S. i Stuber S. (2017). semPlot: Path Diagrams and Visual Analysis of Various SEM Packages' Output: Available at: <https://cran.r-project.org/web/packages/semPlot/index.html>
- Etzioni, A. (1988). Normative-affective factors: Toward a new decision-making model. *Journal of Economic Psychology*, 9(2), 125–150. [https://doi.org/10.1016/0167-4870\(88\)90048-7](https://doi.org/10.1016/0167-4870(88)90048-7)
- Fehr, E. i Rangel, A. (2011). Neuroeconomic Foundations of Economic Choice—Recent Advances. *Journal of Economic Perspectives*, 25(4), 3–30. <https://doi.org/10.1257/jep.25.4.3>

- Fiske, A. P. i Rai, T. S. (2015). *Virtuous violence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fleeson, W., & Jayawickreme, E. (2015). Whole Trait Theory. *Journal of Research in Personality*, *56*, 82–92. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2014.10.009>
- Forsyth, D. R. (1993). Honorable intentions versus praiseworthy accomplishments: The impact of motives and outcomes on the moral self. *Current Psychology*, *12*(4), 296–311. <https://doi.org/10.1007/BF02686811>
- Foot, P. (1967). The problem of abortion and the doctrine of double effect. *Oxford Review*, *5*, 5–15.
- Fox, J. i Weisberg, S. (2011). *An {R} Companion to Applied Regression (Second)*. Thousand Oaks, CA, Sage.
- Francis, K. B., Howard, C., Howard, I. S., Gummerum, M., Ganis, G., Anderson, G. i Terbeck, S. (2016). Virtual morality: Transitioning from moral judgment to moral action? *PLoS ONE*, *11*(10), 1–22. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0164374>
- Freud, S. (1900/1976). La interpretación de los sueños. *Obras completas v. 5*. Buenos Aires: Amorrortu.
- Fumagalli, M., Ferrucci, R., Mameli, F., Marceglia, S., Mrakic-Spota, S., Zago, S., ... Priori, A. (2010). Gender-related differences in moral judgments. *Cognitive Processing*, *11*(3), 219–226. <https://doi.org/10.1007/s10339-009-0335-2>
- Fumagalli, M., Vergari, M., Pasqualetti, P., Marceglia, S., Mameli, F., Ferrucci, R., ... Priori, A. (2010). Brain switches utilitarian behavior: Does gender make the difference? *PLoS ONE*, *5*(1). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0008865>
- Funder, D. C. (2016). Taking Situations Seriously: The Situation Construal Model and the Riverside Situational Q-Sort. *Current Directions in Psychological Science*, *25*(3), 203–208. <https://doi.org/10.1177/0963721416635552>

- Gailliot, M. T., Baumeister, R. F., Dewall, C. N., Maner, J. K., Plant, E. A., Tice, D. M., ... Schmeichel, B. J. (2007). Self-control relies on glucose as a limited energy source: Willpower is more than a metaphor. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92(2), 325–336. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.92.2.325>
- Gallardo-Pujol, D., Andrés-Pueyo, A. i Maydeu-Olivares, A. (2013). MAOA genotype, social exclusion and aggression: An experimental test of a gene-environment interaction. *Genes, Brain and Behavior*, 12(1), 140–145. <https://doi.org/10.1111/j.1601-183X.2012.00868.x>
- Gallardo-Pujol, D. (2009). *Efectes de l'ostracisme i del gen de la monoaminoxidasa A en una tasca experimental d'agressió en humans*. Tesi Doctoral no publicada. Universitat de Barcelona. Recuperat de <http://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/42575>
- Gamez-Djokic, M. i Molden, D. (2016). Beyond Affective Influences on Deontological Moral Judgment: The Role of Motivations for Prevention in the Moral Condemnation of Harm. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 42(11), 1522–1537. <https://doi.org/10.1177/0146167216665094>
- Gao, Y. i Tang, S. (2013). Psychopathic personality and utilitarian moral judgment in college students. *Journal of Criminal Justice*, 41(5), 342–349. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2013.06.012>
- Gerber, J., & Wheeler, L. (2009). On Being Rejected: A Meta-Analysis of Experimental Research on Rejection. *Perspectives on Psychological Science*, 4(5), 468–488. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6924.2009.01158.x>
- Gino, F., Schweitzer, M. E., Mead, N. L. i Ariely, D. (2011). Unable to resist temptation: How self-control depletion promotes unethical behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 115(2), 191–203. <https://doi.org/10.1016/j.obhdp.2011.03.001>
- Glover, J. (2000). *Humanity: A moral history of the 20th century*. New Haven, CT: Yale University Press.

- Goud, N. H. (2005). Courage: Its Nature and Development. *Journal Of Humanistic Counseling, Education And Development*, 44(1), 102–116. <https://doi.org/10.1002/j.2164-490X.2005.tb00060.x>
- Graham, J., Nosek, B. A., Haidt, J., Iyer, R., Koleva, S. i Ditto, P. H. (2011). Mapping the Moral Domain. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(2), 366–385. <https://doi.org/10.1037/a0021847>
- Gray, K., Young, L. i Waytz, A. (2012). Mind Perception Is the Essence of Morality. *Psychological Inquiry*, 23(2), 101–124. <https://doi.org/10.1080/1047840X.2012.651387>
- Greene, J. D. (2014). Beyond point-and-shoot morality: Why cognitive (neuro) science matters for ethics. *Ethics*, 124(4), 695–726. <https://doi.org/10.1515/lehr-2015-0011>
- Greene, J. D., Cushman, F. A., Stewart, L. E., Lowenberg, K., Nystrom, L. E. i Cohen, J. D. (2009). Pushing moral buttons: The interaction between personal force and intention in moral judgment. *Cognition*, 111(3), 364–371. <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2009.02.001>
- Greene, J. D., Morelli, S. A., Lowenberg, K., Nystrom, L. E. i Cohen, J. D. (2008). Cognitive load selectively interferes with utilitarian moral judgment. *Cognition*, 107(3), 1144–1154. <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2007.11.004>
- Greene, J. D., Nystrom, L. E., Engell, A. D., Darley, J. M. i Cohen, J. D. (2004). The neural bases of cognitive conflict and control in moral judgment. *Neuron*, 44(2), 389–400. <https://doi.org/10.1016/j.neuron.2004.09.027>
- Greene, J. D., Sommerville, R. B., Nystrom, L. E., Darley, J. M. i Cohen, J. D. (2001). An fMRI investigation of emotional engagement in moral judgment. *Science*, 293(5537), 2105–2108. <https://doi.org/10.1126/science.1062872>

- Guo, Y. (2017). The Influence of Social Support on the Prosocial Behavior of College Students: The Mediating Effect based on Interpersonal Trust. *English Language Teaching*, 10(12), 158. <https://doi.org/10.5539/elt.v10n12p158>
- Haidt, J. (2001). The emotional dog and its rational tail: A social intuitionist approach to moral judgment. *Psychological Review*, 108(4), 814–834. <http://dx.doi.org/10.1037/0033-295X.108.4.814>
- Hannah, S. T., Avolio, B. J. i May, D. R. (2011). Moral maturation and moral conation: A capacity approach to explaining moral thought and action. *Academy of Management Review*, 36(4), 663–685. <https://doi.org/10.5465/amr.2010.0128>
- Harrell, F. E., and Dupont, C. (2016). Hmisc: Harrell Miscellaneous. R Package (Version 4.0.0) . Available at: <https://cran.r-project.org/web/packages/Hmisc/index.html>
- Hartgerink, C. H. J., Van Beest, I., Wicherts, J. M. i Williams, K. D. (2015). The ordinal effects of ostracism: A meta-analysis of 120 cyberball studies. *PLoS ONE*, 10(5), e0127002. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0127002>
- Hartman, E. M. (2008). Socratic questions and aristotelian answers: A virtue-based approach to business ethics. *Journal of Business Ethics*, 78(3), 313–328. <https://doi.org/10.1007/s10551-006-9337-5>
- Hauser, M., Cushman, F., Young, L., Kang-Xing Jin, R. i Mikhail, J. (2007). A dissociation between moral judgments and justifications. *Mind and Language*, 22(1), 1–21. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0017.2006.00297.x>
- Heinzelmann, N. (2018). Deontology defended. *Synthese*, 1–20. <https://doi.org/10.1007/s11229-018-1762-3>
- Helion, C. i Ochsner, K. N. (2016). The Role of Emotion Regulation in Moral Judgment. *Neuroethics*, 1–12. <https://doi.org/10.1007/s12152-016-9261-z>

- Hershfield, H. E., Cohen, T. R. i Thompson, L. (2012). Short horizons and tempting situations: Lack of continuity to our future selves leads to unethical decision making and behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 117(2), 298–310. <https://doi.org/10.1016/J.OBHDP.2011.11.002>
- Hill, P. C., & Sandage, S. J. (2016). The promising but challenging case of humility as a positive psychology virtue. *Journal of Moral Education*, 45(2), 132–146. <https://doi.org/10.1080/03057240.2016.1174675>
- Hudziak, J., Achenbach, T., Althoff, R. i Pine, D. (2007). A dimensional approach to developmental psychopathology. *International Journal of Methods in Psychiatric Research*, 16(S1), S16–S23. <https://doi.org/10.1002/mpr>
- Huebner, B., Dwyer, S. i Hauser, M. (2009). The role of emotion in moral psychology. *Trends in Cognitive Sciences*, 13(1), 1–6. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2008.09.006>
- Hutcherson, C. A., Montaser-Kouhsari, L., Woodward, J. i Rangel, A. (2015). Emotional and Utilitarian Appraisals of Moral Dilemmas Are Encoded in Separate Areas and Integrated in Ventromedial Prefrontal Cortex. *Journal of Neuroscience*, 35(36), 12593–12605. <https://doi.org/10.1523/JNEUROSCI.3402-14.2015>
- Inzlicht, M., Bartholow, B. D. i Hirsh, J. B. (2015). Emotional foundations of cognitive control. *Trends in Cognitive Sciences*, 19(3), 126–132. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2015.01.004>
- Jackson, R. W., Wood, C. M. i Zboja, J. J. (2013). The Dissolution of Ethical Decision-Making in Organizations: A Comprehensive Review and Model. *Journal of Business Ethics*, 116(2), 233–250. <https://doi.org/10.1007/s10551-012-1459-3>
- Johansson-Stenman, O. i Martinsson, P. (2008). Are some lives more valuable? An ethical preferences approach. *Journal of Health Economics*, 27(3), 739–752. <https://doi.org/10.1016/j.jhealeco.2007.10.001>

- Jordan, J. (2009). A Social Cognition Framework for Examining Moral Awareness in Managers and Academics. *Journal of Business Ethics*, 87, 237-258. <https://doi.org/10.2307/40294740>
- Jorgensen T.D. (2016). {semTools}: Useful tools for structural equation modeling. Available at: <https://cran.r-project.org/package=semTools>
- Jonason, P. K., Kaufman, S. B., Webster, G. D., & Geher, G. (2013). What lies beneath the Dark Triad Dirty Dozen: Varied relations with the Big Five. *Individual Differences Research*, 11(2), 81–90. <https://doi.org/10.1037/a0019265>
- Jonason, P. K., Strosser, G. L., Kroll, C. H., Duineveld, J. J. i Baruffi, S. A. (2015). Valuing myself over others: The Dark Triad traits and moral and social values. *Personality and Individual Differences*, 81, 102–106. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.10.045>
- Jonason, P. K., & Tost, J. (2010). I just cannot control myself: The Dark Triad and self-control. *Personality and Individual Differences*, 49(6), 611–615. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2010.05.031>
- Jonason, P. K. i Webster, G. D. (2010). What lies beneath the Dark Triad Dirty Dozen: Varied relations with the Big Five. *Psychological Assessment*, 22(2), 420–432. <https://doi.org/10.1037/a0019265>
- Kahane, G. (2015). Sidetracked by trolleys: Why sacrificial moral dilemmas tell us little (or nothing) about utilitarian judgment. *Social Neuroscience*, 10(5), 551–560. <https://doi.org/10.1080/17470919.2015.1023400>
- Kahane, G., Everett, J. A. C., Earp, B. D., Farias, M. i Savulescu, J. (2015). “Utilitarian” judgments in sacrificial moral dilemmas do not reflect impartial concern for the greater good. *Cognition*, 134, 193–209. <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2014.10.005>
- Kahane, G. i Shackel, N. (2008). Do abnormal responses show utilitarian bias? *Nature*, 452(7185), E5–E5. <https://doi.org/10.1038/nature06785>

- Kahane, G. i Shackel, N. (2010). Methodological Issues in the Neuroscience of Moral Judgement. *Mind and Language*, 25(5), 561–582. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0017.2010.01401.x>
- Kalshoven, K., Den Hartog, D. N., i de Hoogh, A. H. B. (2011). Ethical Leader Behavior and Big Five Factors of Personality. *Journal of Business Ethics*, 100(2), 349–366. <https://doi.org/10.1007/s10551-010-0685-9>
- Kant, I. (1949). *Fundamental principles of the metaphysic of morals*. New York: Bobbs-Merril.
- Karim, N. S. A., Zamzuri, N. H. A., & Nor, Y. M. (2009). Exploring the relationship between Internet ethics in university students and the big five model of personality. *Computers and Education*, 53(1), 86–93. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2009.01.001>
- Kauten, R. i Barry, C. T. (2014). Do you think I'm as kind as I do? The relation of adolescent narcissism with self- and peer-perceptions of prosocial and aggressive behavior. *Personality and Individual Differences*, 61–62, 69–73. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.01.014>
- Kawai, N., Kubo, K. i Kubo-Kawai, N. (2014). "Granny dumping": Acceptability of sacrificing the elderly in a simulated moral dilemma. *Japanese Psychological Research*, 56(3), 254–262. <https://doi.org/10.1111/jpr.12049>
- Kelley, P. C. i Elm, D. R. (2003). The Effect of Context on Moral Intensity of Ethical Issues: Revising Jones's Issue-Contingent Model. *Journal of Business Ethics*, 48(2), 139–154. <https://doi.org/10.1023/B:BUSI.0000004594.61954.73>
- Keltner, D. i Haidt, J. (2003). Approaching awe, a moral, spiritual, and aesthetic emotion. *Cognition and Emotion*, 17(2), 297–314. <https://doi.org/10.1080/02699930302297>
- Kelly, G. A. (1955). *The psychology of personal constructs, vol. 1*, Norton, Nueva York

- Killgore, W. D. S., Killgore, D. B., Day, L. M., Li, C., Kamimori, G. H. i Balkin, T. J. (2007). The effects of 53 hours of sleep deprivation on moral judgment. *Sleep, 30*(3), 345–352. <https://doi.org/10.1093/sleep/30.3.345>
- Kimhi, S., & Kasher, A. (2015). Moral dilemmas in military situations: Proportionality principle, religiosity, political attitudes, and authoritarian personality. *Military Psychology, 27*(3), 169–184. <https://doi.org/10.1037/mil0000072>
- Koenigs, M., Kruepke, M., Zeier, J. i Newman, J. P. (2012). Utilitarian moral judgment in psychopathy. *Social Cognitive and Affective Neuroscience, 7*(6), 708–714. <https://doi.org/10.1093/scan/nsr048>
- Kohlberg, L. (1969). Stage and sequence: The cognitive-developmental approach to socialization. In D. A. Goslin (Ed.), *Handbook of socialization theory and research* (pp. 347–480). Chicago: Rand McNally.
- Koop, G. J. (2013). An assessment of the temporal dynamics of moral decisions. *Judgment and Decision Making, 8*(5), 527–539.
- Körner, A. i Volk, S. (2014). Concrete and abstract ways to deontology: Cognitive capacity moderates construal level effects on moral judgments. *Journal of Experimental Social Psychology, 55*, 139–145. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2014.07.002>
- Kouchaki, M. i Wareham, J. (2015). Excluded and behaving unethically: Social exclusion, physiological responses, and unethical behavior. *Journal of Applied Psychology, 100*(2), 547–556. <https://doi.org/10.1037/a0038034>
- Kowarik, A. i Templ, M. (2016). Imputation with the {R} Package {VIM}. *Journal of Statistical Software, 74*(7), 1–16. <https://doi.org/10.18637/jss.v074.i07>
- Kubarych, T. S. (2005). Self-Deception and Peck's Analysis of Evil. *Philosophy, Psychiatry iamp; Psychology, 12*(3), 247–255. <https://doi.org/10.1353/ppp.2006.0009>

- Kurzban, R. (2016). The sense of effort. *Current Opinion in Psychology*, 7, 67–70. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2015.08.003>
- Lapsley, I. (1996). HEALTH CARE REFORMS: SOLUTIONS OR PROBLEMS? *Financial Accountability and Management*, 12(2), 83–87. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0408.1996.tb00415.x>
- Lee, J. J. i Gino, F. (2015). Poker-faced morality: Concealing emotions leads to utilitarian decision making. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 126, 49–64. <https://doi.org/10.1016/j.obhdp.2014.10.006>
- Lee, K. i Ashton, M. C. (2008). The HEXACO personality factors in the indigenous personality lexicons of English and 11 other languages. *Journal of Personality*, 76(5), 1001–1054. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2008.00512.x>
- Lee, K., & Ashton, M. C. (2014). The Dark Triad, the Big Five, and the HEXACO model. *Personality and Individual Differences*, 67, 2–5. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.01.048>
- Lee, K., Gizzarone, M., & Ashton, M. C. (2003). Personality and the Likelihood to Sexually Harass. *Sex Roles*, 49(1), 59–69. <https://doi.org/10.1023/A:1023961603479>
- Lehnert, K., Park, Y. hwal i Singh, N. (2015). Research Note and Review of the Empirical Ethical Decision-Making Literature: Boundary Conditions and Extensions. *Journal of Business Ethics*, 129(1), 195–219. <https://doi.org/10.1007/s10551-014-2147-2>
- Levine, E. E., Bitterly, T. B., Cohen, T. R. i Schweitzer, M. E. (2018). Who is trustworthy? Predicting trustworthy intentions and behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 115(3), 468–494. <https://doi.org/10.1037/pspi0000136>

- Li, C. H. (2016)^a. Confirmatory factor analysis with ordinal data: Comparing robust maximum likelihood and diagonally weighted least squares. *Behavior Research Methods*, 48(3), 936–949. <https://doi.org/10.3758/s13428-015-0619-7>
- Li, C. H. (2016)^b. The performance of ML, DWLS, and ULS estimation with robust corrections in structural equation models with ordinal variables. *Psychological Methods*, 21(3), 369–387. <https://doi.org/10.1037/met0000093>
- Lindauer, M. (2018). In Defense of a Category-Based System for Unification Admissions. *Journal of Moral Philosophy*, 1–27. <https://doi.org/10.1163/17455243-20180005>
- Lindquist, K. A. i Barrett, L. F. (2012). A functional architecture of the human brain: emerging insights from the science of emotion. *Trends in Cognitive Sciences*, 16(11), 533–540. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2012.09.005>
- Lindsey, L. L. M. (2005). Anticipated guilt as behavioral motivation: An examination of appeals to help unknown others through bone marrow donation. *Human Communication Research*, 31(4), 453–481. <https://doi.org/10.1093/hcr/31.4.453>
- Lönnqvist, J. E., Verkasalo, M., & Walkowitz, G. (2011). It pays to pay - Big Five personality influences on co-operative behaviour in an incentivized and hypothetical prisoner's dilemma game. *Personality and Individual Differences*, 50(2), 300–304. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2010.10.009>
- Lucas, B. J. i Livingston, R. W. (2014). Feeling socially connected increases utilitarian choices in moral dilemmas. *Journal of Experimental Social Psychology*, 53, 1–4. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2014.01.011>
- MacDonald, G. i Leary, M. R. (2005). Why does social exclusion hurt? The relationship between social and physical pain. *Psychological Bulletin*, 131(2), 202–223. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.131.2.202>

- Mallon, R., & Nichols, S. (2011). Dual Processes and Moral Rules. *Emotion Review*, 3(3), 284–285. <https://doi.org/10.1177/1754073911402376>
- Marcus, G. F., Fernandes, K. J. i Johnson, S. P. (2007). Infant rule learning facilitated by speech: Research report. *Psychological Science*, 18(5), 387–391. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2007.01910.x>
- Masui, K., Fujiwara, H., & Ura, M. (2013). Social exclusion mediates the relationship between psychopathy and aggressive humor style in noninstitutionalized young adults. *Personality and Individual Differences*, 55(2), 180–184. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2013.03.001>
- May, D. R. i Pauli, K. P. (2002). The Role of Moral Intensity in Ethical Decision Making. *Business & Society*, 41(1), 84–117. <https://doi.org/10.1177/0007650302041001006>
- McFerran, B., Aquino, K. i Duffy, M. (2010). How Personality and Moral Identity Relate to Individuals' Ethical Ideology. *Business Ethics Quarterly*, 20(01), 35–56. <https://doi.org/10.5840/beq20102014>
- McGuire, J., Langdon, R., Coltheart, M. i Mackenzie, C. (2009). A reanalysis of the personal/impersonal distinction in moral psychology research. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45(3), 577–580. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2009.01.002>
- McCambridge, J., de Bruin, M., & Witton, J. (2012). The Effects of Demand Characteristics on Research Participant Behaviours in Non-Laboratory Settings: A Systematic Review. *PLoS ONE*, 7(6), e39116. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0039116>
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), 81-90. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.52.1.81>

- Metcalfe, J. i Mischel, W. (1999). A hot/cool system analysis of delay of gratification: Dynamics of will power. *Psychological Review*, *106*(1), 3–19.
- Meyers, L. S., Gamst, G., & Guarino, A. J. (2013). *Applied multivariate research: Design and interpretation (2nd ed.)*. Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications, Inc.
- Mikhail, J. (2007). Universal moral grammar: theory, evidence and the future. *Trends in Cognitive Sciences*, *11*(4), 143–152. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2006.12.007>
- Mill, J. S. (1869). *The subjection of women*. Boston: M.I.T Press.
- Mill, J. S. (1861). *Utilitarianism*. New York: Dover Publications.
- Miller N. (2016). The scars of the Charlie Hebdo attacks endure one year on. *The Sidney Morning Herald*. Recuperat de <https://www.smh.com.au/world/seo-here-nick-miller-on-charlie-hebdo-one-year-on-20160108-gm10kk.html>
- Mischel, W. i Ayduk, O. (2004). Willpower in a cognitive-affective processing system: The dynamics of delay of gratification. In *Handbook of self-regulation: Research, theory, and applications*. (pp. 99–129). New York, NY, US: Guilford Press.
- Monin, B. i Merritt, A. (2012). Moral hypocrisy, moral inconsistency, and the struggle for moral integrity. In M. Mikulincer & P. R. Shaver (Eds.), *Herzliya series on personality and social psychology. The social psychology of morality: Exploring the causes of good and evil* (pp. 167–184). Washington, DC, US: American Psychological Association. <http://dx.doi.org/10.1037/1-3091-009>
- Moore, A. B., Clark, B. A. i Kane, M. J. (2008). Who shalt not kill? Individual differences in working memory capacity, executive control, and moral judgment. *Psychological Science*, *19*(6), 549–557. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2008.02122.x>

- Moore, C., Detert, J. R., Treviño, L. K., Baker, V. L. i Mayer, D. M. (2012). Why employees do bad things: Moral disengagement and unethical organisational behaviour. *Personnel Psychology*, 65(1), 1–48. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.2011.01237.x>
- Morales-Sánchez, R. i Cabello-Medina, C. (2013). The Role of Four Universal Moral Competencies in Ethical Decision-Making. *Journal of Business Ethics*, 116(4), 717–734. <https://doi.org/10.1007/s10551-013-1817-9>
- Moreno, J.L. (1946). *Psychodrama. First Volume. (Cuarta edición: 1972)*. Ambler, PA (1985): Beacon House.
- Muñoz-Negro, J. E., Martínez Barbero, J. P., Smith, F., Leonard, B., Padilla Martínez, J. i Ibáñez-Casas, I. (2018). The controversial relationship between neuroscience and moral responsibility in psychopaths. *Egyptian Journal of Forensic Sciences*, 8(1), 40. <https://doi.org/10.1186/s41935-018-0071-9>
- Narvaez, D., Lapsley, D. K., Hagele, S. i Lasky, B. (2006). Moral chronicity and social information processing: Tests of a social cognitive approach to the moral personality. *Journal of Research in Personality*, 40(6), 966–985. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2005.10.003>
- Nohales, B., Ibáñez, M. I. (2015). La triada oscura de la personalidad. Adaptación al espanyol de los cuestionarios *Dirty Dozen* i *Short Dark Triad*. (Trabajo Final de Grado). Universitat Jaume I. Castellón. Espanya.
- Nucci, L. P. i Turiel, E. (1978). Social Interactions and the Development of Social Concepts in Preschool Children. *Child Development*, 49(2), 400–407. <https://doi.org/10.2307/1128704>
- Obermann, M. L. (2011). Moral disengagement in self-reported and peer-nominated school bullying. *Aggressive Behavior*, 37(2), 133–144. <https://doi.org/10.1002/ab.20378>

- O'Keefe, D. F., Messervey, D. i Squires, E. C. (2018). Promoting Ethical and Prosocial Behavior: The Combined Effect of Ethical Leadership and Coworker Ethicality. *Ethics and Behavior*, 28(3), 235–260. <https://doi.org/10.1080/10508422.2017.1365607>
- Pailing, A., Boon, J., & Egan, V. (2014). Personality, the Dark Triad and violence. *Personality and Individual Differences*, 67, 81–86. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2013.11.018>
- Parfit, D. (1971). Personal identity. *Philosophical Review*, 80, 3–27
- Pascual, L., Rodrigues, P. i Gallardo-Pujol, D. (2013). How does morality work in the brain? A functional and structural perspective of moral behavior. *Frontiers in Integrative Neuroscience*, 7, 65. <https://doi.org/10.3389/fnint.2013.00065>
- Paxton, J. M., Ungar, L. i Greene, J. D. (2012). Reflection and reasoning in moral judgment. *Cognitive Science*, 36(1), 163–177. <https://doi.org/10.1111/j.1551-6709.2011.01210.x>
- Pelton, J., Gound, M., Forehand, R. i Brody, G. (2004). The Moral Disengagement Scale: Extension with An American Minority Sample. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 26(1), 31–39. <https://doi.org/10.1023/B:JOBA.0000007454.34707.a5>
- Penrose, L. S., & Raven, J. C. (1936). A new series of perceptual tests: preliminary communication. *British Journal of Medical Psychology*, 16, 97–104.
- Pessoa, L. (2008). On the relationship between emotion and cognition. *Nature Reviews Neuroscience*, 9(2), 148–158. <https://doi.org/10.1038/nrn2317>
- Piaget, J. (1965). *The moral judgment of the child*. New York, NY, US: Free Press.
- Piff, P. K., Dietze, P., Feinberg, M., Stancato, D. M. i Keltner, D. (2015). Awe, the small self, and prosocial behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 108(6), 883–899. <https://doi.org/10.1037/pspi0000018>

- Prade, C. i Saroglou, V. (2016). Awe's effects on generosity and helping. *Journal of Positive Psychology, 11*(5), 522–530. <https://doi.org/10.1080/17439760.2015.1127992>
- Posner, R. A. (1998). The problematics of moral and legal theory. *Harvard Law Review, 111*(7), 1638–1709. <https://doi.org/10.2307/1342477>
- Rai, T. S. i Fiske, A. P. (2011). Moral Psychology Is Relationship Regulation: Moral Motives for Unity, Hierarchy, Equality, and Proportionality. *Psychological Review, 118*(1), 57–75. <https://doi.org/10.1037/a0021867>
- Ramirez, A. & Markow, H. (2016). *Questions of Scruples* (2.3) [Mobile Application]. Downloaded from: <https://itunes.apple.com/us/app/scruples-the-game/id1027509027#?platform=ipad>
- Rauthmann, J. F., Sherman, R. A. i Funder, D. C. (2015). Principles of Situation Research: Towards a Better Understanding of Psychological Situations. *European Journal of Personality, 29*(3), 363–381. <https://doi.org/10.1002/per.1994>
- Rest, J. R. (1986). *Moral development: Advances in research and theory*. New York, NY: Praeger.
- Rate, C. R., Clarke, J. A., Lindsay, D. R. i Sternberg, R. J. (2007). Implicit theories of courage. *Journal of Positive Psychology, 2*(2), 80–98. <https://doi.org/10.1080/17439760701228755>
- Reise, S. P., Moore, T. M., & Haviland, M. G. (2010). Bifactor models and rotations: exploring the extent to which multidimensional data yield univocal scale scores. *Journal of Personality Assessment, 92*(6), 544–59. <https://doi.org/10.1080/00223891.2010.496477>
- Raven, J. C. (1939). The RECI series of perceptual tests: An experimental survey. *British Journal of Medical Psychology, 18*, 16 – 34.
- Raven, J., Raven, J. C., & Court, J. H. (1998). *Advanced Progressive Matrices*. Oxford, UK: Oxford Psychologists Press.

- Reed, N., Winter, D., Schulz, J., Aslan, E., Soldevilla, J. M., & Kuzu, D. (2014). An Exemplary Life? A Personal Construct Analysis of the Autobiography of Rudolf Hoess, Commandant of Auschwitz. *Journal of Constructivist Psychology, 27*(4), 274–288. <https://doi.org/10.1080/10720537.2013.849214>
- Revelle, W. (2018). psych: Procedures for Psychological, Psychometric, and Personality Research. (version 1.8.4) Evanston, Illinois. Available at: <https://cran.r-project.org/package=psych>
- Reynolds, S. J. (2006). Moral awareness and ethical predispositions: Investigating the role of individual differences in the recognition of moral issues. *Journal of Applied Psychology, 91*(1), 233–243. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.91.1.233>
- Roeser, S. (2006). The role of emotions in judging the moral acceptability of risks. *Safety Science, 44*(8), 689–700. <https://doi.org/10.1016/j.ssci.2006.02.001>
- Roeser, S. (2010). Intuitions, emotions and gut reactions in decisions about risks: Towards a different interpretation of “neuroethics.” *Journal of Risk Research, 13*(2), 175–190. <https://doi.org/10.1080/13669870903126275>
- Roncero, M., Fornés, G. i Belloch, A. (2013). Hexaco: Una nueva aproximación a la evaluación de la personalidad en español. *Revista Argentina de Clínica Psicológica, 22*(3), 205–217.
- Rosas, A., Viciano, H., Caviedes, E., & Arciniegas, A. (2018). Hot utilitarianism and cold deontology: Insights from a response patterns approach to sacrificial and real world dilemmas. *Social Neuroscience, 1*–11. <https://doi.org/10.1080/17470919.2018.1464945>
- Rosenberg, J. M. (2018). tidyLPA: Easily Carry Out Latent Profile Analysis (version 0.2.1). Available at: <https://cran.r-project.org/package=tidyLPA>
- Rosseel, Y. (2012). {lavaan}: An {R} Package for Structural Equation Modeling. *Journal of Statistical Software, 48*(2), 1–36. Available at: <http://www.jstatsoft.org/v48/i02/>

- Roberts, L. W., Warner, T. D., Hammond, K. A. G., Geppert, C. M. A., & Heinrich, T. (2005). Becoming a Good Doctor: Perceived Need for Ethics Training Focused on Practical and Professional Development Topics. *Academic Psychiatry, 29*(3), 301–309. <https://doi.org/10.1176/appi.ap.29.3.301>
- RStudio Team (2015). RStudio: Integrated Development for R. RStudio, Inc., Boston, MA URL <http://www.rstudio.com/>
- Rubio-Garay, F., Amor, P. J. i Carrasco, M. A. (2017). Dimensionality and psychometric properties of the Spanish version of the Mechanisms of Moral Disengagement Scale (MMDS-S). *Revista de Psicopatologia y Psicologia Clinica, 22*(1), 43–54. <https://doi.org/10.5944/rppc.vol.22.num.1.2017.16014>
- Ruch, W., Bruntsch, R., & Wagner, L. (2017). The role of character traits in economic games. *Personality and Individual Differences, 108*, 186–190. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.12.007>
- Schaich Borg, J., Hynes, C., Van Horn, J., Grafton, S. i Sinnott-Armstrong, W. (2006). Consequences, Action, and Intention as Factors in Moral Judgments: An fMRI Investigation. *Journal of Cognitive Neuroscience, 18*(5), 803–817. <https://doi.org/10.1162/jocn.2006.18.5.803>
- Schwartz, S. H., & Clausen, G. T. (1970). Responsibility, norms, and helping in an emergency. *Journal of Personality and Social Psychology, 16*(2), 299–310. <https://doi.org/10.1037/h0029842>
- Schwartz, M. (2017). *Business Ethics*. Somerset : John Wiley & Sons.
- Schwartz, M. S. (2016). Ethical Decision-Making Theory: An Integrated Approach. *Journal of Business Ethics, 139*(4), 755–776. <https://doi.org/10.1007/s10551-015-2886-8>
- Schlenker, B. R. (2008). Integrity and Character: Implications of Principled and Expedient Ethical Ideologies. *Journal of Social and Clinical Psychology, 27*(10), 1078–1125. <https://doi.org/10.1521/jscp.2008.27.10.1078>

- Schweitzer, M. E. i Gibson, D. E. (2008). Fairness, feelings, and ethical decision-making: Consequences of violating community standards of fairness. *Journal of Business Ethics*, 77(3), 287–301. <https://doi.org/10.1007/s10551-007-9350-3>
- Shijiang, Z., Fang, W., Yan, X., Fengxiang, W. i Xinting, Z. (2016). The fragile but bright facet in the Dark Gem: Narcissism positively predicts personal morality when individual's self-esteem is at low level. *Personality and Individual Differences*, 97, 272–276. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.03.076>
- Shiota, M. N., Keltner, D. i Mossman, A. (2007). The nature of awe: Elicitors, appraisals, and effects on self-concept. *Cognition and Emotion*, 21(5), 944–963. <https://doi.org/10.1080/02699930600923668>
- Singer, P. (1975). *Animal liberation: A new ethics for our treatment of animals*. New York: Random House.
- Singer, P. (2011). *Practical ethics (3rd ed.)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sonne, J. W. H., & Gash, D. M. (2018). Psychopathy to Altruism: Neurobiology of the Selfish-Selfless Spectrum. *Frontiers in Psychology*, 9, 575. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00575>
- Stanger, N., Backhouse, S. H., Jennings, A. i McKenna, J. (2018). Linking motivational climate with moral behavior in youth sport: The role of social support, perspective taking, and moral disengagement. *Sport, Exercise, and Performance Psychology, undefined(undefined)*, undefined. <https://doi.org/10.1037/spy0000122>
- Starcke, K., Polzer, C., Wolf, O. T. i Brand, M. (2011). Does stress alter everyday moral decision-making? *Psychoneuroendocrinology*, 36(2), 210–219. <https://doi.org/10.1016/j.psyneuen.2010.07.010>

- Strathman, A., Gleicher, F., Boninger, D. S. i Edwards, C. S. (1994). The consideration of future consequences: Weighing immediate and distant outcomes of behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, *66*(4), 742–752. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.66.4.742>
- Suter, R. S. i Hertwig, R. (2011). Time and moral judgment. *Cognition*, *119*(3), 454–458. <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2011.01.018>
- Sütfeld, L. R., Gast, R., König, P. i Pipa, G. (2017). Using Virtual Reality to Assess Ethical Decisions in Road Traffic Scenarios: Applicability of Value-of-Life-Based Models and Influences of Time Pressure. *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, *11*, 122. <https://doi.org/10.3389/fnbeh.2017.00122>
- Tangney, J. P., Baumeister, R. F. i Boone, A. L. (2004). High self-control predicts good adjustment, less pathology, better grades, and interpersonal success. *Journal of Personality*, *72*(2), 271–324.
- Tangney, J. P., Wagner, P. E., Hill-Barlow, D., Marschall, D. E., & Gramzow, R. (1996). Relation of shame and guilt to constructive versus destructive responses to anger across the lifespan. *Journal of Personality and Social Psychology*, *70*(4), 797–809. Recuperat de <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/8636899>
- Tangney, J. P., Stuewig, J. i Mashek, D. J. (2007). Moral emotions and moral behavior. *Annual Review of Psychology*, *58*, 345–72. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.56.091103.070145>
- Templin, C. (1999). Hillary Clinton as threat to gender norms: Cartoon images of the first lady. *Journal of Communication Inquiry*, *23*(1), 20–36. <https://doi.org/10.1177/0196859999023001002>
- Tenbrunsel, A. E., Diekmann, K., Wade-Benzoni, K. i Bazerman, M. (2007). The Ethical Mirage: A Temporal Explanation as to Why We Aren't as Ethical as We Think We Are. *Research in Organizational Behavior*, *30*, 153–173. <https://doi.org/10.1016/j.riob.2010.08.004>

Tenbrunsel, A. E., Diekmann, K. A., Wade-Benzoni, K. A., and Bazerman, M. H. (2010). The ethical mirage: A temporal explanation as to why we are not as ethical as we think we are. *Research in Organizational Behavior*, 30:153–173.

DOI: <https://doi.org/10.1016/j.riob.2010.08.004>

Tenbrunsel, A. E. i Messick, D. E. (2004). Ethical Fading: The Role of Self-Deception in Unethical Behavior. *Social Justice Research*, 17(2), 223–236. <https://doi.org/10.1023/B:SORE.0000027411.35832.53>

Tenbrunsel, A. E. i Messick, D. M. (1999). Sanctioning Systems, Decision Frames, and Cooperation. *Administrative Science Quarterly*, 44(4), 684. <https://doi.org/10.2307/2667052>

Thompson, R. J. i Berenbaum, H. (2006). Shame reactions to everyday dilemmas are associated with depressive disorder. *Cognitive Therapy and Research*, 30(4), 415–425. <https://doi.org/10.1007/s10608-006-9056-3>

Thomson, J. J. (1985). The Trolley Problem. *The Yale Law Journal*, 94(6), 1395–1415. <https://doi.org/10.1111/j.2041-6962.1986.tb01581.x>

Tignor, S. M. i Colvin, C. R. (2017). The Interpersonal Adaptiveness of Dispositional Guilt and Shame: A Meta-Analytic Investigation. *Journal of Personality*, 85(3), 341–363. <https://doi.org/10.1111/jopy.12244>

Tracy, J. L. i Robins, R. W. (2004). Putting the Self Into Self-Conscious Emotions: A Theoretical Model." *Psychological Inquiry*, 15(2), 103–125. https://doi.org/10.1207/s15327965pli1502_01

Tracy, J. L. i Robins, R. W. (2007). The psychological structure of pride: A tale of two facets. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92(3), 506–525. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.92.3.506>

Trevino, L. K. (1986). Ethical Decision Making in Organizations: A Person-Situation Interactionist Model. *Academy of Management Review*, 11(3), 601–617. <https://doi.org/10.5465/AMR.1986.4306235>

- Treviño, L. K., Weaver, G. R. i Reynolds, S. J. (2006). Behavioral Ethics in Organizations: A Review. *Journal of Management*, 32(6), 951–990. <https://doi.org/10.1177/0149206306294258>
- Torrubia-Beltri, R., & Cuquerella-Fuentes, À. (2008). Psicopatía: una entidad clínica controvertida pero necesaria en psiquiatría forense. *Revista Española de Medicina Legal*, 34(1), 25–35. [https://doi.org/10.1016/S0377-4732\(08\)70023-3](https://doi.org/10.1016/S0377-4732(08)70023-3)
- Turiel, E., Smetana, J. G., & Killen, M. (1991). Social contexts in social cognitive development. In W. M. Kurtines & J. L. Gewirtz (Eds.), *Handbook of moral behavior and development: Vol. 2. Research* (pp. 307-332). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Twenge, J. M., Ciarocco, N. J., Baumeister, R. F., DeWall, C. N. i Bartels, J. M. (2007). Social exclusion decreases prosocial behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92(1), 56–66. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.92.1.56>
- Uhlmann, E. L., Pizarro, D. a, Tannenbaum, D. i Ditto, P. H. (2009). The motivated use of moral principles. *Judgment and Decision Making*, 4(607), 479–491. <https://doi.org/http://journal.sjdm.org>
- Unwin, A. (2013). *DISCOVERING STATISTICS USING SPSS (and sex and drugs and rock "n" roll)*. *International Statistical Review* (Vol. 81). Sage Publications. https://doi.org/10.1111/insr.12011_21
- Treviño, L. K., Weaver, G. R. i Reynolds, S. J. (2006). Behavioral Ethics in Organizations: A Review. *Journal of Management*, 32(6), 951–990. <https://doi.org/10.1177/0149206306294258>
- Vásquez, A., Martín, A. i Maiche, A. (2013). Validation of the spanish version of the consideration of future consequences scale. In P. Cordeiro (Ed.) *International studies in time perspective* (pp. 241–245). Coimbra, Imprensa da Universidade de Coimbra. https://doi.org/http://dx.doi.org/10.14195/978-989-26-0775-7_26

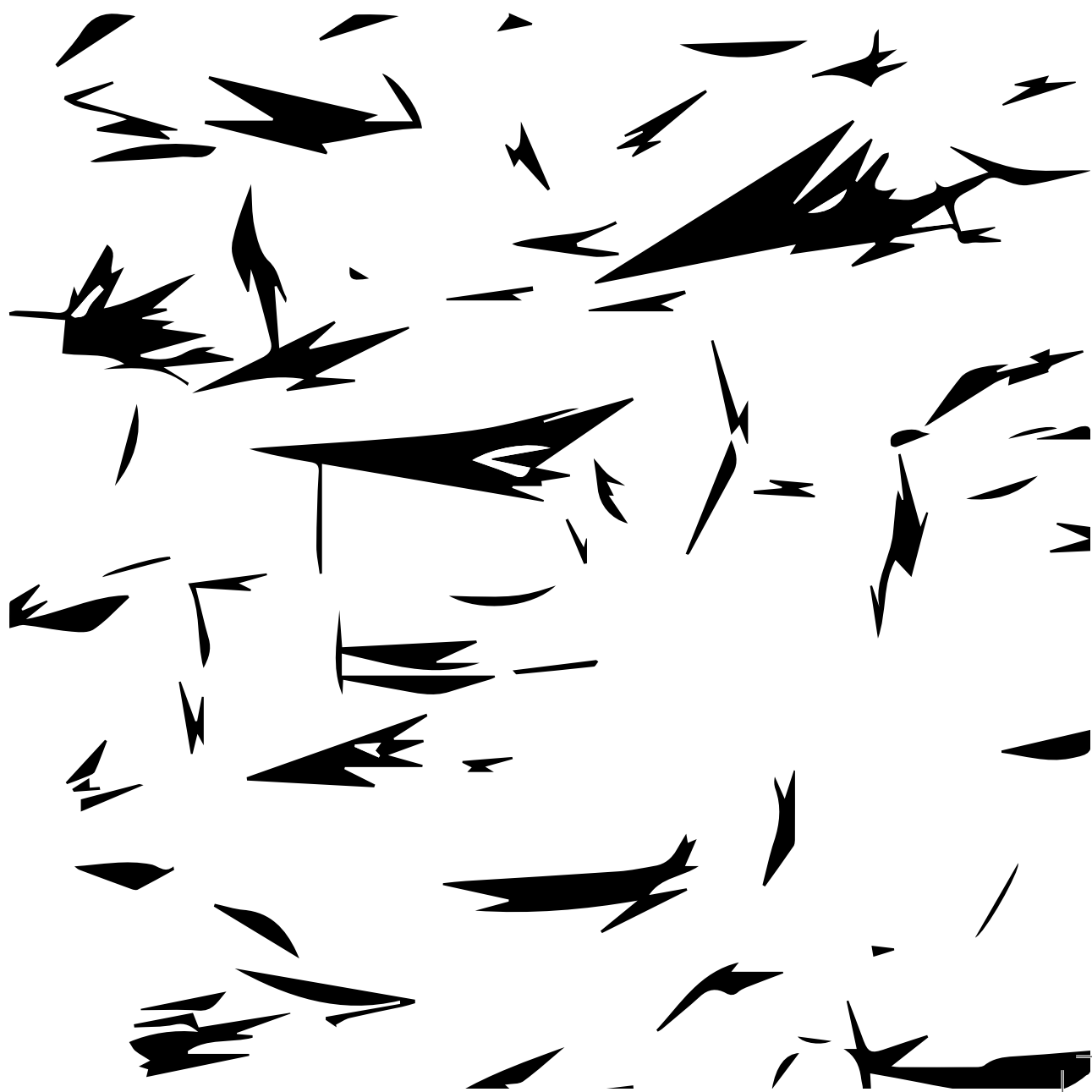
- Wainryb, C. (2006). Moral development in culture: Diversity, tolerance, and justice. In M. Killen & J. G. Smetana (Eds.), *Handbook of moral development* (pp. 211-240). Mahwah, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Waldmann, M. R. i Dieterich, J. H. (2007). Throwing a bomb on a person versus throwing a person on a bomb: Intervention myopia in moral intuitions. *Psychological Science, 18*(3), 247–253. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2007.01884.x>
- Walker, L. J. i Frimer, J. A. (2007). Moral Personality of Brave and Caring Exemplars. *Journal of Personality and Social Psychology, 93*(5), 845–860. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.93.5.845>
- Wang, X., Yang, L., Yang, J., Wang, P. i Lei, L. (2017). Trait anger and cyberbullying among young adults: A moderated mediation model of moral disengagement and moral identity. *Computers in Human Behavior, 73*, 519–526. <https://doi.org/10.1016/J.CHB.2017.03.073>
- Wark, G. R., & Krebs, D. L. (1996). Gender and dilemma differences in real-life moral judgment. *Developmental Psychology, 32*(2), 220–230. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.32.2.220>
- Weber, J. (1993). Exploring the Relationship Between Personal Values and Moral Reasoning. *Human Relations, 46*(4), 435–463. <https://doi.org/10.1177/001872679304600402>
- Weitzman, P. F. i Weitzman, E. A. (2001). Everyday Interpersonal Conflicts of Middle-Aged Women: An Examination of Strategies and Their Contextual Correlates. *The International Journal of Aging and Human Development, 52*(4), 281–295. <https://doi.org/10.2190/H3LH-59KQ-8WJP-ULM5>
- Wickham, H. (2007). Reshaping Data with the {reshape} Package. *Journal of Statistical Software, 21*(12), 1–20. Available at: <http://www.jstatsoft.org/v21/i12/>

- Wickham, H. (2009). *ggplot2: Elegant Graphics for Data Analysis*. Springer-Verlag New York. Available at: <http://ggplot2.org>
- Wickham, H. (2017). scales: Scale Functions for Visualization. Available at: <https://cran.r-project.org/package=scales>
- Wickham, H. i Bryan, J. (2017). readxl: Read Excel Files. Available at: <https://cran.r-project.org/package=readxl>
- Wickham, H., Francois, R., Henry, L. i Müller, K. (2017). dplyr: A Grammar of Data Manipulation. Available at: <https://cran.r-project.org/package=dplyr>
- Wickham, H., Hester, J. i Chang, W. (2018). devtools: Tools to Make Developing R Packages Easier. Available at: <https://cran.r-project.org/package=devtools>
- Williams, K. D. (2007). Ostracism. *Annual Review of Psychology*, 58(1), 425–452. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.58.110405.085641>
- Wolf, S. T., Cohen, T. R., Panter, A. T. i Insko, C. A. (2010). Shame Proneness and Guilt Proneness: Toward the Further Understanding of Reactions to Public and Private Transgressions. *Self and Identity*, 9(4), 337–362. <https://doi.org/10.1080/15298860903106843>
- Wright, J. P., Morgan, M. A., Almeida, P. R., Almosaed, N. F., Moghrabi, S. S. i Bashatah, F. S. (2017). Malevolent Forces. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 15(2), 191–215. <https://doi.org/10.1177/1541204016667995>
- Young, L. i Durwin, A. J. (2013). Moral realism as moral motivation: The impact of meta-ethics on everyday decision-making. *Journal of Experimental Social Psychology*, 49(2), 302–306. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2012.11.013>
- Zadro, L., Boland, C. i Richardson, R. (2006). How long does it last? The persistence of the effects of ostracism in the socially anxious. *Journal of Experimental Social Psychology*, 42(5), 692–697. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2005.10.007>

- Zadro, L., Williams, K. D. i Richardson, R. (2004). How low can you go? Ostracism by a computer is sufficient to lower self-reported levels of belonging, control, self-esteem, and meaningful existence. *Journal of Experimental Social Psychology*, 40(4), 560–567. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2003.11.006>
- Zetlin, A. G. (1993). Everyday stressors in the lives of Anglo and Hispanic learning handicapped adolescent. *Journal of Youth and Adolescence*, 22(3), 327–335. <https://doi.org/10.1007/BF01537796>

ANNEXOS

8. ANNEXOS

Annex 1: Estadístics descriptius de les mesures utilitzades

8.1.1. Estadístics descriptius

A través de l'anàlisi descriptiu de les dades recollides podem d'una banda tindre una visió de les variables de la mostra, i d'altra banda corregir els possibles errors en la codificació d'aquestes. A continuació, descriurem la grandària de la mostra, la mitjana (el valor promig) i la desviació estàndard de cada variable.

La diferència en la grandària de la mostra que podem observar en cada una de les mesures es deu a que per a poder regular efectes com de fatiga, ordre de presentació, etc., l'ordre de les proves que hem presentat ha estat a l'atzar. A causa del format d'entrevista online, no hem pogut controlar la completa realització dels qüestionaris autoinformatos que han resolt els participants i per la qual cosa, la grandària de la mostra per a cadascuna de les proves és independent de la grandària de la mostra total del nostre experiment.

8.1.2. Descriptius de les variables de personalitat

Taula A 1. Descriptius de les variables de l'HEXACO

Escala	n	Mitjana	D.E.
H1. Sinceritat	277	3,51	0,83
H2. Justícia	277	3,15	1,05
H3. Evitació de l'avarícia	277	3,05	0,92
H4. Modèstia	277	4,03	0,79
E1. Temor	277	3,40	0,88
E2. Ansietat	277	3,97	0,91
E3. Dependència	277	3,24	0,99
E4. Sentimentalisme	277	3,86	0,85
Ex1. Autoestima Social	277	3,59	0,73

Taula A 1. Descriptius de les variables de l'HEXACO (continuació)

Ex2. Coratge social	277	3,04	0,87
Escala	n	Mitjana	D.E.
Ex3. Sociabilitat	277	3,18	0,96
Ex4. Vivacitat	277	3,38	0,91
A1. Perdó	277	2,95	1,03
A2. Gentilesa	277	3,09	0,64
A3. Flexibilitat	277	2,92	0,8
A4. Paciència	277	3,26	1,04
C1. Organització	277	3,31	1,09
C2. Diligència	277	3,76	0,82
C3. Perfeccionisme	277	3,89	0,71
C4. Prudència	277	3,43	0,79
O1. Apreciació estètica	277	3,41	1,11
O2. Inquisitivitat	277	3,20	1,04
O3. Creativitat	277	3,67	0,84
O4. Inconvencionalitat	277	3,78	0,7
Honestitat-Humilitat	277	3,41	0,62
Emocionalitat	277	3,62	0,64
Extraversió	277	3,30	0,65
Agradabilitat	277	3,05	0,59
Consciència	277	3,61	0,62
Obertura a l'experiència	277	3,56	0,64

Notes: N=Número de subjectes; D.E.=Desviació estàndard; Sig.=Significació

A continuació, hom pot trobar els estadístics descriptius del Qüestionari d'Identitat Moral, el qual hem traduït de l'anglès al castellà per a poder utilitzar en aquest treball.

Taula A 2. Descriptius de les variables del Qüestionari d'Identitat Moral

Escala	n	Mitjana	D.E.
Integritat Moral	278	42,95	4,83
Subescala <i>Moral-Self</i>	278	34,40	3,70

En la següent taula, podem trobar els descriptius de les variables del Qüestionari de Desconnexió Moral.

Taula A 3. Descriptius de les variables del Qüestionari de Desconnexió Moral

Escales	n	Mitjana	D.E.
Justificació moral	274	2,47	0,61
Llenguatge eufemístic	274	1,55	0,47
Comparació avantatjosa	274	2,20	0,74
Difusió de la responsabilitat	274	3,44	0,59
Desplaçament de la responsabilitat	274	2,15	0,61
Distorsió de les conseqüències	274	1,75	0,48
Atribució de culpa	274	2,47	0,68
Deshumanització	274	1,65	0,55

A continuació, en la taula A 4, podem trobar els estadístics descriptius de les dues variables que componen l'escala de consideració per conseqüències futures (CFC, per les inicials en el seu títol original en anglès).

Taula A 4. Descriptius de l'escala de consideració per conseqüències futures

Escales	n	Mitjana	D.E.
CFC- Inmediat	277	3,18	1,04
CFC- Futur	277	5,24	0,73

Seguidament, podem trobar els estadístics descriptius i la prova de Kolmogorov de l'escala dels dotze bruts.

Taula A 5. Descriptius de l'escala Dirty Dozen

Escales	n	Mitjana	D.E.
Maquiavel·lisme	277	2,35	0,74
Psicopatia	277	1,73	0,71
Narcisisme	277	2,59	0,95

A continuació, hom pot veure representats en la següent taula els principals estadístics descriptius i la prova de Kolmogorov-Smirnov dels resultats dels participants a l'escala Propensió a la culpa i la vergonya (Cohen et al., 2011).

Taula A 6. Descriptius de l'escala GASP

Escala	n	Mitjana	D.E.
Culpa	277	5,63	1,09
Reparació de la culpa	277	6,00	0,78
Vergonya	277	5,81	1,04
Evitació per vergonya	277	3,01	1,06

A continuació, hom pot trobar els estadístics descriptius i la prova de Kolmogorov-Smirnov dels resultats de l'escala d'autocontrol de Tagney (Tagney et al., 2004).

Taula A 7. Descriptius de l'escala d'autocontrol de Tagney

Escala	n	Mitjana	D.E.
Autocontrol	278	3,10	0,55

A continuació podem observar les dades d'una mesura d'intel·ligència que hem utilitzat en aquesta bateria de les Matrius Progressives de Raven (Raven et al., 1993).

Taula A 8. Descriptius de les Matrius progressives de Raven APM-I

Escala	n	Mitjana	D.E.
Factor G	281	6,7	3,88

8.1.3. Descriptius de les variables del PEQPN (Zadro et al., 2004)

Per continuar, presentarem els resultats estadístics d'una eina desenvolupada ad hoc per a valorar l'impacte i l'eficàcia del Cyberball.

Taula A 9. Descriptiu de les escales que mesuren les necessitats bàsques del Cyberball PEQPN

Escala	n	Mitjana	D.E.
Nec. de pertinença	287	10,13	3,26
Nec. d'autoestima	287	8,08	2,34
Nec. d'existència coherent	287	9,18	3,41
Nec. de control	287	4,33	1,66
Percepció de pasada de pilota	283	15,56	9,91

Notes: N= Número de subjectes; Nec. = Necessitat primària; D.E.=Desviació estàndard; Sig. = Significació

A la taula A 10 observem els percentatges de resposta en diferents ítems de control de l'efecte de l'ostracització i dels ítems d'avaluació de l'estat d'ànim després d'haver realitzat la tasca del Cyberball (Zadro et al., 2004).

Taula A 10. Percentatges de resposta a cadascun dels ítems del Cyberball PEQPN que no estan a cap escala concreta

Ítem		"En total desacuerdo"	"En desacuerdo"	"Neutral"	"De acuerdo"	"Totalmente de acuerdo"
"Han lastimado mis sentimientos"	F.	132	62	46	39	8
	%	45,99	21,60	16,03	13,59	2,79
"Me he sentido enfadado"	F.	104	57	73	38	15
	%	36,24	19,86	25,44	13,24	5,23
Mi estado de ánimo era...						
...bueno	F.	29	52	94	82	27
	%	10,10	18,12	32,75	29,62	9,41
...malo	F.	75	71	73	53	15
	%	26,13	24,74	25,44	18,47	5,23
...alegre	F.	38	72	119	45	13
	%	13,24	25,09	41,46	15,68	4,53

Ítem		"En total desacuerdo"	"En desacuerdo"	"Neutral"	"De acuerdo"	"Totalmente de acuerdo"
...triste	F.	77	63	81	51	15
	%	26,83	21,95	28,22	17,77	5,22
...simpático	F.	27	68	113	55	24
	%	9,41	23,69	39,37	19,16	8,36
...antipático	F.	78	67	91	42	9
	%	27,18	23,34	31,71	14,63	3,14
...tenso	F.	67	40	65	91	24
	%	23,34	13,94	22,65	31,71	8,36
...relajado	F.	39	73	68	68	39
	%	13,59	25,44	23,69	23,69	13,59
"Me he sentido ignorado"	F.	33	37	27	104	86
	%	11,50	12,89	9,41	36,23	29,97
"Me he sentido excluido"	F.	40	37	50	79	81
	%	13,94	12,89	17,42	27,53	28,22

Notes: F.=Frequència, %= Percentatge.

En la següent taula, hom pot apreciar les correlacions entre les escales del Cyberball PEQPN que avaluen les diferents necessitats primàries. En general, podem observar que les diferents escales correlacionen positivament.

Taula A 11. Correlacions entre les escales del qüestionari Cyberball PEQPN

	Nec. d'autoestima	Nec. d'existència coherent	Nec. de control
Nec. de pertinença	,58**	,72**	,41**
Nec. d'autoestima		,58**	,58**
Nec. d'existència coherent			,47**

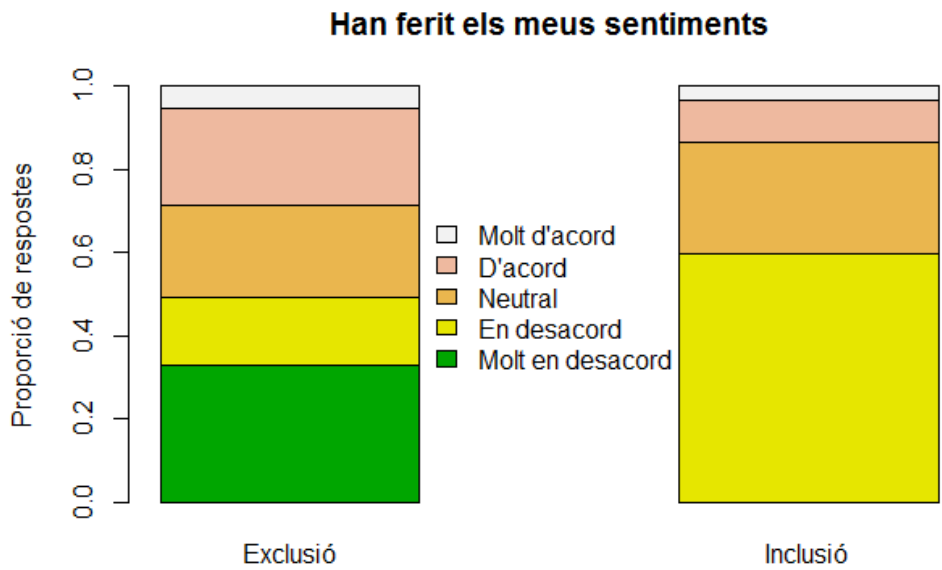
Notes:**p<0.001;Nec.=Necessitat.

Annex 2. Ostracisme i estat d'ànim

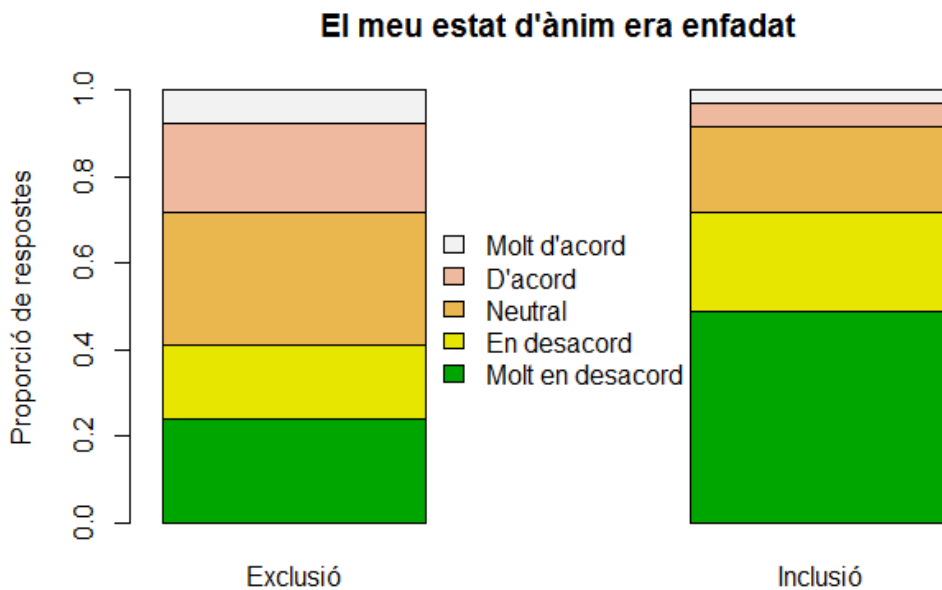
Taula A 12. Proves de Khi quadrat de l'ostracisme sobre els ítems que mesuren l'estat d'ànim del Cyberball PEQPN

	Valor	gl.	Sig. exacta
HURT FEELING	49,52	4	$P < 0,001$
FELT ANGRY	31,86	4	$P < 0,001$
MOOD – GOOD	28,86	4	$P < 0,001$
MOOD – BAD	32,32	4	$P < 0,001$
MOOD – HAPPY	21,90	4	$P < 0,001$
MOOD-SAD	21,87	4	$P < 0,001$
MOOD-FRIENDLY	22,31	4	$P < 0,001$
MOOD-UNDRIENDLY	29,32	4	$P < 0,001$
MOOD-TENSE	6,34	4	,198
MOOD-RELAXED	6,79	4	,147
I WAS IGNORED	78,47	4	$P < 0,001$
I WAS EXCLUDED	83,18	4	$P < 0,001$

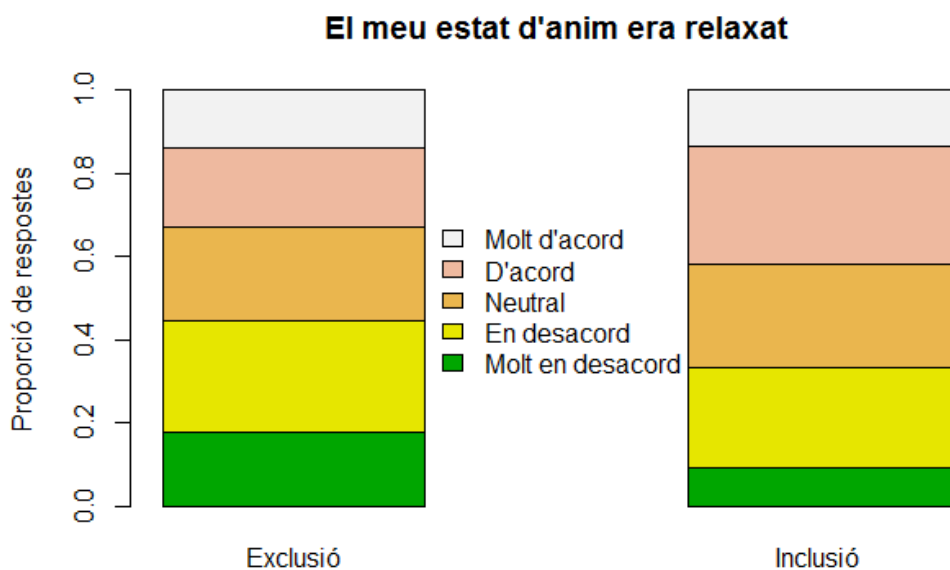
Observem diferències significatives en gairebé totes les mesures d'estat d'ànim. Les úniques dimensions que mesura el Cyberball PEQPN en les quals no trobem diferències significatives són les mesures de tensió i relaxació. En aquestes dues mesures sembla que no hi ha diferència entre les condicions experimentals.

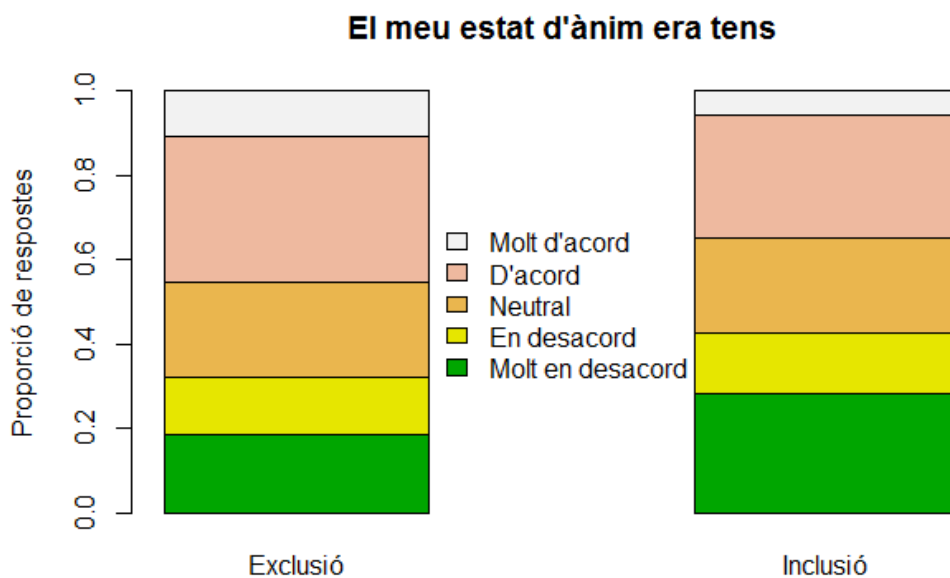
Figura A 1. Proporcions de resposta a l'ítem "Han herido mis sentimientos" en funció de la manipulació experimental de l'ostracisme

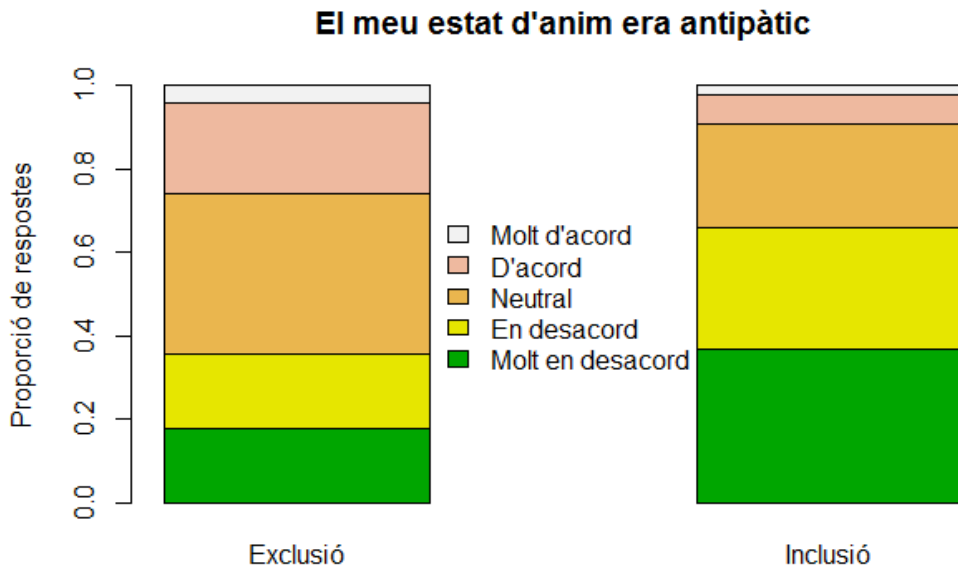
Figura A 2. Proporcions de resposta a l'ítem "Mi estado de ánimo era... enfadado" en funció de la manipulació experimental de l'ostracisme

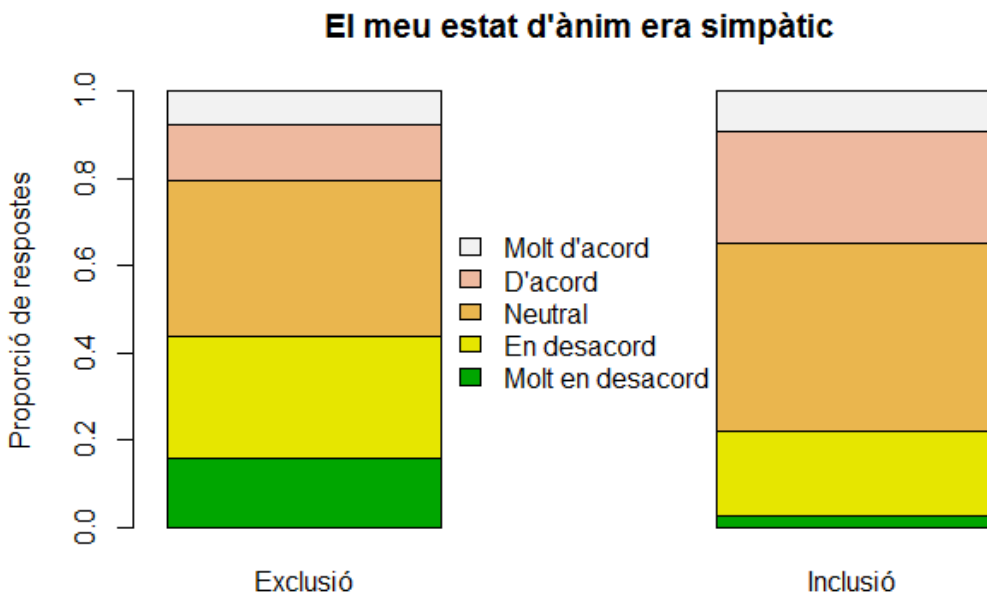
Figura A 3. Proporcions de resposta a l'ítem "Mi estado de ánimo era... relajado" en funció de la manipulació experimental de l'ostracisme

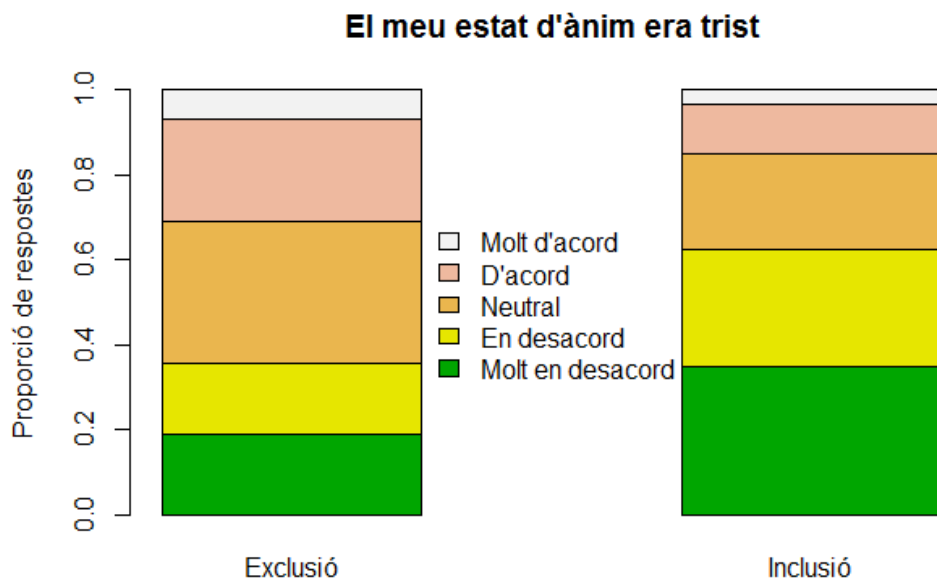
Figura A 4. Proporcions de resposta a l'ítem "Mi estado de ánimo era... tenso" en funció de la manipulació experimental de l'ostracisme

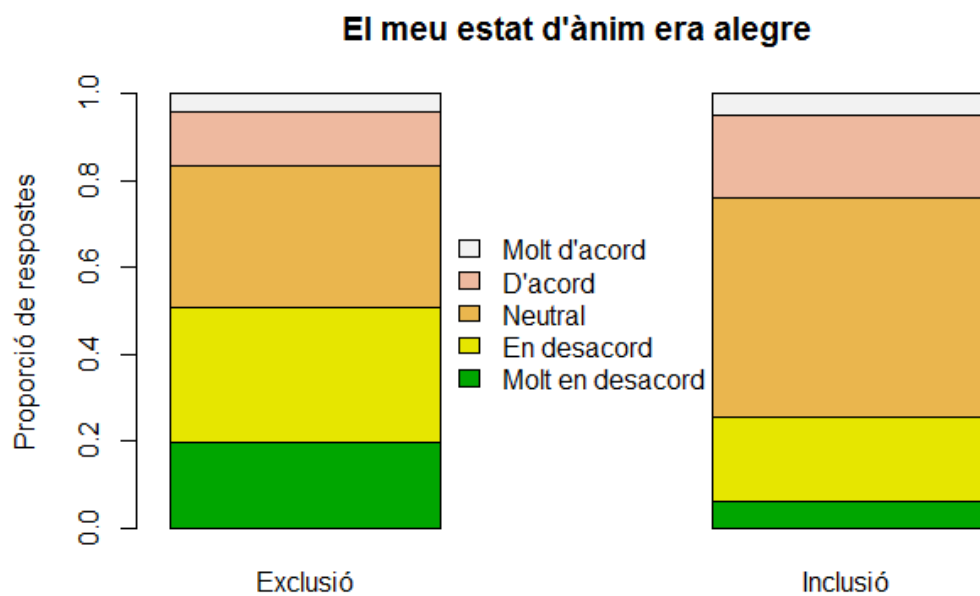
Figura A 5. Proporcions de resposta a l'ítem "Mi estado de ánimo era... antipático" en funció de la manipulació experimental de l'ostracisme

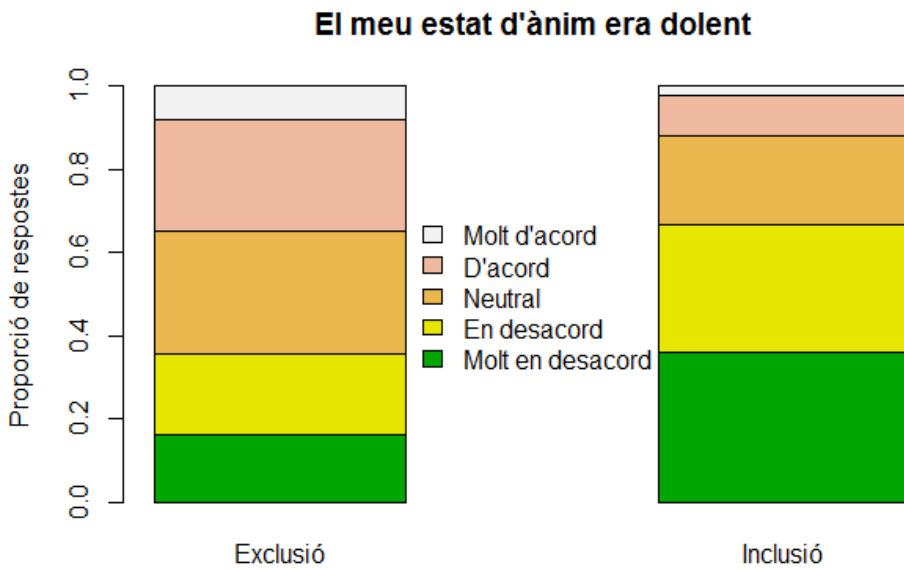
Figura A 6. Proporcions de resposta a l'ítem "Mi estado de ánimo era... simpático" en funció de la manipulació experimental de l'ostracisme

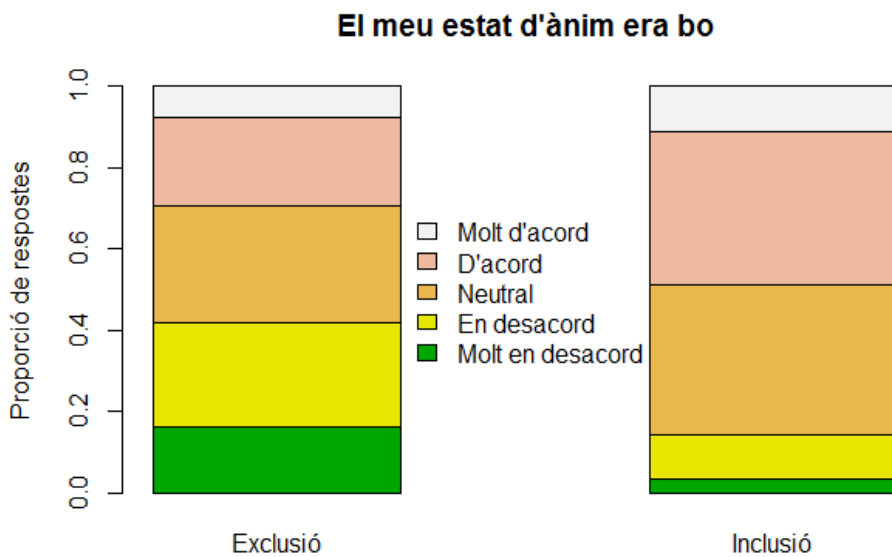
Figura A 7. Proporcions de resposta a l'ítem "Mi estado de ánimo era... triste" en funció de la manipulació experimental de l'ostracisme

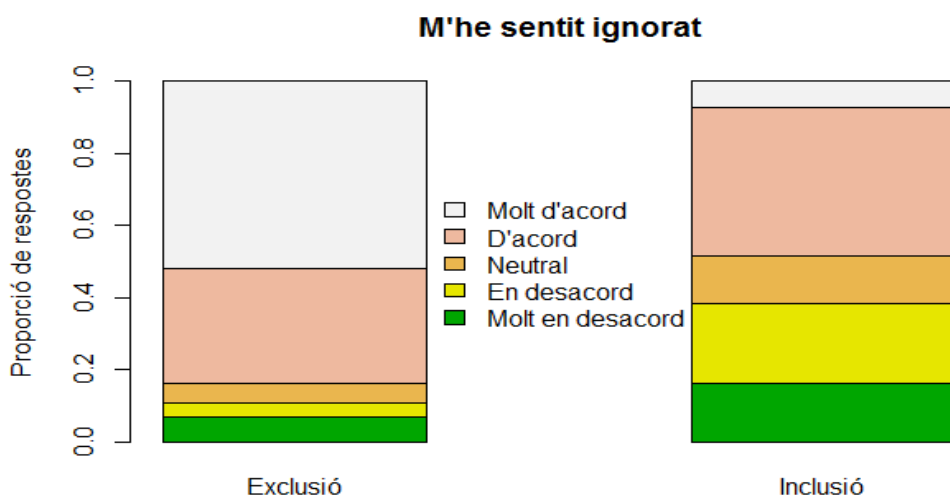
Figura A 8. Proporcions de resposta a l'ítem "Mi estado de ánimo era... alegre" en funció de la manipulació experimental de l'ostracisme

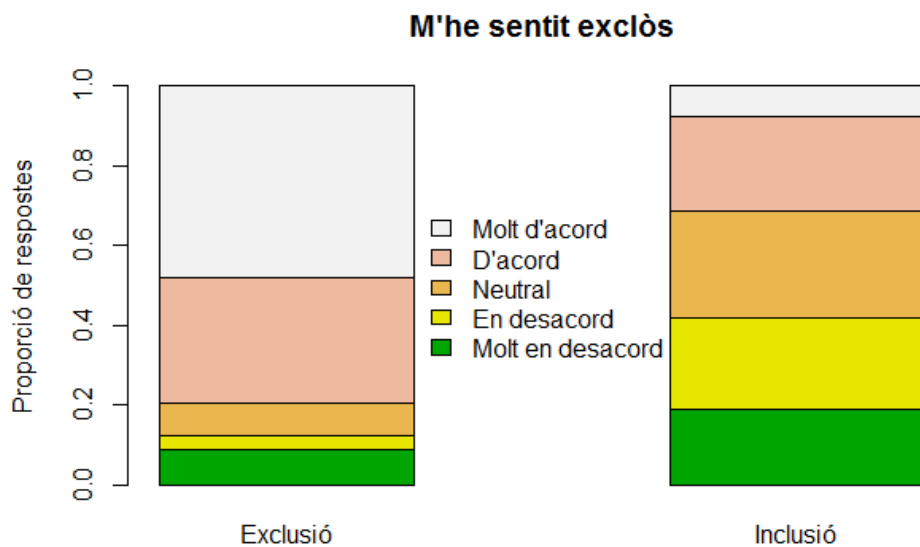
Figura A 9. Proporcions de resposta a l'ítem "Mi estado de ánimo era... malo" en funció de la manipulació experimental de l'ostracisme

Figura A 10. Proporcions de resposta a l'ítem "Mi estado de ánimo era... bueno" en funció de la manipulació experimental de l'ostracisme

Figura A 11. Proporcions de resposta a l'ítem "Me he sentido ignorado" en funció de la manipulació experimental de l'ostracisme

Figura A 12. Proporcions de resposta a l'ítem "Me he sentido excluido" en funció de la manipulació experimental de l'ostracisme

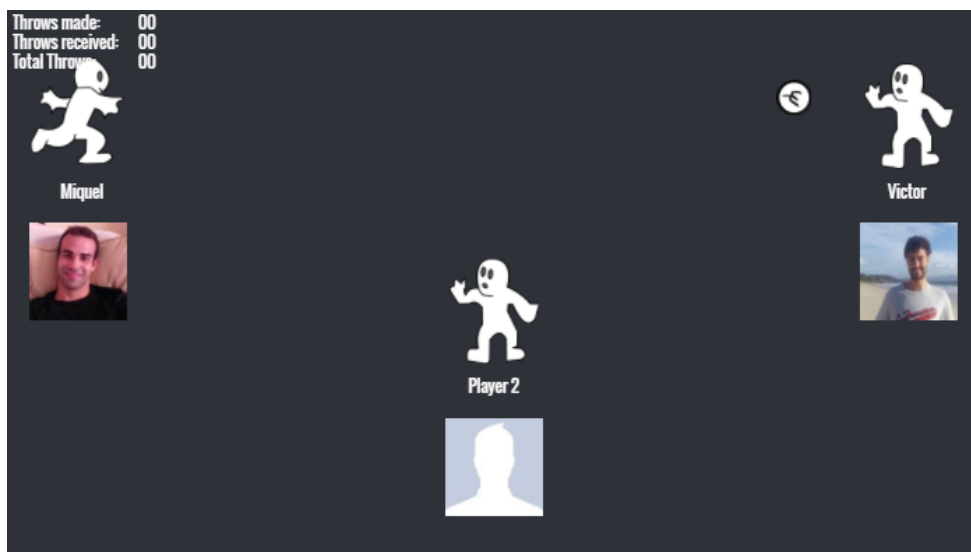
Bienvenido a Cyberball, un juego interactivo de "pásame-la-pelota" utilizado para la Visualización Mental.

A continuación, vamos a poner a prueba los efectos de ejercitar las capacidades de visualización mental en el rendimiento en una tarea. Primero, necesitamos que practiques con tus habilidades de imaginación. En investigaciones anteriores, hemos encontrado que la mejor forma de hacerlo es que juegues a un juego de ordenador (on-line) que llamamos "Cyberball" con otros participantes que también están jugando al mismo tiempo.

En un momento estarás jugando a tirarte una pelota con otros estudiantes en nuestra red. El juego es muy sencillo, cuando alguien te tire la pelota, simplemente haz "click" en el nombre del jugador al que le quieras tirar la pelota. Cuando se acabe el juego, el experimentador te dará más instrucciones.

Lo que es realmente importante no es lo bien que lances la pelota, sino que tienes que esforzarte en imaginarte la situación del juego como si fuera real. Imagina cómo son los otros, ¿Qué tipo de gente son? ¿Dónde estáis jugando? Si el día es soleado y hace calor o bien si hace frío o está lloviendo. Crea en tu mente una imagen mental completa de lo que estaría pasando si estuvieses jugando a este juego en la vida real.

Figura A 13. Pantalla d'instruccions de la tasca Cyberball antipático" en funció de la manipulació experimental de l'ostracisme

Figura A 14. Captura de pantalla de l'inici del joc Cyberball. Adaptat de Zadro

Annexos

La investigación que hemos realizado consiste en el estudio de las diferencias individuales implicadas en la toma de decisiones morales. En este estudio hemos utilizado el juego Cyberball como herramienta para generar inclusión/exclusión social y así estudiar cómo afecta esta condición social a las decisiones morales. Si buscas "Cyberball" en Google podrás obtener más información sobre su funcionamiento, e instalar el programa en tu propio ordenador para poder probarlo.

En esta investigación, el "engaño" o la manipulación experimental es necesario para poder generar conocimiento. Deseamos no haber ofendido ninguna sensibilidad y, en caso de ser necesario, puedes ponerte en contacto con nosotros para poder comentar dudas, problemas o contradicciones que tengas con respecto a este experimento. Nuestra dirección de correo electrónico se encuentra al final de este mensaje. Te rogamos que guardes el secreto sobre este estudio y no lo compartas con tus compañeros/as. Te resultará fácil si te gusta la psicología como a nosotros y te planteas el esfuerzo que requiere poder llevar a cabo una investigación de estas características.

Para finalizar, quisiéramos agradecer tu participación en el estudio. Tu colaboración ha sido muy importante. No dudes en contactar con nosotros para cualquier pregunta acerca de esta investigación, así como si has sentido malestar al responder las preguntas y crees que te haría bien hablarlo con nosotros.

¡MUCHAS GRACIAS POR PARTICIPAR!

Mi Contacto:

Dr. David Gallardo - david.gallardo@ub.edu

Miquel Alabernia - miquelalabernia@ub.edu

Figura A 15. Debriefing final de l'estudi i contacte amb els recercadors

Annex 3. Dilemes *Scruples*

Taula A 13. Proporció de respostes als escenaris segons les qüestions

	Resposta (Sí o No):	És moral? (Sí o No)	Et pot passar? (Sí o No)
Amigos que salen frecuentemente necesitan una niñera, si recomiendas la tuya, tal vez no esté disponible cuando la necesites. ¿La recomiendas?	0,84	0,47	0,32
Estas navegando un sitio de citas en Internet cuando ves que la pareja de una amiga tiene un perfil. ¿Le dices a tu amiga?	0,68	0,50	0,67
Tú mejor amiga y tú buscando trabajo al mismo campo. Cuando te enteras de una oportunidad excelente, ¿alertas a tu amiga para que también pueda presentar su solicitud?	0,68	0,63	0,84
Acuerdas verbalmente rentarle a alguien un apartamento, pero alguien te ofrece 200€ más por mes. ¿Inventas una excusa para romper tu palabra?	0,65	0,58	0,42
Todas las semanas un amigo y tú compráis un billete de lotería juntos, pero esta semana no tiene dinero y te queda a deber su parte. Cuando ganas un millón de euros con el billete, ¿Compartes el premio?	0,89	0,53	0,47
Te molesta que los más ricos usen lagunas fiscales para evitar pagar su proporción justa de impuestos. Tu contable te muestra cómo puedes tomar ventaja de dichas prácticas. ¿Lo haces?	0,16	0,63	0,42
Un inquilino que siempre está retrasado con la renta finalmente accede a mudarse. Cuando un nuevo casero te pide referencias, ¿mencionas tus problemas?	0,84	0,37	0,53
Estás parado en un semáforo a las 2 a. m. No hay nadie más alrededor. Tienes prisa y está tardando demasiado. ¿Te lo pasas?	0,39	0,26	0,84
Encuentras una billetera con 400€ y la devuelves, el dueño en agradecimiento te ofrece 50€. ¿Los aceptas?	0,53	0,94	0,89
Han robado tu bicicleta, en la estación de policía ves una similar, pero no es la tuya. ¿La reclamas como tuya?	0,11	0,53	0,53
En un taller de superación personal, tu jefe finalmente se da cuenta de que es arrogante e insensible, te pide que confirmes su nueva perspectiva. ¿Lo haces?	0,84	0,47	0,74
Tu pareja confiesa que financió su universidad trabajando como chica/o de compañía. ¿Terminas la relación?	0,21	0,63	0,53

Taula A 13. Proporción de respuestas als escenaris segons les qüestions (continuació)

	Resposta (Sí o No):	És moral? (Sí o No)	Et pot passar? (Sí o No)
Te invitan a la fiesta anual de un cliente importante, has estado trabajando tarde últimamente y no has visto a tus hijos en días. ¿Vas a la celebración?	0,37	0,53	0,58
En una lucha por ser reelegido, te enteras de que tu rival recientemente tuvo un ataque de nervios. ¿Utilizas el hecho como un asunto de campaña?	0,16	0,37	0,26
Durante tu evaluación, tu jefe sale de la oficina un momento, tu archivo de personal está abierto sobre el escritorio. ¿Le echas un vistazo?	0,53	0,47	0,89
Congenias de inmediato con alguien que conociste en Tinder. Cuando os juntáis para unos tragos, te menciona que tiene alergias severas que impiden que coma en un restaurante. ¿Dejas de ver a esta persona?	0,11	0,16	0,63
Tu esposa/o es un manajo de nervios desde que comenzó a invertir en la bolsa de valores por Internet, pero está ganando diez mil euros al mes. ¿Le pides que pare?	0,95	0,26	0,42
Tu pareja habla sin cesar de un tema que te aburre. ¿Sonríes y aguantas?	0,50	0,89	1,00
Tu matrimonio ha perdido la chispa. Un amigo te recomienda una droga que incrementa los sentimientos de amor y sensualidad. ¿La pruebas?	0,16	0,26	0,42
El gimnasio al que vas va a permitir que transexuales usen los vestidores y duchas que prefieran. ¿Cambias de gimnasio?	0,00	0,47	0,74
Congenias de inmediato con alguien que conociste en un sitio de citas, un par de semanas después admite que está casado/a. ¿Rompes con él/ella?	0,79	0,79	0,79
Eres un abogado/a, un asesino te dice dónde enterró el cadáver. Esta evidencia seguro que lo condenaría, pero la familia de la víctima necesita saberlo. ¿Te lo callas?	0,26	0,74	0,11
Un colega y tú estáis compitiendo por un ascenso, descubres que ha cometido un serio error que es fácil de corregir. ¿Se lo adviertes?	0,74	0,68	0,79
La niñera de tus hijos es muy competente y agradable, pero te enteras de que es una inmigrante ilegal. ¿La despides?	0,05	0,42	0,42
Estás por desechar un té casi lleno cuando ves a un indigente sentado, ¿le ofreces la bebida?	0,84	0,37	0,84

Taula A 13. Proporció de respostes als escenaris segons les qüestions (continuació)

	Resposta (Sí o No):	És moral? (Sí o No)	Et pot passar? (Sí o No)
Le regalas a tu prometido/a un iPad nuevo. Cuando él/ella rompe el compromiso una semana después, ¿le pides que te lo devuelva?	0,26	0,37	0,74
Tu pareja está furiosa y comienza a lanzarte golpes. ¿Se los devuelves?	0,26	0,26	0,68
Tu compañía está tratando de mejorar su imagen, aumentando el número de mujeres en posiciones de poder. Cuando se abre una vacante un hombre es el más calificado, ¿le contratas?	0,89	0,58	0,53
Como detective, puedes encarcelar a un violador violento si falsificas una evidencia. ¿Lo haces?	0,29	0,94	0,22
Reconoces a tu estrella de cine favorita tomando un café. Está de incógnito para que no la molesten. ¿Te acercas a saludarla?	0,26	0,47	0,76
Eres perfectamente capaz de cambiar una rueda pinchada, cuando alguien se detiene y ofrece ayuda, ¿la aceptas?	0,37	0,16	0,74
Como diseñador/a de páginas web te ofrecen un muy buen dinero para diseñar un sitio porno. ¿Aceptas el trabajo?	0,68	0,21	0,37
Una conocida muy pesada te llama todos los días, estas a punto de terminar la amistad cuando te dice que heredó una fortuna. ¿Mantienes la amistad?	0,05	0,58	0,47
Te enteras de una inversión infalible pero no tienes dinero, tu hija tiene un fideicomiso que tú controlas. ¿Lo inviertes?	0,21	0,79	0,26
Tus tareas laborales sólo requieren de la mitad de tu tiempo. ¿Persigues proyectos personales mientras trabajas?	0,47	0,89	1,00
Eres soltera/o, y quieres tener un bebé, pero el tiempo se te acaba. ¿Tratas de gestar un bebé de un encuentro casual, sin su consentimiento?	0,06	0,79	0,42
Eres un médico, y un paciente quiere un justificante para no ir a trabajar y poder visitar a su madre moribunda. ¿Se lo das?	0,72	0,68	0,53
Eres dueña/o de un restaurante y notas que las camareras más bonitas atraen más cliente, y una joven agradable, pero sin mayor gracia, te pide empleo. ¿La contratas?	0,79	0,58	0,47
Eres muy atractivo, ¿usarías tu apariencia para avanzar tu carrera?	0,44	0,22	0,67

Taula A 13. Proporcio de respostes als escenaris segons les qüestions (continuació)

	Resposta (Sí o No):	És moral? (Sí o No)	Et pot passar? (Sí o No)
Un amigo te invita a unirte a una poderosa sociedad secreta. Te dice que esto te ayudará en tu carrera. ¿Te le unes?	0,59	0,29	0,59
Un amigo recomienda un sitio web gratis donde puedes descargar películas piratas. ¿Lo utilizas?	0,50	0,89	1,00
Quieres satisfacer a tu pareja, pero sólo puedes excitarte pensando en otra persona. ¿Lo haces?	0,67	0,78	0,56
A la distancia ves a un conocido al que le ha ido mal en la vida que no se cansa de quejarse. ¿Tratas de esquivarlo?	0,47	0,94	0,94
El doctor te detecta un tumor utilizando rayos X, si es benigno prometes ir a la iglesia regularmente. Cuando resulta que lo es, ¿Cumples con tu promesa?	0,72	0,61	0,44
Fuiste una estrella de TV en los ochenta, pero ahora te falta dinero. Cuando te invitan a patrocinar una marca de pañales para adulto, ¿lo haces?	0,72	0,39	0,22
Tienes una terrible experiencia en un restaurante y planeas escribir una cáustica reseña, pero el dueño está pasando por momentos difíciles y tiene una familia que mantener. ¿Muestras un poco de compasión?	0,89	0,78	0,78
Eres seleccionado para ser miembro de un jurado en un juicio que promete ser largo y tedioso. ¿Finges tener puntos de vista que te descalificarían?	0,28	0,44	0,50
El maestro de quinto año de tu hijo/a es abiertamente gay. ¿Te quejas al director?	0,00	0,33	0,67
Pronto la ingeniería genética le permitirá a los padres mejorar la salud, apariencia e inteligencia de sus bebés. ¿Aprovecharías esta nueva tecnología?	0,44	0,83	0,56
Mientras llenas los formularios de impuestos, ¿declaras cada centavo como deberías?	0,82	0,53	0,82
Tu pareja agoniza y te pide ayuda para morir con dignidad. El suicidio asistido es ilegal. ¿Le ayudas?	0,69	1,00	0,59
Tu pareja se da cuenta y decide que realmente pertenece a otro género. ¿Apoyas sus esfuerzos para cambiar de sexo?	0,76	0,67	0,61

Taula A 13. Proporció de respostes als escenaris segons les qüestions (continuació)

	Resposta (Sí o No):	És moral? (Sí o No)	Et pot passar? (Sí o No)
En un avió un home te pide que intercambiéis lugares para que se pueda sentar junto a su mujer. No te agrada su asiento. ¿Te mudas?	0,82	0,56	0,83
Trabajas con un colega que tartamudea mucho, cuando le cuesta trabajo acabar una frase, ¿le ayudas?	0,53	0,89	0,94
Cuando una joven camarera se inclina para limpiar la mesa te presenta accidentalmente una vista magnífica. ¿Apartas tu mirada?	0,61	0,33	0,78
Has ido a clases todo el año, pero un compañero que casi nunca va te pide tus notas. ¿Se las prestas?	0,47	0,89	0,94
A la mañana siguiente, tu amante pregunta: "¿Estuvo tan bien para ti, como lo fue para mí?" No lo fue. ¿Se lo dices?	0,47	0,95	0,89
Uno de tus alumnos de universidad plagia un ensayo y debería suspender el curso, pero pertenece a una minoría en desventaja. ¿Haces una excepción?	0,17	0,44	0,72
Eres joven, soltero/a y sexy, una persona mucho mayor te propone matrimonio argumentando que morirá en pocos años y tú lo heredaras todo. ¿Aceptas la oferta?	0,06	0,72	0,44
Excavando los cimientos de tu nueva casa, descubres artefactos prehispánicos. Si tu propiedad se convierte en una excavación arqueológica, la construcción se suspenderá. ¿Te callas el hallazgo?	0,24	0,83	0,50
Te sientes mal, pero si pides la baja por enfermedad, tu compañero de trabajo tendrá que trabajar el doble. ¿Te fuerzas a ir a trabajar?	0,50	0,95	0,89
Llevas meses buscando trabajo, una compañía en huelga te ofrece uno, ¿lo aceptas?	0,61	0,72	0,56
Eres un arquitecto y tienes la oportunidad de reciclar un viejo diseño para un cliente nuevo. ¿Le cobras el precio completo?	0,67	0,61	0,44
Estás por comprarle el auto a alguien que perdió su trabajo y necesita dinero. ¿Le ofreces menos de lo que vale?	0,18	0,65	0,65
Trabajas con tu padre en el negocio familiar, él tiene 74 años, interfiere, pero le gusta trabajar. ¿Lo presionas para que se jubile?	0,29	0,76	0,47

Taula A 13. Proporción de respuestas als escenaris segons les qüestions (continuació)

	Resposta (Sí o No):	És moral? (Sí o No)	Et pot passar? (Sí o No)
Mientras estás en la cola para comprar un café, la cajera y un cliente están hablando que habla. ¿Les pides que se den prisa?	0,53	0,89	0,94
Es tarde y tu hijo de 17 años te pide permiso para que su novia pase la noche en su cuarto. ¿Lo permites?	0,83	0,33	0,56
Has aceptado una cita para ir al cine, cuando alguien que te gusta mucho más te invita a salir, ¿cancelas la primera cita?	0,53	0,95	0,95
Tu agente te ayudó cuando lo necesitaste, pero ahora una importante agencia con conexiones poderosas quiere que firmes con ellos. ¿Despides a tu agente?	0,21	0,68	0,26
Al supermercado le cuesta trabajo mantener tu sopa favorita en inventario. Quedan solo quedan cuatro latas. ¿Te las llevas todas?	0,89	0,11	0,79
El maestro te pregunta si escribiste el ensayo de historia de tu hijo. Tu hijo asegura que él lo escribió, pero el maestro tiene la razón. ¿Lo admites?	0,79	0,58	0,42
En un frío día de invierno, accidentalmente conduces tu coche sobre un charco y empapas a alguien que esperaba el autobús. ¿Te detienes a ayudarlo?	0,58	0,42	0,79
Quedas embarazada (o tú pareja). No estás preparada/o para dicha responsabilidad. ¿Te haces (recomiendas) un aborto?	0,67	0,74	0,53
A tu suegra, ya mayor, no le gustan los asilos, pero no puede vivir sola. ¿La invitas a vivir con vosotros?	0,68	0,89	0,68
Uno de tus padres está teniendo una aventura amorosa. El otro no lo sabe. ¿Se lo dices?	0,67	0,89	0,61
Sientes que no te pagan lo suficiente. ¿Te esfuerzas al 100% haciendo tu trabajo?	0,63	0,58	0,89
Tu perro tiene una tos terrible, si lo llevas al veterinario, te costará 150€ que no tienes. ¿Lo llevas de todas maneras?	0,94	0,78	0,78
Eres un actor que pertenece a una minoría racial, tu primera gran oportunidad requiere que interpretes un estereotipo degradante. ¿Lo haces?	0,42	0,68	0,37
Un buen amigo está desempleado y deprimido, vas a dar una fiesta pero temes que vaya a ser un aguafiestas. ¿Lo invitas de todas maneras?	1,00	0,47	0,74

Taula A 13. Proporció de respostes als escenaris segons les qüestions (continuació)

	Resposta (Sí o No):	És moral? (Sí o No)	Et pot passar? (Sí o No)
Tu iglesia es una obra arquitectónica, pero la congregación está en declive, un constructor te ofrece veinte millones de euros y un santuario en la torre de oficinas que planea construir. ¿Aceptas?	0,50	0,72	0,22
No ha habido mucho trabajo en tu bufete de abogados, un cliente potencial te pregunta si debe demandar a su jefe. ¿Exageras sus probabilidades de ganar?	0,11	0,79	0,37
Eres guionista, y un estudio te ofrece 250.000€ euros por tu guion con la condición de que añadas más sexo y violencia innecesarios. ¿Accedes?	0,74	0,68	0,37
Estas harta/o de tu pareja y estás a punto de dejarla cuando te diagnostican cáncer. ¿Te quedas?	0,16	0,74	0,63
Tu padre de 91 años vive en un asilo, y los doctores te piden que firmes una "Orden de no resucitar". ¿La firmas?	0,44	0,82	0,59
Tienes un gran estilo de vida gracias a la exitosa carrera de tu cónyuge pero te engaña. ¿Aguantas un matrimonio vacío por el bien de los hijos y el estilo de vida?	0,05	0,58	0,58
Durante una entrevista de trabajo, el dueño de la empresa dice "Eres la primera persona blanca que he visto en todo el día". Luego, cuando te ofrecen el trabajo, ¿Lo aceptas?	0,68	0,63	0,68
En el supermercado, un extraño le da un chocolate a tu niño. ¿Insistes en que lo devuelva?	0,50	0,44	0,61
El gerente de tu restaurante favorito trata muy mal a sus empleados. ¿Continúas comiendo ahí?	0,16	0,58	0,74
Tu abogado te puede sacar de la cárcel si admites culpabilidad por un delito menor, la alternativa es un largo juicio. Eres inocente ¿Te declaras culpable?	0,28	0,78	0,56
Tu madre, ya mayor, depende de ti. Te ofrecen un gratificante nuevo empleo en otra ciudad. ¿Lo tomas?	0,50	0,67	0,78
Tu padre se está muriendo y pide que lo entierren en su pueblo natal, pero el costo acabaría con tu herencia. ¿Respetas su petición?	0,89	0,68	0,68
Has estado buscando el más reciente iPhone, en eBay encuentra uno nuevo por cien euros (obviamente robado). ¿Lo compras?	0,32	0,68	0,68
Un camión blindado vuelca y billetes de 50€ euros vuelan por la carretera. La gente se llena los bolsillos. ¿Te les unes?	0,67	0,72	0,39

Taula A 13. Proporción de respuestas a los escenarios según las cuestiones (continuación)

	Resposta (Sí o No):	És moral? (Sí o No)	Et pot passar? (Sí o No)
A tu hijo de 6 años le gusta jugar con muñecas. ¿Lo desalientas a hacerlo?	0,00	0,26	0,63
Eres un cardiólogo, un examen de rutina muestra un soplo cardíaco en un joven piloto. No es nada serio, pero técnicamente podría acabar con su carrera. Te pide que lo pases por alto. ¿Lo haces?	0,32	0,84	0,42
Un ser querido sufre un accidente de auto y va a morir, te piden que dones sus órganos. ¿lo harías? (no sabes cuál era su preferencia)	0,84	0,74	0,68
Después del almuerzo, tus colegas quieren dividir la cuenta. Ellos tomaron alcohol, mientras tu solo una soda. A riesgo de parecer tacaño, ¿pides tú cuenta por separado?	0,53	0,89	1,00
¿Contratarías a un aspirante menos calificado solo porque es un veterano de guerra condecorado?	0,00	0,22	0,22
Pierdes tu reloj de oro y la aseguradora te reembolsa el dinero, un mes después encuentra el reloj ¿Devuelves el dinero?	0,16	0,74	0,58
¿Estarías dispuesto a pagar el 15% más por comida rápida para que los trabajadores puedan ganar un poco más?	0,67	0,50	0,61
Estas realizando un documental de la naturaleza, una osa grizzli y sus cachorros no pueden atrapar salmones. Se mueren de hambre. ¿En vez de capturar el drama, les das de comer?	0,78	0,67	0,22
El ponente invitado de tu conferencia es muy aburrido. ¿Te quedas hasta el final de la exposición?	0,47	0,89	0,89
Eres el entrenador de un equipo de fútbol infantil, en las finales, ¿dejas que solo los mejores jugadores jueguen?	0,16	0,53	0,42
Eres soltero/a. Te acuestas con alguien que apenas conoces y dos meses después te dice/das cuenta de que vais a tener tu bebé. ¿Aceptas/Le pides la responsabilidad financiera y parental?	0,72	0,78	0,50
Pierdes tu anillo de bodas, pero fácilmente lo reemplazas con otro idéntico. ¿Se lo mencionas a tu esposo/a?	0,74	0,42	0,63
Tu madre es viuda y está entusiasmada con alguien que es obviamente un caza fortunas. Se quieren casar. ¿Tratas de impedirlo?	0,79	0,68	0,53

Taula A 13. Proporció de respostes als escenaris segons les qüestions (continuació)

	Resposta (Sí o No):	És moral? (Sí o No)	Et pot passar? (Sí o No)
Tu hija de 15 años quiere tomar pastillas anticonceptivas ¿accedes?	0,74	0,42	0,58
Tus hijos ponen un puesto de limonada en un muy transitado camino de corredores (runers), los chicos le dan bebidas gratis a quienes no traen dinero. ¿Les enseñas que es mal negocio hacerlo?	0,26	0,21	0,53
Estando a final de mes, accidentalmente dañes el vallado del vecino y le das el dinero para repararla. ¿Le mencionas el incidente a tu esposa/o?	0,89	0,21	0,63
Vas a estar de viaje por seis meses y no vas a usar tu automóvil, una amiga te pregunta si se lo prestas. ¿Accedes?	0,74	0,58	0,68
Tu equipo de béisbol está humillando a sus oponentes, ¿les pides a tus compañeros que muestren un poco de piedad?	0,47	0,37	0,47
Un amigo (o familiar) está muy necesitado. ¿Le ofreces un préstamo?	0,84	0,47	0,84
Durante la recepción de tu boda, tu nuevo cónyuge te pregunta si estuviste involucrado/a con una/o invitado/a que te mira con nostalgia. Lo estuviste. ¿Mientes para evitar una escena horrible?	0,56	0,78	0,50
Estás jugando al "yo nunca, nunca..." y se te da la oportunidad de poder contar una historia embarazosa de un amigo. ¿La cuentas?	0,32	0,32	0,79
Un buen amigo está teniendo una aventura amorosa y te pide que le proporciones una coartada. ¿Lo haces?	0,44	0,72	0,72
De paso por una ciudad no tienes tiempo de saludar a un amigo que quería verte. Si no le llamas, probablemente no sabrá que estuviste ahí. ¿Le llamas?	0,42	0,32	0,79
Tu hijo de 17 años sale con alguien que le dobla la edad. ¿Tratas de disuadirlo?	0,47	0,58	0,63
En un estacionamiento, accidentalmente abollas otro auto. ¿Dejas una nota con tus datos?	0,63	0,68	0,84
Eres voluntario en un banco de comida dos veces por semana. En una primera cita con una persona atractiva, ¿mencionas tu buena acción?	0,42	0,26	0,68

Taula A 13. Proporción de respuestas als escenaris segons les qüestions (continuació)

	Resposta (Sí o No):	És moral? (Sí o No)	Et pot passar? (Sí o No)
Una amiga tiene una idea para un restaurante temático que la hará millonaria. Tú piensas que perderá hasta la camisa. ¿La desalientas?	0,74	0,58	0,74
Una casa hogar para adultos con discapacidad mental planea abrir junto a tu casa. ¿Firmarías una petición para impedirlo?	0,05	0,37	0,68
Quieres preguntarle a un viejo amigo si hay plazas en su trabajo, pero no has hablado con él desde hace años. ¿Le llamas de todas maneras?	0,79	0,58	0,74
Eres policía, y tus compañeros están usando y vendiendo las drogas que confiscan, el comandante también participa. ¿Los denuncias?	0,89	0,95	0,42
Si vas caminando por la calle y ves a un pordiosero acercarse, ¿cruzarías la calle para evadirlo?	0,53	0,89	1,00
Tienes una cita para un gran concierto cuando un plan mucho más atractivo se desocupa. ¿Inventas una excusa y cambias tu cita?	0,47	0,89	0,95
Un estudiante con problemas de comportamiento está por suspender tu curso por tercera vez. ¿Lo pasas para no tener que volver a lidiar con él?	0,16	0,74	0,58
Estás por heredar una considerable suma del padre que hace años no veías, y que murió sin hacer testamento. Mientras limpias su casa descubres un testamento que te excluye. ¿Se lo informas a sus herederos?	0,47	0,89	0,44
Alguien que conoces online es extremadamente atractivo/a, pero insiste en que vayas a su grupo de estudio de la Biblia. Eres ateo. ¿Vas?	0,11	0,26	0,47
Contratas a alguien que es increíblemente competente, meses más tarde descubres que sus credenciales académicas son falsas. ¿Lo despides?	0,58	0,68	0,63
En un bar ves a la esposa de un amigo teniendo una aventura amorosa. ¿Se lo dices a tu amigo?	0,89	0,79	0,79
Extremistas amenazan con violencia contra tu librería si continúas vendiendo libros que los ofenden. ¿Quitás esos libros?	0,32	0,58	0,26
La pareja de un amigo/a te está coqueteando. ¿Le dices a tu amigo/a?	0,47	0,89	0,95

Taula A 13. Proporció de respostes als escenaris segons les qüestions (continuació)

	Resposta (Sí o No):	És moral? (Sí o No)	Et pot passar? (Sí o No)
Traes una botella de coñac caríssima a una festa, al terminar la velada, la botella está casi llena, ¿te la llevas?	0,53	0,37	0,79
Estás retrasado/a para una junta, pero tu camino está bloqueado por una procesión funeraria, cuando tienes la oportunidad, ¿te apresuras a rebasarlos?	0,79	0,32	0,68
Tu hijo de 22 años quiere trabajar con un organismo de socorro contra el hambre en un país en guerra. ¿Tratas de disuadirlo?	0,42	0,42	0,53
Tu hermano es un activista, sospechas que tal vez esté involucrado en una serie de ataques terroristas. ¿Notificas a las autoridades?	0,32	0,74	0,37
Un compañero de trabajo necesita salir temprano y te pide que lo encubras con el jefe. ¿Lo haces?	0,95	0,63	0,79
Cuando realizas una gran venta, tu jefe te sorprende con un caluroso y largo abrazo. ¿Le dices que esto te incomodó?	0,05	0,26	0,63
Seis meses después de mudarte a tu nuevo hogar, descubres una gran cantidad de monedas de oro y plata. El dueño anterior murió, ¿avisas a sus herederos?	0,47	0,79	0,37
Estás haciendo el amor, pero tu pareja está claramente pensando en otra cosa. ¿Le pones fin al asunto?	0,89	0,21	0,68
Trabajas muy cerca de alguien que huele mal. Estás sufriendo. ¿Le dejas un desodorante en el escritorio?	0,21	0,74	0,79
En el supermercado derribas una docena de latas de sopa en un pasillo, nadie te vio. ¿Las recoges y pones en su lugar?	0,47	0,95	0,95
Tienes un sueño muy vívido de que unos amigos mueren en un accidente aéreo, al día siguiente anuncian que se van de viaje a Grecia. ¿Les mencionas tu sueño?	0,44	0,47	0,74
Eres un jugador de hockey, tu equipo juega sucio y comienza una pelea, necesitan de tus puños. ¿Te les unes?	0,05	0,37	0,42
Una guerra civil produce un millón de refugiados. El gobierno propone que 50.000 se reubiquen en tu país. ¿Estás de acuerdo con el plan?	0,95	0,47	0,74
Tu invento le permitiría a los coches funcionar con agua. Una compañía petrolera te ofrece una fortuna para eliminar el invento. ¿La aceptas?	0,16	0,79	0,42

Taula A 13. Proporcio de respostes als escenaris segons les qüestions (continuació)

	Resposta (Sí o No):	És moral? (Sí o No)	Et pot passar? (Sí o No)
En un partido de fútbol de semifinal, tu entrenador te pide que ataques la rodilla recientemente herida de un jugador opuesto. ¿Lo haces?	0,11	0,79	0,37
Estás muy estremecido/a después de un accidente automovilístico, tu abogado te dice que puedes obtener una gran compensación si exageras tus heridas y dolores. ¿Lo haces?	0,68	0,79	0,78
Un compañero de trabajo se reporta enfermo un viernes, pero en Facebook ves que está de vacaciones. ¿Se lo dices al jefe?	0,05	0,63	0,84
Un amigo/a te presenta a su nueva/o enamorada/o. De inmediato sentís una atracción mutua. ¿Sigues tus impulsos?	0,05	0,84	0,79
Tu celosa pareja te pide que rompas con un amigo íntimo que tienes por Internet. ¿Lo haces?	0,16	0,47	0,68
El sacerdote de tu iglesia es realmente inspirador. Cuando te enteras que tiene una aventura amorosa con la secretaria, ¿dejas de asistir a sus servicios?	0,50	0,63	0,37
Intentos legales de detener la construcción de un hotel en una playa protegida han fallado, activistas locales planean sabotear la construcción. ¿Apoyas dicha acción?	0,79	0,42	0,58
Trabajas en una oficina, una nueva empleada, una madre soltera, necesita ayuda constantemente para hacer su trabajo. ¿Continúas ayudándola?	0,67	0,61	0,78
En un bar ves cómo un hombre no deja de molestar a una mujer que le pide que la deje sola. ¿Intervienes?	0,68	0,53	0,79
El triciclo de tu hijo se vuelca fácilmente, y no lo puedes devolver. ¿Tratas de venderlo en una venta de garaje?	0,47	0,37	0,53
La compañía constructora donde trabajas está haciendo una labor deficiente y peligrosa, si se lo dices al cliente, la compañía podría ir a la bancarrota. ¿Se lo dices?	0,79	0,84	0,37
Estás en un jacuzzi en un hotel cuando un atractivo/a extraño/a comienza a acariciarte con el pie. ¿Le sigues el juego?	0,44	0,33	0,56
Una joven víctima de abuso sexual asesina al pederasta que abusó de él/ella. ¿Debería ir a la cárcel?	0,67	0,78	0,28

Taula A 13. Proporció de respostes als escenaris segons les qüestions (continuació)

	Resposta (Sí o No):	És moral? (Sí o No)	Et pot passar? (Sí o No)
Estás en un comité que dará un premio literario de 100.000€, el favorito a ganar es un amigo de la infancia cuya carrera ha eclipsado la tuya. ¿Favoreces a otro candidato?	0,11	0,63	0,37
Un cliente te pide que le recomiendes la mejor pantalla plana, tu tienda no la vende. ¿Se la recomiendas de todas maneras?	0,84	0,58	0,47
Recibes una calificación mediocre en un ensayo brillante, un amigo simplemente repitió la lección y recibió muy buena calificación. ¿En la próxima tarea regurgitas el punto de vista del profesor?	0,47	0,89	0,89
En un juego de póker, un jugador borracho está perdiendo mucho. ¿Le sugieres que se retire?	0,79	0,32	0,53
Un ejecutivo de una compañía grande te dará un gran contrato, pero exige un soborno a cambio. ¿Accedes?	0,11	0,84	0,32
Un compañero de trabajo pasa la mitad de su tiempo en la oficina viendo pornografía. ¿Informas a su superior?	0,28	0,39	0,56
Estás enamorada/o de la pareja de tu mejor amiga/o, el sentimiento es mutuo. ¿Le eres leal a tu amigo/a?	0,94	0,83	0,78
Estás conduciendo solo/a por la carretera de noche cuando encuentras a una persona que desesperadamente te pide que te detengas. ¿Te detienes?	0,61	0,78	0,72
Eres dueña/o de un supermercado, frutas y vegetales genéticamente modificados duran mucho más en los estantes. ¿Los vendes en tu tienda?	0,47	0,47	0,42
Estás en medio de un tiroteo. El tirador te pregunta si crees en Cristo. Eres creyente. ¿Mentirías para salvar tu vida?	0,89	0,47	0,32
Como editor de una pequeña revista compras un cuento por 500€, tiempo después vendes los derechos cinematográficos por 500.000€. ¿Los compartes con el autor?	0,74	0,53	0,37
Un amigo borracho te confiesa que recientemente atropelló a un ciclista y no paró para ayudarlo. ¿Denuncias a tu amigo?	0,33	0,89	0,61
Una niña de 12 años tiene cáncer, pero su familia rechaza la quimioterapia a favor de la medicina alternativa. ¿Deberían retirarle la custodia a los padres?	0,50	0,72	0,67

Taula A 13. Proporción de respuestas a los escenarios según las cuestiones (continuación)

	Resposta (Sí o No):	És moral? (Sí o No)	Et pot passar? (Sí o No)
En una fiesta, derramas vino tinto sobre un costoso tapete persa. ¿Lo mencionas?	0,42	0,68	0,74
Dos de tus amigos salen juntos, ella quiere niños, pero él no le ha contado que se hizo la vasectomía. ¿Se lo dices a tu amiga?	0,32	0,53	0,63
Un querido miembro de tu familia te pide que guardes el secreto y confiesa que tiene una enfermedad terminal y sólo un año de vida. ¿Se lo cuentas a otros amigos y familiares?	0,11	0,78	0,72
Le mandas tu foto a una persona atractiva que conociste en Internet. ¿Le mencionas que la foto fue tomada hace 10 años?	0,74	0,42	0,63
¿Continúas comiendo en una cadena de restaurantes cuyo dueño se opone al matrimonio homosexual?	0,32	0,47	0,74
Estás pidiendo limosna, cuando a un hombre adinerado se le caen unos billetes al sacar su teléfono móvil del bolsillo al pasar frente a ti. ¿Se lo adviertes?	0,53	0,63	0,47
Estás pensando en gastar 50.000€ en un vehículo, tu media naranja sugiere mejor gastar 30.000€ y donar el resto a los niños pobres. ¿Lo haces?	0,47	0,68	0,58
Desde tu ventana puedes ver claramente a tu vecino/a que hace yoga al desnudo. ¿Le pides que cierre las cortinas?	0,28	0,33	0,61
Quieres vender tu casa debido al incremento del crimen en el vecindario, un cliente potencial te pregunta por qué vendes. ¿Le dices la verdad?	0,42	0,84	0,63
Durante el almuerzo, un cliente valioso comienza a decir chistes racistas. ¿Objetas?	0,56	0,72	0,72
Tus invitados están por llegar cuando se te cae el pavo al piso. ¿Lo limpias y lo sirves?	0,79	0,37	0,74
Te preocupa la productividad de tu compañía. ¿Monitoreas las actividades computacionales de tus empleados sin decirles?	0,11	0,74	0,53
Tu nuevo jefe te dice que los recortes son necesarios, te pide que identifiques al colega que sea más innecesario. ¿Lo haces?	0,47	0,84	0,79

Taula A 13. Proporció de respostes als escenaris segons les qüestions (continuació)

	Resposta (Sí o No):	És moral? (Sí o No)	Et pot passar? (Sí o No)
Podrías obtener una gran comisión de un cliente que quiere comprar una computadora de 2.000€, el sistema de 800€ satisfaría sus necesidades. ¿Se lo recomiendas?	0,78	0,61	0,56
Eres casado/a, una noche tienes un vívido sueño de pasión con otra persona. ¿Se lo mencionas a tu pareja?	0,26	0,21	0,79
Tu ex amante se vuelve famoso, un tabloide te ofrece 250.000€ por sus fotos íntimas y una entrevista. ¿Accedes?	0,11	0,74	0,53
Tu jefe exige saber qué dice un colega a sus espaldas. No es halagador. ¿Se lo dices?	0,21	0,63	0,68
Adminstras un centro de caridad que necesita una camioneta, un vendedor de autos usados te ofrece donar una si le firmas un recibo por el doble de lo que vale. ¿Accedes?	0,21	0,74	0,37
Un estudiante te da una tarjeta de regalo en agradecimiento a tus enseñanzas, pero las calificaciones finales aún no han sido asignadas. ¿Aceptas el regalo?	0,37	0,47	0,68
Tu jefe te felicita por una brillante sugerencia e insinúa un posible ascenso. Un becario te ha dado la idea. ¿Se lo mencionas al jefe?	0,84	0,84	0,74
Te invitan a una fiesta, un amigo que debería haber sido invitado, pero no lo fue, te pregunta qué vas a hacer esa noche. ¿Le dices la verdad?	0,47	0,89	0,95
Tu pastel de moras gana premios en ferias locales, un amigo te pide la receta. ¿Se la das?	0,63	0,47	0,63
Tu cónyuge quiere que tu hija adolescente haga un voto de castidad y obediencia con otras jóvenes de su iglesia. ¿Apoyas su plan?	0,00	0,37	0,37
Como el/la bibliotecaria/o de tu ciudad, encuentras libros en la biblioteca que dicen que los judíos y francmasones gobiernan el mundo. ¿Renuevas esos libros?	0,56	0,39	0,50
Tu esposa/o te ofrece dejarte tener una aventura amorosa si ella/él puede también. Te dice que le agregará fuego al matrimonio. ¿Aceptas la oferta?	0,16	0,53	0,58
Un mes después de la muerte de tu padre, encuentras una nota de suicidio que de seguro causará dolor. ¿Te lo callas?	0,42	0,89	0,58

Taula A 13. Proporció de respostes als escenaris segons les qüestions (continuació)

	Resposta (Sí o No):	És moral? (Sí o No)	Et pot passar? (Sí o No)
Tu pareja no es muy atenta a menos que alguien más te desee, tienes un/a admirador/a que realmente no te interesa. ¿Alientas una rivalidad?	0,21	0,42	0,63
Eres dueña/o de una pastelería, un cliente te pide que hagas un pastel para una fiesta que te parece ofensiva. ¿Te niegas?	0,58	0,58	0,47
Tu jefe que te agrada y respetas es despedido injustamente, cuando te ofrecen su puesto, ¿lo aceptas?	0,53	0,74	0,63
Has vendido tu casa, antes de mudarte, el techo comienza a gotear. ¿Lo mandas arreglar antes de irte?	0,58	0,74	0,63
Tus amigos tienen un bebé que parece chimpancé. ¿Te fuerzas a decir "¡Que linda criatura!"?	0,53	0,89	0,95

Annex 4: Comissió de Bioètica

Oficina de Gestió de la Recerca
Pavelló Rosa (recinte Maternitat) primer pis
Travessera de les Corts, 131-159 93-4035398
08028 Barcelona

COMISSIÓ DE BIOÈTICA

En Albert Royes i Qui, Secretari de la Comissió de Bioètica de la Universitat de Barcelona

CERTIFICA

Que analitzada la sol·licitud presentada pel Sr. **Miguel Alabèrnia Segura**, doctorant en el departament de Psicologia Clínica i Psicobiologia, de la Facultat de Psicologia, i referent a la Tesi intitulada "**Individual differences and ostracism in Moral Decision-Making**", dirigida pel Dr. David Gallardo Pujol, aquesta Comissió, per acord de data **12 de juny de 2018**, va aprovar informar favorablement des del punt de vista bioètic, la realització de l'esmentada tesi.

I perquè en quedi constància a tots els efectes, signa aquest document, amb el vist i plau del President de la Comissió, a Barcelona, 12 juny de 2018.

U
B
Universitat de Barcelona
Comissió de Bioètica

Vist i Plau
El president de la Comissió de
Bioètica de la Universitat de
Barcelona

UNIVERSITAT DE
BARCELONA
Domènec Escriu Climent
Oficina de Gestió de la Recerca

Institutional Review Board (IRB00003099)

